

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๗ สุตตันตปิฎกที่ ๙ สังยุตตนิกาย ชนธวาวรรค
พระสุตตันตปิฎก
เล่ม ๙

สังยุตตนิกาย ชนธวาวรรค

ขอนอบน้อมแด่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น

๑. ชนธสังยุต

มูลปิณณาสก

นกุลปิตววรรคที่ ๑

๑. นกุลปิตาสุต

ว่าด้วยกายเปรียบด้วยฟองไข

[๑] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้ :-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ เกสภกัปปวัน (ป่าเป็นที่นางยักษ์ชื่อเกสภกัปปาอาศัยอยู่) อันเป็นสถานที่ให้อภัยแก่หม่มฤค ไกลเมืองสงขมมารคิระในภคคชนบท ฯลฯ ครั้งนั้นแล คฤหบดีชื่อนกุลปิตาเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถวายอภิวาทแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า พระพุทธเจ้าข้า ข้าพระองค์เป็นผู้แก่เฒ่า เป็นผู้ใหญ่ ล่วงกาลผ่านวัยแล้วโดยลำดับ มีกายกระสับกระส่าย เจ็บป่วยเนื่องๆ พระพุทธเจ้าข้า ก็ข้าพระองค์มิได้เห็นพระผู้มีพระภาคและภิกษุทั้งหลาย ผู้ให้เจริญใจอยู่เป็นนิตย์ ขอพระผู้มีพระภาคโปรดสั่งสอนข้าพระองค์ ขอพระผู้มีพระภาคโปรดพราสอนข้าพระองค์ ด้วยธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขแก่ข้าพระองค์ตลอดกาลนานเถิด . พระผู้มีพระภาคตรัสว่า นั้น ถูกแล้วๆ คฤหบดี อันที่จริง กายนี้กระสับกระส่าย เป็นดังว่าฟองไข อันผิวหนึ่งหุ้มไว้ ดุจคฤหบดี ก็บุคคลผู้บริหารกายน้อยๆ พึงรับรองความเป็นผู้ไม่มีโรคได้แม้เพียงครู่เดียว จะมีอะไรเล่า นอกจากความเป็นคนเขลา ดุจคฤหบดี เพราะเหตุนี้แหละ ท่านพึงศึกษาอย่างนี้ว่า เมื่อเรามีกายกระสับกระส่ายอยู่ จิตของเราจักไม่กระสับกระส่าย ดุจคฤหบดี ท่านพึงศึกษาอย่างนี้แล .

[๒] ครั้งนั้นแล คฤหบดีชื่อนกุลปิตา ชื่นชมยินดีพระภาษิตของพระผู้มีพระภาค ลุกจากอาสนะ ถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาค ทำประทักษิณแล้ว เข้าไปหาท่านพระสารีบุตร อภิวาทแล้ว นั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง . ท่านพระสารีบุตร ได้กล่าวกะนกุลปิตกฤหบดีว่า คฤหบดี อินทรีย์ของท่านผ่องใสหนัก สีน้หน้าของท่านบริสุทธิ์ เปล่งปลั่ง วันนี้ ท่านได้ฟังธรรมิกถาในที่เฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคหรือ? นกุลปิตกฤหบดีตอบว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ไฉนจะ ไม่เป็นอย่างนี้เล่า พระผู้มีพระภาคทรงหลั่งอมฤตธรรมรดข้าพเจ้าด้วยธรรมิกถา .

ส. ดุจคฤหบดี พระผู้มีพระภาคทรงหลั่งอมฤตธรรมรดท่านด้วยธรรมิกถาอย่างไรเล่า?

น. ข้าแต่ท่านผู้เจริญ (ข้าพเจ้าจะเล่าถวาย) ข้าพเจ้าเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถวายอภิวาทแล้ว นั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า พระพุทธเจ้าข้า ข้าพระองค์เป็นผู้แก่เฒ่า เป็นผู้ใหญ่ ล่วงกาลผ่านวัยแล้วโดยลำดับ มีกายกระสับกระส่าย เจ็บป่วยเนื่องๆ พระพุทธเจ้าข้า ก็ข้าพระองค์มิได้เห็นพระผู้มีพระภาคและภิกษุทั้งหลาย ผู้ให้เจริญใจอยู่เป็นนิตย์ ขอพระผู้มีพระภาคโปรดสั่งสอนข้าพระองค์ ขอพระผู้มีพระภาคโปรดพราสอนข้าพระองค์ด้วยธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขแก่ข้าพระองค์ตลอดกาลนานเถิด . เมื่อข้าพเจ้ากราบทูลอย่างนี้แล้ว พระผู้มีพระภาคตรัสว่า นั้น ถูกแล้วๆ คฤหบดี อันที่จริง กายนี้กระสับกระส่าย เป็นดังว่าฟองไข อันผิวหนึ่งหุ้มไว้ ดุจคฤหบดี ก็บุคคลผู้บริหารกายน้อยๆ พึงรับรองความเป็นผู้ไม่มีโรคได้แม้เพียงครู่เดียว จะมีอะไรเล่า นอกจากความเป็นคนเขลา ดุจคฤหบดี เพราะเหตุนี้แหละ ท่านพึงศึกษาอย่างนี้ว่า เมื่อเรามีกายกระสับกระส่ายอยู่ จิตของเราจักไม่กระสับกระส่าย ดุจคฤหบดี ท่านพึงศึกษาอย่างนี้แล . ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคทรงหลั่งอมฤตธรรมรดข้าพเจ้าด้วยธรรมิกถาอย่างนี้แล .

[๓] ส. ดุจคฤหบดี ก็ท่านมิได้ทูลสอบถามพระผู้มีพระภาคต่อไปว่า พระพุทธเจ้าข้า ด้วยเหตุเท่าไรหนอ? บุคคลจึงชื่อว่า เป็นผู้ที่มีกายกระสับกระส่ายและเป็นผู้มีจิตกระสับกระส่าย และก็ด้วยเหตุเท่าไรหนอ? บุคคลแม้เป็นผู้มีกายกระสับกระส่าย แต่หาเป็นผู้มีจิตกระสับกระส่ายไม่ .

น. ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้ามาแม้แต่ที่ไกล เพื่อจะทราบเนื้อความแห่งภาษิตนั้นในสำนักท่านพระสารีบุตร ดิฉะหนอ ขอเนื้อความแห่งภาษิตนั้นจงแจ่มแจ้งกะท่านพระสารีบุตรเถิด .

ส. ดุจคฤหบดี ถ้าเช่นนั้น ท่านจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว .

นกุลปิตกฤหบดีรับคำท่านพระสารีบุตรแล้ว . ท่านพระสารีบุตรจึงได้กล่าวว่า

สังคายทิฎฐิ ๒๐

[๔] ดุจคฤหบดี ก็อย่างไรเล่า? บุคคลจึงชื่อว่า เป็นผู้ที่มีกายกระสับกระส่ายด้วย จึงชื่อว่า เป็นผู้ที่มีจิตกระสับกระส่ายด้วย . ดุจคฤหบดี คือ ปุถุชนผู้มีได้สดับแล้วในโลกนี้ มิได้เห็นพระอริยะทั้งหลาย ไม่ฉลาดในธรรมของพระอริยะ มิได้รับแนะนำในอริยธรรม มิได้เห็นสัตบุรุษทั้งหลาย ไม่ฉลาดในธรรมของสัตบุรุษ มิได้รับแนะนำในสัปปริสธรรม ย่อมเห็นรูปโดยความเป็นตน ๑ ย่อมเห็นตนมีรูป ๑ ย่อมเห็นรูปในตน ๑ ย่อมเห็นตนในรูป ๑ เป็นผู้ตั้งอยู่

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๗ สุตตันตปิฎกที่ ๙ สังยุตตนิกาย ชนธวรรค ด้วยความยึดมั่นว่า เราเป็นรูป รูปของเรา. เมื่อเขาตั้งอยู่ด้วยความยึดมั่นว่า เราเป็นรูป รูปของเรา รูปนั้นย่อมแปรปรวนเป็นอย่างอื่นไป เพราะรูปแปรปรวนเป็นอย่างอื่นไป ไสกะ ปรีเทวะ ทกขั โทมนัสและอุปายาสจึงเกิดขึ้น. ย่อมเห็นเวทนาโดยความเป็นตน ๑ ย่อมเห็นตนมีเวทนา ๑ ย่อมเห็นเวทนาในตน ๑ ย่อมเห็นตนในเวทนา ๑ เป็นผู้ตั้งอยู่ด้วยความยึดมั่นว่า เราเป็นเวทนา เวทนาของเรา. เมื่อเขาตั้งอยู่ด้วยความยึดมั่นว่า เราเป็นเวทนา เวทนาของเรา เวทนานั้นย่อมแปรปรวนเป็นอย่างอื่นไป เพราะเวทนาแปรปรวนเป็นอย่างอื่นไป ไสกะ ปรีเทวะ ทกขั โทมนัสและอุปายาสจึงเกิดขึ้น. ย่อมเห็นสัญญา โดยความเป็นตน ๑ ย่อมเห็นตนมีสัญญา ๑ ย่อมเห็นสัญญาในตน ๑ ย่อมเห็นตนในสัญญา ๑ เป็นผู้ตั้งอยู่ด้วยความยึดมั่นว่า เราเป็นสัญญา สัญญาของเรา. เมื่อเขาตั้งอยู่ด้วยความยึดมั่นว่า เราเป็นสัญญา สัญญาของเรา สัญญานั้นย่อมแปรปรวนเป็นอย่างอื่นไป เพราะสัญญาแปรปรวนเป็นอย่างอื่นไป ไสกะ ปรีเทวะ ทกขั โทมนัสและอุปายาสจึงเกิดขึ้น. ย่อมเห็นสังขารโดยความเป็นตน ๑ ย่อมเห็นตนมีสังขาร ๑ ย่อมเห็นสังขารในตน ๑ ย่อมเห็นตนในสังขาร ๑ เป็นผู้ตั้งอยู่ด้วยความยึดมั่นว่า เราเป็นสังขาร สังขารของเรา. เมื่อเขาตั้งอยู่ด้วยความยึดมั่นว่า เราเป็นสังขาร สังขารของเรา สังขารนั้นย่อมแปรปรวนเป็นอย่างอื่นไป เพราะสังขารแปรปรวนเป็นอย่างอื่นไป ไสกะ ปรีเทวะ ทกขั โทมนัสและอุปายาสจึงเกิดขึ้น. ย่อมเห็นวิญญาณโดยความเป็นตน ๑ ย่อมเห็นตนมีวิญญาณ ๑ ย่อมเห็นวิญญาณในตน ๑ ย่อมเห็นตนในวิญญาณ ๑ เป็นผู้ตั้งอยู่ด้วยความยึดมั่นว่า เราเป็นวิญญาณ วิญญาณของเรา. เมื่อเขาตั้งอยู่ด้วยความยึดมั่นว่า เราเป็นวิญญาณ วิญญาณของเรา วิญญาณนั้นย่อมแปรปรวนเป็นอย่างอื่นไป เพราะวิญญาณแปรปรวนเป็นอย่างอื่นไป ไสกะ ปรีเทวะ ทกขั โทมนัสและอุปายาสจึงเกิดขึ้น. ดุรคฤหบดี ด้วยเหตุอย่างนี้แล บุคคลจึงชื่อว่า เป็นผู้มียากะสักระสาย และเป็นผู้มีจิตกระสักระสาย.

[๕] ดุรคฤหบดี ก็อย่างไรเล่า? บุคคลแม้เป็นผู้มียากะสักระสาย แต่หาเป็นผู้มีจิตกระสักระสายไม่. ดุรคฤหบดี คือ อริยสาวกผู้ได้สดับแล้วในธรรมวินัยนี้ ผู้เห็นพระอริยะทั้งหลาย ผู้ฉลาดในธรรมของพระอริยะ ผู้ได้รับแนะนำดีแล้วในอริยธรรม ผู้เห็นสัตตบุรุษทั้งหลาย ผู้ฉลาดในธรรมของสัตตบุรุษ ผู้ได้รับแนะนำดีแล้วในสัปปริยธรรม ย่อมไม่เห็นรูปโดยความเป็นตน ๑ ย่อมไม่เห็นตนมีรูป ๑ ย่อมไม่เห็นรูปในตน ๑ ย่อมไม่เห็นตนในรูป ๑ ไม่เป็นผู้ตั้งอยู่ด้วยความยึดมั่นว่า เราเป็นรูป รูปของเรา. เมื่ออริยสาวกนั้นไม่ตั้งอยู่ด้วยความยึดมั่นว่า เราเป็นรูป รูปของเรา รูปนั้นย่อมแปรปรวนเป็นอย่างอื่นไป เพราะรูปแปรปรวนเป็นอย่างอื่นไป ไสกะ ปรีเทวะ ทกขั โทมนัสและอุปายาสจึงไม่เกิดขึ้น. ย่อมไม่เห็นเวทนาโดยความเป็นตน ๑ ย่อมไม่เห็นตนมีเวทนา ๑ ย่อมไม่เห็นเวทนาในตน ๑ ย่อมไม่เห็นตนในเวทนา ๑ ไม่เป็นผู้ตั้งอยู่ด้วยความยึดมั่นว่า เราเป็นเวทนา เวทนาของเรา. เมื่ออริยสาวกนั้นไม่ตั้งอยู่ด้วยความยึดมั่นว่า เราเป็นเวทนา เวทนาของเรา เวทนานั้นย่อมแปรปรวนเป็นอย่างอื่นไป เพราะเวทนาแปรปรวนเป็นอย่างอื่นไป ไสกะ ปรีเทวะ ทกขั โทมนัสและอุปายาสจึงไม่เกิดขึ้น. ย่อมไม่เห็นสัญญาโดยความเป็นตน ๑ ย่อมไม่เห็นตนมีสัญญา ๑ ย่อมไม่เห็นสัญญาในตน ๑ ย่อมไม่เห็นตนในสัญญา ๑ ไม่เป็นผู้ตั้งอยู่ด้วยความยึดมั่นว่า เราเป็นสัญญา สัญญาของเรา. เมื่ออริยสาวกนั้นไม่ตั้งอยู่ด้วยความยึดมั่นว่า เราเป็นสัญญา สัญญาของเรา สัญญานั้นย่อมแปรปรวนเป็นอย่างอื่นไป เพราะสัญญาแปรปรวนเป็นอย่างอื่นไป ไสกะ ปรีเทวะ ทกขั โทมนัสและอุปายาสจึงไม่เกิดขึ้น. ย่อมไม่เห็นสังขารโดยความเป็นตน ๑ ย่อมไม่เห็นตนมีสังขาร ๑ ย่อมไม่เห็นสังขารในตน ๑ ย่อมไม่เห็นตนในสังขาร ๑ ไม่เป็นผู้ตั้งอยู่ด้วยความยึดมั่นว่า เราเป็นสังขาร สังขารของเรา. เมื่ออริยสาวกนั้นไม่ตั้งอยู่ด้วยความยึดมั่นว่า เราเป็นสังขาร สังขารของเรา สังขารนั้นย่อมแปรปรวนเป็นอย่างอื่นไป เพราะสังขารแปรปรวนเป็นอย่างอื่นไป ไสกะ ปรีเทวะ ทกขั โทมนัสและอุปายาสจึงไม่เกิดขึ้น. ย่อมไม่เห็นวิญญาณโดยความเป็นตน ๑ ย่อมไม่เห็นตนมีวิญญาณ ๑ ย่อมไม่เห็นวิญญาณในตน ๑ ย่อมไม่เห็นตนในวิญญาณ ๑ ไม่เป็นผู้ตั้งอยู่ด้วยความยึดมั่นว่า เราเป็นวิญญาณ วิญญาณของเรา. เมื่ออริยสาวกนั้นไม่ตั้งอยู่ด้วยความยึดมั่นว่า เราเป็นวิญญาณ วิญญาณของเรา วิญญาณนั้นย่อมแปรปรวนเป็นอย่างอื่นไป เพราะวิญญาณแปรปรวนเป็นอย่างอื่นไป ไสกะ ปรีเทวะ ทกขั โทมนัสและอุปายาสจึงไม่เกิดขึ้น. ดุรคฤหบดี อย่างนี้แล บุคคลแม้มียากะสักระสาย แต่หาเป็นผู้มีจิตกระสักระสายไม่.

ท่านพระสารีบุตร ได้กล่าวคำเช่นนี้แล้ว นกุลปิตคฤหบดี ชื่นชมยินดีภายิตของท่าน พระสารีบุตร จะนี้แล.

จบ สุตที่ ๑

๒. เทวทหสูตร

ว่าด้วยการกำจัดฉันทราคะในชั้น ๕

[๖] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้;-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิคมเทวทหะของศากยะทั้งหลายในสักกชนบท. ครั้งนั้นแล ภิกษุมารูปด้วยกัน ปรารถนาจะไปสู่ปัจฉิมภุมชนบทเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถวายอภิเษกพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า พระพุทธเจ้าข้า พวกข้าพระองค์ปรารถนาจะไปสู่ปัจฉิมภุมชนบท เพื่อสำเร็จการอยู่อาศัยในปัจฉิม

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๗ สุตตันตปิฎกที่ ๙ สังยุตตนิกาย ชนธวรรค
ภุมชนบท. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกุริยกษัตริย์ทั้งหลาย ก็เธอทั้งหลายลาสารีบุตรแล้วหรือ?
กษัตริย์เหล่านั้นกราบทูลว่า พระพุทธเจ้าข้า พวกข้าพระองค์ยังมิได้ลาท่านพระสารีบุตร. พระผู้มี
พระภาคตรัสว่า ดูกุริยกษัตริย์ทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงไปลาสารีบุตรเถิด. สารีบุตรเป็นบัณฑิตอนุเคราะห์
เพื่อนพรหมจรรย์. กษัตริย์เหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคว่าอย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า.

[๗] กัสสปนั้นแล ท่านพระสารีบุตรนั่งอยู่ในมณฑปเล็ก ๆ แห่งหนึ่งที่มีงด้วยตะไคร่น้ำ
ไม่ไกลพระผู้มีพระภาค. ครั้นนั้นแล กษัตริย์เหล่านั้น ชื่นชมยินดีพระภีษคของพระผู้มีพระภาค
ลุดจากอาสนะ ถวายอภิวาท ทำประทักษิณพระผู้มีพระภาคแล้ว พวกเขาก็นำไปหาท่านพระสารีบุตร
กล่าวคำปราศรัยกับท่านพระสารีบุตร ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่งอยู่
ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้กล่าวกะท่านพระสารีบุตรว่า ข้าแต่ท่านพระสารีบุตร ข้าพเจ้า
ทั้งหลายปรารถนาจะไปปิจจามุขชนบท เพื่อสำเร็จการอยู่อาศัยในปิจจามุขชนบท. ท่านพระ-

* สารีบุตรกล่าวว่า ท่านทั้งหลาย กราบทูลลาพระศาสดาแล้วหรือ? ดูกุริยกษัตริย์ทั้งหลาย
กษัตริย์ผู้เป็นบัณฑิตบ้าง พรหมณ์ผู้เป็นบัณฑิตบ้าง คฤหบดีผู้เป็นบัณฑิตบ้าง สมณะผู้เป็น
บัณฑิตบ้าง เป็นผู้ถามปัญหาแก่กษัตริย์ผู้ไปไพร่ชนประเทศต่างๆ มีอยู่ ดูกุริยกษัตริย์ทั้งหลาย
ก็พวกมนุษย์ที่เป็นบัณฑิตทดลองถามว่า พระศาสดาของพวกท่านมีวาทะอย่างไร? ตรัสสอน
อย่างไร? ธรรมทั้งหลายพวกท่านฟังดีแล้ว เรียบร้อยดีแล้ว ใส่ใจดีแล้ว ทรงจำดีแล้ว แหง
ตลอดดีแล้ว ด้วยปัญญาบ้างหรือ? ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย เมื่อพยากรณ์อย่างไร? จึงจะชื่อว่า เป็นผู้
กล่าวตามที่พระผู้มีพระภาคตรัสแล้ว จะไม่กล่าวตู่พระผู้มีพระภาค ด้วยคำไม่จริง และพยากรณ์
ธรรมสมควรแก่ธรรม ทั้งการคล้อยตามวาทะที่ถูกใดๆ จะไม่ฟังถึงฐานะอันวิญญูชนจะติเตียนได้.

ก. ข้าแต่ท่านผู้มีอายุ ข้าพเจ้าทั้งหลาย มาแต่ที่ไกล เพื่อจะรู้เนื้อความแห่งภายิต
นั้นในสำนักท่านพระสารีบุตร ดีละหนอ ขอเนื้อความแห่งภายิตนั้น จงแจ่มแจ้งกะท่านพระ-

* สารีบุตรเถิด.

[๘] ส. ถ้าเช่นนั้น ท่านทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว. กษัตริย์เหล่านั้น
รับคำท่านพระสารีบุตรแล้ว. ท่านพระสารีบุตรได้กล่าวว่า ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย กษัตริย์ผู้เป็น
บัณฑิตบ้าง พรหมณ์ผู้เป็นบัณฑิตบ้าง คฤหบดีผู้เป็นบัณฑิตบ้าง สมณะผู้เป็นบัณฑิตบ้าง เป็นผู้ถาม
ปัญหาแก่กษัตริย์ผู้ไปไพร่ชนประเทศต่างๆ มีอยู่ ดูกุริยกษัตริย์ทั้งหลาย ก็มนุษย์ทั้งหลายที่เป็น
บัณฑิต จะทดลองถามว่า พระศาสดาของท่านผู้มีอายุทั้งหลาย มีวาทะว่าอย่างไร ตรัสสอน
อย่างไร? ดูกุริยกษัตริย์ทั้งหลาย ท่านทั้งหลายถูกถามอย่างนี้แล้ว พึงพยากรณ์อย่างนี้ว่า
ดูกุริยกษัตริย์ทั้งหลาย พระศาสดาของเราทั้งหลายตรัสสอนให้กำจัดฉันทราคะ. เมื่อท่าน
ทั้งหลายพยากรณ์อย่างนี้แล้ว กษัตริย์ผู้เป็นบัณฑิตบ้าง พรหมณ์ผู้เป็นบัณฑิตบ้าง คฤหบดีผู้
เป็นบัณฑิตบ้าง สมณะผู้เป็นบัณฑิตบ้าง พึงถามปัญหายิ่งขึ้นไป ดูกุริยกษัตริย์ทั้งหลาย
ก็มนุษย์ทั้งหลายที่เป็นบัณฑิต จะทดลองถามว่า ก็พระศาสดาของท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ตรัสสอน
ให้กำจัดฉันทราคะในสิ่งอะไร. ท่านทั้งหลายถูกถามอย่างนี้แล้ว พึงพยากรณ์อย่างนี้ว่า ดูกุริยกษัตริย์
ผู้มีอายุทั้งหลาย พระศาสดาตรัสสอนให้กำจัดฉันทราคะในรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ.
ดูกุริยกษัตริย์ทั้งหลาย เมื่อท่านทั้งหลายพยากรณ์อย่างนี้แล้ว กษัตริย์ผู้เป็นบัณฑิตบ้าง
พรหมณ์ผู้เป็นบัณฑิตบ้าง คฤหบดีผู้เป็นบัณฑิตบ้าง สมณะผู้เป็นบัณฑิตบ้าง พึงถามปัญหา
ยิ่งขึ้นไป ก็มนุษย์ทั้งหลายที่เป็นบัณฑิต จะทดลองถามว่า ก็พระศาสดาของท่านผู้มีอายุทั้งหลาย
ทรงเห็นโทษอะไร จึงตรัสสอนให้กำจัดฉันทราคะในรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ?
ดูกุริยกษัตริย์ทั้งหลาย ท่านทั้งหลายถูกถามอย่างนี้แล้ว พึงพยากรณ์อย่างนี้ว่า ดูกุริยกษัตริย์
ผู้มีอายุทั้งหลาย เมื่อบุคคลมีความกำหนัด ความพอใจ ความรัก ความกระหาย ความกระวน
กระวาย ความทะยานอยากในรูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ ยังไม่ปราศจากไปแล้ว
โสกะ ปรีเทวะ ทุกข์ โทมนัสและอุปายาสย่อมเกิดขึ้น เพราะรูป เวทนา สัญญา สังขาร
และวิญญาณ เป่าปรวนเป็นอย่างอื่นไป ดูกุริยกษัตริย์ทั้งหลาย พระศาสดาของเราทั้งหลาย
ทรงเห็นโทษนี้แล จึงตรัสสอนให้กำจัดฉันทราคะในรูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ.
ดูกุริยกษัตริย์ทั้งหลาย แม้เมื่อท่านทั้งหลายพยากรณ์อย่างนี้แล กษัตริย์ผู้เป็นบัณฑิตบ้าง
พรหมณ์ผู้เป็นบัณฑิตบ้าง คฤหบดีผู้เป็นบัณฑิตบ้าง สมณะผู้เป็นบัณฑิตบ้าง พึงถามปัญหา
ยิ่งขึ้นไป ดูกุริยกษัตริย์ทั้งหลาย ก็มนุษย์ทั้งหลายที่เป็นบัณฑิตจะทดลองถามว่า ก็พระศาสดา
ของท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ทรงเห็นอนิสสอะไร? จึงตรัสสอนให้กำจัดให้ฉันทราคะในรูป
เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ. ท่านทั้งหลายถูกถามอย่างนี้แล้ว พึงพยากรณ์อย่างนี้ว่า
ดูกุริยกษัตริย์ทั้งหลาย เมื่อบุคคลมีความกำหนัด ความพอใจ ความรัก ความกระหาย ความ
กระวนกระวาย ความทะยานอยากในรูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณปราศจากไปแล้ว
โสกะ ปรีเทวะ ทุกข์ โทมนัสและอุปายาสย่อมไม่เกิดขึ้นเพราะรูป เวทนา สัญญา สังขาร
และวิญญาณ เป่าปรวนเป็นอย่างอื่นไป. ดูกุริยกษัตริย์ทั้งหลาย พระศาสดาของเราทั้งหลาย
ทรงเห็นอนิสสนี้แล จึงตรัสสอนให้กำจัดฉันทราคะในรูป เวทนา สัญญา สังขาร และ
วิญญาณ.

[๙] ดูกุริยกษัตริย์ทั้งหลาย ก็เมื่อบุคคลเข้าถึงอกุศลธรรมทั้งหลายอยู่ จักได้มีการอยู่
สบาย ไม่มีความลำบาก ไม่มีความคับแค้น ไม่มีความเดือดร้อน ในปัจจุบันนี้ และเมื่อตาย

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๗ สุตตันตปิฎกที่ ๙ สังยุตตนิกาย ชนธวาวรรค
ไปแล้ว ก็พึงหวังสุดติไซร์ พระผู้มีพระภาคก็จะไม่พึงทรงสรรเสริญ การละอกุศลธรรมทั้งหลาย .
ก็เพราะเมื่อบุคคลเข้าถึงอกุศลธรรมทั้งหลาย ย่อมมีการอยู่เป็นทุกข์ มีความลำบาก มีความ
คับแค้น มีความเดือดร้อน ในปัจจุบัน และเมื่อตายไปแล้ว ก็พึงหวังได้ทุกติ ฉะนั้น
พระผู้มีพระภาค จึงทรงสรรเสริญ การละอกุศลธรรมทั้งหลาย .

[๑๐] ดูกุรุษผู้มีอายุทั้งหลาย แต่เมื่อบุคคลเข้าถึงอกุศลธรรมทั้งหลายอยู่ จักได้มีการ
อยู่เป็นทุกข์ มีความลำบาก มีความคับแค้น มีความเดือดร้อน ในปัจจุบันนี้ และเมื่อตายไป
แล้ว ก็พึงหวังได้ทุกติไซร์ พระผู้มีพระภาค ก็จะไม่พึงทรงสรรเสริญ การเข้าถึงอกุศลธรรม
ทั้งหลาย . ก็เพราะเมื่อบุคคลเข้าถึงอกุศลธรรมทั้งหลายอยู่ มีการอยู่สบาย ไม่มีความลำบาก
ไม่มีความคับแค้น ไม่มีความเดือดร้อน ในปัจจุบันนี้ และเมื่อตายไปแล้ว ก็พึงหวังได้สุดติ
ฉะนั้นพระผู้มีพระภาค จึงทรงสรรเสริญ การเข้าถึงอกุศลธรรมทั้งหลาย . ท่านพระสารีบุตรได้
กล่าวคำนี้แล้ว . ภิกษุเหล่านั้น ชื่นชมยินดีภาษิตของท่านพระสารีบุตร ฉะนั้นแล .

จบ สูตรที่ ๒ .

๓. หลัทธิกานีสสูตรที่ ๑

ว่าด้วยลักษณะมุนี

[๑๑] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้ :-

สมัยหนึ่ง ท่านพระมหากัจจนะอยู่ ณ ภูเขาชั้นข้างหนึ่ง ใกล้กรุงมรณครแคว้นอวันตีรัฐ
ครั้งนั้นแล ฤๅษณ์ดีชื่อว่าหลัทธิกานี เข้าไปหาท่านพระมหากัจจนะถึงที่อยู่ อภิวัตแล้ว นั่งอยู่
ณ ที่การส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้กล่าวกะท่านพระมหากัจจนะว่า ข้าแต่ท่านพระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาค
ตรัสพระภาษิตนี้ในมาคณทียปัญหา อันมีในอัฐฐการควา

มุนีละที่อยู่แล้ว ไม่มีที่พักเที่ยวไป ไม่ทำความสนธิสนมในบ้าน

เป็นผู้ว่างจากงานทั้งหลาย ไม่มุ่งถึงกาลข้างหน้า ไม่ทำถ้อยคำ

แก่งแย่งกับชนอื่น ดังนี้ .

ข้าแต่ท่านผู้มีพระคุณ เหตุความแห่งพระพุทธรูปที่พระผู้มีพระภาคตรัสโดยย่อนี้ จะพึง
เห็นได้โดยพิสดารอย่างไร?

[๑๒] พระมหากัจจนะได้กล่าวว่า ดูกุรุษหบดี รูปธาตุเป็นที่ยอยู่อาศัยของวิญญาณ
ก็แหละมุนีใด มีวิญญาณพัวพันด้วยราคะในรูปธาตุ มุนีนั้น ท่านกล่าวว่า มีที่ยอยู่อาศัยเที่ยวไป
ดูกรฤๅษณ์ดี เวทนา . . . สัญญา . . . สังขารธาตุเป็นที่ยอยู่อาศัยของวิญญาณ ก็แหละมุนีใด มีวิญญาณ
พัวพันด้วยราคะในสังขารธาตุ มุนีนั้น ท่านกล่าวว่า มีที่ยอยู่อาศัยเที่ยวไป . ดูกุรุษหบดี มุนี
ชื่อว่าเป็นผู้มีที่ยอยู่อาศัยเที่ยวไป ด้วยประการฉะนี้แล .

[๑๓] ดูกุรุษหบดี ก็มุนีเป็นผู้ไม่มีที่ยอยู่อาศัยเที่ยวไปอย่างไร? ดูกุรุษหบดี ความ
พอใจ ความกำหนด ความเพิลิตเพิลิน ความทะยานอยาก ความเข้าถึง ความยึดมั่น อัน
เป็นที่ตั้งที่ยอยู่อาศัยแห่งจิตเหล่าใด ในรูปธาตุ ความพอใจเป็นต้นเหล่านั้น อันพระตถาคต
ทรงละเสียแล้ว ทรงตัดรากขาดแล้ว ทำให้เป็นดังตาลยอดด้วน ทรงกระทำให้ไม่มี มีอันไม่
เกิดขึ้นต่อไปเป็นธรรมดา เพราะฉะนั้น พระตถาคต บัณฑิตจึงกล่าวว่า เป็นผู้ไม่มีที่ยอยู่อาศัย
เที่ยวไป . ดูกุรุษหบดี ความพอใจ ความกำหนด ความเพิลิตเพิลิน ความทะยานอยาก
ความเข้าถึง ความยึดมั่น อันเป็นที่ตั้งที่ยอยู่อาศัยแห่งจิตเหล่าใดในเวทนาธาตุ . . . ในสัญญาธาตุ . . .
ในสังขารธาตุ . . . ในวิญญาณธาตุ ความพอใจเป็นต้นเหล่านั้น อันพระตถาคต ทรงละเสียแล้ว
ทรงตัดรากขาดแล้ว ทรงกระทำให้เป็นดังตาลยอดด้วน ทรงกระทำให้ไม่มี มีอันไม่เกิดขึ้นต่อไปเป็น
ธรรมดา เพราะฉะนั้น พระตถาคต บัณฑิตจึงกล่าวว่า เป็นผู้ไม่มีที่ยอยู่อาศัยเที่ยวไป . ดูกุ
รุษหบดี มุนีชื่อว่าเป็นผู้ที่ไม่มีที่ยอยู่อาศัยเที่ยวไปอย่างนี้แล .

[๑๔] ดูกุรุษหบดี ก็มุนีเป็นผู้มีที่พักเที่ยวไปอย่างไร? ดูกุรุษหบดี มุนีท่านกล่าวว่า
เป็นผู้มีที่พักเที่ยวไป เพราะชานไปและพัวพันในรูป อันเป็นนิมิตและเป็นที่พัก . ดูกุรุษหบดี
มุนีท่านกล่าวว่าเป็นผู้มีที่พักเที่ยวไป เพราะชานไปและพัวพันในเสียง . . . ในกลิ่น . . . ในรส . . . ใน
โผฏฐัพพะ . . . ในธรรมารมณ์อันเป็นนิมิตและเป็นที่พัก . ดูกุรุษหบดี มุนีเป็นผู้มีที่พักเที่ยวไป
อย่างนี้แล .

[๑๕] ดูกุรุษหบดี ก็มุนีเป็นผู้ไม่มีที่พักเที่ยวไปอย่างไร? ดูกุรุษหบดี ก็เลสเป็น
เหตุชานไปและพัวพันในรูปอันเป็นนิมิตและที่พัก อันพระตถาคต ทรงละเสียแล้ว ทรงตัดรากขาด
แล้ว ทำให้เป็นดังตาลยอดด้วน ทรงกระทำให้ไม่มี มีอันไม่เกิดขึ้นต่อไปเป็นธรรมดา เพราะ
ฉะนั้น พระตถาคต บัณฑิตจึงกล่าวว่า เป็นผู้ไม่มีที่พักเที่ยวไป . ดูกุรุษหบดี ก็เลสเป็นเหตุ
ชานไปและพัวพันในเสียง . . . ในกลิ่น . . . ในรส . . . ในโผฏฐัพพะ . . . ในธรรมารมณ์อันเป็นนิมิตและเป็น
ที่พักอันพระตถาคต ทรงละเสียแล้ว ทรงตัดรากขาดแล้ว ทำให้เป็นดังตาลยอดด้วน ทรงกระทำ
ให้ไม่มี มีอันไม่เกิดขึ้นต่อไปเป็นธรรมดา เพราะฉะนั้น พระตถาคต บัณฑิตจึงกล่าวว่า เป็นผู้
ไม่มีที่พักเที่ยวไป . ดูกุรุษหบดี มุนีชื่อว่าเป็นผู้ไม่มีที่พักเที่ยวไปอย่างนี้แล .

[๑๖] ดูกุรุษหบดี ก็มุนีเป็นผู้สนธิสนมในบ้านอย่างไร? ดูกุรุษหบดีมุนีบางคนใน
โลกนี้ เป็นผู้คลุกคลีกับพวกฤๅษณ์อยู่ คือเป็นผู้พลอยชื่นชมกับเขา พลอยโศกกับเขา เมื่อ
พวกฤๅษณ์มีสุขก็สุขด้วย มีทุกข์ก็ทุกข์ด้วย เมื่อพวกฤๅษณ์มีกรรมกิจที่ควรทำเกิดขึ้น

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๗ สุตตันตปิฎกที่ ๙ สังยุตตนิกาย ชนธวาวรรค
ก็ชวนชวายนในกรณีก็เหล่านั้นด้วยตนเอง. ดุรคฤหบดี มุณีเป็นผู้สนทนมนในบ้าน อย่างนี้แล.

[๑๓] ดุรคฤหบดี ก็มิเป็นผู้สนทนมนในบ้านอย่างไร? ดุรคฤหบดี ภิกษุใน
ธรรมวินัยนี้ ไม่เป็นผู้คลุกคลีกับพวกคฤหัสถ์ คือ ไม่พลอยชื่นชมกับเขา ไม่พลอยไต่ถามกับเขา
เมื่อพวกคฤหัสถ์มีสุข ก็ไม่สุขด้วย มีทุกข์ ก็ไม่ทุกข์ด้วย เมื่อคฤหัสถ์มีกรณีก็ควรทำเกิดขึ้นก็
ไม่ชวนชวายนในกรณีก็เหล่านั้นด้วยตนเอง. ดุรคฤหบดีมิเป็นผู้สนทนมนในบ้าน อย่างนี้แล.

[๑๔] ดุรคฤหบดี ก็มิเป็นผู้ไม่ว่างจากกามทั้งหลายอย่างไร? ดุรคฤหบดี มุณีบาง
คนในโลกนี้ ยังเป็นผู้ไม่ปราศจากความกำหนัด ความพอใจ ความรัก ความกระหาย ความ
กระวนกระวาย ความทะยานอยากในกามทั้งหลาย. ดุรคฤหบดี มุณีเป็นผู้ไม่ว่างจากกามทั้ง
หลาย อย่างนี้แล.

[๑๕] ดุรคฤหบดี ก็มิเป็นผู้ว่างจากกามทั้งหลายอย่างไร? ดุรคฤหบดี ภิกษุบางรูป
ในธรรมวินัยนี้ ย่อมเป็นผู้ปราศจากความกำหนัด ความพอใจ ความรัก ความกระหาย ความ
กระวนกระวาย ความทะยานอยากในกามทั้งหลาย. ดุรคฤหบดี มุณีเป็นผู้ว่างจากกามทั้งหลาย
อย่างนี้แล.

[๑๖] ดุรคฤหบดี ก็มิเป็นผู้มุ่งถึงกาลข้างหน้าอย่างไร? ดุรคฤหบดี มุณีบางคน
ในโลกนี้ มีความปรารถนาอย่างนี้ว่า ในกาลข้างหน้า ขอเราพึงเป็นผู้มีรูปร่างนี้ มีเวทนาอย่าง
นี้ มีสัญญาอย่างนี้ มีสังฆารอย่างนี้ มีวิญญาณอย่างนี้. ดุรคฤหบดี มุณีเป็นผู้มุ่งถึงกาลข้าง
หน้า อย่างนี้แล.

[๑๗] ดุรคฤหบดี ก็มิเป็นผู้ไม่มุ่งถึงกาลข้างหน้าอย่างไร? ดุรคฤหบดี ภิกษุบาง
รูปในธรรมวินัยนี้ ไม่มีความปรารถนาอย่างนี้ว่า ในกาลข้างหน้า ขอเราพึงเป็นผู้มีรูปร่างนี้ มี
เวทนาอย่างนี้ มีสัญญาอย่างนี้ มีสังฆารอย่างนี้ มีวิญญาณอย่างนี้. ดุรคฤหบดี มุณีเป็นผู้ไม่มุ่ง
ถึงกาลข้างหน้า อย่างนี้แล.

[๑๘] ดุรคฤหบดี ก็มิเป็นผู้ทำถ้อยคำแก่งแย่งกับคนอื่นอย่างไร? ดุรคฤหบดี มุณี
บางคนในโลกนี้ ย่อมเป็นผู้ทำถ้อยคำเห็นปานนี้ว่า ท่านไม่รู้ทั่วถึงธรรมวินัยนี้ เรารู้ทั่วถึงธรรม
วินัยนี้ โฉนท่านจักรู้ทั่วถึงธรรมวินัยนี้ได้ ท่านเป็นผู้ปฏิบัติผิด เราเป็นผู้ปฏิบัติชอบ คำที่ควร
กล่าวก่อน ท่านกล่าวทีหลัง คำที่ควรกล่าวทีหลัง ท่านกล่าวก่อน คำของเรามีประโยชน์ คำ
ของท่านไม่มีประโยชน์ ข้อที่ท่านเคยประพฤติมาผิดเสียแล้ว เรายกวางทะเลแก่ท่านแล้ว ท่าน
จงประพฤติเพื่อปลดเปลื้องวางทะเลเสีย ท่านเป็นผู้อื่นเราชมได้แล้ว หรือจงปลดเปลื้องเสียเองถ้า
ท่านสามารถ. ดุรคฤหบดี มุณีเป็นผู้ทำถ้อยคำแก่งแย่งกับคนอื่น อย่างนี้แล.

[๑๙] ดุรคฤหบดี ก็มิเป็นผู้ทำคำแก่งแย่งกับคนอื่นอย่างไร? ดุรคฤหบดี
ภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้ ย่อมเป็นผู้ไม่ทำถ้อยคำเห็นปานนี้ว่า ท่านย่อมไม่รู้ทั่วถึงธรรมวินัยนี้
เรารู้ทั่วถึงธรรมวินัยนี้ โฉนท่านจักรู้ทั่วถึงธรรมวินัยนี้ได้ ท่านเป็นผู้ปฏิบัติผิด เราเป็นผู้ปฏิบัติ
ชอบ คำที่ควรกล่าวก่อน ท่านกล่าวทีหลัง คำที่ควรกล่าวทีหลัง ท่านกล่าวก่อน คำของเรามี
ประโยชน์ คำของท่านไม่มีประโยชน์ ข้อที่ท่านเคยปฏิบัติมาผิดเสียแล้ว เรายกวางทะเลแก่ท่านแล้ว
ท่านจงประพฤติเพื่อปลดเปลื้องวางทะเลเสีย ท่านเป็นผู้อื่นเราชมได้แล้ว หรือจงปลดเปลื้องเสียเอง
ถ้าท่านสามารถ. ดุรคฤหบดี มุณีเป็นผู้ไม่ทำถ้อยคำแก่งแย่งกับคนอื่น อย่างนี้แล.

[๒๐] ดุรคฤหบดี พระพุทธทวณะ ที่พระผู้มีพระภาค ตรัสแล้วในมาคันตียปัญหา
อันมีในอัฐกถาว่า

มุณเฒะที่อยู่แล้ว ไม่มีที่พักเที่ยวไป ไม่ทำความสนทนมนใน
บ้าน เป็นผู้ว่างจากกามทั้งหลาย ไม่มุ่งถึงกาลข้างหน้า ไม่ทำ
ถ้อยคำแก่งแย่งกับคนอื่น ดังนี้.

ดุรคฤหบดี เนื้อความแห่งพระพุทธพจน์ ที่พระผู้มีพระภาคตรัส โดยย่อนี้แล พึง
เห็นโดยพิสดารอย่างนี้ ด้วยประการฉะนี้.

จบ สุตที่ ๓

๔. หลัทธิกานีสสูตรที่ ๒

ว่าด้วยผู้สำเร็จล่วงส่วน

[๒๑] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้ :-

สมัยหนึ่ง ท่านพระมหากัจจายนะอยู่ ณ ภูเขาชันข้างหนึ่ง ใกล้เมืองกุรขมรนคร
แคว้นอวันตีรัฐ. ครั้งนั้นแล ฤคฤคชิตีชื่อว่าหลัทธิกานีเข้าไปหาท่านพระมหากัจจายนะถึงที่อยู่ อภิเวท
แล้ว นั่งอยู่ ณ ที่ควรข้างหนึ่งแล้ว ได้ถามท่านพระมหากัจจายนะว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ พระผู้มี
พระภาคตรัสพระภาษิตนี้ในลักกปัญหาว่า สมณพราหมณ์เหล่าใด หลุดพ้นแล้ว เพราะความสิ้นไป
แห่งตัณหา สมณพราหมณ์เหล่านั้น เป็นผู้สำเร็จล่วงส่วน เป็นผู้มีความเกษมจากโยคธรรมล่วง
ส่วน เป็นพรหมจารีบุคคลล่วงส่วน มีที่สุดล่วงส่วน เป็นผู้ประเสริฐสุดกว่าเทวดาและมนุษย์ทั้ง
หลายดังนี้. ข้าแต่ท่านผู้เจริญ เนื้อความแห่งพระพุทธพจน์ ที่พระผู้มีพระภาคตรัส โดยย่อนี้
จะพึงเห็นได้โดยพิสดารอย่างไร.?

[๒๒] พระมหากัจจายนะได้กล่าวว่า ดุรคฤหบดี ความพอใจ ความกำหนัด ความ
เพติดเพลิน ความทะยานอยาก ความเข้าถึง ความยึดมั่น อันเป็นที่ตั้งที่อยู่อาศัยแห่งจิตเหล่า

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๗ สุตตันตปิฎกที่ ๙ สังยุตตนิกาย ชนธวรวรรค
โต ในรูปธาตุ จิต ท่านกล่าวว่าพ้นดีแล้ว เพราะความสิ้น เพราะความคลายกำหนด เพราะความ
ดับ เพราะความสละ เพราะความสละคืน ซึ่งความพอใจเป็นต้นเหล่านั้น, ดุรคฤหบดี ความ
พอใจ ความกำหนด ความเพิลิตเพลิน ความทะยานอยาก ความเข้าถึง ความยึดมั่น อันเป็น
ที่ตั้งที่อยู่อาศัยแห่งจิตเหล่าใด ในเวทนาธาตุ . . . ในสัญญาธาตุ . . . ในสังขารธาตุ . . . ในวิญญาณ
ธาตุ จิต ท่านกล่าวว่าพ้นดีแล้ว เพราะความสิ้น เพราะความคลายกำหนด เพราะความดับ
เพราะความสละ เพราะความสละคืน ซึ่งความพอใจเป็นต้นเหล่านั้น. ดุรคฤหบดี พระภิกษุ
ที่พระผู้มีพระภาคตรัสในสักกปัญหาว่าสมณพราหมณ์เหล่าใดพ้นแล้ว เพราะความสิ้นไปแห่งตัณหา
สมณพราหมณ์เหล่านั้น เป็นผู้สำเร็จล่วงส่วน มีความเกษมจากโยกรรมล่วงส่วน เป็นพรหมจรรย์
บุคคลล่วงส่วน มีที่สุดล่วงส่วน เป็นผู้ประเสริฐสุดกว่าเทวดาและมนุษย์ทั้งหลายดังนี้. ดุร
คฤหบดี เนื้อความแห่งพระพุทธพจน์ ที่พระผู้มีพระภาคตรัสโดยย่อนี้แล พึงเห็นได้โดยพิสดาร
อย่างนี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ สูตรที่ ๔.

๕. สมาริสสูตร

ว่าด้วยสมาริเป็นเหตุเกิดปัญญา

[๒๗] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้ :-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิก-

* เศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี. ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาค ตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดุร
คฤหบดีทั้งหลาย. ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระดำรัสแล้ว. พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดุรคฤหบดีทั้งหลาย
เธอทั้งหลายจงเจริญสมาริ. ภิกษุมิจิตตั้งมั่นแล้ว ย่อมรู้ชัดตามเป็นจริง. ก็ภิกษุย่อมรู้ชัดตามเป็น
จริงอย่างไร. ย่อมรู้ชัดซึ่งความเกิดและความดับแห่งรูป ความเกิดและความดับแห่งเวทนา ความ
เกิดและความดับแห่งสัญญา ความเกิดและความดับแห่งสังขาร ความเกิดและความดับแห่ง
วิญญาณ.

[๒๘] ดุรคฤหบดีทั้งหลาย ก็อะไรเป็นความเกิดแห่งรูป อะไรเป็นความเกิดแห่ง
เวทนา อะไรเป็นความเกิดแห่งสัญญา อะไรเป็นความเกิดแห่งสังขาร อะไรเป็นความเกิดแห่ง
วิญญาณ? ดุรคฤหบดีทั้งหลาย บุคคลในโลกนี้ ย่อมเพิลิตเพลิน ย่อมพรา้งถึง ย่อมติ่มด้าอยู่.
ก็บุคคลย่อมเพิลิตเพลิน ย่อมพรา้งถึง ย่อมติ่มด้าอยู่ ซึ่งอะไร. ย่อมเพิลิตเพลิน ย่อมพรา้งถึง
ย่อมติ่มด้าอยู่ซึ่งรูป เมื่อเพิลิตเพลิน พรา้งถึง ติ่มด้าอยู่ซึ่งรูป ความยินดีก็เกิดขึ้น ความยินดีในรูป
นั้นเป็นอุปาทาน เพราะอุปาทานของบุคคลนั้นเป็นปัจจัย จึงมีภพ เพราะภพเป็นปัจจัย จึงมีชาติ
เพราะชาติเป็นปัจจัย จึงมีชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัสและอุปายาส. ความ
เกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ ย่อมมีด้วยประการอย่างนี้. บุคคลย่อมเพิลิตเพลินซึ่งเวทนา ฯลฯ
ย่อมเพิลิตเพลินซึ่งสัญญา ฯลฯ ย่อมเพิลิตเพลินซึ่งสังขาร ฯลฯ ย่อมเพิลิตเพลิน ย่อมพรา้งถึง
ย่อมติ่มด้าอยู่ซึ่งวิญญาณ เมื่อเพิลิตเพลิน พรา้งถึง ติ่มด้าอยู่ซึ่งวิญญาณ ความยินดีย่อมเกิดขึ้น
ความยินดีในวิญญาณ นั้นเป็นอุปาทาน เพราะอุปาทานของบุคคลนั้นเป็นปัจจัย จึงมีภพ
เพราะภพเป็นปัจจัย จึงมีชาติ เพราะชาติเป็นปัจจัย จึงมีชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์
โทมนัสและอุปายาส. ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ ย่อมมีด้วยประการอย่างนี้. ดุรคฤหบดี
ทั้งหลาย นี่เป็นความเกิดแห่งรูป นี่เป็นความเกิดแห่งเวทนา นี่เป็นความเกิดแห่งสัญญา นี่เป็น
ความเกิดแห่งสังขาร นี่เป็นความเกิดแห่งวิญญาณ.

[๒๙] ดุรคฤหบดีทั้งหลาย ก็อะไรเป็นความดับแห่งรูป อะไรเป็นความดับแห่งเวทนา
อะไรเป็นความดับแห่งสัญญา อะไรเป็นความดับแห่งสังขาร อะไรเป็นความดับแห่งวิญญาณ?
ดุรคฤหบดีทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมไม่เพิลิตเพลิน ย่อมไม่พรา้งถึง ย่อมไม่ติ่มด้าอยู่.
ก็ภิกษุย่อมไม่เพิลิตเพลิน ย่อมไม่พรา้งถึง ย่อมไม่ติ่มด้าอยู่ซึ่งอะไร. ย่อมไม่เพิลิตเพลิน ย่อม
ไม่พรา้งถึง ย่อมไม่ติ่มด้าอยู่ซึ่งรูป เมื่อเธอไม่เพิลิตเพลิน ไม่พรา้งถึง ไม่ติ่มด้าอยู่ซึ่งรูป ความ
ยินดีในรูปย่อมดับไป เพราะความยินดีของภิกษุนั้นดับไป อุปาทานจึงดับ เพราะอุปาทานดับ
ภพจึงดับ ฯลฯ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ ย่อมมีด้วยประการอย่างนี้. ภิกษุย่อมไม่
เพิลิตเพลิน ย่อมไม่พรา้งถึง ย่อมไม่ติ่มด้า ซึ่งเวทนา . . . ซึ่งสัญญา . . . ซึ่งสังขาร . . .
ซึ่งวิญญาณ เมื่อเธอไม่เพิลิตเพลิน ไม่พรา้งถึง ไม่ติ่มด้าอยู่ซึ่งเวทนา . . . ซึ่งสัญญา . . . ซึ่งสังขาร . . .
ซึ่งวิญญาณ ความยินดีในเวทนา . . . ในสัญญา . . . ในสังขาร . . . ในวิญญาณ ย่อมดับไป เพราะความ
ยินดีของภิกษุนั้นดับไป อุปาทานจึงดับ เพราะอุปาทานดับ ภพจึงดับ ฯลฯ ความดับแห่งกอง
ทุกข์ทั้งมวลนี้ ย่อมมีด้วยประการอย่างนี้. ดุรคฤหบดีทั้งหลาย นี่เป็นความดับแห่งรูป นี่เป็นความดับ
แห่งเวทนา นี่เป็นความดับแห่งสัญญา นี่เป็นความดับแห่งสังขาร นี่เป็นความดับแห่งวิญญาณ.

จบ สูตรที่ ๕.

๖. ปฏิสลลานสูตร

ว่าด้วยการหลีกเร้นเป็นเหตุเกิดปัญญา

[๓๐] พระนครสาวัตถี. ณ ที่นั้นแล ฯลฯ พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดุรคฤหบดี
ทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงประกอบความเพียรในการหลีกออกเร้น. ดุรคฤหบดีทั้งหลาย ภิกษุผู้หลีก
ออกเร้น ย่อมรู้ชัดตามเป็นจริง ก็ภิกษุย่อมรู้ชัดตามเป็นจริงอย่างไร ย่อมรู้ชัดซึ่งความเกิดและ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๗ สุตตันตปิฎกที่ ๙ สังยุตตนิกาย ชนธวาวรรค
ความดับแห่งรูป . . . แห่งเวทนา . . . แห่งสัญญา . . . แห่งสังขาร . . . แห่งวิญญาณ (ความต่อไปนี้เหมือน
ข้อ ๒๘-๒๙) .

จบ สูตรที่ ๖ .

๗. อุปาทานปริตัสสนาสสูตรที่ ๑

ว่าด้วยความสะดุ้งและ ไม่สะดุ้ง

[๓๑] พระนครสวัตถิ . ณ ที่นั่นแล ฯลฯ พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกฤกษ
ทั้งหลาย เราจักแสดงความสะดุ้งเพราะความถือมั่น และความไม่สะดุ้งเพราะความไม่ถือมั่น
แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว . กฤกษเหล่านั้น ทูลรับพระดำรัส
พระผู้มีพระภาคแล้ว . พระผู้มีพระภาคได้ตรัสดังต่อไปนี้

[๓๒] ดูกฤกษทั้งหลาย ก็ความสะดุ้งเพราะความถือมั่น ย่อมมีอย่างไร? ดูกฤกษ
ทั้งหลาย ปุถุชนผู้มีได้สดับแล้วในโลกนี้ มิได้เห็นพระอริยะทั้งหลาย ไม่ฉลาดในธรรมของ
พระอริยะ มิได้รับแนะนำในอริยธรรม มิได้เห็นสัตบุรุษทั้งหลาย ไม่ฉลาดในธรรมของสัตบุรุษ
มิได้รับแนะนำในสัปปริสธรรม ย่อมเห็นรูปโดยความเป็นตน ๑ ย่อมเห็นตนมีรูป ๑ ย่อมเห็นรูป
ในตน ๑ ย่อมเห็นตนในรูป ๑ รูปของเขานั้น ย่อมแปรปรวน ย่อมเป็นอย่างอื่น ไป เพราะ
รูปของเขาแปรปรวนและเป็นอย่างอื่น ไป วิญญาณจึงมีความหมุนเวียนไปตามความแปรปรวน
แห่งรูปความสะดุ้ง และความเกิดขึ้นแห่งธรรมที่เกิดแต่ความหมุนเวียนไปตามความแปรปรวน
แห่งรูปย่อมครอบงำจิตของปุถุชนนั้นตั้งอยู่ เพราะจิตถูกครอบงำ ปุถุชนนั้นย่อมมีความหวาดเสียว
มีความลำบากใจมีความหวั่นไหว และสะดุ้งอยู่ เพราะความถือมั่น . ย่อมเห็นเวทนาโดยความเป็น
ตน ๑ ย่อมเห็นตนมีเวทนา ๑ ย่อมเห็นเวทนาในตน ๑ ย่อมเห็นตนในเวทนา ๑ เวทนา
ของเขานั้น ย่อมแปรปรวน ย่อมเป็นอย่างอื่น ไป ฯลฯ ย่อมเห็นสัญญาโดยความเป็นตน ๑
ย่อมเห็นตนมีสัญญา ๑ ย่อมเห็นสัญญาในตน ๑ ย่อมเห็นตนในสัญญา ๑ สัญญาของเขานั้น
ย่อมแปรปรวน ย่อมเป็นอย่างอื่น ไป ฯลฯ ย่อมเห็นสังขารโดยความเป็นตน ๑ ย่อมเห็นตนมี
สังขาร ๑ ย่อมเห็นสังขารในตน ๑ ย่อมเห็นตนในสังขาร ๑ สังขารของเขานั้น ย่อมแปรปรวน
ย่อมเป็นอย่างอื่น ไป ฯลฯ ย่อมเห็นวิญญาณโดยความเป็นตน ๑ ย่อมเห็นตนมีวิญญาณ ๑ ย่อม
เห็นวิญญาณในตน ๑ ย่อมเห็นตนในวิญญาณ ๑ วิญญาณของเขานั้น ย่อมแปรปรวน ย่อม
เป็นอย่างอื่น ไป เพราะวิญญาณแปรปรวนและเป็นอย่างอื่น ไป วิญญาณจึงมีความหมุนเวียนไป
ตามความแปรปรวนแห่งวิญญาณ ความสะดุ้ง และความบังเกิดขึ้นแห่งธรรมที่เกิดแต่ความหมุน
เวียนไปตามความแปรปรวนแห่งวิญญาณ ย่อมครอบงำจิตของปุถุชนนั้นตั้งอยู่ เพราะจิตถูกครอบ
งำ ปุถุชนนั้นย่อมมีความหวาดเสียว มีความลำบากใจ มีความหวั่นไหวและสะดุ้งอยู่ เพราะความ
ถือมั่น . ดูกฤกษทั้งหลาย ความสะดุ้งเพราะความถือมั่นย่อมมีอย่างนี้แล .

[๓๓] ดูกฤกษทั้งหลาย ก็ความไม่สะดุ้งเพราะความถือมั่น ย่อมมีอย่างไร?

ดูกฤกษทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ผู้ได้สดับแล้ว ได้เห็น พระอริยะทั้งหลาย ผู้ฉลาด
ในธรรมวินัยของพระอริยะ ผู้ได้รับแนะนำดีแล้วในอริยธรรม ผู้เห็นสัตบุรุษทั้งหลาย ผู้ฉลาด
ในธรรมของสัตบุรุษ ผู้ได้รับแนะนำดีแล้วในสัปปริสธรรม ย่อมไม่เห็นรูปโดยความเป็นตน ๑
ย่อมไม่เห็นตนมีรูป ๑ ย่อมไม่เห็นรูปในตน ๑ ย่อมไม่เห็นตนในรูป ๑ รูปของอริยสาวกนั้น
ย่อมแปรปรวน ย่อมเป็นอย่างอื่น ไป เพราะรูปแปรปรวนและเป็นอย่างอื่น ไป วิญญาณจึง
ไม่มีความหมุนเวียนไปตามความแปรปรวนแห่งรูป ความสะดุ้ง และความบังเกิดขึ้นแห่งธรรม
ที่เกิดแต่ความหมุนเวียนไปตามความแปรปรวนแห่งรูป ย่อมไม่ครอบงำ จิตของอริยสาวกนั้นตั้ง
อยู่ เพราะจิตไม่ถูกครอบงำ อริยสาวกนั้นย่อมไม่มีความหวาดเสียว ไม่มีความลำบากใจ ไม่มี
ความหวั่นไหว และไม่สะดุ้ง เพราะไม่ถือมั่น . ย่อมไม่เห็นเวทนาโดยความเป็นตน ๑ ย่อมไม่
เห็นตนมีเวทนา ๑ ย่อมไม่เห็นเวทนาในตน ๑ ย่อมไม่เห็นตนในเวทนา ๑ เวทนาของอริย
สาวกนั้น ย่อมแปรปรวน ย่อมเป็นอย่างอื่น ไป . . . ย่อมไม่เห็นสัญญาโดยความเป็นตน ๑ ย่อมไม่
เห็นตนมีสัญญา ๑ ย่อมไม่เห็นสัญญาในตน ๑ ย่อมไม่เห็นตนในสัญญา ๑ สัญญาของอริยสาวก
นั้น ย่อมแปรปรวน ย่อมเป็นอย่างอื่น ไป . . . ย่อมไม่เห็นสังขารโดยความเป็นตน ๑ ย่อมไม่เห็นตน
มีสังขาร ๑ ย่อมไม่เห็นตนในสังขาร ๑ ย่อมไม่เห็นสังขารในตน ๑ สังขารของอริยสาวกนั้น
ย่อมแปรปรวน ย่อมเป็นอย่างอื่น ไป . . . ย่อมไม่เห็นวิญญาณโดยความเป็นตน ๑ ย่อมไม่เห็นตนมี
วิญญาณ ๑ ย่อมไม่เห็นวิญญาณในตน ๑ ย่อมไม่เห็นตนในวิญญาณ ๑ วิญญาณของอริยสาวก
นั้น ย่อมแปรปรวน ย่อมเป็นอย่างอื่น ไป เพราะวิญญาณแปรปรวนและเป็นอย่างอื่น ไป วิญญาณ
จึงไม่มีความหมุนเวียนไปตามความแปรปรวนแห่งวิญญาณ ความสะดุ้ง และความบังเกิดขึ้นแห่ง
ธรรมที่เกิดแต่ความหมุนเวียนไปตามความแปรปรวนแห่งวิญญาณ ย่อมไม่ครอบงำจิตของอริย
สาวกนั้นตั้งอยู่ เพราะจิตไม่ถูกครอบงำ อริยสาวกนั้นย่อมไม่มีความหวาดเสียว ไม่มีความลำบาก
ใจ ไม่มีความหวั่นไหว และไม่สะดุ้ง เพราะไม่ถือมั่น . ดูกฤกษทั้งหลาย ความไม่สะดุ้งเพราะ
ความไม่ถือมั่นย่อมมีอย่างนี้แล .

จบ สูตรที่ ๗ .

๘. อุปาทานปริตัสสนาสสูตรที่ ๒

ว่าด้วยความสะดุ้งและ ไม่สะดุ้ง

[๓๔] พระนครสาวัตถี. ณ ที่นั่นแล ฯลฯ ดุริยภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงความสะดวก เพราะความถือมั่น และความไม่สะดวกเพราะความไม่ถือมั่น แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว ฯลฯ ดุริยภิกษุทั้งหลาย ก็ความสะดวกเพราะความถือมั่น ย่อมมีอย่างไร? ดุริยภิกษุทั้งหลาย ปุถุชนผู้ไม่สดับแล้วในโลกนี้ ย่อมตามเห็นรูปว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่นเป็นตัวตนของเรา รูปของเขานั้น ย่อมแปรปรวน ย่อมเป็นอย่างอื่นไป เพราะรูปแปรปรวน และเป็นอย่างอื่นไป โสกะ ปริเทวะ ทกข์ โทมนัสและอุปายาสจึงเกิดขึ้น . ย่อมเห็นเวทนาว่า นั่นของเรา ฯลฯ ย่อมเห็นสัญญาว่า นั่นของเรา ฯลฯ ย่อมเห็นสังขารทั้งหลายว่า นั่นของเรา ฯลฯ ย่อมเห็นวิญญาณว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่นเป็นตัวตนของเรา วิญญาณของเขานั้น ย่อมแปรปรวน ย่อมเป็นอย่างอื่นไป เพราะวิญญาณแปรปรวนและเป็นอย่างอื่นไป โสกะ ปริเทวะ ทกข์ โทมนัสและอุปายาสจึงเกิดขึ้น . ดุริยภิกษุทั้งหลาย ความสะดวกเพราะความถือมั่น ย่อมมีอย่างนี้แล .

* ภิภษท้หลย อริยสวกในธรรมวินัยนี้ผู้ได้สตัแล้ว ย่อมพิจารณาเห็นรูปว่า นั่นไม่ใช่ของเรา นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา รูปของอริยสวกนั้น ย่อมแปรปรวน ย่อมเป็นอย่างอื่นไป เพราะรูปแปรปรวนและเป็นอย่างอื่นไป โสกะ ปรีเทะ ทกข โทมัสและอุปายาสจึงไม่เกิดขึ้น . ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาว่า นั่นไม่ใช่ของเรา ฯลฯ ย่อมพิจารณาเห็นสัญญาว่า นั่นไม่ใช่ของเรา ฯลฯ ย่อมพิจารณาเห็นสังขารว่า นั่นไม่ใช่ของเรา ฯลฯ ย่อมพิจารณาเห็นวิญญาณว่า นั่นไม่ใช่ของเรา นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัวของเรา วิญญานของอริยสวกนั้น ย่อมแปรปรวน ย่อมเป็นอย่างอื่นไป เพราะวิญญานแปรปรวนและเป็นอย่างอื่นไป โสกะ ปรีเทะ ทกข โทมัสและอุปายาสจึงไม่เกิดขึ้น . ดกรภษท้หลย ความไม่สะตั้งเพราะความไม่ถิ่มั่น ย่อมมีอย่างนี้แล .

[๓๖] พระนครสวรรค์. ณ ที่นั่นแล ฯลฯ ดุกรักษทั้งหลาย รูปที่เป็นอดีตอนาคต ไม่เที่ยง จักกล่าวถึงรูปที่เป็นปัจจุบัน ไปไยเล่า? ดุกรักษทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเป็นผู้ไม่มีความอาลัยในรูปที่เป็นอดีต ไม่เพิลิตเพลินรูปที่เป็นอนาคต ย่อมเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อกลายกำหนด เพื่อความดับรูปที่เป็นปัจจุบัน . เวหนที่เป็นอดีต เวหนที่เป็นอนาคต ไม่เที่ยง ฯลฯ สัญญาที่เป็นอดีต สัญญาที่เป็นอนาคตไม่เที่ยง ฯลฯ สังขารที่เป็นอดีต สังขารที่เป็นอนาคตไม่เที่ยง ฯลฯ วิญญาณที่เป็นอดีต วิญญาณที่เป็นอนาคต ไม่เที่ยง จักกล่าวถึงวิญญาณที่เป็นปัจจุบัน ไปไยเล่า? ดุกรักษทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเป็นผู้ไม่มีความอาลัยในวิญญาณที่เป็นอดีต ไม่เพิลิตเพลินวิญญาณที่เป็นอนาคต ย่อมเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อกลายกำหนด เพื่อความดับวิญญาณที่เป็นปัจจุบัน .

[๓๗] พระนครสวดีติ. ณ ที่นั่นแล ฯลฯ ดุรภิกษุทั้งหลาย รูปที่เป็นอดีต รูปที่เป็นอนาคตเป็นทุกข์ จักกล่าวถึงรูปที่เป็นปัจจุบัน ไบไยเล่า? ดุรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเป็นผู้ไม่มีความอาลัยในรูปที่เป็นอดีต ไม่ผลิตเพิลินรูปที่เป็นอนาคต ย่อมเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนัด เพื่อความดับรูปที่เป็นปัจจุบัน. เวทนาที่เป็นอดีต เวทนาที่เป็นอนาคต เป็นทุกข์ ฯลฯ สัญญาที่เป็นอดีต สัญญาที่เป็นอนาคต เป็นทุกข์ ฯลฯ สังขารที่เป็นอดีต สังขารที่เป็นอนาคต เป็นทุกข์ ฯลฯ วิญญาณที่เป็นอดีต วิญญาณที่เป็นอนาคต เป็นทุกข์ จักกล่าวถึงวิญญาณที่เป็นปัจจุบัน ไบไยเล่า? ดุรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้*สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเป็นผู้ไม่มีความอาลัยในวิญญาณที่เป็นอดีต ไม่ผลิตเพิลินวิญญาณที่เป็นอนาคต ย่อมเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนัด เพื่อความดับวิญญาณที่เป็นปัจจุบัน .

[๓๘] พระนครสวรรค์. ณ ที่นั้นแล ฯลฯ ดุรภิกษุทั้งหลาย รูปที่เป็นอดีต รูปที่เป็นอนาคต เป็นอนัตตา จักกล่าวถึงรูปที่เป็นปัจจุบันไปไยเล่า? ดุรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเป็นผู้ไม่มีความอาลัยในรูปที่เป็นอดีต ไม่เพลิดเพลินในรูปที่เป็นอนาคต ย่อมเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนัด เพื่อความดับรูปที่เป็นปัจจุบัน. เวทนาที่เป็นอดีต เวทนาที่เป็นอนาคต เป็นอนัตตา ฯลฯ สัญญาที่เป็นอดีต สัญญาที่เป็นอนาคต เป็นอนัตตา ฯลฯ สังขารที่เป็นอดีต สังขารที่เป็นอนาคต เป็นอนัตตา ฯลฯ วิญญาณที่เป็นอดีต วิญญาณที่เป็นอนาคต เป็นอนัตตา จักกล่าวถึงวิญญาณที่เป็นปัจจุบันไปไยเล่า? ดุรภิกษุทั้งหลาย

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๗ สุตตันตปิฎกที่ ๙ สังยุตตนิกาย ชนธวรรค
อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเป็นผู้ไม่มีความอาลัยในวิญญานที่เป็นอดีต ไม่
เพิลิตเพิลินวิญญานที่เป็นอนาคต ย่อมเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนัด เพื่อ
ความดับวิญญานที่เป็นปัจจุบัน .

จบ สูตรที่ ๑๑ .

จบ นกุลปิตวารรคที่ ๑ .

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. นกุลปิตาสุต ๒. เทวทหสูตร ๓. หลัททิกานิสุตที่ ๑ ๔. หลัททิกานิสุตที่ ๒
๕. สมาริสุต ๖. ปฏิสัลลนสูตร ๗. อุปาทนปริตัสสนาสุตที่ ๑ ๘. อุปาทนปริตัส-
*สนาสุตที่ ๒ ๙. อติตนาถตปัจจุปันนสูตรที่ ๑ ๑๐. อติตนาถตปัจจุปันนสูตรที่ ๒
๑๑. อติตนาถตปัจจุปันนสูตรที่ ๓ .

อนิจจวรรคที่ ๒

อนิจจสูตรที่ ๑

ว่าด้วยความเป็นอนิจจังแห่งชั้น ๕

[๓๙] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้ :-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิก-
*เศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี. ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายแล้วตรัสว่า
ดูกรภิกษุทั้งหลาย รูปไม่เที่ยง เวทนาไม่เที่ยง สัญญาไม่เที่ยง สังขารไม่เที่ยง วิญญานไม่เที่ยง .
ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในรูป แม้ในเวทนา
แม้ในสัญญา แม้ในสังขาร แม้ในวิญญาน เมื่อเบื่อหน่าย ย่อมคลายกำหนัด เพราะคลายกำหนัด
จึงหลุดพ้น . เมื่อหลุดพ้นแล้ว ย่อมมีญาณหยั่งรู้ว่าหลุดพ้นแล้ว . อริยสาวกนั้น ย่อมรู้ชัดว่า
ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี .

จบ สูตรที่ ๑ .

๒. ทุกขสูตรที่ ๑

ว่าด้วยความเป็นทุกข์แห่งชั้น ๕

[๔๐] พระนครสาวัตถี. ณ ที่นั้นแล ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย รูปเป็นทุกข์ เวทนาเป็น

ทุกข์ สัญญาเป็นทุกข์ สังขารเป็นทุกข์ วิญญานเป็นทุกข์ . อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่
อย่างนี้ ฯลฯ ย่อมรู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่น
เพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี .

จบ สูตรที่ ๒ .

๓. อนัตตสูตรที่ ๑

ว่าด้วยความเป็นอนัตตาแห่งชั้น ๕

[๔๑] พระนครสาวัตถี. ณ ที่นั้นแล ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย รูปเป็นอนัตตา เวทนา

เป็นอนัตตา สัญญาเป็นอนัตตา สังขารเป็นอนัตตา วิญญานเป็นอนัตตา ดูกรภิกษุทั้งหลาย
อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในรูป แม้ในเวทนา แม้ในสัญญา
แม้ในสังขาร แม้ในวิญญาน เมื่อเบื่อหน่าย ย่อมคลายกำหนัด เพราะคลายกำหนัด จึงหลุดพ้น .
เมื่อหลุดพ้นแล้ว ย่อมมีญาณหยั่งรู้ว่า หลุดพ้นแล้ว . ย่อมรู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว
กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี .

จบ สูตรที่ ๓ .

๔. อนิจจสูตรที่ ๒

ว่าด้วยความเป็นอนิจจังแห่งชั้น ๕

[๔๒] พระนครสาวัตถี. ณ ที่นั้นแล ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย รูปไม่เที่ยง สิ่งใดไม่เที่ยง

สิ่งนั้นเป็นทุกข์ สิ่งใดเป็นทุกข์ สิ่งนั้นเป็นอนัตตา สิ่งใดเป็นอนัตตา สิ่งนั้นไม่ใช่ของเรา ไม่
เป็นเรา ไม่ใช่ตัวตนของเรา ข้อนี้ อริยสาวก พึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบ ตามความเป็นจริง
อย่างนี้ เวทนาไม่เที่ยง ฯลฯ สัญญาไม่เที่ยง ฯลฯ สังขารไม่เที่ยง ฯลฯ วิญญานไม่เที่ยง สิ่งใดไม่
เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ สิ่งใดเป็นทุกข์ สิ่งนั้นเป็นอนัตตา สิ่งใดเป็นอนัตตา สิ่งนั้นไม่ใช่ของ
เรา ไม่เป็นเรา ไม่ใช่ตัวตนของเรา ข้อนี้ อริยสาวก พึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบ ตามความเป็น
จริงอย่างนี้ อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ ย่อมรู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์
อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี .

จบ สูตรที่ ๔ .

๕. ทุกขสูตรที่ ๒

ว่าด้วยความเป็นทุกข์แห่งชั้น ๕

[๔๓] พระนครสาวัตถี. ณ ที่นั้นแล ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย รูปเป็นทุกข์ สิ่งใดเป็น

ทุกข์ สิ่งนั้นเป็นอนัตตา สิ่งใดเป็นอนัตตา สิ่งนั้นไม่ใช่ของเรา ไม่เป็นเรา ไม่ใช่ตัวตนของเรา
ข้อนี้ อริยสาวก พึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบ ตามความเป็นจริงอย่างนี้ เวทนาเป็นทุกข์ ฯลฯ สัญญา

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๗ สุตตันตปิฎกที่ ๙ สังยุตตนิกาย ชนธวรรค
เป็นทุกข์ ฯลฯ สังขารเป็นทุกข์ ฯลฯ วิญญาณเป็นทุกข์ สิ่งใดเป็นทุกข์ สิ่งนั้นเป็นอนัตตา สิ่งใด
เป็นอนัตตา สิ่งนั้นไม่ใช่ของเรา ไม่เป็นเรา ไม่ใช่ตัวตนของเรา ข้อนี้ อริยสาวก พึงเห็นด้วย
ปัญญาอันชอบ ตามความเป็นจริงอย่างนี้. อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ ย่อมรู้
ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่าง
นี้มิได้มี.

จบ สูตรที่ ๕.

๖. อนัตตสูตรที่ ๒

ว่าด้วยความเป็นอนัตตาแห่งขันธ ๕

[๔๔] พระนครสวัตถิ. ณ ที่นั้นแล ฯลฯ ดูกิริยาทั้งหลาย รูปเป็นอนัตตา
รูปนั้นไม่ใช่ของเรา ไม่เป็นเรา ไม่ใช่ตัวตนของเรา ข้อนี้ อริยสาวก พึงเห็นด้วยปัญญาอัน
ชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ เวทนาเป็นอนัตตา ฯลฯ สัญญาเป็นอนัตตา ฯลฯ สังขารเป็น
อนัตตา ฯลฯ วิญญาณเป็นอนัตตา ฯลฯ ดูกิริยาทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่
อย่างนี้ ฯลฯ ย่อมรู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว
กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี.

จบ สูตรที่ ๖.

๗. อนิจจังเหตุสูตร

ว่าด้วยความเป็นอนิจจังแห่งเหตุปัจฉัย

[๔๕] พระนครสวัตถิ. ณ ที่นั้นแล ฯลฯ ดูกิริยาทั้งหลาย รูปไม่เที่ยง แม้เหตุ
ปัจฉัยที่ให้เกิดขึ้น ก็ไม่เที่ยง. ดูกิริยาทั้งหลาย รูปที่เกิดจากสิ่งที่ไม่เที่ยง ที่ไหนจัก
เที่ยงเล่า? เวทนาไม่เที่ยง ฯลฯ สัญญาไม่เที่ยง ฯลฯ สังขารไม่เที่ยง ฯลฯ วิญญาณ
แม้เหตุปัจฉัยที่ให้เกิดขึ้น ก็ไม่เที่ยง. ดูกิริยาทั้งหลาย ญาณที่เกิดจากสิ่งไม่เที่ยง ที่
ไหนจะเที่ยงเล่า? อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ ย่อมรู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว
พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี.

จบ สูตรที่ ๗.

๘. ทุกขเหตุสูตร

ว่าด้วยความเป็นทุกข์แห่งเหตุปัจฉัย

[๔๖] พระนครสวัตถิ. ณ ที่นั้นแล ฯลฯ ดูกิริยาทั้งหลาย รูปเป็นทุกข์ แม้
เหตุปัจฉัยที่ให้เกิดขึ้น ก็เป็นทุกข์. ดูกิริยาทั้งหลาย รูปที่เกิดจากสิ่งที่เป็นทุกข์ ที่ไหนจะ
เป็นสุขเล่า? เวทนาเป็นทุกข์ ฯลฯ สัญญาเป็นทุกข์ ฯลฯ สังขารเป็นทุกข์ ฯลฯ ญาณ
เป็นทุกข์ แม้เหตุปัจฉัยที่ให้เกิดขึ้น ก็เป็นทุกข์. ดูกิริยาทั้งหลาย ญาณที่เกิด
จากสิ่งที่เป็นทุกข์ ที่ไหนจักเป็นสุขเล่า? อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ ย่อมรู้
ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความ
เป็นอย่างนี้มิได้มี.

จบ สูตรที่ ๘.

๙. อนัตตเหตุสูตร

ว่าด้วยความเป็นอนัตตาแห่งเหตุปัจฉัย

[๔๗] พระนครสวัตถิ. ณ ที่นั้นแล ฯลฯ ดูกิริยาทั้งหลาย รูปเป็นอนัตตา
แม้เหตุปัจฉัยที่ให้เกิดขึ้น ก็เป็นอนัตตา. ดูกิริยาทั้งหลาย รูปที่เกิดจากสิ่งที่เป็นอนัตตา
ที่ไหนจักเป็นอัตตาเล่า? เวทนาเป็นอนัตตา ฯลฯ สัญญาเป็นอนัตตา ฯลฯ สังขารเป็นอนัตตา
ฯลฯ ญาณเป็นอนัตตา แม้เหตุปัจฉัยที่ให้เกิดขึ้น ก็เป็นอนัตตา ดูกิริยาทั้งหลาย
ญาณที่เกิดจากสิ่งที่เป็นอนัตตา ที่ไหนจักเป็นอัตตาเล่า? อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่
อย่างนี้ ฯลฯ ย่อมรู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว
กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี.

จบ สูตรที่ ๙.

๑๐. อาเนกสูตร

ว่าด้วยความดับแห่งขันธ ๕

[๔๘] พระนครสวัตถิ. ฯลฯ ครั้งนั้นแล ท่านพระอานนท์เข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่
ประทับ ถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้ทูลถามพระผู้มี
พระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ความดับเรียกว่านิโรธ ความดับแห่งธรรมเหล่าไหนแล เรียกว่า
นิโรธ. พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกอานนท์ รูปแลเป็นของไม่เที่ยง อันปัจฉัยปรุงแต่ง อาศัย
ปัจฉัยเกิดขึ้น มีความสิ้นไปเป็นธรรมดา มีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา มีความคลายไปเป็นธรรมดา
มีความดับไปเป็นธรรมดา ความดับแห่งรูปนั้น เรียกว่านิโรธ. เวทนาไม่เที่ยง ฯลฯ สัญญาไม่
เที่ยง ฯลฯ สังขารไม่เที่ยง ฯลฯ ญาณ อันปัจฉัยปรุงแต่งอาศัยปัจฉัยเกิดขึ้นมี
ความสิ้นไปเป็นธรรมดา มีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา มีความคลายไปเป็นธรรมดา มีความดับ
ไปเป็นธรรมดา ความดับแห่งวิญญาณนั้น เรียกว่านิโรธ. ดูกอานนท์ ความดับแห่งธรรม
เหล่านั้นแล เรียกว่านิโรธ.

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๗ สุตตันตปิฎกที่ ๙ สังยุตตนิกาย ชนธวาวรรค
จบ สุตที่ ๑๐
จบ อนิจจวรรคที่ ๒.

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อนิจจสูตรที่ ๑	๖. อนัตตสูตรที่ ๒
๒. ทุกขสูตรที่ ๑	๗. อนิจจเหตุสูตร
๓. อนัตตสูตรที่ ๑	๘. ทุกขเหตุสูตร
๔. อนิจจสูตรที่ ๒	๙. อนัตตเหตุสูตร
๕. ทุกขสูตรที่ ๒	๑๐. อาเนนหสูตร.

การวรรคที่ ๓

๑. การสูตร

ว่าด้วยชั้น ๕ เป็นภาระ

[๔๙] พระนครสวาทิ. ณ ที่นั่นแล ฯลฯ ดุริยกิจทั้งหลาย เราจักแสดงภาระ ผู้แบกภาระ เครื่องถือมณการะ และเครื่องวางภาระ แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว ภิกษุเหล่านั้น ทูลรับสนองพระพุทธดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดุริยกิจทั้งหลาย ก็ภาระเป็นไฉน? ฟังกล่าวว่า ภาระ คืออุปาทานชั้น ๕ อุปาทานชั้น ๕ เป็นไฉน? คือ อุปาทานชั้น ๕ คือรูป อุปาทานชั้น ๕ คือเวทนา อุปาทานชั้น ๕ คือสัญญา อุปาทานชั้น ๕ คือสังขาร และอุปาทานชั้น ๕ คือวิญญาน. ดุริยกิจทั้งหลาย นี้เรียกว่าภาระ.

[๕๐] ดุริยกิจทั้งหลาย ก็ผู้แบกภาระเป็นไฉน? ฟังกล่าวว่าบุคคล บุคคลนี้นั้น คือ ท่านผู้มีชื่ออย่างนี้ มีโคตรอย่างนี้. ดุริยกิจทั้งหลาย นี้เรียกว่าผู้แบกภาระ.

[๕๑] ดุริยกิจทั้งหลาย ก็เครื่องถือมณการะเป็นไฉน? ตัณหานี้ใด นำให้เกิดภพใหม่ ประกอบด้วยความกำหนัด ด้วยอำนาจความเพลิดเพลิน มีปกติเพลิดเพลินยิ่งในภพหรืออารมณีนั่นๆ ได้แกกามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา. ดุริยกิจทั้งหลาย นี้เรียกว่าเครื่องถือมณการะ.

[๕๒] ดุริยกิจทั้งหลาย ก็การวางภาระเป็นไฉน? ความที่ตัณหานั้นแลดับไปด้วย สำรอกโดยไม่เหลือ ความสละ ความสละคืน ความพิน ความไม่อาลัย. ดุริยกิจทั้งหลาย นี้เรียกว่าการวางภาระ. พระผู้มีพระภาคผู้พระสุคตศาสดา ครั้นได้ตรัสไวยาकरणภาษิตนี้จบลงแล้ว จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกในภายหลังว่า

[๕๓] ชั้น ๕ ชื่อว่าภาระแล และผู้แบกภาระคือบุคคล เครื่องถือมณการะเป็นเหตุนำมาซึ่งความทุกข์ในโลก การวางภาระเสียได้เป็นสุข บุคคลวางภาระหนักเสียได้แล้ว ไม่ถือภาระอื่น ถอนตัณหาพร้อมทั้งมูลรากแล้ว เป็นผู้หายหิว ดับรอบแล้วดังนี้.

จบ สุตที่ ๑.

๒. ปริญาสูตร

ว่าด้วยธรรมที่ควรกำหนดรู้และความรอบรู้

[๕๔] พระนครสวาทิ. ณ ที่นั่นแล ฯลฯ ดุริยกิจทั้งหลาย เราจักแสดงธรรมที่ควรกำหนดรู้และความรอบรู้ เธอทั้งหลายจงฟัง. ดุริยกิจทั้งหลาย ก็ธรรมที่ควรกำหนดรู้เป็นไฉน? ดุริยกิจทั้งหลาย รูปเป็นธรรมที่ควรกำหนดรู้ เวทนา สัญญา สังขารและวิญญาน เป็นธรรมที่ควรกำหนดรู้. ดุริยกิจทั้งหลาย เหล่านี้เรียกว่าธรรมที่ควรกำหนดรู้.

[๕๕] ดุริยกิจทั้งหลาย ก็ความรอบรู้เป็นไฉน? คือความสิ้นไปแห่งราคะ ความสิ้นไปแห่งโทสะ ความสิ้นไปแห่งโมหะ. ดุริยกิจทั้งหลาย นี้เรียกว่าความรอบรู้.

จบ สุตที่ ๒.

๓. ปริหานสูตร

ว่าด้วยผู้ไม่ควรรและผู้ควรสิ้นทุกข์

[๕๖] พระนครสวาทิ. ณ ที่นั่นแล ฯลฯ ดุริยกิจทั้งหลาย บุคคลเมื่อไม่รู้ยังไม่กำหนดรู้ ไม่หน่าย ไม่ละซึ่งรูป เป็นผู้ไม่ควรรเพื่อสิ้นทุกข์ บุคคลเมื่อไม่รู้ยังไม่กำหนดรู้ ไม่หน่าย ไม่ละซึ่งเวทนา ซึ่งสัญญา ซึ่งสังขาร ซึ่งวิญญาน เป็นผู้ไม่ควรรเพื่อสิ้นทุกข์.

[๕๗] ดุริยกิจทั้งหลาย ก็บุคคลเมื่อรู้ยิ่ง เมื่อกำหนดรู้ เมื่อหน่าย เมื่อละได้ซึ่งรูป จึงเป็นผู้ควรรเพื่อสิ้นทุกข์ บุคคลเมื่อรู้ยิ่ง เมื่อกำหนดรู้ เมื่อหน่าย เมื่อละได้ซึ่งเวทนา ซึ่งสัญญา ซึ่งสังขาร ซึ่งวิญญาน จึงเป็นผู้ควรรเพื่อสิ้นทุกข์.

จบ สุตที่ ๓.

๔. ฉันทราคสูตร

ว่าด้วยการละฉันทราคะในชั้น ๕

[๕๘] พระนครสวาทิ. ณ ที่นั่นแล ฯลฯ ดุริยกิจทั้งหลาย เธอทั้งหลาย จงละฉันทราคะในรูปเสีย ด้วยการละอย่างนี้ รูปนั้นจักเป็นอันเธอทั้งหลายละได้แล้ว ตัณหาขาดแล้ว กระทำให้เป็นดังตาลยอดด้วน ทำให้ถึงความไม่มี ไม่ให้เกิดขึ้นต่อไปเป็นธรรมดา. เธอทั้งหลาย

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๗ สุตตันตปิฎกที่ ๙ สังยุตตนิกาย ชนธวรรค
จลนันทาคะในเวทนาเสีย ฯลฯ เธอทั้งหลาย จลนันทาคะในสัญญาเสีย ฯลฯ เธอทั้งหลาย
จลนันทาคะในสังขารเสีย ฯลฯ เธอทั้งหลาย จลนันทาคะในวิญญาณเสีย ด้วยการละ
อย่างนี้ วิญญาณนั้นจักเป็นอันเธอทั้งหลายละได้แล้ว ตัดรากขาดแล้ว กระทำให้เป็นดังตาล
ยอดด้วน ทำให้ถึงความไม่มี ไม่ให้เกิดขึ้นต่อไปเป็นธรรมดา .

จบ สูตรที่ ๔ .

๕. อัสสาทสูตรที่ ๑

ว่าด้วยความปริวิตกของพระโพธิสัตว์

เกี่ยวกับชั้น ๕

[๔๙] พระนครสวาทิ. ณ ที่นั้นแล ฯลฯ ดุริยกิจทั้งหลาย ก่อนแต่ตรัสรู้ เมื่อ
เรายังเป็นโพธิสัตว์ ยังไม่ได้ตรัสรู้ ได้มีความปริวิตกอย่างนี้ว่า อะไรหนอเป็นคุณของรูป อะไร
เป็นโทษ อะไรเป็นเครื่องสลัดออก. อะไรเป็นคุณของเวทนา . . . อะไรเป็นคุณของสัญญา . . .
อะไรเป็นคุณของสังขาร . . . อะไรเป็นคุณของวิญญาณ อะไรเป็นโทษ อะไรเป็นเครื่องสลัดออก .
ดุริยกิจทั้งหลาย เรานั้นได้ปริวิตกต่อไปว่า สุขโสมนัสอันใด อาศัยรูปเกิดขึ้น นี่เป็นคุณของรูป
รูปใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา นี่เป็นโทษของรูป การกำจัดจลนันทาคะ
การละจลนันทาคะในรูปเสียได้ นี่เป็นเครื่องสลัดออกแห่งรูป. สุขโสมนัสอันใด อาศัยเวทนา
เกิดขึ้น . . . สุขโสมนัสอันใด อาศัยสัญญาเกิดขึ้น . . . สุขโสมนัสอันใด อาศัยสังขารเกิดขึ้น . . .
สุขโสมนัสอันใด อาศัยวิญญาณเกิดขึ้น นี่เป็นคุณแห่งวิญญาณ วิญญาณใด ไม่เที่ยง เป็นทุกข์
มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา นี่เป็นโทษแห่งวิญญาณ การกำจัดจลนันทาคะ การละจลนันทาคะใน
วิญญาณเสียได้ นี่เป็นเครื่องสลัดออกแห่งวิญญาณ .

[๕๐] ดุริยกิจทั้งหลาย เรายังไม่รู้ยิ่งซึ่งคุณโดยความเป็นคุณ โทษโดยความเป็นโทษ
และเครื่องสลัดออกโดยความเป็นเครื่องสลัดออก แห่งอุปาทานชั้น ๕ เหล่านี้ ตามความเป็น
จริงอย่างนี้ เพียงใด เราก็ก็นึกปฏิบัติเป็นผู้ตรัสรู้ซึ่งอนัตตสมมาสัมโพธิญาณในโลก พร้อมทั้ง
ทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์
เพียงนั้น . เมื่อใด เรารู้ยิ่งซึ่งคุณโดยความเป็นคุณ ซึ่งโทษโดยความเป็นโทษ ซึ่งเครื่องสลัดออก
โดยความเป็นเครื่องสลัดออก แห่งอุปาทานชั้น ๕ เหล่านี้ ตามความเป็นจริงอย่างนี้ เมื่อนั้น
เราจึงปฏิบัติ เป็นผู้ตรัสรู้ซึ่งอนัตตสมมาสัมโพธิญาณในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก
พรหมโลก ในหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ . ก็เลณญาณทัสสนะได้เกิดขึ้น
แล้วแก่เราว่า ภูมิของเราไม่กำเริบ ชาตินี้เป็นที่สุด บัดนี้ภพใหม่ไม่มี .

จบ สูตรที่ ๕ .

๖. อัสสาทสูตรที่ ๒

ว่าด้วยสิ่งที่พระพุทธรองค์ทรงค้นพบ

[๖๑] พระนครสวาทิ. ณ ที่นั้นแล ฯลฯ ดุริยกิจทั้งหลาย เราได้เที่ยวค้นหาคุณแห่ง
รูป เราได้พบคุณแห่งรูปแล้ว เราได้เห็นคุณแห่งรูปเท่าที่มีอยู่ ด้วยปัญญาดีแล้ว . เราได้เที่ยว
ค้นหาโทษแห่งรูป เราได้พบโทษแห่งรูปแล้ว เราได้เห็นโทษแห่งรูปเท่าที่มีอยู่ ด้วยปัญญาดีแล้ว .
เราได้เที่ยวค้นหา เครื่องสลัดออกแห่งรูป เราได้พบเครื่องสลัดออกแห่งรูปแล้ว เราได้เห็นเครื่อง
สลัดออกแห่งรูปเท่าที่มีอยู่ ด้วยปัญญาดีแล้ว . เราได้เที่ยวค้นหาคุณแห่งเวทนา ฯลฯ เราได้เที่ยว
ค้นหาคุณแห่งสัญญา ฯลฯ เราได้เที่ยวค้นหาคุณแห่งสังขาร ฯลฯ เราได้เที่ยวค้นหาคุณแห่ง
วิญญาณ เราได้พบคุณแห่งวิญญาณแล้ว เราได้เห็นคุณแห่งวิญญาณเท่าที่มีอยู่ ด้วยปัญญาดีแล้ว .
เราได้เที่ยวค้นหาโทษแห่งวิญญาณ เราได้พบโทษแห่งวิญญาณแล้ว เราได้เห็นโทษแห่งวิญญาณ
เท่าที่มีอยู่ด้วยปัญญาดีแล้ว . เราได้เที่ยวค้นหาเครื่องสลัดออกแห่งวิญญาณ เราได้พบเครื่อง
สลัดออกแห่งวิญญาณแล้ว เราได้เห็นเครื่องสลัดออกแห่งวิญญาณเท่าที่มีอยู่ ด้วยปัญญาดี
แล้ว . ดุริยกิจทั้งหลาย เรายังไม่รู้ยิ่งซึ่งคุณ โดยความเป็นคุณ โทษโดยความเป็นโทษ เครื่อง
สลัดออกโดยความเป็นเครื่องสลัดออก แห่งอุปาทานชั้น ๕ เหล่านี้ ตามความเป็นจริง เพียงใด ๑-
เราก็ก็นึกปฏิบัติ ฯลฯ เพียงนั้น . ก็เลณญาณทัสสนะได้เกิดขึ้นแล้วแก่เราว่า ภูมิของเราไม่กำเริบ
ชาตินี้เป็นที่สุด บัดนี้ภพใหม่ไม่มี .

จบ สูตรที่ ๖ .

๑๑. ตรงนี้ บาลีไม่มีคำว่า "เอว" เหมือนข้อ ๖๐

๗. อัสสาทสูตรที่ ๓

ว่าด้วยคุณโทษและเครื่องสลัดออกแห่งชั้น ๕

[๖๒] พระนครสวาทิ. ณ ที่นั้นแล ฯลฯ ดุริยกิจทั้งหลาย ถ้าคุณแห่งรูปจักไม่มี
ไซ้ สัตว์ทั้งหลายก็จะไม่พึงกำหนดในรูป . แต่เพราะคุณแห่งรูปมีอยู่ ฉะนั้น สัตว์ทั้งหลาย จึง
กำหนดในรูป . ถ้าโทษแห่งรูปจักไม่มี ไซ้ สัตว์ทั้งหลายก็จะไม่พึงเบื่อหน่ายในรูป . แต่เพราะโทษ
แห่งรูปมีอยู่ ฉะนั้น สัตว์ทั้งหลาย จึงเบื่อหน่ายในรูป . ถ้าเครื่องสลัดออกแห่งรูปจักไม่มี ไซ้
สัตว์ทั้งหลาย ก็จะไม่มีออกไปจากรูปได้ . แต่เพราะเครื่องสลัดออกแห่งรูปมีอยู่ ฉะนั้น สัตว์
ทั้งหลาย จึงออกไปจากรูปได้ . ดุริยกิจทั้งหลาย ถ้าคุณแห่งเวทนา ฯลฯ แห่งสัญญา ฯลฯ
แห่งสังขาร ฯลฯ แห่งวิญญาณจักไม่มี ไซ้ สัตว์ทั้งหลาย ก็จะไม่มีกำหนดในวิญญาณ . แต่

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๗ สุตตันตปิฎกที่ ๙ สังยุตตนิกาย ชนธวรรค
เพราะคนแห่งวิญญานมียุ จะนั้น สัตว์ทั้งหลาย จึงกำหนดในวิญญาน . ถ้าโทษแห่งวิญญาน
จักไม่มีไซร้ สัตว์ทั้งหลาย ก็จะไม่พึงเบียดเบียนในวิญญาน . แต่เพราะโทษแห่งวิญญานมียุ
จะนั้น สัตว์ทั้งหลาย จึงเบียดเบียนในวิญญาน . ถ้าเครื่องสลัดออกแห่งวิญญานจักไม่มีไซร้
สัตว์ทั้งหลาย ก็จะไม่พึงออกไปจากวิญญานได้ . แต่เพราะเครื่องสลัดออกแห่งวิญญานมียุ
จะนั้น สัตว์ทั้งหลาย จึงออกไปจากวิญญานได้ .

[๖๓] ดุรภิกษุทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลาย ยังไม่รู้ยิ่งซึ่งคุณโดยความเป็นคุณ โทษโดยความ
เป็นโทษ และเครื่องสลัดออกโดยความเป็นเครื่องสลัดออก แห่งอุปาทานชั้น ๕ เหล่านี้ ตาม
ความเป็นจริง เพียงใด สัตว์ทั้งหลาย ก็ยังไม่เป็นผู้ออกไป พრაโกไป หลุดพ้นไป มีใจอันหา
ขอบเขตมิได้อยู่ในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์ พร้อมทั้ง
สมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ เพียงนั้น . ดุรภิกษุทั้งหลาย เมื่อใด สัตว์ทั้งหลาย รู้ยิ่งซึ่ง
คุณโดยความเป็นคุณ ซึ่งโทษโดยความเป็นโทษ ซึ่งเครื่องสลัดออกโดยความเป็นเครื่องสลัดออก
แห่งอุปาทานชั้น ๕ เหล่านี้ ตามความเป็นจริง เมื่อนั้น สัตว์ทั้งหลายจึงเป็นผู้ออกไป พრაโกไป
หลุดพ้นไป มีใจอันหาขอบเขตมิได้อยู่ในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่
สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์เทวดาและมนุษย์ .

จบ สูตรที่ ๗ .

๘ . อภินันทสูตร

ว่าด้วยผลแห่งความเพียรและ ไม่เพียร
ในชั้น ๕

[๖๔] พระนครสวัตถิ . ณ ที่นั้นแล ฯลฯ ดุรภิกษุทั้งหลาย ผู้ใดเพียรเพียรรูป ผู้นั้น
ชื่อว่าเพียรเพียรทุกข ผู้ใดเพียรเพียรทุกข เรากล่าวว่า ผู้นั้นไม่พ้นไปจากทุกข . ผู้ใดเพียร
เพียรเวทนา ฯลฯ สัญญา ฯลฯ สังขาร ฯลฯ วิญญาน ผู้นั้นชื่อว่าเพียรเพียรทุกข ผู้ใดเพียร
เพียรทุกข เรากล่าวว่า ผู้นั้นไม่พ้นไปจากทุกข .

[๖๕] ดุรภิกษุทั้งหลาย ผู้ใดแล ไม่เพียรเพียรรูป ผู้นั้นชื่อว่าไม่เพียรเพียรทุกข
ผู้ใดไม่เพียรเพียรทุกข เรากล่าวว่า ผู้นั้นพ้นไปจากทุกข . ผู้ใดไม่เพียรเพียรเวทนา ฯลฯ
สัญญา ฯลฯ สังขาร ฯลฯ วิญญาน ผู้นั้นชื่อว่าไม่เพียรเพียรทุกข ผู้ใดไม่เพียรเพียรทุกข เรา
กล่าวว่า ผู้นั้นพ้นไปจากทุกขได้ .

จบ สูตรที่ ๘ .

๙ . อุปาทาสสูตร

ว่าด้วยความเกิดและความดับทุกข

[๖๖] พระนครสวัตถิ . ณ ที่นั้นแล ฯลฯ ดุรภิกษุทั้งหลาย ความเกิดขึ้น ความตั้งอยู่
ความบังเกิด ความปรากฏแห่งรูป นี้เป็นความเกิดขึ้นแห่งทุกข เป็นความตั้งอยู่แห่งโรค เป็น
ความปรากฏแห่งชราและมรณะ . ความเกิดขึ้น ความตั้งอยู่ ความบังเกิด ความปรากฏแห่ง
เวทนา ฯลฯ แห่งสัญญา ฯลฯ แห่งสังขาร ฯลฯ แห่งวิญญาน นี้เป็นความเกิดแห่งทุกข เป็น
ความตั้งอยู่แห่งโรค เป็นความปรากฏแห่งชราและมรณะ .

[๖๗] ดุรภิกษุทั้งหลาย ความดับ ความเข้าไประงับ ความตั้งอยู่ไม่ได้แห่งรูป นี้
เป็นความดับแห่งทุกข เป็นความเข้าไประงับแห่งโรค เป็นความตั้งอยู่ไม่ได้แห่งชราและมรณะ .
ความดับ ความเข้าไประงับ ความตั้งอยู่ไม่ได้แห่งเวทนา ฯลฯ แห่งสัญญา ฯลฯ แห่งสังขาร ฯลฯ
แห่งวิญญาน นี้เป็นความดับแห่งทุกข เป็นความเข้าไประงับแห่งโรค เป็นความตั้งอยู่ไม่ได้แห่ง
ชราและมรณะ .

จบ สูตรที่ ๙ .

๑๐ . อมมุลสูตร

ว่าด้วยทุกขและมูลเหตุแห่งทุกข

[๖๘] พระนครสวัตถิ . ณ ที่นั้นแล ฯลฯ ดุรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงทุกขและมูล
เหตุแห่งทุกขแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง . ดุรภิกษุทั้งหลาย ก็ทุกขเป็นไฉน? ทุกขคือ
รูป ทุกขคือเวทนา ทุกขคือสัญญา ทุกขคือสังขาร ทุกขคือวิญญาน . ดุรภิกษุทั้งหลาย นี้
เรียกว่าทุกข .

[๖๙] ดุรภิกษุทั้งหลาย ก็มูลเหตุแห่งทุกขเป็นไฉน? ตณหานี้ใด นำให้เกิดในภพ
ใหม่ ประกอบด้วยความกำหนดด้วยอำนาจความเพียร มีปกติเพียรเพียรยิ่งในอารมณ์
นั้นๆ ได้แก่กามตณหา ภวตณหา วิภวตณหา ดุรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่ามูลเหตุแห่งทุกข .

จบ สูตรที่ ๑๐ .

๑๑ . ปภังกสูตร

ว่าด้วยความสลายและไม่สลายแห่งทุกข

[๗๐] พระนครสวัตถิ . ณ ที่นั้นแล ฯลฯ ดุรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงภาวะสลาย
และภาวะไม่สลาย เธอทั้งหลายจงฟัง . ดุรภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเป็นภาวะสลาย อะไรเป็น
ภาวะไม่สลาย? รูปเป็นภาวะสลาย ความดับ ความเข้าไประงับ ความตั้งอยู่ไม่ได้แห่งรูปนั้น
นี้เป็นภาวะไม่สลาย . เวทนาเป็นภาวะสลาย ฯลฯ สัญญาเป็นภาวะสลาย ฯลฯ สังขารเป็นภาวะ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๗ สุตตันตปิฎกที่ ๙ สังยุตตนิกาย ชนธวาวรรค
สลาย ฯลฯ ญาณเป็นภาวะสลาย ความดับ ความเข้าไประงับ ความตั้งอยู่ไม่ได้ แห่งญาณ
นั้น นี่เป็นภาวะ ไม่สลาย .

จบ สูตรที่ ๑๑ .

จบ ภาววรรคที่ ๓ .

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ภาสสูตร ๒. ปริญาสูตร ๓. ปริหานสูตร ๔. จันทรสูตร ๕. อัสนาสสูตรที่ ๑
๖. อัสนาสสูตรที่ ๒ ๗. อัสนาสสูตรที่ ๓ ๘. อภินันทสูตร ๙. อุปาทสูตร ๑๐. อมมสูตร
๑๑. ปังกสูตร .

นตมहाकरणที่ ๔

๑. นตมहाकरणที่ ๑

ว่าด้วยการละชั้น ๕ อันไม่ใช่ของใคร

[๗๑] พระนครสารัตถ์. ณ ที่นั่นแล ฯลฯ ดูกิริยาทั้งหลาย สิ่งใดไม่ใช่ของเธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงละสิ่งนั้นเสีย สิ่งนั้นอันเธอทั้งหลายจะได้แล้ว จักเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อสุข . ดูกิริยาทั้งหลาย ก็อะไรไม่ใช่ของเธอทั้งหลาย . รูปไม่ใช่ของเธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงละรูปนั้นเสีย รูปนั้นอันเธอทั้งหลายจะได้แล้ว จักเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อสุข . เวทนา ฯลฯ สัญญา ฯลฯ สังขาร ฯลฯ ญาณ ไม่ใช่ของเธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงละญาณนั้นเสีย ญาณนั้นอันเธอทั้งหลายจะได้แล้ว จักเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อสุข .

[๗๒] ดูกิริยาทั้งหลาย เปรียบเหมือนชนพืงนำไป พืงเผา หรือพืงกระทำตามปัจจัย ซึ่งญา ไม่ กังไม่ และใบไม้ ในเขตรัณหารนี้ ก็เธอทั้งหลาย พืงคิดอย่างนี้หรือว่า ชน ย่อมนำไป ย่อมเผา หรือย่อมกระทำตามปัจจัยซึ่งเราทั้งหลาย . กิริยาทั้งหลาย กราบทูลว่า ไม่ใช่อย่างนั้น พระเจ้าข้า .

พ. ชื่อนั้นเพราะเหตุอะไร?

ภ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เพราะสิ่งนั้น ไม่ใช่ตน หรือสิ่งที่นับเนื่องในตนของข้าพระองค์ทั้งหลาย .

พ. ดูกิริยาทั้งหลาย จันนั้นเหมือนกัน รูปไม่ใช่ของเธอทั้งหลาย เธอทั้งหลาย จงละรูปนั้นเสีย รูปนั้นอันเธอทั้งหลายจะได้แล้ว จักเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อสุข . เวทนา ฯลฯ สัญญา ฯลฯ สังขาร ฯลฯ ญาณ ไม่ใช่ของเธอทั้งหลาย เธอทั้งหลาย จงละญาณนั้นเสีย ญาณนั้น อันเธอทั้งหลายจะได้แล้วจักเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อสุข .

จบ สูตรที่ ๑ .

๒. นตมहाकरणที่ ๒

ว่าด้วยการละชั้น ๕ อันไม่ใช่ของใคร

[๗๓] พระนครสารัตถ์. ณ ที่นั่นแล ฯลฯ ดูกิริยาทั้งหลาย สิ่งใดไม่ใช่ของเธอทั้งหลาย เธอทั้งหลาย จงละสิ่งนั้นเสีย สิ่งนั้นอันเธอทั้งหลายจะได้แล้ว จักเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อสุข . ดูกิริยาทั้งหลาย ก็อะไรไม่ใช่ของเธอทั้งหลาย . ดูกิริยาทั้งหลาย รูปไม่ใช่ของเธอทั้งหลาย เธอทั้งหลาย จงละรูปนั้นเสีย รูปนั้นอันเธอทั้งหลายจะได้แล้ว จักเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อสุข . เวทนา ฯลฯ สัญญา ฯลฯ สังขาร ฯลฯ ญาณ ไม่ใช่ของเธอทั้งหลาย เธอทั้งหลาย จงละญาณนั้นเสีย ญาณนั้นอันเธอทั้งหลายจะได้แล้ว จักเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อสุข . ดูกิริยาทั้งหลาย สิ่งใดไม่ใช่ของเธอทั้งหลาย เธอทั้งหลาย จงละสิ่งนั้นเสีย สิ่งนั้นอันเธอทั้งหลายจะได้ จักเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อสุข .

จบ สูตรที่ ๒ .

๓. ภิกขุสูตรที่ ๑

ว่าด้วยเหตุได้ชื่อว่าเป็นผู้กำหนดขัดเคือง

และลุ่มหลง

[๗๔] พระนครสารัตถ์ ฯลฯ ครั้งนั้นแล ภิกขุรูปหนึ่ง เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ขอประทานวโรกาส พระเจ้าข้า ขอพระผู้มีพระภาค ทรงแสดงธรรมแก่ข้าพระองค์โดยย่อ ที่ข้าพระองค์ฟังแล้ว ฟังเป็นผู้ๆ เดียวหลีกออกจากหมู่ ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจมั่นคงอยู่เกิด .

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกิริยา บุคคลย่อมครุ่นคิดถึงสิ่งใด ย่อมถึงการนับเพราะสิ่งนั้น บุคคลย่อมไม่ครุ่นคิดถึงสิ่งใด ย่อมไม่ถึงการนับเพราะสิ่งนั้น .

ภ. ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้าพระองค์เข้าใจแล้ว ข้าแต่พระสคต ข้าพระองค์เข้าใจแล้ว .

พ. ดูกิริยา ก็เธอเข้าใจเนื้อความแห่งคำที่เรากล่าว โดยย่อได้โดยพิสดารอย่างไร?

ภ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ถ้าบุคคลครุ่นคิดถึงรูป ย่อมถึงการนับเพราะรูปนั้น . ถ้าครุ่นคิด

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๗ สุตตันตปิฎกที่ ๙ สังยุตตนิกาย ชนธวาวรรค
ถึงเวทนา ฯลฯ ถ้าครุ่นคิดถึงสัญญา ฯลฯ ถ้าครุ่นคิดถึงสังขาร ฯลฯ ถ้าครุ่นคิดถึงวิญญาณ ย่อม
ถึงการนับเพราะวิญญาณนั้น . ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ถ้าบุคคลไม่ครุ่นคิดถึงรูป ก็ไม่ถึงการนับเพราะ
รูปนั้น ถ้าไม่ครุ่นคิดถึงเวทนา ฯลฯ ถ้าไม่ครุ่นคิดถึงสัญญา ฯลฯ ถ้าไม่ครุ่นคิดถึงสังขาร ฯลฯ
ถ้าไม่ครุ่นคิดถึงวิญญาณ ก็ไม่ถึงการนับเพราะวิญญาณนั้น . ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์
เข้าใจเนื้อความแห่งพระภาษิตที่พระผู้มีพระภาคตรัสแล้วโดยย่อได้ โดยพิสดารอย่างนี้แล .

[๗๕] พ. ถูกแล้ว ถูกแล้ว ภิกษุ เธอเข้าใจเนื้อความแห่งคำที่เรากล่าวโดยย่อได้
โดยพิสดารดีนักแล . ดูกภิกษุ ถ้าบุคคลครุ่นคิดถึงรูป ก็ย่อมถึงการนับเพราะรูปนั้น ถ้าบุคคลครุ่น
คิดถึงเวทนา ฯลฯ ถ้าครุ่นคิดถึงสัญญา ฯลฯ ถ้าครุ่นคิดถึงสังขาร ฯลฯ ถ้าครุ่นคิดถึงวิญญาณ ก็
ย่อมถึงการนับเพราะวิญญาณนั้น . ดูกภิกษุ ถ้าบุคคลไม่ครุ่นคิดถึงรูป ก็ย่อมไม่ถึงการนับเพราะ
รูปนั้น ถ้าไม่ครุ่นคิดถึงเวทนา ฯลฯ ถ้าไม่ครุ่นคิดถึงสัญญา ฯลฯ ถ้าไม่ครุ่นคิดถึงสังขาร ฯลฯ
ถ้าไม่ครุ่นคิดถึงวิญญาณ ก็ย่อมไม่ถึงการนับเพราะวิญญาณนั้น . ดูกภิกษุ เธอพึงเห็นเนื้อความ
แห่งคำที่เรากล่าวโดยย่อ โดยพิสดารอย่างนี้แล .

[๗๖] ครั้นนั้นแล ภิกษุรูปนั้น เพลิดเพลินอนโมทนาพระภาษิตของพระผู้มีพระภาค
ลุลจากอาสนะ ถวายบังคม กระทำประทักษิณแล้วหลีกไป . ครั้นนั้นแล เธอได้เป็นผู้ๆ เดียว
หลีกออกจากหมู่ ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจมั่นคงอยู่ ไม่นานเท่าไร ก็กระทำให้แจ้งซึ่งที่
สุดแห่งพรหมจรรย์อันยอดเยี่ยม ที่กลุบุตรทั้งหลาย ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบ
ต้องการนั้น ด้วยปัญญาอันยิ่งด้วยตนเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ รู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว พรหม-
*จรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี . ก็ภิกษุนั้นได้เป็น
พระอรหันตองค์หนึ่งในจำนวนพระอรหันตทั้งหลาย .

จบ สุตที่ ๓ .

๔ . ภิกขุสูตรที่ ๒

ว่าด้วยเหตุได้ชื่อว่า เป็นผู้กำหนดขัดเคือง

และลุ่มหลง

[๗๗] พระนครสาวัตถี ฯลฯ ครั้นนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่ง เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่
ประทับ ฯลฯ ครั้นแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ขอประทานวโรกาส พระเจ้าข้า ขอพระผู้
มีพระภาค ทรงแสดงธรรมแก่ข้าพระองค์โดยย่อ ที่ข้าพระองค์ฟังแล้วพึงเป็นผู้ๆ เดียว หลีก
ออกจากหมู่ ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจมั่นคงอยู่เกิด .

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกภิกษุ บุคคลครุ่นคิดถึงสิ่งใด ย่อมหมกมุ่นสิ่งนั้น หมก
มุ่นสิ่งใด ย่อมถึงการนับเพราะสิ่งนั้น ไม่ครุ่นคิดถึงสิ่งใด ย่อมไม่หมกมุ่นสิ่งนั้น ไม่หมกมุ่น
สิ่งใด ย่อมไม่ถึงการนับเพราะสิ่งนั้น .

ภ. ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้าพระองค์เข้าใจแล้ว ข้าแต่พระสคต ข้าพระองค์เข้าใจแล้ว .

พ. ดูกภิกษุ ก็เธอเข้าใจเนื้อความแห่งคำที่เรากล่าวโดยย่อได้ โดยพิสดารอย่างไร?

ภ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ถ้าบุคคลครุ่นคิดถึงรูป ย่อมหมกมุ่นรูปใด ย่อมถึงการนับ
เพราะรูปนั้น ถ้าครุ่นคิดถึงเวทนา ฯลฯ ถ้าครุ่นคิดถึงสัญญา ฯลฯ ถ้าครุ่นคิดถึงสังขาร ฯลฯ ถ้า
ครุ่นคิดถึงวิญญาณ ย่อมหมกมุ่นวิญญาณนั้น หมกมุ่นวิญญาณใด ย่อมถึงการนับเพราะวิญญาณ
นั้น . ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ถ้าบุคคลไม่ครุ่นคิดถึงรูป ย่อมไม่หมกมุ่นรูปนั้น ไม่หมกมุ่นรูปใด .
ย่อมไม่ถึงการนับเพราะรูปนั้น . ถ้าไม่ครุ่นคิดถึงเวทนา ฯลฯ ถ้าไม่ครุ่นคิดถึงสัญญา ฯลฯ ถ้าไม่
ครุ่นคิดถึงสังขาร ฯลฯ ถ้าไม่ครุ่นคิดถึงวิญญาณ ย่อมไม่หมกมุ่นวิญญาณนั้น ไม่หมกมุ่น
วิญญาณใด ย่อมไม่ถึงการนับเพราะวิญญาณนั้น . ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์เข้าใจเนื้อความแห่ง
พระภาษิต ที่พระผู้มีพระภาคตรัสแล้วโดยย่อได้ โดยพิสดารอย่างนี้แล .

[๗๘] พ. ถูกแล้ว ถูกแล้ว ภิกษุ เธอเข้าใจเนื้อความแห่งคำที่เรากล่าว โดยย่อได้
โดยพิสดารดีนักแล . ดูกภิกษุ ถ้าบุคคลครุ่นคิดถึงรูป ย่อมหมกมุ่นรูปนั้น หมกมุ่นรูปใด
ย่อมถึงการนับเพราะรูปนั้น . ถ้าครุ่นคิดถึงเวทนา ฯลฯ ถ้าครุ่นคิดถึงสัญญา ฯลฯ ถ้าครุ่นคิดถึง
สังขาร ฯลฯ ถ้าครุ่นคิดถึงวิญญาณ ย่อมหมกมุ่นวิญญาณนั้น หมกมุ่นวิญญาณใด ย่อมถึงการ
นับเพราะวิญญาณนั้น . ดูกภิกษุ ถ้าบุคคลไม่ครุ่นคิดถึงรูป ย่อมไม่หมกมุ่นรูปนั้น ไม่หมกมุ่น
รูปใด ย่อมไม่ถึงการนับเพราะรูปนั้น . ถ้าไม่ครุ่นคิดถึงเวทนา ฯลฯ ถ้าไม่ครุ่นคิดถึงสัญญา ฯลฯ
ถ้าไม่ครุ่นคิดถึงสังขาร ฯลฯ ถ้าไม่ครุ่นคิดถึงวิญญาณ ย่อมไม่หมกมุ่นวิญญาณนั้น ไม่หมกมุ่น
วิญญาณใด ย่อมไม่ถึงการนับเพราะวิญญาณนั้น . ดูกภิกษุ เธอพึงเข้าใจเนื้อความแห่งคำนี้ที่เรา
กล่าวแล้วโดยย่อ โดยพิสดารอย่างนี้ ฯลฯ ก็ภิกษุรูปนั้นได้เป็นพระอรหันตองค์หนึ่งในจำนวน
พระอรหันตทั้งหลาย .

จบ สุตที่ ๔ .

๕ . อานันทสูตรที่ ๑

ว่าด้วยความเป็นอนิจจังแห่งชั้น ๕

[๗๙] พระนครสาวัตถี ฯลฯ ครั้นนั้นแล ท่านพระอานนทออกจากที่พักผ่อนในเวลาเย็น
เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้าง
หนึ่ง ครั้นแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะท่านพระอานนทว่า ดูกอานนท ถ้าภิกษุทั้งหลาย

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๗ สุตตันตปิฎกที่ ๙ สังยุตตนิกาย ชนธวาวรรค

[๘๓] พระนครสวัตถิ ฯลฯ พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ภิกษุผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ย่อมมีธรรมอันเหมาะสม คือ พึงเป็นผู้มากไปด้วยความหน่ายในรูปอยู่ พึงเป็นผู้มากไปด้วยความหน่ายในเวทนาอยู่ พึงเป็นผู้มากไปด้วยความหน่ายในสัญญาอยู่ พึงเป็นผู้มากไปด้วยความหน่ายในสังขารอยู่

๑๑. แยกเป็นเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ทั้ง ๓ กาล เหมือนข้อ ๘๑ ด้วยความหน่ายในสังขารอยู่ พึงเป็นผู้มากไปด้วยความหน่ายในวิญญาณอยู่. ภิกษุนั้น เมื่อเป็นผู้มากไปด้วยความหน่ายในรูป ในเวทนา ในสัญญา ในสังขาร ในวิญญาณอยู่ ย่อมกำหนดรูปร่าง เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ. เมื่อกำหนดรูปร่าง เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ. ย่อมหลุดพ้นจากรูป ย่อมหลุดพ้นจากเวทนา ย่อมหลุดพ้นจากสัญญา ย่อมหลุดพ้นจากสังขาร ย่อมหลุดพ้นจากวิญญาณ ย่อมหลุดพ้นจากชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส เรากล่าวว่า ย่อมหลุดพ้นจากทุกข์.

จบ สูตรที่ ๗.

๘. อนัธัมมสูตรที่ ๒

ว่าด้วยการพิจารณาเห็นอนิจจังในขั้นที่ ๕

[๘๔] พระนครสวัตถิ ฯลฯ ดุริยกิจทั้งหลาย ภิกษุผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ย่อมมีธรรมอันเหมาะสม คือ พึงเป็นผู้พิจารณาเห็นความไม่เที่ยงในรูป ในเวทนา ในสัญญา ในสังขาร ในวิญญาณอยู่. เมื่อเธอพิจารณาเห็นความไม่เที่ยงในรูป ในเวทนา ในสัญญา ในสังขาร ในวิญญาณอยู่ ย่อมกำหนดรูปร่าง เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ. เมื่อเธอกำหนดรูปร่าง เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ย่อมหลุดพ้นจากรูป ย่อมหลุดพ้นจากเวทนา ย่อมหลุดพ้นจากสัญญา ย่อมหลุดพ้นจากสังขาร ย่อมหลุดพ้นจากวิญญาณ ย่อมหลุดพ้นจากชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส เรากล่าวว่า ย่อมหลุดพ้นจากทุกข์.

จบ สูตรที่ ๘.

๙. อนัธัมมสูตรที่ ๓

ว่าด้วยการพิจารณาเห็นทุกข์ในขั้นที่ ๕

[๘๕] พระนครสวัตถิ ฯลฯ พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดุริยกิจทั้งหลาย ภิกษุผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ย่อมมีธรรมอันเหมาะสม คือ พึงเป็นผู้พิจารณาเห็นทุกข์ในรูป ในเวทนา ในสัญญา ในสังขาร ในวิญญาณอยู่. เมื่อเธอพิจารณาเห็นทุกข์ในรูป ในเวทนา ในสัญญา ในสังขาร ในวิญญาณอยู่ ย่อมกำหนดรูปร่าง เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ. เมื่อเธอกำหนดรูปร่าง เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ. ย่อมหลุดพ้นจากรูป ย่อมหลุดพ้นจากเวทนา ย่อมหลุดพ้นจากสัญญา ย่อมหลุดพ้นจากสังขาร ย่อมหลุดพ้นจากวิญญาณ ย่อมหลุดพ้นจากชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส เรากล่าวว่า ย่อมหลุดพ้นจากทุกข์.

จบ สูตรที่ ๙.

๑๐. อนัธัมมสูตรที่ ๔

ว่าด้วยการพิจารณาเห็นอนัตตาในขั้นที่ ๘

[๘๖] พระนครสวัตถิ ฯลฯ พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดุริยกิจทั้งหลาย ภิกษุผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ย่อมมีธรรมอันเหมาะสม คือ พึงเป็นผู้พิจารณาเห็นอนัตตาในรูป ในเวทนา ในสัญญา ในสังขาร ในวิญญาณอยู่. เมื่อเธอพิจารณาเห็นอนัตตาในรูป ในเวทนา ในสัญญา ในสังขาร ในวิญญาณอยู่ ย่อมกำหนดรูปร่าง เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ. เมื่อเธอกำหนดรูปร่าง เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ย่อมหลุดพ้นจากรูป ย่อมหลุดพ้นจากเวทนา ย่อมหลุดพ้นจากสัญญา ย่อมหลุดพ้นจากสังขาร ย่อมหลุดพ้นจากวิญญาณ ย่อมหลุดพ้นจากชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส เรากล่าวว่า ย่อมหลุดพ้นจากทุกข์.

จบ สูตรที่ ๑๐.

จบ นตุมหากวรรคที่ ๔.

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. นตุมหากสูตรที่ ๑	๒. นตุมหากสูตรที่ ๒
๓. ภิกขสูตรที่ ๑	๔. ภิกขสูตรที่ ๒
๕. อานันทสูตรที่ ๑	๖. อานันทสูตรที่ ๒
๗. อนัธัมมสูตรที่ ๑	๘. อนัธัมมสูตรที่ ๒
๙. อนัธัมมสูตรที่ ๓	๑๐. อนัธัมมสูตรที่ ๔.

อรรถที่ปวารณที่ ๕

๑. อรรถที่ปสูตร

ว่าด้วยการฟังตนฟังธรรม

[๘๗] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้ :-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิก-

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๗ สุตตันตปิฎกที่ ๙ สังยุตตนิกาย ชนธวาวรรค

* เศรษฐี โกลัพระนครสาวัตถี. ณ ที่นั่นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกพระภิกษุทั้งหลายแล้วตรัสว่า
ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงเป็นผู้มีมิตนเป็นที่พึ่ง มีมิตนเป็นสรณะ ไม่มีสิ่งอื่นเป็นสรณะ
จงเป็นผู้มีธรรมเป็นที่พึ่ง มีธรรมเป็นสรณะ ไม่มีสิ่งอื่นเป็นสรณะ อยู่เกิด. ดูกรภิกษุทั้งหลาย
เมื่อเธอทั้งหลายจะมีมิตนเป็นที่พึ่ง มีมิตนเป็นสรณะ ไม่มีสิ่งอื่นเป็นสรณะ มีธรรมเป็น
ที่พึ่ง มีธรรมเป็นสรณะ ไม่มีสิ่งอื่นเป็นสรณะอยู่ จะต้องพิจารณาโดยแยบคายว่า ไสกะ
ปริเทวะ ทุกข โทมนัส และอุปายาส มีกำเนิดมาอย่างไร เกิดมาจากอะไร? ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ก็ ไสกะ ปริเทวะ ทุกข โทมนัส และอุปายาส มีกำเนิดมาอย่างไร เกิดมาจากอะไร?
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปุถุชนผู้มีได้สดับแล้วในโลกนี้ ไม่ได้เห็นพระอริยเจ้าทั้งหลาย ไม่ฉลาดใน
ธรรมของพระอริยเจ้า ไม่ได้รับการแนะนำในอริยธรรม ไม่ได้เห็นสัตบุรุษทั้งหลาย ไม่ฉลาดในธรรม
ของสัตบุรุษ ไม่ได้รับการแนะนำในสัปปริสธรรม ย่อมตามเห็นรูปโดยความเป็นตน ๑ ย่อมเห็น
ตนมีรูป ๑ ย่อมเห็นรูปเป็นตน ๑ ย่อมเห็นตนในรูป ๑ รูปนั้นของเขาย่อมแปรไป ย่อมเป็นอย่าง
อื่นไป ไสกะ ปริเทวะ ทุกข โทมนัส และอุปายาส ย่อมเกิดขึ้นแก่เขา เพราะรูปแปรไปและ
เป็นอื่นไป. ย่อมเห็นเวทนาโดยความเป็นตน ฯลฯ ย่อมเห็นสัญญาโดยความเป็นตน ฯลฯ ย่อม
เห็นสังขารโดยความเป็นตน ฯลฯ ย่อมเห็นวิญญาณโดยความเป็นตน ๑ ย่อมเห็นตนมีวิญญาณ ๑
ย่อมเห็นวิญญาณในตน ๑ ย่อมเห็นในมีวิญญาณ ๑ วิญญาณนั้นของเขาย่อมแปรไป ย่อม
เป็นอย่างอื่นไป ไสกะ ปริเทวะ ทุกข โทมนัส และอุปายาส ย่อมเกิดขึ้นแก่เขา เพราะ
วิญญาณแปรไปและเป็นอย่างอื่นไป.

[๘๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็เมื่อภิกษุรู้วราฐไม่เที่ยง แปรปรวนไป คลายไป ดับไป
เห็นตามความเป็นจริงด้วยปัญญาอันชอบอย่างนี้ว่า รูปในกาลก่อนและรูปทั้งมวลในบัดนี้ ล้วนไม่
เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ดังนี้ ย่อมละ ไสกะ ปริเทวะ ทุกข โทมนัส และ
อุปายาสได้ เพราะละ ไสกะ เป็นต้นเหล่านั้นได้ จึงไม่สะดุ้ง เมื่อไม่สะดุ้ง ย่อมอยู่เป็นสุข
ภิกษุผู้มีปกติอยู่เป็นสุข เรากล่าวว่า ผู้ดับแล้วด้วยองค์นั้น. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็เมื่อภิกษุรู้วรา
เทหาไม่เที่ยง ฯลฯ สัญญาไม่เที่ยง ฯลฯ สังขารไม่เที่ยง ฯลฯ วิญญาณไม่เที่ยง แปรปรวนไป
คลายไป ดับไป เห็นตามความเป็นจริงด้วยปัญญาอันชอบอย่างนี้ว่า วิญญาณในกาลก่อน และ
วิญญาณทั้งมวลในบัดนี้ ล้วนไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ดังนี้ ย่อมละ
ไสกะ ปริเทวะ ทุกข โทมนัส และอุปายาสได้ เพราะละ ไสกะ เป็นต้นเหล่านั้นได้ ย่อมไม่
สะดุ้ง เมื่อไม่สะดุ้ง ย่อมอยู่เป็นสุข ภิกษุผู้มีปกติอยู่เป็นสุข เรากล่าวว่า ผู้ดับแล้วด้วยองค์นั้น.

จบ สูตรที่ ๑.

๒. ปฏิปทาสูตร

ว่าด้วยข้อปฏิบัติเพื่อความเกิดและความดับ

สักกายทิฐิ

[๘๙] พระนครสาวัตถี ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงปฏิบัติอันจะยังสัตว์ให้ถึง
สักกายสมุทัย (ความเกิดขึ้นแห่งกายตน) และปฏิบัติอันจะยังสัตว์ให้ถึงสักกายนิโรธ (ความดับ
แห่งกายตน) เธอทั้งหลาย จงฟังปฏิบัติทั้ง ๒ นั้น. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ปฏิบัติอันจะยังสัตว์
ให้ถึงสักกายสมุทัยเป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปุถุชนผู้มีได้สดับแล้วในโลกนี้ ไม่ได้เห็น
พระอริยเจ้าทั้งหลาย ไม่ฉลาดในธรรมแห่งพระอริยะ มิได้รับการแนะนำในอริยธรรม ไม่ได้เห็น
สัตบุรุษทั้งหลาย ไม่ฉลาดในธรรมของสัตบุรุษ ไม่ได้รับการแนะนำในสัปปริสธรรม ย่อมตาม
เห็นรูปโดยความเป็นตน ๑ ย่อมเห็นตนมีรูป ๑ ย่อมเห็นรูปเป็นตน ๑ ย่อมเห็นตนในรูป ๑ ย่อม
เห็นเวทนาโดยความเป็นตน ฯลฯ ย่อมเห็นสัญญาโดยความเป็นตน ฯลฯ ย่อมเห็นสังขารโดย
ความเป็นตน ฯลฯ ย่อมเห็นวิญญาณโดยความเป็นตน ๑ ย่อมเห็นตนมีวิญญาณ ๑ ย่อมเห็น
วิญญาณในตน ๑ ย่อมเห็นตนในวิญญาณ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า ปฏิบัติอันจะยังสัตว์
ให้ถึงสักกายสมุทัย. ดูกรภิกษุทั้งหลาย คำที่กล่าวแล้วนี้ เรียกว่า การตามเห็นอันจะยังสัตว์
ให้ถึงทุกขสมุทัย (ความเกิดขึ้นแห่งทุกข์) นี้แล เป็นใจความข้อนี้.

[๙๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ปฏิบัติอันจะยังสัตว์ให้ถึงสักกายนิโรธเป็นไฉน? ดูกร
ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับแล้วในศาสนานี้ ได้เห็นพระอริยะทั้งหลาย ฉลาดในธรรม
ของพระอริยะ ได้รับการแนะนำดีแล้วในอริยธรรม ได้เห็นสัตบุรุษทั้งหลาย ฉลาดในธรรมของ
สัตบุรุษ ได้รับการแนะนำดีแล้วในสัปปริสธรรม ย่อมไม่ตามเห็นรูปโดยความเป็นตน ๑ ย่อมไม่
ตามเห็นตนมีรูป ๑ ย่อมไม่ตามเห็นรูปเป็นตน ๑ ย่อมไม่ตามเห็นตนในรูป ๑ ไม่ตามเห็นเวทนาโดย
ความเป็นตน ฯลฯ ไม่ตามเห็นสัญญาโดยความเป็นตน ฯลฯ ไม่ตามเห็นสังขารโดยความเป็นตน
ฯลฯ ไม่ตามเห็นวิญญาณโดยความเป็นตน ๑ ไม่ตามเห็นตนมีวิญญาณ ๑ ไม่ตามเห็นวิญญาณใน
ตน ๑ ไม่ตามเห็นตนในวิญญาณ ๑. ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า ปฏิบัติอันจะยังสัตว์ให้
ถึงสักกายนิโรธ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย คำที่กล่าวแล้วนี้ เรียกว่า การพิจารณาเห็นอันจะยังสัตว์ให้
ถึงทุกขนิโรธ นี้แล เป็นใจความในข้อนี้.

จบ สูตรที่ ๒.

๓. อนิจจสูตรที่ ๑

ว่าด้วยความเป็นไตรลักษณ์แห่งขันธ ๕

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๓ สุตตันตปิฎกที่ ๙ สังยตตนิคาย ชนธวรรค

[๙๑] พระนครสวาทิ ๖๗ ดุรภิกษุทั้งหลาย รูปไม่เที่ยง สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ สิ่งใดเป็นทุกข์ สิ่งนั้นเป็นอนัตตา สิ่งใดเป็นอนัตตา เธอทั้งหลาย พึงเห็นสิ่งนั้น ด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา. นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา. เมื่อเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ จิตย่อมคลายกำหนด ย่อมหลุดพ้นจากอาสวะทั้งหลาย เพราะไม่ถือมั่น. เวทนาไม่เที่ยง . . . สัญญาไม่เที่ยง . . . สังขารไม่เที่ยง . . . วิญญาณไม่เที่ยง สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ สิ่งใดเป็นทุกข์ สิ่งนั้นเป็นอนัตตา สิ่งใดเป็นอนัตตา เธอทั้งหลาย พึงเห็นสิ่งนั้น ด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา. นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา เมื่อเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ จิตย่อมคลายกำหนด ย่อมหลุดพ้นจากอาสวะทั้งหลาย เพราะไม่ถือมั่น.

[๙๒] ดุรภิกษุทั้งหลาย ถ้าจิตของภิกษุคลายกำหนดแล้วจากรูปธาตุ หลุดพ้นแล้วจากอาสวะทั้งหลาย เพราะไม่ถือมั่น. ถ้าจิตของภิกษุคลายกำหนดแล้วจากเวทนาธาตุ . . . จากสัญญาธาตุ . . . จากสังขารธาตุ . . . จากวิญญาณธาตุ หลุดพ้นแล้วจากอาสวะทั้งหลาย เพราะไม่ถือมั่น. เพราะหลุดพ้นแล้ว จิตจึงดำรงอยู่ เพราะดำรงอยู่ จึงยินดีพร้อม เพราะยินดีพร้อม จึงไม่สะดุ้ง เมื่อไม่สะดุ้ง ย่อมดับรอบเฉพาะตนเท่านั้น ภิกษุนั้น ย่อมรู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี.

จบ สูตรที่ ๓.

๔. อนิจจสูตรที่ ๒

ว่าด้วยความเป็นไตรลักษณ์แห่งขันธ ๕

[๙๓] พระนครสวาทิ ๖๗ ดุรภิกษุทั้งหลาย รูปไม่เที่ยง สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ สิ่งใดเป็นทุกข์ สิ่งนั้นเป็นอนัตตา สิ่งใดเป็นอนัตตา เธอทั้งหลาย พึงเห็นสิ่งนั้น ด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา. นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา. เวทนาไม่เที่ยง . . . สัญญาไม่เที่ยง . . . สังขารไม่เที่ยง . . . วิญญาณไม่เที่ยง สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ สิ่งใดเป็นทุกข์ สิ่งนั้นเป็นอนัตตา สิ่งใดเป็นอนัตตา เธอทั้งหลาย พึงเห็นสิ่งนั้น ด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา. นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา. เมื่อเห็นด้วยปัญญาอันชอบ ตามความเป็นจริงอย่างนี้ ทิฏฐิเป็นไปตามส่วนเบื้องต้น (อดีต) ย่อมไม่มี เมื่อทิฏฐิเป็นไปตามส่วนเบื้องต้นไม่มี ทิฏฐิเป็นไปตามส่วนเบื้องปลาย (อนาคต) ย่อมไม่มี เมื่อทิฏฐิเป็นไปตามส่วนเบื้องปลายไม่มี ความยึดมั่นอย่างแรงกล้า ย่อมไม่มี. เมื่อความยึดมั่นอย่างแรงกล้าไม่มี จิตย่อมคลายกำหนดในรูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ ย่อมหลุดพ้นจากอาสวะทั้งหลาย เพราะไม่ถือมั่น. เพราะหลุดพ้น จิตจึงดำรงอยู่ เพราะดำรงอยู่ จึงยินดีพร้อม เพราะยินดีพร้อม จึงไม่สะดุ้ง เมื่อไม่สะดุ้ง ย่อมดับรอบเฉพาะตนเท่านั้น ภิกษุนั้น ย่อมรู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี.

จบ สูตรที่ ๔.

๕. สมณปัสสนาสสูตร

ว่าด้วยการพิจารณาเห็นอุปาทานขันธ ๕

[๙๔] พระนครสวาทิ ๖๗ ดุรภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพรหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง เมื่อพิจารณาเห็น ย่อมพิจารณาเห็นตนเป็นหลายวิธี สมณะหรือพรหมณ์เหล่านั้นทั้งหมด ย่อมพิจารณาเห็นอุปาทานขันธ ๕ หรือแต่อย่างใดอย่างหนึ่ง. อุปาทานขันธ ๕ เป็นไหน? ดุรภิกษุทั้งหลาย ปุถุชนไม่ได้ลำดับแล้วในโลกนี้ ไม่ได้เห็นพระอริยเจ้าทั้งหลาย ๖๗ ไม่ได้รับการแนะนำในสัปปริสธรรม ย่อมตามเห็นรูปโดยความเป็นตน ๑ ย่อมตามเห็นตนมีรูป ๑ ย่อมตามเห็นรูปในตน ๑ ย่อมตามเห็นตนในรูป ๑ ย่อมตามเห็นเวทนาโดยความเป็นตน . . . ย่อมตามเห็นสัญญาโดยความเป็นตน . . . ย่อมตามเห็นสังขารโดยความเป็นตน . . . ย่อมตามเห็นวิญญาณโดยความเป็นตน ๑ ย่อมตามเห็นตนมีวิญญาณ ๑ ย่อมตามเห็นวิญญาณในตน ๑ ย่อมตามเห็นตนในวิญญาณ ๑. การตามเห็นด้วยประการดังนี้แล เป็นอันผู้นั้นยึดมั่นถือมั่นว่า เราเป็น เมื่อผู้นั้น ยึดมั่นถือมั่นว่า เราเป็นในกาลนั้นอินทรีย์ ๕ คือ จักขุนทรีย์ โสตินทรีย์ ฆานินทรีย์ ชิวหินทรีย์ กายินทรีย์ ย่อมหยังลง ดุรภิกษุทั้งหลาย มนะมีอยู่ ธรรมทั้งหลายมีอยู่ อวิชชาธาตุมีอยู่. ดุรภิกษุทั้งหลาย เมื่อปุถุชนผู้ไม่ได้ลำดับแล้ว อันความเสวยอารมณ์ ซึ่งเกิดจากอวิชชาสัมผัสถูกต้องแล้ว เขาย่อมมีความยึดมั่นถือมั่นว่า เราเป็นดังนี้บ้าง นี่เป็นเราดังนี้บ้าง เราจักเป็นดังนี้บ้าง จักไม่เป็นดังนี้บ้าง จักมีรูปดังนี้บ้าง จักไม่มีรูปดังนี้บ้าง จักมีสัญญาดังนี้บ้าง จักไม่มีสัญญาดังนี้บ้าง จักมีสัญญาก็หาไม่ได้ ไม่มีสัญญาก็หาไม่ได้ดังนี้บ้าง. ดุรภิกษุทั้งหลาย ก็อินทรีย์ ๕ ย่อมตั้งอยู่ในเพราะการตามเห็นนั้นที่เดียว เมื่อเป็นเช่นนี้ อริยสาวกผู้ได้ลำดับแล้ว ย่อมละอวิชชาเสียได้ อวิชชาย่อมเกิดขึ้น เพราะความคลายไปแห่งอวิชชา เพราะความเกิดขึ้นแห่งอวิชชา อริยสาวกนั้น ย่อมไม่มีความยึดมั่นถือมั่นในอินทรีย์เหล่านั้นว่า เราเป็นดังนี้บ้าง นี่เป็นเราดังนี้บ้าง เราจักเป็นดังนี้บ้าง จักไม่เป็นดังนี้บ้าง จักมีรูปดังนี้บ้าง จักไม่มีรูปดังนี้บ้าง จักมีสัญญาดังนี้บ้าง จักไม่มีสัญญาดังนี้บ้าง จักมีสัญญาก็หาไม่ได้ ไม่มีสัญญาก็หาไม่ได้ดังนี้บ้าง.

จบ สูตร ๕.

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๗ สุตตันตปิฎกที่ ๙ สังยุตตนิกาย ชนธวาวรรค

๖. ปัญจขันธ์สูตร

ว่าด้วยขันธ์และอุปาทานขันธ์ ๕

[๙๕] พระนครสาวัตถี ฯลฯ ดุรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงขันธ์ ๕ และอุปาทานขันธ์ ๕ เธอทั้งหลายจงฟัง. ดุรภิกษุทั้งหลาย ก็ขันธ์ ๕ เป็นไฉน? ดุรภิกษุทั้งหลาย รูปร่างใดอย่างหนึ่ง เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน เป็นภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต อยู่ในที่ไกลหรือใกล้. นี้เรียกว่า รูปขันธ์. เวทนารูปใดอย่างหนึ่ง ฯลฯ สัญญาอย่างใดอย่างหนึ่ง ฯลฯ สังขารเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ฯลฯ วิญญาณอย่างใดอย่างหนึ่ง เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน เป็นภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต อยู่ในที่ไกลหรือใกล้. นี้เรียกว่า วิญญาณขันธ์. ดุรภิกษุทั้งหลาย เหล่านี้เรียกว่า ขันธ์ ๕.

[๙๖] ดุรภิกษุทั้งหลาย ก็อุปาทานขันธ์ ๕ เป็นไฉน? ดุรภิกษุทั้งหลาย รูปร่างใดอย่างหนึ่ง เป็นอดีต อนาคต ปัจจุบัน เป็นภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต อยู่ในที่ไกลหรือใกล้ เป็นไปกับด้วยอาสวะ เป็นปัจจัยแก่อุปาทาน. นี้เรียกว่า อุปาทานขันธ์คือรูป. เวทนารูปใดอย่างหนึ่ง ฯลฯ สัญญาอย่างใดอย่างหนึ่ง ฯลฯ สังขารเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ฯลฯ วิญญาณอย่างใดอย่างหนึ่ง เป็นอดีต อนาคต ปัจจุบัน เป็นภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต อยู่ในที่ไกลหรือใกล้ เป็นไปกับด้วยอาสวะ เป็นปัจจัยแก่อุปาทาน. นี้เรียกว่า. อุปาทานขันธ์คือวิญญาณ ดุรภิกษุทั้งหลาย เหล่านี้เรียกว่า อุปาทานขันธ์ ๕.

จบ สูตรที่ ๖

๗. โสณสูตรที่ ๑.

ว่าด้วยขันธ์ ๕ มิใช่ของเรา

[๙๗] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้ :-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวัน กลันทกนิวาปสถาน ใกล้พระนครสาวัตถี. ครั้นนั้นแล คฤหบดีบุตรชื่อโสณะ เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว พระผู้มีพระภาค ได้ตรัสถามคฤหบดีบุตรชื่อโสณะว่า ดุรโสณะ ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ย่อมพิจารณาเห็นว่า เราเป็นผู้ประเสริฐกว่าเขา พิจารณาเห็นว่า เราเป็นผู้เสมอเขา หรือพิจารณาเห็นว่า เราเป็นผู้เลวกว่าเขา ด้วยรูปอันไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ที่เป็นอย่างนี้มีใช่อื่นไกล นอกจากการไม่เห็นธรรม ตามความเป็นจริง. ย่อมพิจารณาเห็นว่า เราเป็นผู้ประเสริฐกว่าเขา พิจารณาเห็นว่า เราเป็นผู้เสมอเขา หรือพิจารณาเห็นว่า เราเป็นผู้เลวกว่าเขา ด้วยเวทนาอันไม่เที่ยง . . . ด้วยสัญญาอันไม่เที่ยง . . . ด้วยสังขารอันไม่เที่ยง . . . ด้วยวิญญาณอันไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ที่เป็นอย่างนี้มีใช่อื่นไกล นอกจากการไม่เห็นธรรม ตามความเป็นจริง.

[๙๘] ดุรโสณะ ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ย่อมไม่พิจารณาเห็นว่า เราเป็นผู้ประเสริฐกว่าเขา ไม่พิจารณาเห็นว่า เราเป็นผู้เสมอเขา หรือไม่พิจารณาเห็นว่า เราเป็นผู้เลวกว่าเขา ด้วยรูปอันไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ที่เป็นอย่างนี้มีใช่อื่นไกล นอกจากการเห็นธรรม ตามความเป็นจริง. ย่อมไม่พิจารณาเห็นว่า เราเป็นผู้ประเสริฐกว่าเขา ไม่พิจารณาเห็นว่า เราเป็นผู้เสมอเขา หรือไม่พิจารณาเห็นว่า เราเป็นผู้เลวกว่าเขา ด้วยเวทนาอันไม่เที่ยง . . . ด้วยสัญญาอันไม่เที่ยง . . . ด้วยสังขารอันไม่เที่ยง . . . ด้วยวิญญาณอันไม่เที่ยง . . . ด้วยสังขารอันไม่เที่ยง . . . ด้วยวิญญาณอันไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ที่เป็นอย่างนี้มีใช่อื่นไกล นอกจากการเห็นธรรม ตามความเป็นจริง.

[๙๙] พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดุรโสณะ ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน รูปเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

คฤหบดีบุตรชื่อโสณะทูลว่า ไม่เที่ยงพระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ส. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยงเป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ควรหรือหนอ ที่จะพิจารณาเห็นสิ่งนั้นว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่นตัวตนของเรา?

ส. ข้อนั้นไม่ควรเลย พระเจ้าข้า.

พ. เวทนาเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ส. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า ฯลฯ

พ. สัญญาเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ส. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า ฯลฯ

พ. สังขารเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ส. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า ฯลฯ

พ. วิญญาณเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ส. ไม่เที่ยงพระเจ้าข้า

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๗ สุตตันตปิฎกที่ ๙ สังยุตตนิกาย ชนธวาวรรค

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ส. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ควรหรือหนอ ที่จะพิจารณาเห็นสิ่งนั้นว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่นตัวตนของเรา?

ส. ช้อนนั้น ไม่ควรเลย พระเจ้าข้า.

[๑๐๐] ดูกุโรโธนะ เพราะเหตุนี้แล ท่านพึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริง อย่างนี้ว่า รูปร่างใดอย่างหนึ่ง เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน เป็นภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต อยู่ในที่ไกลหรือใกล้ รูปทั้งหมดนั้น ไม่ใช่ของเรา ไม่เป็นเรา ไม่ใช่ตัวตนของเรา. เวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง . . . สัญญาอย่างใดอย่างหนึ่ง . . . สังขารเหล่าใด เหล่าหนึ่ง . . . วิญญาณอย่างใดอย่างหนึ่ง เป็นอดีต อนาคต ปัจจุบัน เป็นภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต อยู่ในที่ไกลหรือใกล้ ญาณทั้งหมดนั้น ไม่ใช่ของเรา ไม่เป็นเรา ไม่ใช่ตัวตนของเรา.

ดูกุโรโธนะ อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่าย แม้ในรูป แม้ในเวทนา แม้ในสัญญา แม้ในสังขาร แม้ในวิญญาณ เมื่อเบื่อหน่ายย่อมคลายกำหนัด เพราะคลายกำหนัด จิตย่อมหลุดพ้น เมื่อจิตหลุดพ้นแล้ว ก็มีญาณหยั่งรู้ว่า หลุดพ้นแล้ว. ย่อมทราบชัดว่าชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี.

จบ สูตรที่ ๗.

๘. โสณสูตรที่ ๒

ว่าด้วยผู้ควรยกย่องและไม่ควรยกย่องเป็นสมณพราหมณ์

[๑๐๑] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้ :-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวันกลันทกนิวาปสถาน ใกล้พระนครราชคฤห์ ครั้นนั้นแล คฤหบดีบุตรชื่อโสณะ เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว พระผู้มีพระภาค ได้ตรัสถามคฤหบดีบุตรชื่อโสณะว่า ดูกุโรโธนะ ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ไม่ทราบชัดรูป ไม่ทราบชัดเหตุเกิดแห่งรูป ไม่ทราบชัดความดับแห่งรูป ไม่ทราบชัดข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งรูป. ไม่ทราบชัดเวทนา . . . ไม่ทราบชัดสัญญา . . . ไม่ทราบชัดสังขาร . . . ไม่ทราบชัดวิญญาณ ไม่ทราบชัดเหตุเกิดแห่งวิญญาณ ไม่ทราบชัดความดับแห่งวิญญาณ ไม่ทราบชัดข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งวิญญาณ. ดูกุโรโธนะ สมณะหรือพราหมณ์ เหล่านี้เราไม่ยกย่องว่าเป็นสมณะในหมู่สมณะ หรือว่าเป็นพราหมณ์ในหมู่พราหมณ์ อนึ่ง ท่านเหล่านั้น หาทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์แห่งความเป็นสมณะ หรือประโยชน์แห่งความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันรู้ยิ่งเองในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ไม่.

[๑๐๒] ดูกุโรโธนะ ส่วนสมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งทราบชัดรูป ทราบชัดเหตุเกิดแห่งรูป ทราบชัดความดับแห่งรูป ทราบชัดข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งรูป. ทราบชัดเวทนา . . . ทราบชัดสัญญา . . . ทราบชัดสังขาร . . . ทราบชัดวิญญาณ ทราบชัดเหตุเกิดแห่งวิญญาณ ทราบชัดความดับแห่งวิญญาณ ทราบชัดข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งวิญญาณ. ดูกุโรโธนะ สมณะหรือพราหมณ์ เหล่านี้แล เรายกย่องว่าเป็นสมณะในหมู่สมณะ และว่าเป็นพราหมณ์ในหมู่พราหมณ์ อนึ่ง ท่านเหล่านั้น ย่อมทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์แห่งความเป็นสมณะ และประโยชน์แห่งความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันรู้ยิ่งเองในปัจจุบันเข้าถึงอยู่.

จบ สูตรที่ ๘.

๙. นันทิขยสูตรที่ ๑

ว่าด้วยการสิ้นความยินดีเป็นเหตุหลุดพ้นจากทุกข์

[๑๐๓] พระนครสวัตถิ ฯลฯ พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกุโรโธนะ ทั้งหลาย ภิกษุ เห็นรูปอื่น ไม่เที่ยงนั้นแหละ ว่าไม่เที่ยง ความเห็นของเธอเป็นสัมมาทิฐิ เมื่อเธอเห็นโดยชอบ ย่อมเบื่อหน่าย. เพราะสิ้นความยินดี จึงสิ้นความกำหนัด เพราะสิ้นความกำหนัด จึงสิ้นความยินดี เพราะสิ้นความยินดี และความกำหนัด จิตหลุดพ้นแล้ว เรียกว่า หลุดพ้นดีแล้ว. ดูกุโรโธนะ ทั้งหลาย ภิกษุ เห็นเวทนาอื่น ไม่เที่ยงนั้นแหละ ว่าไม่เที่ยง ฯลฯ เห็นสัญญาอื่น ไม่เที่ยงนั้นแหละ ว่าไม่เที่ยง ฯลฯ เห็นสังขารอื่น ไม่เที่ยงนั้นแหละ ว่าไม่เที่ยง ฯลฯ เห็นวิญญาณอื่น ไม่เที่ยงนั้นแหละ ว่าไม่เที่ยง ความเห็นของเธอเป็นสัมมาทิฐิ เมื่อเธอเห็นโดยชอบ ย่อมเบื่อหน่าย เพราะสิ้นความยินดี จึงสิ้นความกำหนัด เพราะสิ้นความกำหนัด จึงสิ้นความยินดี เพราะสิ้นความยินดีและความกำหนัด จิตหลุดพ้นแล้ว เรียกว่า หลุดพ้นดีแล้ว.

จบ สูตรที่ ๙.

๑๐. นันทิขยสูตรที่ ๒

ว่าด้วยการสิ้นความยินดีเป็นเหตุหลุดพ้นจากทุกข์

[๑๐๔] พระนครสวัตถิ ฯลฯ พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกุโรโธนะ ทั้งหลาย เธอทั้งหลาย จงทำให้ไว้ในใจซึ่งรูปโดยอุบายอันแยบคาย และจงพิจารณาเห็นความไม่เที่ยงแห่งรูป ตาม

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๗ สุตตันตปิฎกที่ ๙ สังยุตตนิกาย ชนธวาวรรค
ความเป็นจริง. เมื่อภิกษุทำไว้ในใจซึ่งรูปโดยอุบายอันแยบคาย และพิจารณาเห็นความไม่เที่ยง
แห่งรูป ตามความเป็นจริง ย่อมเบื่อหน่ายในรูป เพราะสิ้นความยินดี จึงสิ้นความกำหนัด
เพราะสิ้นความกำหนัด จึงสิ้นความยินดี เพราะสิ้นความยินดีและความกำหนัด จิตหลุดพ้นแล้ว
เรียกว่า หลุดพ้นดีแล้ว ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงทำไว้ในใจซึ่งเวทนาโดยอุบายอันแยบ
คาย ฯลฯ ซึ่งสัญญาโดยอุบายอันแยบคาย ฯลฯ ซึ่งสังขารโดยอุบายอันแยบคาย ฯลฯ ซึ่ง
วิญญาณโดยอุบายอันแยบคาย และจงพิจารณาเห็นความไม่เที่ยงแห่งวิญญาณ ตามความเป็นจริง.
เมื่อภิกษุทำไว้ในใจซึ่งวิญญาณโดยอุบายอันแยบคาย และพิจารณาเห็นความไม่เที่ยงแห่งวิญญาณ
ตามความเป็นจริง ย่อมเบื่อหน่ายในวิญญาณ. เพราะสิ้นความยินดี จึงสิ้นความกำหนัด เพราะสิ้น
ความกำหนัด จึงสิ้นความยินดี เพราะสิ้นความยินดีและความกำหนัด จิตหลุดพ้นแล้ว เรียกว่า
หลุดพ้นดีแล้ว.

จบ สูตรที่ ๑๐.

จบ อัตตทีปวรรคที่ ๕.

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อัตตทีปสูตร ๒. ปฏิปทาสูตร ๓. อนิจจสูตรที่ ๑ ๔. อนิจจสูตรที่ ๒
๕. สมณีสสนาสูตร ๖. ปัญจขันธสูตร ๗. โสณสูตรที่ ๑ ๘. โสณสูตรที่ ๒
๙. นันทิขยสูตรที่ ๑ ๑๐. นันทิขยสูตรที่ ๒.

จบ มุลปิณณาสก.

รวมวรรคที่มีในมุลปิณณาสกนี้ คือ

๑. นกุลปีตาวรรค ๒. อนิจจวรรค ๓. ภารวรรค ๔. นตุมหากวรรค
๕. อัตตทีปวรรค รวม ๕ วรรค ปฐมปิณณาสกก็เรียกในชั้นธสังยุตนั้น.

มัชฌิมปิณณาสก

อุปายวรรคที่ ๑

๑. อุปายสูตร

ว่าด้วยสิ่งที่เป็นความหลุดพ้นและไม่หลุดพ้น

[๑๐๕] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้ :-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิก-

* เคารฐี ใกล้พระนครสาวัตถี. ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความเข้า
ถึง (ด้วยอำนาจตัดเหมา มานะ ทิฏฐิ) เป็นความไม่หลุดพ้น ความไม่เข้าถึง เป็นความหลุดพ้น.
ดูกรภิกษุทั้งหลาย วิญญาณเข้าถึงรูปก็ดี เมื่อตั้งอยู่ พึงตั้งอยู่ วิญญาณที่มีรูปเป็นอารมณ์ มีรูป
เป็นที่ตั้ง มีความยินดีเป็นที่เข้าไปช่องเสพ ถึงความเจริญงอกงามไพบลูย ฯลฯ วิญญาณที่มี
สังขารเป็นอารมณ์ มีสังขารเป็นที่ตั้ง มีความยินดีเป็นที่เข้าไปช่องเสพ พึงถึงความเจริญงอกงาม
ไพบลูย ดูกรภิกษุทั้งหลาย ผู้ใดพึงกล่าวอย่างนี้ว่า เราจักบัญญัติการมา การไป จุตติ อปบัติ
หรือความเจริญงอกงามไพบลูยแห่งวิญญาณ เว้นจากรูป เวทนา สัญญา สังขาร ข้อนี้นี้ไม่เป็น
ฐานะที่จะมีได้. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าความกำหนัดในรูปธาตุ ในเวทนาธาตุ ในสัญญาธาตุ ใน
สังขารธาตุ ในวิญญาณธาตุ เป็นอันภิกษุละได้แล้วไซ้ เพราะละความกำหนัดเสียได้ อารมณ์
ย่อมขาดสูญ ที่ตั้งแห่งวิญญาณย่อมไม่มี วิญญาณอันไม่มีที่ตั้ง ไม่งอกงาม ไม่แต่งปฏิสนธิ หลุด
พ้นไป เพราะหลุดพ้นไป จึงดำรงอยู่ เพราะดำรงอยู่ จึงยินดีพร้อม เพราะยินดีพร้อม จึงไม่
สะดุ้ง เมื่อไม่สะดุ้ง ย่อมดับรอบเฉพาะตนเท่านั้น ภิกษุนั้น ย่อมทราบชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว
พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี.

จบ สูตรที่ ๑.

๒. พิชสูตร

ว่าด้วยอุปมาวิญญาณด้วยพิช

[๑๐๖] พระนครสาวัตถี ฯลฯ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย พิช ๕ อย่าง
นี้. ๕ อย่างเป็นไหน? คือ พิชงอกจากเหง้า ๑ พิชงอกจากลำต้น ๑ พิชงอกจากข้อ ๑ พิชงอกจาก
ยอด ๑ พิชงอกจากเมล็ด ๑. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็พิช ๕ อย่างนี้ มิได้ถูกทำลาย ไม่เนา ไม่ถูก
ลมแดดทำให้เสีย ยังเพาะขึ้น อันบุคคลเก็บไว้ดี แต่ไม่มีดิน ไม่มีน้ำ. พิช ๕ อย่าง พึงถึงความ
เจริญงอกงามไพบลูยได้หรือ?

ภิกษุเหล่านั้นกราบทูลว่า ข้อนั้นไม่ได้ พระพุทธเจ้าข้า.

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย พิช ๕ อย่างนี้ มิได้ถูกทำลาย ฯลฯ อันบุคคลเก็บไว้ดี และมี
ดิน มีน้ำ. พิช ๕ อย่างนี้ พึงถึงความเจริญงอกงามไพบลูยได้หรือ?

ภ. ได้ พระพุทธเจ้าข้า.

[๑๐๗] พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลาย พึงเห็นวิญญาณรูปิตติ ๔ เหมือนปฐวีธาตุ
พึงเห็นความกำหนัดด้วยอำนาจความเพลิน เหมือนอาโปธาตุ. พึงเห็นวิญญาณพร้อมด้วยอาหาร

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๗ สุตตันตปิฎกที่ ๙ สังยุตตนิกาย ชนธวรวรรค
เหมือนพืช ๕ อย่าง. ดูกุริยกษทั้งหลาย วิทยญาณที่เข้าถึงรูปกิติ เมื่อตั้งอยู่ พึงตั้งอยู่ วิทยญาณ
ที่มีรูปเป็นอารมณ์ มีรูปเป็นที่ตั้ง มีความยินดีเป็นที่เข้าไปช่องเสพ พึงถึงความเจริญงอกงาม
ไพบูลย์. ดูกุริยกษทั้งหลาย วิทยญาณที่เข้าถึงเวทนากิติ ฯลฯ วิทยญาณที่เข้าถึงสัญญา กิติ ฯลฯ
วิทยญาณที่เข้าถึงสังขารกิติ เมื่อตั้งอยู่ พึงตั้งอยู่ วิทยญาณที่มีสังขารเป็นอารมณ์ มีสังขารเป็นที่ตั้ง
มีความยินดีเป็นที่เข้าไปช่องเสพ พึงถึงความเจริญงอกงามไพบูลย์. ดูกุริยกษทั้งหลาย ผู้ใดพึง
กล่าวอย่างนี้ว่า เราจักบัญญัติการมา การไป จุตติ อุปบัติ หรือความเจริญงอกงามไพบูลย์แห่ง
วิทยญาณ เว้นจากรูป เวทนา สัญญา สังขาร ข้อนี้ไม่เป็นฐานะที่จะมีได้. ดูกุริยกษทั้งหลาย
ถ้าความกำหนดในรูปธาตุ ในเวทนาธาตุ ในสัญญาธาตุ ในสังขารธาตุ ในวิญญานธาตุ
เป็นอันภักษละได้แล้วไซ้ เพราะละความกำหนดเสียได้ อารมณีย่อมขาดสูญ ที่ตั้งแห่งวิทยญาณ
ย่อมไม่มี วิทยญาณอื่น ไม่มีที่ตั้งนั้น ไม่งอกงาม ไม่แตกปฏิสนธิ หลุดพ้นไป เพราะหลุดพ้นไป
จึงดำรงอยู่ เพราะดำรงอยู่ จึงยินดีพร้อม เพราะยินดีพร้อม จึงไม่สะดุ้ง เมื่อไม่สะดุ้ง ย่อม
ดับรอบเฉพาะตนเท่านั้น. เธอย่อมทราบชัดว่า ขาดสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ
ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี.

จบ. สูตรที่ ๒.

๓. อุทานสูตร

ว่าด้วยการตัดสังโยชน์และความสิ้นอาสวะ

[๑๐๘] พระนครสาวิตถิ. ฯลฯ ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาค ทรงเปล่งอุทานว่า ภิกษุ
น้อมใจไปอย่างนี้ว่า ถ้าว่าเราไม่พึงมี ขันธปัญจกของเราก็คงไม่พึงมี กรรมสังขารจักไม่มี การ
ปฏิสนธิก็จักไม่มีแก่เรา ดังนี้ พึงตัดโอรัมภากิยสังโยชน์ได้.

[๑๐๙] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอุทานอย่างนี้แล้ว ภิกษุรูปหนึ่ง ได้ทูลถามว่า ข้าแต่
พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุน้อมใจไปอย่างนี้ว่า ถ้าว่าเราไม่พึงมี ขันธปัญจกของเราก็คงไม่พึงมี กรรม
สังขารจักไม่มี ปฏิสนธิก็จักไม่มีแก่เรา ดังนี้ พึงตัดโอรัมภากิยสังโยชน์ได้อย่างไร พระเจ้าข้า?

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกุริยกษ ภูษณผู้ไม่ได้สดับแล้วในโลกนี้ ไม่ได้เห็นพระอริยเจ้า
 ฯลฯ ไม่ได้รับการแนะนำในสัปปริสธรรม ย่อมตามเห็นรูปโดยความเป็นตน ๑ ย่อมเห็นตนมีรูป ๑
 ย่อมเห็นรูปในตน ๑ ย่อมเห็นตนในรูป ๑ ตามเห็นเวทนาโดยความเป็นตน ฯลฯ ตามเห็นสัญญา
 โดยความเป็นตน ฯลฯ ตามเห็นสังขารโดยความเป็นตน ฯลฯ ตามเห็นวิญญานโดยความเป็นตน ๑
 ย่อมเห็นตนมีวิญญาน ๑ ย่อมเห็นวิญญานในตน ๑ ย่อมเห็นตนในวิญญาน ๑. เขาย่อมไม่ทราบ
 ชัดรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาน อันไม่เที่ยง ตามความเป็นจริงว่า เป็นของไม่เที่ยง.
 ไม่ทราบชัดรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาน อันเป็นทุกข์ตามความเป็นจริงว่า เป็นทุกข์.
 ไม่ทราบชัดรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาน อันเป็นอนัตตา ตามความเป็นจริงว่า เป็น
 อนัตตา. ไม่ทราบชัดรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาน อันปัจเจกปรังแต่ง ตามความเป็น
 จริงว่า อันปัจเจกปรังแต่ง. ไม่ทราบชัดตามความเป็นจริงว่า แม้รูป แม้เวทนา แม้สัญญา แม้
 สังขาร แม้วิญญาน จักมี.

[๑๑๐] ดูกุริยกษทั้งหลาย ส่วนอริยสาวกผู้ได้สดับแล้วแล ผู้ได้เห็นพระอริยเจ้า
 จลลัตในธรรมของพระอริยเจ้า ได้รับการแนะนำดีในอริยธรรม ได้เห็นสัตตบุรุษ จลลัตในธรรม
 ของสัตตบุรุษ ได้รับการแนะนำดีในสัปปริสธรรม ย่อมไม่พิจารณาเห็นรูปโดยความเป็นตน ฯลฯ ไม่
 พิจารณาเห็นเวทนาโดยความเป็นตน ฯลฯ ไม่พิจารณาเห็นสัญญาโดยความเป็นตน ฯลฯ ไม่
 พิจารณาเห็นสังขารโดยความเป็นตน ฯลฯ ไม่พิจารณาเห็นวิญญานโดยความเป็นตน ฯลฯ เธอ
 ย่อมทราบชัดรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาน อันไม่เที่ยง ตามความเป็นจริงว่า ไม่เที่ยง.
 ย่อมทราบชัดรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาน อันเป็นทุกข์ ตามความเป็นจริงว่า เป็นทุกข์.
 ย่อมทราบชัดรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาน อันเป็นอนัตตา ตามความเป็นจริงว่า
 เป็นอนัตตา. ย่อมทราบชัดรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาน อันปัจเจกปรังแต่ง ตามความเป็น
 จริงว่า อันปัจเจกปรังแต่ง. ย่อมทราบชัดตามความเป็นจริงว่า แม้รูป แม้เวทนา แม้สัญญา
 แม้สังขาร แม้วิญญาน จักมี. ย่อมทราบชัดตามความเป็นจริงเช่นนั้น เพราะเห็นความเป็น
 ต่างๆ แห่งรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาน. ดูกุริยกษ เมื่อภิกษุน้อมใจไปอย่างนี้แล
 ว่า ถ้าว่าเราไม่พึงมี ขันธปัญจกของเราก็คงไม่พึงมี กรรมสังขารจักไม่มี ปฏิสนธิก็จักไม่มีแก่เรา
 ดังนี้ พึงตัดโอรัมภากิยสังโยชน์ได้ ด้วยอาการอย่างนี้แล.

[๑๑๑] ภิ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุน้อมใจไปอยู่อย่างนี้ พึงตัดโอรัมภากิยสังโยชน์
 เสียได้. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อภิกษุรู้เห็นอย่างไร อาสวะทั้งหลายจึงจะสิ้นไปในกาลเป็น
 ลำดับ.

พ. ดูกุริยกษ ภูษณผู้ได้สดับแล้วในโลกนี้ ฯลฯ ย่อมถึงความสะดุ้ง ในฐานะอันไม่ควร
 สะดุ้ง. ดูกุริยกษ ก็ภูษณผู้ได้สดับแล้ว ย่อมมีความสะดุ้ง ดังนี้ว่า ถ้าเราไม่พึงมี แม้ขันธ-

*ปัญจกของเราก็คงไม่พึงมี กรรมสังขารจักไม่มี ปฏิสนธิของเราก็คงไม่มี ดังนี้. ดูกุริยกษ ส่วนอริย-

*สาวกผู้ได้สดับแล้วแล ฯลฯ ย่อมไม่ถึงความสะดุ้งในฐานะอันไม่ควรสะดุ้ง. ดูกุริยกษ อริยสาวกผู้
 ได้สดับแล้ว ไม่มีความสะดุ้งดังนี้ว่า ถ้าเราไม่พึงมี ขันธปัญจกของเราก็คงไม่พึงมี กรรมสังขารจักไม่มี
 ปฏิสนธิของเราก็คงไม่มี ดังนี้. ดูกุริยกษ วิทยญาณที่เข้าถึงรูปกิติ เมื่อตั้งอยู่ พึงตั้งอยู่ วิทยญาณที่มีรูป

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๗ สุตตันตปิฎกที่ ๙ สังยุตตนิกาย ชนธวาวรรค
เป็นอารมณ์ มีรูปเป็นที่ตั้ง มีความยินดีเป็นที่เข้าไปช่องเสฟ พึงถึงความเจริญงอกงาม ไพบูลย์.
วิญญาณที่เข้าถึงเวทนาเกิด ฯลฯ วิญญาณที่เข้าถึงสัญญาเกิด ฯลฯ วิญญาณที่เข้าถึงสังขารเกิด เมื่อ
ตั้งอยู่ พึงตั้งอยู่ วิญญาณที่มีสังขารเป็นอารมณ์ มีสังขารเป็นที่ตั้ง มีความยินดีเป็นที่เข้าไปช่อง
เสฟ พึงถึงความเจริญงอกงาม ไพบูลย์. ภิกษุหนึ่งพึงกล่าวอย่างนี้ว่า เราจักบัญญัติการมา การไป
จติ อุปบัติ หรือความเจริญงอกงาม ไพบูลย์แห่งวิญญาณ เว้นจากรูป เวทนา สัญญา สังขาร
ดังนี้ ข้อนี้ไม่เป็นฐานะที่จะมีได้. ดูกภิกษุทั้งหลาย ถ้าความกำหนดในรูปธาตุ ในเวทนาธาตุ
ในสัญญาธาตุ ในสังขารธาตุ ในวิญญาณธาตุ เป็นอันภิกษุละได้แล้วไซ้ เพราะละความกำหนด
เสียได้ อารมณีย่อมขาดสูญ ที่ตั้งแห่งวิญญาณย่อมไม่มี วิญญาณอันไม่มีที่ตั้งนั้น ไม่งอกงาม
ไม่แตกปฏิสันธิ หลุดพ้นไป เพราะหลุดพ้นไป จึงดำรงอยู่ เพราะดำรงอยู่ จึงยินดีพร้อม
เพราะยินดีพร้อม จึงไม่สะดุ้ง เมื่อไม่สะดุ้ง ย่อมดับรอบเฉพาะตนเท่านั้น. เธอย่อมรู้ชัดว่า
ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้
มิได้มี. ดูกภิกษุ เมื่อบุคคลรู้เห็นอย่างนี้แล อาสวะทั้งหลายย่อมสิ้นไป ในกาลเป็นลำดับ.

จบ สูตรที่ ๓.

๔. ปรีวัฏฐสูตร

ว่าด้วยการรู้อุปาทานขันธโดยเวียนรอบ ๔

[๑๑๒] พระนครสวัตถิ. ฯลฯ ที่นั่นแล พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกภิกษุทั้งหลาย
อุปาทานขันธ ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน? คือ อุปาทานขันธคือรูป อุปาทานขันธคือเวทนา
อุปาทานขันธคือสัญญา อุปาทานขันธคือสังขาร อุปาทานขันธคือวิญญาณ. ดูกภิกษุทั้งหลาย
เรายังไม่รู้ซึ่งอุปาทานขันธ ๔ ประการนี้ โดยเวียนรอบ ๔ ตามความเป็นจริง เพียงใด เราก็ก็นึก
ไม่ปฏิญาณว่า เป็นผู้ตรัสรู้ชอบยิ่งซึ่งสัมมาสัมโพธิญาณ อย่างยอดเยี่ยม ในโลกพร้อมทั้งเทวโลก
มารโลก พรหมโลก ในหมู่มสัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์เพียงนั้น. ดูก
ภิกษุทั้งหลาย เมื่อใดแล เรารู้ซึ่งอุปาทานขันธ ๔ เหล่านี้ โดยเวียนรอบ ๔ ตามความเป็น
จริง เมื่อนั้น เราจึงปฏิญาณว่า เป็นผู้ตรัสรู้ชอบยิ่งซึ่งสัมมาสัมโพธิญาณ อย่างยอดเยี่ยม ในโลก
พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่มสัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและ
มนุษย์. เวียนรอบ ๔ อย่างไร? คือ เรารู้ซึ่งรูป ความเกิดแห่งรูป ความดับแห่งรูป ปฏิปทา
อันให้ถึงความดับแห่งรูป รู้ซึ่งเวทนา ฯลฯ รู้ซึ่งสัญญา ฯลฯ รู้ซึ่งสังขาร ฯลฯ รู้ซึ่ง
วิญญาณ ความเกิดแห่งวิญญาณ ความดับแห่งวิญญาณ ปฏิปทาอันให้ถึงความดับแห่งวิญญาณ.

[๑๑๓] ดูกภิกษุทั้งหลาย ก็รูปเป็นไฉน? คือ มหาภูตรูป ๔ และรูปที่อาศัยมหาภูตรูป
รูป ๔. นี้เรียกว่ารูป. ความเกิดขึ้นแห่งรูป ย่อมมีเพราะความเกิดขึ้นแห่งอาหาร ความดับแห่งรูป
ย่อมมีเพราะความดับแห่งอาหาร อริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ คือ สัมมาทิฐิ ฯลฯ
สัมมาสมาธิ. นี่แลเป็นปฏิปทาอันให้ถึงความดับแห่งรูป. ดูกภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือ
พราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง รู้ซึ่งรูปอย่างนี้ รู้ซึ่งความเกิดแห่งรูปอย่างนี้ รู้ซึ่งความดับ
แห่งรูปอย่างนี้ รู้ซึ่งปฏิปทาอันให้ถึงความดับแห่งรูปอย่างนี้ ปฏิบัติแล้วเพื่อความหน่าย เพื่อ
ความคลายกำหนัด เพื่อความดับรูป สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ชื่อว่าปฏิบัติดีแล้ว ชนเหล่าใด
ปฏิบัติดีแล้ว ชนเหล่านั้น ชื่อว่าย่อมหยั่งลงในธรรมวินัยนี้. ดูกภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือ
พราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง รู้ซึ่งรูปอย่างนี้ รู้ซึ่งความเกิดแห่งรูปอย่างนี้ รู้ซึ่งความดับ
แห่งรูปอย่างนี้ รู้ซึ่งข้อปฏิบัติอันให้ถึงความดับแห่งรูปอย่างนี้ เป็นผู้หลุดพ้นแล้ว เพราะเบื่อ
หน่าย เพราะคลายกำหนัด เพราะความดับ เพราะไม่ถือมั่นรูป สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น
ชื่อว่า หลุดพ้นแล้วดี สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใด หลุดพ้นดีแล้ว สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น
เป็นผู้มีกำลังสามารถเป็นของตน สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใด เป็นผู้มีกำลังสามารถเป็น
ของตน ความเวียนวนเพื่อปรากฏ ย่อมไม่มีแก่สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น.

[๑๑๔] ดูกภิกษุทั้งหลาย ก็เวทนาเป็นไฉน? เวทนา ๖ หมวดนี้ คือ เวทนาเกิดแต่
จักขุสัมผัส เวทนาเกิดแต่โสตสัมผัส เวทนาเกิดแต่ฆานสัมผัส เวทนาเกิดแต่ชีวหาสัมผัส
เวทนาเกิดแต่กายสัมผัส เวทนาเกิดแต่มนโสัมผัส. ดูกภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่าเวทนา ความ
เกิดขึ้นแห่งเวทนา ย่อมมีเพราะความเกิดขึ้นแห่งผัสสะ ความดับแห่งเวทนา ย่อมมีเพราะความ
ดับแห่งผัสสะ อริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ คือ สัมมาทิฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ. นี่
แลเป็นปฏิปทาอันให้ถึงความดับแห่งเวทนา. ดูกภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใด
เหล่าหนึ่ง รู้ซึ่งเวทนาอย่างนี้ รู้ซึ่งความเกิดแห่งเวทนาอย่างนี้ รู้ซึ่งความดับแห่งเวทนา
อย่างนี้ รู้ซึ่งปฏิปทาอันให้ถึงความดับแห่งเวทนาอย่างนี้ ปฏิบัติแล้วเพื่อความหน่าย เพื่อ
ความคลายกำหนัด เพื่อความดับเวทนา สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ชื่อว่าปฏิบัติดีแล้ว ชน
เหล่าใด ปฏิบัติดีแล้ว ชนเหล่านั้น ชื่อว่า ย่อมหยั่งลงในธรรมวินัยนี้. ดูกภิกษุทั้งหลาย ก็
สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง รู้ซึ่งเวทนาอย่างนี้ รู้ซึ่งความเกิดแห่งเวทนาอย่างนี้
รู้ซึ่งความดับแห่งเวทนาอย่างนี้ รู้ซึ่งข้อปฏิบัติอันให้ถึงความดับแห่งเวทนาอย่างนี้ เป็นผู้
หลุดพ้นแล้ว เพราะเบื่อหน่าย เพราะคลายกำหนัด เพราะความดับ เพราะไม่ถือมั่นเวทนา
สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ชื่อว่า หลุดพ้นดีแล้ว สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใด หลุดพ้นดีแล้ว
สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น เป็นผู้มีกำลังสามารถเป็นของตน สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใด

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๗ สุตตันตปิฎกที่ ๙ สังยุตตนิกาย ชนธวาวรรค
เป็นผู้มีกำลังสามารถเป็นของตน ความเวียนวนเพื่อความปรากฏ ย่อมไม่มี แก่สมณะหรือพราหมณ์
เหล่านั้น .

[๑๑๕] ดุรภิกษุทั้งหลาย ก็สัญญาเป็นไฉน? ดุรภิกษุทั้งหลาย สัญญา ๖ หมวดนี้
คือ ความสำคัญในรูป ความสำคัญในเสียง ความสำคัญในกลิ่น ความสำคัญในรส ความสำคัญ
ในโผฏฐัพพะ ความสำคัญในธรรมารมณ์ . ดุรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่าสัญญา . ความเกิดขึ้น
แห่งสัญญา ย่อมมี เพราะความเกิดขึ้นแห่งผัสสะ ความดับแห่งสัญญา ย่อมมี เพราะความดับแห่ง
ผัสสะ อริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ คือ สัมมาทิฏฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ . นี่แลเป็น
ปฏิบัติให้งถึงความดับแห่งสัญญา . ดุรภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง รุ้ยิ่งซึ่งสัญญาอย่าง
นี้ ฯลฯ ความวนเวียนเพื่อความปรากฏ ย่อมไม่มี แก่สมณะหรือพราหมณ์
เหล่านั้น .

[๑๑๖] ดุรภิกษุทั้งหลาย ก็สังขารเป็นไฉน? ดุรภิกษุทั้งหลาย เจตนา ๖ หมวดนี้
คือ รูปสัญญาเจตนา สัททสัญญาเจตนา คันธสัญญาเจตนา รสสัญญาเจตนา โผฏฐัพพสัญญาเจตนา ธรรม
สัญญาเจตนา . ดุรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่าสังขาร . ความเกิดขึ้นแห่งสังขาร ย่อมมีเพราะความ
เกิดขึ้นแห่งผัสสะ ความดับแห่งสังขาร ย่อมมี เพราะความดับแห่งผัสสะ อริยมรรคประกอบ
ด้วยองค์ ๘ ประการ คือ สัมมาทิฏฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ . นี่แลเป็นปฏิบัติให้งถึงความดับ
แห่งสังขาร . ดุรภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง รุ้ยิ่งซึ่งสังขารอย่าง
นี้ ฯลฯ ความวนเวียนเพื่อความปรากฏ ย่อมไม่มี แก่สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น

[๑๑๗] ดุรภิกษุทั้งหลาย วิญญาณเป็นไฉน? ดุรภิกษุทั้งหลาย วิญญาณ ๖ หมวดนี้
คือ จักขุวิญญาณ โสตรวิญญาน ฆานวิญญาน ชิวหาวิญญาน กายวิญญาน มโนวิญญาน . ดุรภิกษุ
ทั้งหลาย นี้เรียกว่าวิญญาณ . ความเกิดขึ้นแห่งวิญญาณ ย่อมมี เพราะความเกิดขึ้นแห่งนามรูป
ความดับแห่งวิญญาณย่อมมี เพราะความดับแห่งนามรูป อริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ
คือ สัมมาทิฏฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ . นี่แลเป็นปฏิบัติให้งถึงความดับแห่งวิญญาณ . ดุรภิกษุ
ทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง รุ้ยิ่งซึ่งวิญญาณอย่างนี้ รุ้ยิ่งซึ่งเหตุเกิดแห่ง
วิญญาณอย่างนี้ รุ้ยิ่งซึ่งความดับแห่งวิญญาณอย่างนี้ รุ้ยิ่งซึ่งข้อปฏิบัติอันให้ถึงความดับแห่งวิญญาณ
อย่างนี้ ปฏิบัติแล้ว เพื่อความหน่าย เพื่อความคลายกำหนัด เพื่อความดับวิญญาณ สมณะ
หรือพราหมณ์เหล่านั้น ชื่อว่าปฏิบัติดีแล้ว ชนเหล่าใด ปฏิบัติดีแล้ว ชนเหล่านั้น ชื่อว่ายอม
หยั่งลงในธรรมวินัยนี้ . ดุรภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง รุ้ยิ่งซึ่ง
วิญญาณอย่างนี้ รุ้ยิ่งซึ่งความเกิดแห่งวิญญาณอย่างนี้ รุ้ยิ่งซึ่งความดับแห่งวิญญาณอย่างนี้ รุ้ยิ่งซึ่ง
ข้อปฏิบัติอันให้ถึงความดับแห่งวิญญาณอย่างนี้ เป็นผู้หลุดพ้นแล้ว เพราะเบื่อหน่าย เพราะคลาย
กำหนัด เพราะความดับ เพราะไม่ถือมั่นวิญญาณ สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ชื่อว่าหลุด
พ้นดีแล้ว สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใด หลุดพ้นดีแล้ว สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น เป็นผู้
มีกำลังสามารถเป็นของตน สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเป็นผู้มีกำลังสามารถเป็นของตน ความ
วนเวียนเพื่อความปรากฏ ย่อมไม่มีแก่สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น .

จบ สูตรที่ ๔ .

๕ . สัตตฐานสูตร

ว่าด้วยการรู้ขั้น ๕ โดยฐานะ

[๑๑๘] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้ :-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิก-
*เศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี . ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดุร
ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระดำริของพระผู้มีพระภาค . พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า
ดุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ฉลาดในฐานะ ๗ ประการ ผู้เพ่งพินิจโดยวิธี ๓ ประการ เราเรียกว่า
ยอดบรุษ ผู้เสร็จกิจ อยู่จบพรหมจรรย์ ในธรรมวินัยนี้ . ดุรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุผู้ฉลาดใน
ในฐานะ ๗ ประการ เป็นอย่างไร? ดุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ รุ้ชัดซึ่งรูป เหตุเกิด
แห่งรูป ความดับแห่งรูป ปฏิบัติให้งถึงความดับแห่งรูป คุณแห่งรูป โทษแห่งรูป และ
อุปายเครื่องสลัดออกแห่งรูป . รุ้ชัดเวทนา ฯลฯ สัญญา ฯลฯ สังขาร ฯลฯ วิญญาณ เหตุเกิด
แห่งวิญญาณ ความดับแห่งวิญญาณ ปฏิบัติให้งถึงความดับแห่งวิญญาณ คุณแห่งวิญญาณ
โทษแห่งวิญญาณ และอุปายเครื่องสลัดออกแห่งวิญญาณ .

[๑๑๙] ดุรภิกษุทั้งหลาย ก็รูปเป็นไฉน? มหาภูตรูป ๔ และรูปที่อาศัยมหาภูตรูป ๔
นี้เรียกว่ารูป . ความเกิดขึ้นแห่งรูป ย่อมมีเพราะความเกิดขึ้นแห่งอาหาร ความดับแห่งรูป ย่อม
มีเพราะความดับแห่งอาหาร อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ คือ สัมมาทิฏฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ .
นี่แลเป็นปฏิบัติให้งถึงความดับแห่งรูป . ความสุขโสมนัสอาศัยรูปนี้เกิดขึ้น นี่เป็นคุณแห่งรูป
รูปไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา นี่เป็นโทษแห่งรูป การกำจัดฉันทราคะ
การละฉันทราคะในรูปเสียได้ นี่เป็นอุปายเครื่องสลัดออกแห่งรูป . ดุรภิกษุทั้งหลาย สมณะ
หรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง รุ้ยิ่งซึ่งรูป เหตุเกิดแห่งรูป ความดับแห่งรูป ปฏิบัติให้งถึง
ความดับแห่งรูป คุณแห่งรูป โทษแห่งรูป และอุปายเครื่องสลัดออกแห่งรูป อย่างนี้ๆ แล้ว
ปฏิบัติ เพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนัด เพื่อดับรูป สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๗ สุตตันตปิฎกที่ ๙ สังยุตตนิกาย ชนธวาวรรค
ปฏิบัติดีแล้ว สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดปฏิบัติดีแล้ว สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ชื่อว่า
ย่อมยังผลในธรรมวินัยนี้. ส่วน สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่านั้น รุยยังซึ่งรูป เหตุเกิด
แห่งรูป ความดับแห่งรูป ปฏิบัติให้อันถึงความดับแห่งรูป คุณแห่งรูป โทษแห่งรูป และ
อุบายเครื่องสลัดออกแห่งรูป อย่างนี้ๆ แล้ว หลุดพ้นไป เพราะความเบื่อหน่าย คลายกำหนด
ความดับ (และ) เพราะไม่ถือมั่นรูป สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ชื่อว่าหลุดพ้นดีแล้ว สมณะ
หรือพราหมณ์เหล่าใด หลุดพ้นดีแล้ว สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น เป็นอันเสร็จกิจ สมณะ
หรือพราหมณ์เหล่าใดเสร็จกิจ สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ย่อมไม่มีวิภวาทเพื่อความปลอดภัยอีก.

[๑๒๐] ดูกุริยกษัตริย์ทั้งหลาย ก็เวทนาเป็นไฉน? สัญญา ๖ หมวดนี้ คือ เวทนาเกิด
เพราะจักขุสัมผัส ฯลฯ เวทนาเกิดเพราะมโนสัมผัส. นี้เรียกว่าเวทนา. ความเกิดขึ้นแห่งเวทนา
ย่อมมีเพราะความเกิดขึ้นแห่งผัสสะ ความดับแห่งเวทนา ย่อมมีเพราะความดับแห่งผัสสะ
อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ คือ สัมมาทิฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ. นี้แลเป็นปฏิปทาอันให้ถึง
ความดับแห่งเวทนา ฯลฯ สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ย่อมไม่มีวิภวาทเพื่อความปลอดภัยอีก.

[๑๒๑] ดูกุริยกษัตริย์ทั้งหลาย ก็สัญญาเป็นไฉน? สัญญา ๖ หมวดนี้ คือ รูปสัญญา
สัททสัญญา คันธสัญญา รสสัญญา โผฏฐัพพสัญญา ธรรมสัญญา. นี้เรียกว่าสัญญา. ความ
เกิดขึ้นแห่งสัญญา ย่อมมีเพราะความเกิดขึ้นแห่งผัสสะ ความดับแห่งสัญญา ย่อมมีเพราะความ
ดับแห่งผัสสะ อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ คือ สัมมาทิฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ. นี้แลเป็น
ปฏิปทาอันให้ถึงความดับแห่งสัญญา ฯลฯ สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ย่อมไม่มีวิภวาทเพื่อ
ความปลอดภัยอีก.

[๑๒๒] ดูกุริยกษัตริย์ทั้งหลาย สังขารเป็นไฉน? เจตนา ๖ หมวดนี้ คือรูปสัญญาเจตนา
ฯลฯ ธรรมสัญญาเจตนา. นี้เรียกว่าสังขาร. ความเกิดขึ้นแห่งสังขาร ย่อมมีเพราะความเกิดขึ้น
แห่งผัสสะ ความดับแห่งสังขาร ย่อมมีเพราะความดับแห่งผัสสะ อริยมรรคอันประกอบด้วย
องค์ ๘ คือ สัมมาทิฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ. นี้แลเป็นปฏิปทาอันให้ถึงความดับแห่ง
สังขาร ฯลฯ สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ย่อมไม่มีวิภวาทเพื่อความปลอดภัยอีก.

[๑๒๓] ดูกุริยกษัตริย์ทั้งหลาย ก็วิญญาณเป็นไฉน? วิญญาณ ๖ หมวดนี้ คือ จักขุ
วิญญาณ โสทวิญาณ ฆานวิญาณ ชิวหาวิญาณ กายวิญาณ มโนวิญญาณ นี้เรียกว่า
วิญญาณ. ความเกิดขึ้นแห่งวิญญาณ ย่อมมีเพราะความเกิดขึ้นแห่งนามรูป ความดับแห่ง
วิญญาณ ย่อมมีเพราะความดับแห่งนามรูป อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ คือ สัมมาทิฐิ ฯลฯ
สัมมาสมาธิ. นี้แล เป็นปฏิปทาอันให้ถึงความดับแห่งวิญญาณ. สุขโสมนัสอาศัยวิญญาณเกิดขึ้น
นี้เป็นคุณแห่งวิญญาณ วิญญาณไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา นี้เป็นโทษ
แห่งวิญญาณ การกำจัดฉันทระ การละฉันทระในวิญญาณ นี้เป็นความสลัดออกแห่ง
วิญญาณ. ดูกุริยกษัตริย์ทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง รุยยังซึ่งวิญญาณ เหตุ
เกิดแห่งวิญญาณ ความดับแห่งวิญญาณ ปฏิบัติให้อันถึงความดับแห่งวิญญาณ คุณแห่ง
วิญญาณ โทษแห่งวิญญาณ และอุบายเครื่องสลัดออกแห่งวิญญาณ อย่างนี้ๆ แล้ว ปฏิบัติ
เพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับวิญญาณ สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ชื่อว่า
ปฏิบัติดีแล้ว สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใด ปฏิบัติดีแล้ว สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ชื่อว่า
ย่อมยังผลในธรรมวินัยนี้. สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง รุยยังซึ่งวิญญาณ เหตุเกิด
แห่งวิญญาณ ความดับแห่งวิญญาณ ปฏิบัติให้อันถึงความดับแห่งวิญญาณ คุณแห่งวิญญาณ
โทษแห่งวิญญาณ อุบายเครื่องสลัดออกแห่งวิญญาณ อย่างนี้ๆ แล้ว หลุดพ้นไป เพราะความ
เบื่อหน่าย เพราะคลายกำหนด เพราะดับ เพราะไม่ถือมั่นวิญญาณ สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น
หลุดพ้นดีแล้ว สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใด หลุดพ้นดีแล้ว สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น
เป็นอันเสร็จกิจแล้ว สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเสร็จกิจแล้ว สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น
ย่อมไม่มีวิภวาทเพื่อความปลอดภัยอีก.

[๑๒๔] ดูกุริยกษัตริย์ทั้งหลาย ก็ภิกษุเป็นผู้เพ่งพินิจโดยวิธี ๓ ประการ เป็นอย่างไร?
ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเพ่งพินิจโดยความเป็นธาตุประการหนึ่ง โดยความเป็นอายตนะประการ
หนึ่ง โดยความเป็นปฏิจาสัมปาทประการหนึ่ง. ดูกุริยกษัตริย์ทั้งหลาย อย่างนี้แล ภิกษุย่อมเป็นผู้
เพ่งพินิจโดยวิธี ๓ ประการ. ภิกษุฉลาดในฐานะ ๗ ประการ ผู้เพ่งพินิจโดยวิธี ๓ ประการ เรา
เรียกว่า ยอดบุรุษ ผู้เสร็จกิจ อยู่จบพรหมจรรย์ในธรรมวินัยนี้.

จบ สูตรที่ ๔.

๖. พุทธสูตร

ว่าด้วยเหตุให้สำเร็จเป็นพระพุทธรเจ้า

[๑๒๕] พระนครสาวัตถี ฯลฯ ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกุริยกษ
ัตริย์ทั้งหลาย พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า หลุดพ้นเพราะเบื่อหน่าย เพราะคลายกำหนด
เพราะดับ เพราะไม่ถือมั่นรูป . . . เวทนา . . . สัญญา . . . สังขาร . . . วิญญาณ เทวดาและมนุษย์
ต่างพากันเรียกว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้า. ดูกุริยกษัตริย์ทั้งหลาย แม้ภิกษุผู้หลุดพ้นได้ด้วยปัญญา
หลุดพ้นแล้ว เพราะเบื่อหน่าย เพราะคลายกำหนด เพราะดับ เพราะไม่ถือมั่นรูป . . . เวทนา . . .
สัญญา . . . สังขาร . . . วิญญาณ เราเรียกว่า ผู้หลุดพ้นได้ด้วยปัญญา.

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๗ สุตตันตปิฎกที่ ๙ สังยุตตนิกาย ชนธวรรค

[๑๒๖] ดูกิริยาทั้งหลาย ในข้อนั้นจะมีอะไรเป็นข้อแปลกกัน จะมีอะไรเป็นข้อประสงคที่ยิ่งกว่ากัน จะมีอะไรเป็นเหตุทำให้ต่างกัน ระหว่างพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า กับภิกษุผู้หลุดพ้นได้ด้วยปัญญา?

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลาย มีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน เป็นแบบฉบับ เป็นที่อิงอาศัย ขอประทานพระวโรกาส ขอรรถแห่งภาษิตนี้ จงแจ่มแจ้งแก่พระผู้มีพระภาคที่เดียวเถิด ภิกษุทั้งหลาย ได้สดับต่อพระผู้มีพระภาคแล้ว จักทรงจำไว้.

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ถ้าอย่างนั้น เธอทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว.

ภิกษุเหล่านั้น ทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว. พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกิริยาทั้งหลาย พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ยิ่งทางที่ยังไม่เกิดให้เกิด ยิ่งประชุมชนให้รู้จักมรรคที่ใครๆ ไม่รู้จัก บอกทางที่ยังไม่มีใครบอก เป็นผู้รู้จักทาง ประกาศทางให้ปรากฏ ฉลาดในทาง. ดูกิริยาทั้งหลาย ก็สาวกทั้งหลาย ในบัดนี้ เป็นผู้ที่ดีำเนินไปตามทาง เป็นผู้ตามมาในภายหลัง. อันนี้แล เป็นข้อแปลกกัน อันนี้ เป็นข้อประสงคที่ยิ่งกว่ากัน อันนี้ เป็นเหตุทำให้ต่างกัน ระหว่างพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า กับภิกษุผู้หลุดพ้นได้ด้วยปัญญา.

จบ สุตที่ ๖.

๓. ปัญวัคคยสูตร

ว่าด้วยลักษณะแห่งอนัตตา

[๑๒๗] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ใกล้พระนครพาราณสี. ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาค ตรัสเรียกภิกษุเบญจวัคคีย์ ฯลฯ แล้วตรัสว่า ดูกิริยาทั้งหลาย รูปมีไช้ตัวตน. ก็หากว่ารูปนี้จักเป็นตัวตนแล้วไช้ รูปนี้ ก็คงไม่เป็นไปเพื่ออาหาร ทั้งยังจะได้ตามความปรารถนาในรูปว่า ขอรูปรองเรา จงเป็นอย่างนี้เถิด อย่าได้เป็นอย่างนั้นเลย. ก็เพราะเหตุที่รูปมีไช้ตัวตน ฉะนั้นรูปจึงเป็นไปเพื่ออาหาร และไม่ได้ตามความปรารถนาในรูปว่า ขอรูปรองเรา จงเป็นอย่างนี้เถิด อย่าได้เป็นอย่างนั้นเลย. ดูกิริยาทั้งหลาย เวทนา มีไช้ตัวตน. ก็หากว่าเวทนานี้ จักเป็นตัวตนแล้วไช้ เวทนานี้ ก็คงไม่เป็นไปเพื่ออาหาร ทั้งยังจะได้ตามความปรารถนาว่า ขอเวทนาของเรา จงเป็นอย่างนี้เถิด อย่าได้เป็นอย่างนั้นเลย. ก็เพราะเหตุที่เวทนามีไช้ตัวตน ฉะนั้น เวทนาจึงเป็นไปเพื่ออาหาร และไม่ได้ตามความปรารถนาในเวทนาว่า ขอเวทนาของเรา จงเป็นอย่างนี้เถิด อย่าได้เป็นอย่างนั้นเลย. ดูกิริยาทั้งหลาย สัญญา มีไช้ตัวตน. ก็หากว่าสัญญานี้จักเป็นตัวตนแล้วไช้ สัญญานี้ ก็คงไม่เป็นไปเพื่ออาหาร ทั้งยังจะได้ตามความปรารถนาในสัญญาว่า ขอสัญญาของเรา จงเป็นอย่างนี้เถิด อย่าได้เป็นอย่างนั้นเลย. ก็เพราะเหตุที่สัญญามีไช้ตัวตน ฉะนั้น สัญญาจึงเป็นไปเพื่ออาหาร และไม่ได้ตามความปรารถนาในสัญญาว่า ขอสัญญาของเรา จงเป็นอย่างนี้เถิด อย่าได้เป็นอย่างนั้นเลย. ดูกิริยาทั้งหลาย สังขาร มีไช้ตัวตน. ก็หากว่าสังขารนี้ จักเป็นตัวตนแล้วไช้ สังขารนี้ ก็คงไม่เป็นไปเพื่ออาหาร ทั้งยังจะได้ตามความปรารถนาในสังขารว่า ขอสังขารของเรา จงเป็นอย่างนี้เถิด อย่าได้เป็นอย่างนั้นเลย. ก็เพราะเหตุที่สังขารมีไช้ตัวตน ฉะนั้น สังขารจึงเป็นไปเพื่ออาหาร และไม่ได้ตามความปรารถนาในสังขารว่า ขอสังขารของเรา จงเป็นอย่างนี้เถิด อย่าได้เป็นอย่างนั้นเลย. ดูกิริยาทั้งหลาย วิญญาณ มีไช้ตัวตน ก็หากว่าวิญญาณนี้ จักเป็นตัวตนแล้วไช้ วิญญาณนี้ ก็คงไม่เป็นไปเพื่ออาหาร ทั้งยังจะได้ตามความปรารถนาในวิญญาณว่า ขอวิญญาณของเรา จงเป็นอย่างนี้เถิด อย่าได้เป็นอย่างนั้นเลย. ก็เพราะเหตุที่วิญญาณมีไช้ตัวตน ฉะนั้น วิญญาณจึงเป็นไปเพื่ออาหาร และไม่ได้ตามความปรารถนาในวิญญาณว่า ขอวิญญาณของเรา จงเป็นอย่างนี้เถิด อย่าได้เป็นอย่างนั้นเลย.

[๑๒๘] ดูกิริยาทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน รูปเที่ยง หรือไม่เที่ยง?

ภิกษุเหล่านั้น กราบทูลว่า ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ควรหรือหนอ ที่จะตามเห็นสิ่งนั้นว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่นตัวตนของเรา?

ภ. ไม่ควรเห็นอย่างนั้น พระเจ้าข้า.

พ. ดูกิริยาทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ควรหรือหนอ ที่จะตามเห็นสิ่งนั้นว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่นตัวตนของเรา?

ภ. ไม่ควรเห็นอย่างนั้น พระเจ้าข้า.

[๑๒๙] ดูกิริยาทั้งหลาย เพราะเหตุนี้แหละ รู้อย่างใดอย่างหนึ่งทั้งที่เป็นอดีต

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๗ สุตตันตปิฎกที่ ๙ สังยุตตนิกาย ชนธวาวรรค
อนาคต และปัจจุบัน เป็นภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต ทั้งที่อยู่
ในที่ไกลหรือใกล้ รูปทั้งหมดนั้น เธอทั้งหลายพึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบ ตามความเป็นจริง
อย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา. เวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง
ทั้งที่เป็นอดีต อนาคตและปัจจุบัน ฯลฯ ทั้งที่อยู่ไกลหรือใกล้ เวทนาทั้งหมดนั้น เธอ
ทั้งหลาย พึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบ ตามความเป็นจริง อย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา นั่นไม่
เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา. สัญญาอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และ
ปัจจุบัน ฯลฯ ทั้งที่อยู่ไกลหรือใกล้ สัญญาทั้งหมดนั้น เธอทั้งหลาย พึงเห็นด้วยปัญญา
อันชอบ ตามความเป็นจริง อย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา.
สังขารเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน ฯลฯ ทั้งที่อยู่ไกลหรือใกล้
สังขารทั้งหมดนั้น เธอทั้งหลาย พึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบ ตามความเป็นจริง อย่างนี้ว่า นั่น
ไม่ใช่ของเรา นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา. วิญญาณอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต
อนาคต และปัจจุบัน เป็นภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต ทั้งที่อยู่
ไกลหรือใกล้ วิญญาณทั้งหมดนั้น เธอทั้งหลาย พึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบ ตามความเป็นจริง
อย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา.

[๑๓๐] ดูกุริยกษัตริย์ทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่ายแม้ใน
รูป แม้ในเวทนา แม้ในสัญญา แม้ในสังขาร แม้ในวิญญาณ เมื่อเบื่อหน่าย ย่อมคลายกำหนัด
เพราะคลายกำหนัด จึงหลุดพ้น. เมื่อหลุดพ้นแล้ว ย่อมมีญาณหยั่งรู้ว่า หลุดพ้นแล้ว. รู้ชัดว่า
ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้
มิได้มี.

พระผู้มีพระภาค ได้ตรัสสอนัตถกถณสูตรนี้ จบลงแล้ว ภิกษุเบญจวัคคีย์ต่างมีใจยินดี
ชื่นชมพระภิกษุของพระผู้มีพระภาค ก็แหละเมื่อพระผู้มีพระภาคกำลังตรัสไวยาकरणภิกษุ
เบญจวัคคีย์ ก็มีจิตหลุดพ้นจากอาสวะ เพราะไม่ถือมั่น.

จบ สูตรที่ ๗.

๘. มหาสิสุต

ว่าด้วยเหตุปัจจัยแห่งความบริสุทธิ์

[๑๓๑] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูเขาคาสาปามหาวัน ใกล้พระนคร
เวสาลี. ครั้นนั้นแล เจ้ามหาสิลฉริได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้ว นั่ง
ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ท่าน
ปรณกัสนพุดอย่างนี้ เหตุไม่มี ปัจจัยไม่มี เพื่อความเศร้าหมองของสัตว์ สัตว์ทั้งหลายไม่มี
เหตุ ไม่มีปัจจัย ย่อมเศร้าหมองเอง เหตุไม่มี ปัจจัยไม่มี เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ สัตว์
ทั้งหลาย ไม่มีเหตุ ไม่มีปัจจัย ย่อมบริสุทธิ์เอง. ในข้อนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสอย่างไร? พระผู้
มีพระภาคตรัสว่า ดูกุมภสิสุต เหตุมี ปัจจัยมี เพื่อความเศร้าหมองของสัตว์ สัตว์ทั้งหลายมี
เหตุ มีปัจจัย ย่อมเศร้าหมอง เหตุมี ปัจจัยมี เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ สัตว์ทั้งหลายมีเหตุ
มีปัจจัย ย่อมบริสุทธิ์.

ม. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็เหตุปัจจัยเพื่อความเศร้าหมองของสัตว์เป็นไฉน? สัตว์
ทั้งหลายมีเหตุ มีปัจจัย ย่อมเศร้าหมองอย่างไร?

พ. ดูกุมภสิสุต ก็หากรูปนี้ จะเป็นทุกข์อย่างเดียว รังแต่ทุกข์ตามสนอง หยั่งลงสู่ความ
ทุกข์ มิได้ประกอบด้วยสุขบ้างแล้ว สัตว์ทั้งหลาย ก็จะพึงกำหนดในรูป. ก็เพราะรูปเป็นสุข
สุขตามสนอง หยั่งลงสู่ความทุกข์ มิได้ประกอบด้วยทุกข์เสมอไป ฉะนั้น สัตว์ทั้งหลาย จึง
กำหนดในรูป เพราะกำหนด จึงถูกประกอบเข้าไว้ เพราะถูกประกอบ จึงเศร้าหมอง ดูกุมภสิสุต
แม้ข้อนี้ก็เป็นเหตุ เป็นปัจจัย เพื่อความเศร้าหมองของสัตว์. สัตว์ทั้งหลาย มีเหตุ มีปัจจัย
จึงเศร้าหมอง แม้ด้วยอาการอย่างนี้. ดูกุมภสิสุต ก็หากเวทนานี้ เป็นทุกข์อย่างเดียว ฯลฯ ก็หาก
สัญญานี้ เป็นทุกข์อย่างเดียว ฯลฯ ก็หากสังขารนี้ เป็นทุกข์อย่างเดียว ฯลฯ ก็หากวิญญาณนี้
เป็นทุกข์อย่างเดียว รังแต่ทุกข์ตามสนอง หยั่งลงสู่ความทุกข์ มิได้ประกอบด้วยสุขบ้างแล้ว
สัตว์ทั้งหลาย ก็จะพึงกำหนดในวิญญาณ. ก็เพราะวิญญาณเป็นสุข สุขตามสนอง หยั่งลง
สู่ความทุกข์ มิได้ประกอบด้วยทุกข์เสมอไป ฉะนั้น สัตว์ทั้งหลาย จึงกำหนดในวิญญาณ เพราะ
กำหนด จึงถูกประกอบเข้าไว้ เพราะถูกประกอบ จึงเศร้าหมอง. ดูกุมภสิสุต แม้ข้อนี้แล ก็
เป็นเหตุ เป็นปัจจัย เพื่อความเศร้าหมองของสัตว์. สัตว์ทั้งหลาย มีเหตุ มีปัจจัย จึงเศร้าหมอง
แม้ด้วยอาการอย่างนี้.

[๑๓๒] ม. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ส่วนเหตุปัจจัย เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์เป็น
ไฉน? สัตว์ทั้งหลาย มีเหตุ มีปัจจัย ย่อมบริสุทธิ์ได้อย่างไร?

พ. ดูกุมภสิสุต ก็หาการูปนี้ จักเป็นสุขอย่างเดียว สุขตามสนอง หยั่งลงสู่ความทุกข์
มิได้ประกอบด้วยทุกข์บ้างแล้ว สัตว์ทั้งหลาย ก็จะพึงเบื่อหน่ายในรูป. ก็เพราะรูปเป็นทุกข์
ทุกข์ตามสนอง หยั่งลงสู่ความทุกข์ มิได้ประกอบด้วยสุขเสมอไป ฉะนั้น สัตว์ทั้งหลาย จึง
เบื่อหน่ายในรูป เมื่อเบื่อหน่าย ย่อมคลายกำหนัด เพราะคลายกำหนัดจึงบริสุทธิ์. แม้ข้อนี้แล
ก็เป็นเหตุ เป็นปัจจัย เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์. สัตว์ทั้งหลาย มีเหตุ มีปัจจัย จึงบริสุทธิ์

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๗ สุตตันตปิฎกที่ ๙ สังยุตตนิกาย ชนธวรรค
แม้ด้วยอาการอย่างนี้ . ดุกรรมหาสิ ก็หาว่าเวทนาเป็นสุขอย่างเดียว ฯลฯ สัญญาเป็นสุขอย่างเดียว
ฯลฯ สังขารเป็นสุขอย่างเดียว ฯลฯ วิญญาณเป็นสุขอย่างเดียว สุขตามสนอง หยั่งลงสู่
ความสุข มิได้ประกอบด้วยทุกข์บ้างแล้ว ไชริ สัตว์ทั้งหลาย ก็จะไม่พึงเบื่อหน่ายในวิญญาณ .
ก็เพราะวิญญาณเป็นทุกข์ ทุกข์ตามสนอง หยั่งลงสู่ความทุกข์ มิได้ ประกอบด้วยสุขเสมอไป
ฉะนั้น สัตว์ทั้งหลาย จึงเบื่อหน่ายในวิญญาณ เมื่อเบื่อหน่าย ย่อมคลายกำหนด เพราะคลาย
กำหนด จึงบริสุทธิ แม้ข้อนี้แล ก็เป็นเหตุ เป็นปัจจัย เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ . สัตว์
ทั้งหลายมีเหตุ มีปัจจัย จึงบริสุทธิ แม้ด้วยอาการอย่างนี้ .

จบ สูตรที่ ๘ .

๙ . อาทิตตสูตร

ว่าด้วยความเป็นของร้อนแห่งขันธ ๕

[๑๓๓] พระนครสวัตถิ ฯลฯ ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดุกริกษ
ทั้งหลาย รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณร้อนนัก . ดุกริกษทั้งหลาย อริยสาวกผู้
ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่าย แม้ในรูป แม้ในเวทนา แม้ในสัญญา แม้ใน
สังขาร แม้ในวิญญาณ เมื่อเบื่อหน่าย ย่อมคลายกำหนด เพราะคลายกำหนด ย่อมหลุดพ้น
เมื่อหลุดพ้นแล้ว ก็มีญาณหยั่งรู้แล้ว หลุดพ้นแล้ว รู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว
กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี .

จบ สูตรที่ ๙ .

๑๐ . นีรุตติปถสูตร

ว่าด้วยวิถีทางแห่งนียุตติ ๓ ประการ

[๑๓๔] พระนครสวัตถิ . ฯลฯ ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดุกริกษ
ทั้งหลาย วิถีทาง ๓ ประการ คือ หลัภาษา ชื่อ และบัญญัตินี้? ไม่ถูกทอดทิ้ง และยังไม่
เคยถูกทอดทิ้ง ย่อมไม่ถูกทอดทิ้ง จักไม่ถูกทอดทิ้ง อันสมณพราหมณ์ผู้วิญญูชนไม่คัดค้านแล้ว .
๓ ประการเป็นไฉน? ดุกริกษทั้งหลาย การนินรูปผ่านพ้นไปแล้ว ดับแล้ว แปรปรวนไปแล้ว
ว่าได้มีแล้ว การให้ชื่อรูปนั้นว่า ได้มีแล้ว การบัญญัติรูปนั้นว่า ได้มีแล้ว รูปนั้น ไม่นับว่า มี
อยู่ ไม่นับว่า จักมี . การนินเวทนาที่ผ่านพ้นไปแล้ว ดับแล้ว แปรปรวนแล้วว่าได้มีแล้ว การให้
ชื่อเวทนานั้นว่า ได้มีแล้ว การบัญญัติเวทนานั้นว่า ได้มีแล้ว เวทนานั้น ไม่นับว่า มีอยู่ ไม่นับว่า
จักมี . การนินสัญญาที่ผ่านพ้นไปแล้ว ดับแล้ว แปรปรวนแล้วว่าได้มีแล้ว การให้ชื่อ
สัญญานั้นว่า ได้มีแล้ว การบัญญัติสัญญานั้นว่า ได้มีแล้ว สัญญานั้น ไม่นับว่า มีอยู่ ไม่นับ
ว่า จักมี การนินสังขารที่ผ่านพ้นไปแล้ว ดับแล้ว แปรปรวนแล้วว่าได้มีแล้ว การให้ชื่อ
สังขารนั้นว่า ได้มีแล้ว การบัญญัติสังขารนั้นว่า ได้มีแล้ว สังขารเหล่านั้น ไม่นับว่า มีอยู่ ไม่
นับว่า จักมี การนินวิญญาณที่ผ่านพ้นไปแล้ว ดับแล้ว แปรปรวนแล้วว่าได้มีแล้ว การ
ให้ชื่อวิญญาณนั้นว่า ได้มีแล้ว การบัญญัติวิญญาณนั้นว่า ได้มีแล้ว วิญญาณนั้น ไม่นับว่า มีอยู่
ไม่นับว่า จักมี

[๑๓๕] การนินรูปที่ยังไม่เกิด ยังไม่ปรากฏว่า จักมี การให้ชื่อรูปเช่นนั้นว่า จักมี
และการบัญญัติรูปเช่นนั้นว่า จักมี รูปนั้น ไม่นับว่า มีอยู่ ไม่นับว่า มีแล้ว . การนินเวทนาที่
ยังไม่เกิด ยังไม่ปรากฏว่า จักมี การให้ชื่อเวทนาเช่นนั้นว่า จักมี และการบัญญัติเวทนาเช่นนั้น
ว่า จักมี เวทนานั้น ไม่นับว่า มีอยู่ ไม่นับว่า มีแล้ว . การนินสัญญาที่ยังไม่เกิด ยังไม่ปรากฏว่า
จักมี การให้ชื่อสัญญานั้นว่า จักมี และการบัญญัติสัญญานั้นว่า จักมี สัญญานั้น ไม่นับ
ว่า มีอยู่ ไม่นับว่า มีแล้ว . การนินสังขารที่ยังไม่เกิด ยังไม่ปรากฏว่า จักมี การให้ชื่อสังขาร
เช่นนั้นว่า จักมี และการบัญญัติสังขารเช่นนั้นว่า จักมี สังขารเหล่านั้น ไม่นับว่า มีอยู่
ไม่นับว่า มีแล้ว . การนินวิญญาณที่ยังไม่เกิด ยังไม่ปรากฏว่า จักมี การให้ชื่อวิญญาณเช่นนั้นว่า
จักมี และการบัญญัติวิญญาณเช่นนั้นว่า จักมี วิญญาณนั้น ไม่นับว่า มีอยู่ ไม่นับว่า มีแล้ว .

[๑๓๖] การนินรูปที่เกิดแล้ว ปรากฏแล้วว่า มีอยู่ การให้ชื่อรูปนั้นว่า มีอยู่ และ
การบัญญัติรูปเช่นนั้นว่า มีอยู่ รูปนั้น ไม่นับว่า มีแล้ว ไม่นับว่า จักมี . การนินเวทนาที่เกิดแล้ว
ปรากฏแล้วว่า มีอยู่ การให้ชื่อเวทนาเช่นนั้นว่า มีอยู่ และการบัญญัติเวทนาเช่นนั้นว่า มีอยู่
เวทนานั้น ไม่นับว่า มีแล้ว ไม่นับว่า จักมี . การนินสัญญาที่เกิดแล้ว ปรากฏแล้วว่า มีอยู่
การให้ชื่อสัญญานั้นว่า มีอยู่ และการบัญญัติสัญญานั้นว่า มีอยู่ สัญญานั้น ไม่นับว่า มี
แล้ว ไม่นับว่า จักมี . การนินสังขารที่เกิดแล้ว ปรากฏแล้วว่า มีอยู่ การให้ชื่อสังขารเช่นนั้นว่า
มีอยู่ และการบัญญัติสังขารเช่นนั้นว่า มีอยู่ สังขารเหล่านั้น ไม่นับว่า มีแล้ว ไม่นับว่า จักมี .
การนินวิญญาณที่เกิดแล้ว ปรากฏแล้วว่า มีอยู่ การให้ชื่อวิญญาณเช่นนั้นว่า มีอยู่ และการบัญญัติ
วิญญาณเช่นนั้นว่า มีอยู่ วิญญาณนั้น ไม่นับว่า มีแล้ว ไม่นับว่า จักมี . ดุกริกษทั้งหลาย
วิถีทาง ๓ ประการ คือ หลัภาษา การตั้งชื่อ และบัญญัติ เหล่านี้แล ไม่ถูกทอดทิ้งแล้ว
ยังไม่เคยถูกทอดทิ้ง ย่อมไม่ถูกทอดทิ้ง จักไม่ถูกทอดทิ้ง อันสมณพราหมณ์ผู้เป็นวิญญูชนไม่
คัดค้านแล้ว .

[๑๓๗] ดุกริกษทั้งหลาย แม้ชนชาวอกกลชนบท กับชนชาวัสสภัญชนบททั้งสอง
นั้น ล้วนพูดว่าไม่มีเหตุ บุญบาปที่ทำได้ ไม่เป็นอันทำ ทานที่บุคคลให้แล้วไม่มีผล ก็ได้

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๗ สุตตันตปิฎกที่ ๙ สังยุตตนิกาย ชนธวรรค
สำคัญวิธีทาง ๓ ประการนี้ คือ หลักภาษา การตั้งชื่อ และข้อบัญญัติว่า ไม่ควรตี ไม่ควรคัดค้าน
ข้อนั้นเพราะเหตุอะไร? เพราะกลัวถูกนิินทา กลัวกระทบกระทั่ง กลัวใส่โทษ และกลัวจะต่อ
ความยาว .

จบ สูตรที่ ๑๐ .

จบ อุปายวรรคที่ ๑ .

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อุปายสูตร	๖. พุทธสูตร
๒. พิชสูตร	๗. ปัญจวัคคียสูตร
๓. อุทานสูตร	๘. มหาลิสสูตร
๔. ปริวัฏฐสูตร	๙. อาทิตตสูตร
๕. สัตตัญฐานสูตร	๑๐. นรุตติปถสูตร .

อรหันตวรรคที่ ๒

๑. อุปายสูตร

ว่าด้วยการถูกมารผูกมัดเพราะถือมั่น

[๑๓๘] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้ :-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถ-

* บิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี . ครั้นนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่
ประทับ ถวายอภิวาทแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระ
องค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคโปรดประทานพระวโรกาส แสดงพระธรรมเทศนา โดยสังเขป
แก่ข้าพระองค์ ที่ข้าพระองค์ได้สดับแล้ว เป็นผู้เดียว หลีกออกจากหมู่ ไม่ประมาท มีความ
เพียร มีใจมั่นคงอยู่เกิด .

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ เมื่อบุคคลยังยึดมั่น ก็ต้องถูกมารมัดไว้ เมื่อไม่ยึด
มั่น จึงหลุดพ้นจากมาร .

ภิก. ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้าพระองค์ทราบแล้ว ข้าแต่พระสคต ข้าพระองค์ทราบแล้ว .

พ. ดูกรภิกษุ ก็เธอรู้ซึ่งถึงอรรถแห่งคำที่กล่าวแล้วอย่างย่อ โดยพิสดารได้อย่างไรเล่า?

ภิก. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อบุคคลยังยึดมั่น เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ
มันอยู่ ก็ต้องถูกมารมัดไว้ เมื่อไม่ยึดมั่นจึงหลุดพ้นจากมาร . ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์
รู้ซึ่งถึงอรรถ แห่งพระดำรัสที่พระผู้มีพระภาคตรัสแล้วอย่างย่อ โดยพิสดารอย่างนี้แล .

พ. ดีแล้วภิกษุ เธอรู้ซึ่งถึงอรรถแห่งคำที่เรากล่าวแล้วอย่างย่อ โดยพิสดารอย่างดี
แล้ว . ดูกรภิกษุ บุคคลยังยึดมั่น เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณมันอยู่ ก็ต้องถูกมาร
มัดไว้ เมื่อไม่ยึดมั่น จึงหลุดพ้นจากมาร เธอพึงทราบอรรถแห่งคำนี้ที่เรากล่าวแล้วอย่างย่อ โดย
พิสดารอย่างนี้เกิด .

[๑๓๙] ครั้นนั้นแล . ภิกษุรูปนั้นผลิตเพลิน อนโมทนาพระภาสิตของพระผู้มีพระภาค
ลงจากอาสนะ ถวายบังคม กระทำประทักษิณแล้วหลีกไป ครั้นนั้นแล เธอเป็นผู้เดียว
หลีกออกจากหมู่ ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจมั่นคงอยู่ ไม่นานเท่าไร ก็ทำให้แจ้งซึ่งที่สุด
แห่งพรหมจรรย์อันยอดเยี่ยม ที่กุลบุตรทั้งหลายออกบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบต้องการนั้น ด้วย
ปัญญาอันยิ่งด้วยตนเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ . รู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว
กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิเลสเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี . ก็ภิกษุรูปนั้น ได้เป็นพระอรหันต์
องค์หนึ่ง ในจำนวนพระอรหันต์ทั้งหลาย .

จบ สูตรที่ ๑ .

๒. มัญญมานสูตร

ว่าด้วยการถูกมารผูกมัดเพราะสำคัญในขั้น ๕

[๑๔๐] พระนครสาวัตถี ฯลฯ ภิกษุรูปหนึ่ง เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวาย
อภิวาทแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระ
องค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคโปรดประทานพระวโรกาส โปรดแสดงพระธรรมเทศนา โดย
สังเขปแก่ข้าพระองค์ ที่ข้าพระองค์ได้สดับแล้ว เป็นผู้เดียว หลีกออกจากหมู่ ไม่ประมาท
มีความเพียร มีใจมั่นคงอยู่เกิด .

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ เมื่อบุคคลยังมัวสำคัญอยู่ ก็ต้องถูกมารมัดไว้ เมื่อ
ไม่สำคัญ จึงหลุดพ้นจากบ่วงมาร .

ภิก. ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้าพระองค์ทราบแล้ว ข้าแต่พระสคต ข้าพระองค์ทราบแล้ว .

พ. ดูกรภิกษุ ก็เธอรู้ซึ่งถึงอรรถแห่งคำที่กล่าวแล้วอย่างย่อ โดยพิสดารได้อย่างไรเล่า?

ภิก. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อบุคคลสำคัญรูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ
อยู่ ก็ต้องถูกมารมัดไว้ เมื่อไม่สำคัญ จึงหลุดพ้นจากบ่วงมาร . ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระ
องค์รู้ซึ่งถึงอรรถแห่งพระดำรัสที่พระผู้มีพระภาคตรัสแล้วอย่างย่อ โดยพิสดารอย่างนี้แล .

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๗ สุตตันตปิฎกที่ ๙ สังยุตตนิกาย ชนธวาวรรค

พ. ดีแล้วๆ ภิกษุ เธอรู้ซึ่งถึงอรรถแห่งคำที่เรากล่าวแล้วอย่างย่อ โดยพิสดารอย่างดีแล้ว. ดุกรภิกษุ เมื่อบุคคลสำคัญรูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณอยู่ ก็ต้องถูกมารมัดไว้ เมื่อไม่สำคัญ จึงหลุดพ้นจากบ่วงมาร. เธอพึงทราบอรรถแห่งคำนี้ที่เรากล่าวแล้วอย่างย่อโดยพิสดารอย่างนี้เถิด.

ครั้งนั้นแล ภิกษุรูปนั้น เพลิดเพลิน อนโมทนาพระภิกษุของพระผู้มีพระภาค ลุกจากอาสนะ ถวายบังคม กระทำประทักษิณแล้วหลีกไป ครั้งนั้นแล เธอเป็นผู้ๆ เดียว หลีกออกจากหมู่ ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจมั่นคงอยู่ไม่นานเท่าไร ก็ทำให้แจ้งซึ่งที่สุดแห่งพรหมจรรย์ อันยอดเยี่ยม ที่กลุบุตรทั้งหลายออกบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบต้องการนั้น ด้วยปัญญาอันยิ่งด้วยตนเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่. รู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี. ก็ภิกษุรูปนั้น ได้เป็นพระอรหันตองค์หนึ่ง ในจำนวนพระอรหันตทั้งหลาย.

จบ สุตที่ ๒.

๓. อภินันทมานสูตร

ว่าด้วยการถูกมารผูกมัดเพราะมัวเพลิดเพลิน

[๑๔๑] พระนครสาวัตถี ฯลฯ ภิกษุรูปหนึ่ง เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคโปรดประทานพระวโรกาส โปรดแสดงพระธรรมเทศนา โดยสังเขปแก่ข้าพระองค์ ที่ข้าพระองค์ได้สดับแล้ว ฯลฯ มีใจมั่นคงอยู่เถิด.

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดุกรภิกษุ บุคคลเมื่อมัวเพลิดเพลินอยู่ ก็ต้องถูกมารมัดไว้ เมื่อไม่เพลิดเพลิน จึงพ้นจากบ่วงมารได้.

ภิก. ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้าพระองค์ทราบแล้ว ข้าแต่พระสุคต ข้าพระองค์ทราบแล้ว.

พ. ดุกรภิกษุ ก็เธอรู้ซึ่งถึงอรรถแห่งคำที่เรากล่าวแล้วอย่างย่อ โดยพิสดารได้อย่างไรเล่า?

ภิก. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บุคคลเมื่อมัวเพลิดเพลินรูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณอยู่ ก็ต้องถูกมารมัดไว้ เมื่อไม่เพลิดเพลิน จึงพ้นจากบ่วงมารได้. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์รู้ซึ่งถึงอรรถแห่งพระดำรัสที่พระผู้มีพระภาคตรัสแล้วอย่างย่อ โดยพิสดารอย่างนี้แล.

พ. ดีแล้วๆ ภิกษุ เธอรู้ซึ่งถึงอรรถแห่งคำที่เรากล่าวแล้วอย่างย่อ โดยพิสดารอย่างดีแล้ว. ดุกรภิกษุ บุคคลเมื่อเพลิดเพลินรูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณอยู่ ก็ต้องถูกมารมัดไว้ เมื่อไม่เพลิดเพลิน จึงหลุดพ้นจากบ่วงมาร. เธอพึงทราบอรรถแห่งคำที่เรากล่าวแล้วอย่างย่อ โดยพิสดารอย่างนี้เถิด.

ครั้งนั้นแล ภิกษุรูปนั้นเพลิดเพลิน อนโมทนาพระภิกษุของพระผู้มีพระภาค ลุกจากอาสนะ ถวายบังคม กระทำประทักษิณแล้วหลีกไป ครั้งนั้นแล เธอเป็นผู้ๆ เดียว หลีกออกจากหมู่ ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจมั่นคงอยู่ไม่นานเท่าไร ก็ทำให้แจ้งซึ่งที่สุดแห่งพรหม-
*จรรย์อันยอดเยี่ยม ที่กลุบุตรทั้งหลายออกบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบต้องการนั้น ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่. รู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี. ก็ภิกษุรูปนั้น ได้เป็นพระอรหันตองค์หนึ่ง ในจำนวนพระอรหันตทั้งหลาย.

จบ สุตที่ ๓.

๔. อนิจจสูตร

ว่าด้วยการละความพอใจในสิ่งที่เป็นอนิจจัง

[๑๔๒] พระนครสาวัตถี ฯลฯ ภิกษุรูปหนึ่ง เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคโปรดประทานพระวโรกาส โปรดแสดงพระธรรมเทศนา โดยสังเขปแก่ข้าพระองค์ ที่ข้าพระองค์ได้สดับแล้ว ฯลฯ มีใจมั่นคงอยู่เถิด.

พ. ดุกรภิกษุ สิ่งใดเล่า เป็นของไม่เที่ยง เธอควรละความพอใจในสิ่งนั้นเสีย.

ภิก. ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้าพระองค์ทราบแล้ว ข้าแต่พระสุคต ข้าพระองค์ทราบแล้ว.

พ. ดุกรภิกษุ ก็เธอรู้ซึ่งถึงอรรถแห่งคำที่เรากล่าวแล้วอย่างย่อ โดยพิสดารได้อย่างไรเล่า?

ภิก. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณเป็นของไม่เที่ยง ข้าพระองค์ควรละความพอใจในสิ่งนั้นๆ เสีย. ข้าพระองค์รู้ซึ่งถึงอรรถแห่งพระดำรัสที่พระผู้มีพระภาคตรัสแล้วอย่างย่อ โดยพิสดารอย่างนี้แล.

พ. ดีแล้วๆ ภิกษุ เธอรู้ซึ่งถึงอรรถแห่งคำที่เรากล่าวแล้วอย่างย่อ โดยพิสดารอย่างดีแล้ว. ดุกรภิกษุ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ เป็นของไม่เที่ยง การละความพอใจในสิ่งนั้นๆ เสีย. เธอพึงทราบอรรถแห่งคำที่เรากล่าวแล้วอย่างย่อ โดยพิสดารอย่างนี้เถิด ฯลฯ ก็ภิกษุรูปนั้น ได้เป็นพระอรหันตองค์หนึ่ง ในจำนวนพระอรหันตทั้งหลาย.

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๗ สุตตันตปิฎกที่ ๙ สังยุตตนิกาย ชนธวรวรรค

๘. รขนิยสัณฐิตสูตร

ว่าด้วยการละความพอใจในสิ่งที่จงใจให้กำหนด

[๑๔๖] พระนครสาวิตถิ ฯลฯ ภิกษุรูปหนึ่ง เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระ-

*องค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคโปรดประทานพระวโรกาส โปรดแสดงพระธรรมเทศนา โดยสังเขปแก่ข้าพระองค์ ที่ข้าพระองค์ได้สดับแล้ว ฯลฯ มีใจมั่นคงอยู่เถิด .

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ สิ่งใดแล จงใจให้กำหนด เธอควรละความพอใจในสิ่งนั้นเสีย .

ภิก. ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้าพระองค์ทราบแล้ว ข้าแต่พระสุคต ข้าพระองค์ทราบแล้ว .

พ. ดูกรภิกษุ ก็เธอรู้ซึ่งถึงอรรถแห่งคำที่เรากล่าวแล้วอย่างย่อ โดยพิสดารได้อย่างไรเล่า?

ภิก. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ ล้วนจงใจให้กำหนด ข้าพระองค์ควรละพอใจในสิ่งนั้นๆ เสีย . ข้าพระองค์รู้ซึ่งถึงอรรถแห่งพระดำรัสที่พระผู้มีพระภาคตรัสแล้วอย่างย่อ โดยพิสดารอย่างนี้แล .

พ. ดีแล้วภิกษุ เธอรู้ซึ่งถึงอรรถแห่งคำที่เรากล่าวแล้วอย่างย่อ โดยพิสดารอย่างดีแล้ว . ดูกรภิกษุ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ ล้วนจงใจให้กำหนด ควรละความพอใจในสิ่งนั้นๆ เสีย . เธอพึงทราบอรรถแห่งคำที่เรากล่าวแล้วอย่างย่อ โดยพิสดารอย่างนี้เถิด ฯลฯ ภิกษุรูปนั้น ได้เป็นพระอรหันต์องค์หนึ่ง ในจำนวนพระอรหันต์ทั้งหลาย .

จบ สูตรที่ ๘ .

๙. รารสูตร

ว่าด้วยการไม่มีหังการมมังการและมานานสัย

[๑๔๗] พระนครสาวิตถิ ฯลฯ ณ ที่นั้นแล ท่านพระวาระ ได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นแล้ว ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บุคคลรู้เห็นอย่างไร จึงจะไม่มีหังการ มมังการ และมานานสัย ในกายที่มีวิญญาณนี้ และในสรพพนิมิตภายนอก .

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรวาระ รูปร่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน เป็นภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต อยู่ในที่ไกลหรือใกล้ อริยสาก ย่อมพิจารณาเห็นรูปทั้งหมดนั้น ด้วยปัญญาอันชอบ ตามความเป็นจริง อย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา . เวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง สัญญาอย่างใดอย่างหนึ่ง สังขาร เหล่าใดเหล่าหนึ่ง วิญญาณอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน ฯลฯ อยู่ในที่ไกลหรือใกล้ อริยสาก ย่อมพิจารณาเห็นวิญญาณทั้งหมดนั้นด้วยปัญญาอันชอบ ตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา . ดูกรวาระ บุคคลรู้เห็นอย่างนี้แล จึงไม่มีหังการ มมังการ และมานานสัย ในกายที่มีวิญญาณนี้ และในสรพพนิมิตภายนอก ฯลฯ ท่านพระวาระ ได้เป็นพระอรหันต์องค์หนึ่ง ในจำนวนพระ-
*อรหันต์ทั้งหลาย .

จบ สูตรที่ ๙ .

๑๐. สุวาสุต

ว่าด้วยการมีใจปราศจากหังการมมังการและมานานสัย

[๑๔๘] พระนครสาวิตถิ ฯลฯ ณ ที่นั้นแล ท่านพระสุวาระ ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อบุคคลรู้เห็นอย่างไร จึงจะมีใจปราศจากหังการ มมังการ และมานานสัย ในกายที่มีวิญญาณนี้ และในสรพพนิมิตภายนอก ก้าวล่วงมานะด้วยดี สงบระจับ พันวิเศษแล้ว .

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรสุวาระ รูปร่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน ฯลฯ อยู่ในที่ไกลหรือใกล้ อริยสาก พิจารณาเห็นรูปทั้งหมดนั้น ด้วยปัญญาอันชอบ ตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา ดังนี้แล้ว เป็นผู้หลุดพ้นเพราะไม่ถือมั่น . เวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง สัญญาอย่างใดอย่างหนึ่ง สังขารเหล่าใดเหล่าหนึ่ง วิญญาณอย่างใดอย่างหนึ่ง อริยสาก พิจารณาเห็นวิญญาณทั้งหมดนั้น ด้วยปัญญาอันชอบ ตามความเป็นจริง อย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา ดังนี้แล้ว เป็นผู้หลุดพ้นเพราะไม่ถือมั่น . ดูกรสุวาระ บุคคลเมื่อรู้เห็นอย่างนี้แล จึงจะมีใจปราศจากหังการ มมังการ และมานานสัย ในกายที่มีวิญญาณนี้ และในสรพพนิมิตภายนอก ก้าวล่วงมานะด้วยดี สงบระจับ พันวิเศษแล้ว ฯลฯ ท่านพระสุวาระ ได้เป็นพระอรหันต์องค์หนึ่ง ในจำนวนพระอรหันต์ทั้งหลาย .

จบ สูตรที่ ๑๐ .

จบ อรหันตวรรคที่ ๒ .

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อุปาทิยสูตร	๖. อนัตตสูตร
๒. มัญญมานสูตร	๗. อนัตตนิยสูตร

๓. อภินันทมานสูตร   ๘. รขนิยสัณจิตสูตร
๔. อนิจจสูตร   ๙. ราวสูตร
๕. ทุกขสูตร   ๑๐. สุรารัสูตร.

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๗ สุตตันตปิฎกที่ ๙ สังยุตตนิกาย ชนธวาวรรค
ผู้ยอดเยี่ยมในโลก ย่อมบันลือสีหนาท .

จบ สูตรที่ ๔ .

๕. อรหันตสูตรที่ ๒

ว่าด้วยพระอรหันต์เป็นผู้เลิศในโลก

[๑๔๔] พระนครสาวัตถี ฯลฯ ดุริยทุกขทั้งหลาย รูปไม่เที่ยง ฯลฯ เวทนาไม่เที่ยง ฯลฯ สัญญาไม่เที่ยง ฯลฯ สังขารไม่เที่ยง ฯลฯ วิญญาณไม่เที่ยง สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ สิ่งใดเป็นทุกข์ สิ่งนั้นเป็นอนัตตา สิ่งใดเป็นอนัตตา สิ่งนั้นควรเห็นตามความเป็นจริง ด้วยปัญญาอันชอบ อย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา ฯลฯ ดุริยทุกขทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่ายทั้งในรูป ทั้งในเวทนา ทั้งในสัญญา ทั้งในสังขาร ทั้งในวิญญาณ เมื่อเบื่อหน่าย ย่อมคลายกำหนัด เพราะคลายกำหนัด จิตย่อมหลุดพ้น . เมื่อหลุดพ้นแล้ว ย่อมมีญาณหยั่งรู้ว่า หลุดพ้นแล้ว . ย่อมรู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี . ดุริยทุกขทั้งหลาย พระอรหันต์ทั้งหลายเป็นผู้เลิศ เป็นผู้ประเสริฐสุดในโลก กว่าสัตตาวาสและภวีกคภพ .

จบ สูตรที่ ๕ .

๖. สีหสูตร

ว่าด้วยอุปมาพระพุทธรูปเจ้ากับพญาราชสีห์

[๑๔๕] พระนครสาวัตถี ฯลฯ ดุริยทุกขทั้งหลาย พญาสีหมฤคราช เวลาเย็นออกจากที่อาศัยแล้ว เหยียดกายแล้ว . เหลียวแลดูทิศทั้ง ๔ โดยรอบแล้ว บันลือสีหนาท ๓ ครั้ง แล้วออกเดินไปเพื่อหากิน . ดุริยทุกขทั้งหลาย พวกสัตว์ดิรัจฉานทุกหมู่เหล่าได้ยินเสียงพญาสีหมฤคราช บันลือสีหนาทอยู่ โดยมากย่อมถึงความกลัว ความตกใจ และความสะดุ้ง จำพวกที่อาศัยอยู่ในน้ำ ย่อมเข้ามา จำพวกที่อาศัยอยู่ในน้ำ ย่อมดำน้ำ จำพวกที่อาศัยอยู่ในป่า ย่อมเข้าป่า จำพวกปักษี ย่อมบินขึ้นสู่อากาศ . ดุริยทุกขทั้งหลาย ถึงพระยาช้างทั้งหลายของพระมหากษัตริย์ ซึ่งถูกผูกด้วยเครื่องผูก คือ เชือกหนังอันมั่นคง ในคานมนิคมและราชธานี ก็สลัดทำลายเครื่องผูกเหล่านั้นจนขาด กลัวจนมูตรทุกไหล หนีเตลิดไป . ดุริยทุกขทั้งหลาย พญาสีหมฤคราช มีฤทธิ์ศักดิ์านภาพยิ่งใหญ่มากกว่าสัตว์ดิรัจฉานทั้งหลาย เช่นนี้แล .

[๑๔๖] ดุริยทุกขทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน เมื่อพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงถึงพร้อมด้วยวิริยาและจรรยา เสด็จไปได้แล้ว ทรงรู้แจ้ง ซึ่งโลก ทรงเป็นสารถิฝักบุรุษที่ควรฝึก ไม่มีผู้ยิ่งกว่า ทรงเป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ทรงเบิกบานแล้ว เป็นผู้จำแนกธรรม เสด็จอุบัติขึ้นในโลก พระองค์ทรงแสดงธรรมว่า รูปเป็นดังนี้ เหตุเกิดขึ้นแห่งรูปเป็นดังนี้ ความดับแห่งรูปเป็นดังนี้ เวทนาเป็นดังนี้ ฯลฯ สัญญาเป็นดังนี้ ฯลฯ สังขารเป็นดังนี้ ฯลฯ วิญญาณเป็นดังนี้ เหตุเกิดขึ้นแห่งวิญญาณเป็นดังนี้ ความดับแห่งวิญญาณเป็นดังนี้ . ดุริยทุกขทั้งหลาย แม้เทวดาทั้งหลายที่มีอายุยืน มีวรรณะมากด้วยความสุข ซึ่งดำรงอยู่ได้นานในวิมานสูง ได้สดับธรรมเทศนาของพระตถาคตแล้ว โดยมากต่างก็ถึงความกลัว ความสังเวช ความสะดุ้งว่า ผู้เจริญทั้งหลาย ได้ยินว่า เราทั้งหลาย เป็นผู้ไม่เที่ยงแท้ แต่ได้เข้าใจว่าเที่ยง เราทั้งหลายเป็นผู้ไม่ยั่งยืน แต่ได้เข้าใจว่ายั่งยืน เราทั้งหลายเป็นผู้ไม่แน่นอนเลย แต่ได้เข้าใจว่าแน่นอน ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ได้ยินว่า ถึงพวกเราเป็นผู้ไม่เที่ยง ไม่ยั่งยืน ไม่แน่นอน นับเนื่องแล้วในกายตน . ดุริยทุกขทั้งหลาย ตถาคต มีฤทธิ์ศักดิ์านภาพยิ่งใหญ่มากกว่าโลก กับทั้งเทวโลกเช่นนี้แล .

พระผู้มีพระภาค ผู้สุดศาสดา ครั้นได้ตรัสไวยากรณภาษิตนี้ จบแล้ว จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปว่า

[๑๔๗] เมื่อใด พระพุทธเจ้า ผู้เป็นศาสดา หาบคณเฑียรบริบมิได้

ตรัสรู้ด้วยปัญญาอันยิ่งแล้ว ทรงประกาศธรรมจักร คือ ความเกิดพร้อมแห่งกายตน ความดับแห่งกายตน และอฏฐังคิกมรรคอันประเสริฐ อันให้ถึงความสงบทุกข์ แก่โลกกับทั้งเทวโลก . เมื่อนั้น แม้ถึงเทวดาทั้งหลาย ผู้มีอายุยืน มีวรรณะ มียศก็กลัว ถึงความสะดุ้งว่า ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ได้ยินว่า พวกเราไม่เที่ยง ไม่ล่วงพ้นกายตนไปได้ ดังนี้ เพราะได้สดับถ้อยคำของพระอรหันต์ผู้หลุดพ้น ผู้คงที่ เหมือนหมุมฤคสะดุ้งต่อพญาสีหมฤคราชจะนั้น .

จบ สูตรที่ ๖ .

๗. ชัชชนียสูตร

ว่าด้วยสิ่งที่ถูกขันธ์ ๕ เคี้ยวกิน

[๑๔๘] พระนครสาวัตถี ฯลฯ ดุริยทุกขทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง เมื่อตามระลึก ย่อมตามระลึกถึงชาติก่อน ได้เป็นอันมาก สมณะหรือพราหมณ์ทั้งปวงนั้น ก็ย่อมตามระลึกถึงอุปาทานขันธ์ ๕ หรือกองใดกองหนึ่ง . อุปาทานขันธ์ ๕ เป็นไฉน? คือ ย่อมตามระลึกถึงรูปดังเห็นว่า ในอดีตกาล เราเป็นผู้มีรูปร่างอย่างนี้ . ย่อมตามระลึกถึงเวทนาดังเห็นว่า ใน

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๗ สุตตันตปิฎกที่ ๙ สังยุตตนิกาย ชนธวาวรรค
อดีตกาล เราเป็นผู้มีเวทนาอย่างนี้. ย่อมตามระลึกถึงสัญญาตั้งนี้ว่า ในอดีตกาล เราเป็นผู้มี
สัญญาอย่างนี้. ย่อมตามระลึกถึงสังขารตั้งนี้ว่า ในอดีตกาล เราเป็นผู้มีสังขารอย่างนี้. ย่อมตาม
ระลึกถึงวิญญาณตั้งนี้ว่า ในอดีตกาล เราเป็นผู้มีวิญญาณอย่างนี้.

[๑๕๙] ดุรภิกษุทั้งหลาย เพราะอะไรจึงเรียกรูป เพราะสลายไป จึงเรียกว่า รูป
สลายไปเพราะอะไร สลายไปเพราะหนาวบ้าง เพราะร้อนบ้าง เพราะหิวบ้าง เพราะกระหายบ้าง
เพราะสัมผัสแห่งเหลือบ บุง ลม แดด และสัตว์เลื้อยคลานบ้าง. ดุรภิกษุทั้งหลาย เพราะ
อะไร จึงเรียกว่า เวทนา เพราะเสวย จึงเรียกว่า เวทนา เสวยอะไร เสวยอารมณ์สุขบ้าง เสวย
อารมณ์ทุกข์บ้าง เสวยอารมณ์ไม่ใช่ทุกข์ไม่ใช่สุขบ้าง. ดุรภิกษุทั้งหลาย เพราะอะไร จึงเรียก
ว่า สัญญา เพราะจำได้หมายรู้ จึงเรียกว่า สัญญา จำได้หมายรู้อะไร จำได้หมายรู้สีเขียวบ้าง
สีเหลืองบ้าง สีแดงบ้าง สีขาวบ้าง. ดุรภิกษุทั้งหลาย เพราะอะไรจึงเรียกว่า สังขาร เพราะ
ปรุงแต่งสังขตธรรม จึงเรียกว่า สังขาร ปรุงแต่งสังขตธรรมอะไร ปรุงแต่งสังขตธรรม คือ รูป
โดยความเป็นรูป ปรุงแต่ง สังขตธรรม คือ เวทนา โดยความเป็นเวทนา ปรุงแต่งสังขตธรรม
คือ สัญญา โดยความเป็นสัญญา ปรุงแต่งสังขตธรรม คือ สังขาร โดยความเป็นสังขาร
ปรุงแต่งสังขตธรรม คือ วิญญาณ โดยความเป็นวิญญาณ. ดุรภิกษุทั้งหลาย เพราะอะไรจึงเรียก
ว่า วิญญาณ เพราะรู้แจ้ง จึงเรียกว่า วิญญาณ รู้แจ้งอะไร รู้แจ้งรสเปรี้ยวบ้าง รสขมบ้าง
รสเผ็ดบ้าง รสหวานบ้าง รสขื่นบ้าง รสไม่ขื่นบ้าง รสเค็มบ้าง รสไม่เค็มบ้าง.

[๑๖๐] ดุรภิกษุทั้งหลาย ในข้อนั้น อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว ย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า
บัดนี้เรากูรูปกีนอยู่ แม้ในอดีตกาล เราก็กูรูปกีนแล้ว เหมือนกับที่กูรูปปัจจุบันกีนอยู่ในบัดนี้
ก็เรานี้แล พึงชินชมรูปอนาคต แม้ในอนาคตกาล เราก็กูรูปกีน เหมือนกับที่กูรูปปัจจุบัน
กีนอยู่ในบัดนี้. เธอพิจารณาเห็นดังนี้แล้ว ย่อมไม่มีความอาลัยในรูปอดีต ย่อมไม่ชินชมรูปอนาคต
ย่อมปฏิบัติเพื่อเบียดเบียน เพื่อคลายกำหนด เพื่อความดับรูปในปัจจุบัน. อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว
ย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า บัดนี้เรากูเวทนา กีนอยู่ . . . บัดนี้เรากูสัญญากีนอยู่ . . . บัดนี้เรากูสังขาร
กีนอยู่ . . . บัดนี้เรากูวิญญาณกีนอยู่ แม้ในอดีตกาล เราก็กูวิญญาณกีนแล้ว เหมือนกับที่กู
วิญญาณปัจจุบันกีนอยู่ในบัดนี้. ก็เรานี้แล พึงชินชมวิญญาณอนาคต แม้ในอนาคตกาล เราก็กู
กูวิญญาณกีนอยู่เหมือนกับที่กูวิญญาณปัจจุบันกีนอยู่ในบัดนี้. เธอพิจารณาเห็นดังนี้แล้ว ย่อม
ไม่มีความอาลัยในวิญญาณ แม้ที่เป็นอดีต ย่อมไม่ชินชมวิญญาณอนาคต ย่อมปฏิบัติเพื่อความ
เบียดเบียน เพื่อคลายกำหนด เพื่อความดับวิญญาณปัจจุบัน.

[๑๖๑] ดุรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้น เป็นไฉน รูปเที่ยงหรือไม่
เที่ยง?

ภิกษุเหล่านั้นกราบทูลว่า ไม่เที่ยงพระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ควรหรือหนอ ที่จะตาม
เห็นสิ่งนั้นว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่นเป็นตัวตนของเรา?

ภ. ไม่ควรเห็นอย่างนั้น พระเจ้าข้า.

พ. เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ควรหรือหนอ ที่จะตาม
เห็นสิ่งนั้นว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่นเป็นตัวตนของเรา?

ภ. ไม่ควรเห็นอย่างนั้น พระเจ้าข้า.

[๑๖๒] พ. ดุรภิกษุทั้งหลาย รูปร่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และ
ปัจจุบัน เป็นภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต อยู่ในที่ไกลหรือใกล้
รูปทั้งหมดนั้น เธอทั้งหลาย พึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบ ตามความเป็นจริง อย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่
ของเรา นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา. เวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง สัญญาอย่างใดอย่าง
หนึ่ง สังขารอย่างใดอย่างหนึ่ง วิญญาณอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และ
ปัจจุบัน ฯลฯ อยู่ในที่ไกลหรือใกล้ วิญญาณทั้งหมดนั้น เธอทั้งหลาย พึงเห็นด้วยปัญญาอัน
ชอบตามความเป็นจริง อย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา.
ดุรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกนี้ เราเรียกว่า ย่อมทำให้พินาศ ย่อมไม่ก่อ ย่อมละทิ้ง ย่อมไม่ถือ
มั่น ย่อมเรียกราย ย่อมไม่รวบรวมเข้าไว้ ย่อมทำให้หมด ไม่ก่อให้เกิดโทษขึ้น.

[๑๖๓] อริยสาวก ย่อมทำอะไรให้พินาศ ย่อมไม่ก่ออะไร? ย่อมทำรูป เวทนา สัญญา
สังขาร วิญญาณ ให้พินาศ ย่อมไม่ก่อรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ. ย่อมละทิ้งอะไร
ย่อมไม่ถือมั่นอะไร? ย่อมละทิ้งรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ย่อมไม่ถือมั่นรูป เวทนา
สัญญา สังขาร วิญญาณ. ย่อมเรียกรายอะไร ย่อมไม่รวบรวมอะไรไว้? ย่อมเรียกรายรูป เวทนา
สัญญา สังขาร วิญญาณ ย่อมไม่รวบรวมรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ. ย่อมทำอะไร

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๗ สุตตันตปิฎกที่ ๙ สังยุตตนิกาย ชนธวรรค
ให้มอด ย่อมไม่ก่ออะไรให้ลูกโหลงขึ้น? ย่อมทำรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ให้มอด
ย่อมไม่ก่อรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ให้ลูกโหลงขึ้น. ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวก
ผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่ายทั้งในรูป ทั้งในเวทนา ทั้งในสัญญา ทั้งในสังขาร
ทั้งในวิญญาณ เมื่อเบื่อหน่าย ย่อมคลายกำหนัด เพราะคลายกำหนัด ย่อมหลุดพ้น. เมื่อหลุด
พ้นแล้ว ย่อมมีญาณหยั่งรู้ว่า หลุดพ้นแล้ว. รู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว
กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกนี้
เราเรียกว่า ย่อมไม่ก่อ ย่อมไม่ทำให้พินาศ แต่เป็นผู้ทำให้พินาศได้แล้วตั้งอยู่ ย่อมไม่ละ ย่อม
ไม่ถือมั่น แต่เป็นผู้ละได้แล้วตั้งอยู่ ย่อมไม่เรี่ยราย ย่อมไม่รวบรวมไว้ แต่เป็นผู้เรี่ยรายได้แล้ว
ตั้งอยู่ ย่อมไม่ทำให้มอด ย่อมไม่ก่อให้เกิดโหลงขึ้น แต่เป็นผู้ทำให้มอดได้แล้วตั้งอยู่.

[๑๖๔] อริยสาวก ย่อมไม่ก่ออะไร ย่อมไม่ทำอะไรให้พินาศ แต่ทำให้พินาศแล้ว
ตั้งอยู่. ย่อมไม่ก่อรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ให้พินาศ แต่เป็นผู้ทำให้พินาศได้
แล้วตั้งอยู่. ย่อมไม่ละอะไร ย่อมไม่ถือมั่นอะไร แต่เป็นผู้ละได้แล้วตั้งอยู่ ย่อมไม่ละรูป
เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ย่อมไม่ถือมั่นรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ แต่
เป็นผู้ละได้แล้วตั้งอยู่. ย่อมไม่เรี่ยรายอะไร ย่อมไม่รวบรวมอะไรไว้ แต่เป็นผู้เรี่ยรายได้แล้ว
ตั้งอยู่. ย่อมไม่เรี่ยรายรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ย่อมไม่รวบรวมรูป เวทนา
สัญญา สังขาร วิญญาณ แต่เป็นผู้เรี่ยรายได้แล้วตั้งอยู่. ย่อมไม่ทำอะไรให้มอด ย่อมไม่ก่อ
อะไรให้ลูกโหลงขึ้น แต่เป็นผู้ทำให้มอดได้แล้วตั้งอยู่. ย่อมไม่ทำรูป เวทนา สัญญา สังขาร
วิญญาณ ให้มอด ย่อมไม่ก่อรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ให้ลูกโหลงขึ้น แต่เป็น
ผู้ทำให้มอดได้แล้วตั้งอยู่. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เทวตาพร้อมด้วยอินทร์ พรหม และท้าวปชาบดี
ย่อมนมัสการ ภิกษุผู้มีจิตพ้นแล้ว อย่างนี้แล แต่ที่ไกลทีเดียวว่า

ข้าแต่ท่านผู้เป็นบุรุษอาชาไนย ข้าพเจ้าทั้งหลายขอนอบน้อม
ต่อท่าน ข้าแต่ท่านผู้เป็นอุดมบุรุษ ข้าพเจ้าทั้งหลายขอนอบน้อม
ต่อท่าน ผู้ซึ่งข้าพเจ้าทั้งหลายมิได้รู้จักโดยเฉพาะ และผู้ซึ่งได้
อาศัยเพ่งท่านพินิจอยู่ ดังนี้.

จบ สูตรที่ ๗.

๘. ปิณโหลยสูตร

ว่าด้วยเหตุที่ต้องดำรงชีพด้วยบิณฑบาต

[๑๖๕] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ โครธาราม ใกล้พระนครกบิลพัสดุ์
สักกชนบท. ครั้นนั้นแล พระผู้มีพระภาคทรงขับไล่พระภิกษุสงฆ์ในเพราะเหตุเรื่องหนึ่งแล้ว
เวลาเช้า ทรงผ้าอันตราสกล ทรงถือบาตรและจีวร เสด็จเข้าไปบิณฑบาตยังพระนครกบิลพัสดุ์
ครั้นแล้ว ในเวลาปัจฉิมกัณฑ์ เสด็จกลับจากบิณฑบาต เสด็จไปยังปามหาวัน เพื่อประทับพักใน
กลางวัน ครั้นเสด็จถึงปามหาวันแล้ว ได้ประทับนั่งพักกลางวัน ณ โคนต้นมะตูมหน่ม ครั้น
นั้นแล พระผู้มีพระภาคเสด็จหลีกออกเร้นอยู่ในที่ลับ ได้เกิดพระปริวิตกขึ้นว่า เราแลได้ขับไล่
ภิกษุสงฆ์ให้ไปแล้ว ในภิกษุสงฆ์เหล่านั้น พวกภิกษุใหม่ บวชยังไม่นาน เพิ่งมาสู่ธรรมวินัยนี้
มีอยู่ เมื่อภิกษุเหล่านั้นไม่เห็นเรา พึงเป็นผู้มีความกินแหนง มีใจแปรปรวน เหมือนลูกโค
น้อยๆ เมื่อไม่เห็นแม่ พึงมีความกินแหนง มีใจแปรปรวน ฉะนั้น เหมือนกับพืชที่ยังอ่อนๆ
ไม่ได้น้ำ พึงมีความผ่นแปรไป มีความเปลี่ยนแปลงไป ฉะนั้น ถ้ากระไรเราพึงอนุเคราะห์ภิกษุสงฆ์
ในบัดนี้ เหมือนกับที่ได้อนุเคราะห์มาแล้วในก่อนๆ ฉะนั้นเกิด.

[๑๖๖] ครั้นนั้นแล ท้าวสหัมบดีพรหม ได้ทราบพระปริวิตกของพระผู้มีพระภาค ด้วย
ใจของตนแล้ว ได้หายไปจากพรหมโลก มาปรากฏเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาค เหมือนกับ
บุรุษผู้มีกำลังเหยียดแขนที่คู้ หรือคู้แขนที่เหยียด ฉะนั้น ลำดับนั้นแล ท้าวสหัมบดีพรหม ทำ
ผ้าอตราสกลเจี๊ยงบ้างข้างหนึ่ง แล้วประนมมือ กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาค
ข้อนี้เป็นอย่างนั้น ข้าแต่พระสุดต ข้อนี้เป็นอย่างนั้น พระเจ้าข้า พระผู้มีพระภาคได้ทรงขับไล่
ภิกษุสงฆ์ไปแล้ว ในภิกษุสงฆ์เหล่านั้น พวกภิกษุที่ยังใหม่ บวชยังไม่นาน เพิ่งมาสู่ธรรมวินัยนี้
มีอยู่ เมื่อภิกษุสงฆ์เหล่านั้นไม่เห็นพระผู้มีพระภาค พึงเป็นผู้มีความกินแหนง มีใจแปรปรวน
เหมือนกับลูกโคน้อยๆ เมื่อไม่เห็นแม่ พึงมีความกินแหนง มีใจแปรปรวน ฉะนั้น เหมือน
กับพืชที่ยังอ่อนๆ เมื่อไม่ได้น้ำ พึงมีความผ่นแปรไป มีความเปลี่ยนแปลงไป ฉะนั้น พระเจ้าข้า
ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงขึ้นชมภิกษุสงฆ์ ขอพระผู้มีพระภาค จงทรงพราสอนภิกษุสงฆ์
จงทรงอนุเคราะห์ภิกษุสงฆ์ในบัดนี้ เหมือนกับที่ได้ทรงอนุเคราะห์มาแล้วแต่ก่อนๆ ฉะนั้นเกิด.
พระผู้มีพระภาค ทรงรับอาราธนาโดยดุษณีภาพ. ลำดับนั้นแล ท้าวสหัมบดีพรหม ทราบว่า
พระผู้มีพระภาคทรงรับอาราธนาแล้ว จึงถวายบังคมพระผู้มีพระภาคกระทำประทักษิณแล้ว อันตร-

* ธาน ไปจากสำนักของพระผู้มีพระภาคนั้นแล.

[๑๖๗] ลำดับนั้นแล เป็นเวลาเย็น พระผู้มีพระภาคเสด็จออกจากที่พักผ่อนแล้ว
เสด็จไปยังนิโครธาราม แล้วประทับนั่งบนอาสนะที่เขาปูไว้ ครั้นแล้ว พระผู้มีพระภาคทรงบันดาล
ด้วยอิทธิภิกษุสงฆ์ ให้ภิกษุเหล่านั้นเกรงกลัว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคจนถึงที่ประทับ ที่ละรูป
บ้าง สองรูปบ้าง ครั้นแล้วต่างก็ถวายบังคมแล้ว นั่งลง ณ สถานที่ควรส่วนข้างหนึ่ง. ครั้น

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๗ สุตตันตปิฎกที่ ๙ สังยุตตนิกาย ชนธวาวรรค
ภิกษุเหล่านั้น นั่งลงเรียบร้อยแล้ว พระผู้มีพระภาค จึงได้ตรัสพระพุทธรวณะว่า ดูภิกษุทั้งหลาย—

*หลาย ข้อเลวทรามของการเลี้ยงชีพทั้งหลาย ก็คือการแสวงหาบิณฑบาต. ภิกษุทั้งหลาย ย่อม
ได้รับค่าแห่งค่าในโลกว่า เป็นผู้มัวมีมือถือบาตรเที่ยวแสวงหาบิณฑบาต. ดูภิกษุทั้งหลายก็กลุบุตร
ทั้งหลาย เป็นผู้เป็นไปในอำนาจแห่งเหตุ อาศัยอำนาจแห่งเหตุ จึงเข้าถึงความเป็นผู้แสวงหา
บิณฑบาตนี้แล ไม่ใช่เป็นคนหนีราชทัณฑ์ ไม่ใช่เป็นคนขอให้โจรปล่อยตัวไปบวช ไม่ใช่เป็น
คนมีหนี้ ไม่ใช่เป็นคนมีภัย ไม่ใช่เป็นคนมีอาชีพแร้นแค้น ดูภิกษุทั้งหลาย ก็อีกอย่าง
หนึ่ง กลุบุตรนี้บวชแล้ว โดยที่คิดเช่นนั้นว่า เราทั้งหลายเป็นผู้มีอันชาติ ชรา มรณะ โสกะ
ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส ครอบงำแล้ว ชื่อว่าเป็นผู้มีทุกข์ครอบงำแล้ว มีทุกข์ประจำ
แล้ว โฉนหนอ ความทุกข์ที่สุดแห่งกองทุกข์ ทั้งหมดนี้ จะพึงปรากฏ. แต่ว่ากลุบุตรนั้น เป็นผู้
มากด้วยอภิชฌา มีราคะกล้าในกามทั้งหลาย มีจิตพยาบาท มีความตาริแห่งใจ อันโทษะประทุษ
ร้ายแล้ว มีสติหลงลืม ไม่มีสัมปชัญญะ มีใจไม่เป็นสมาธิ มีจิตหม่นไปผัด ไม่สำรวมอินทรีย์.
ดูภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวบุคคลผู้เสื่อมแล้ว จากภะกะแห่งคฤหัสถ์ด้วย ไม่ทำประโยชน์ คือ
ความเป็นสมณะให้บริบูรณ์ด้วยว่า มีอุปมาเหมือนกับด้นฝุ่นในที่เผาศพ ซึ่งไฟติดทั้งสองข้าง
ตรงกลางก็เปื้อนจะถูกจะใช้เป็นพื้นในบ้านก็ไม่ได้ ฉะนั้น.

[๑๖๘] ดูภิกษุทั้งหลาย อุกุศลวิตก ๓ อย่างนี้ คือ กามวิตก ๑ พยาบาทวิตก ๑
วิหิงสาคิวิตก ๑. ดูภิกษุทั้งหลาย เมื่อบุคคลมีจิตตั้งมั่นดีแล้วในสติปัฏฐาน ๔ หรือเจริญอนิมิตต—

*สมาธิ อุกุศลวิตก ๓ อย่างนี้แล ย่อมดับโดยไม่มีเหลือ. ดูภิกษุทั้งหลาย อนิมิตตสมาธิควร
แท้ ที่จะเจริญจนกว่าจะละอุกุศลวิตกนี้ได้. อนิมิตตสมาธิที่บุคคลเจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว
ย่อมมีผลมาก มีอันสงสรมาก.

[๑๖๙] ดูภิกษุทั้งหลาย ทิฏฐิ ๒ อย่างนี้ คือ ภาทิฏฐิ ๑ วิภาติฏฐิ ๑. ดูภิกษุ
ทั้งหลาย อริยสาวก ผู้ได้สดับแล้ว ย่อมพิจารณาเห็นในทิฏฐิ ๒ อย่างนั้น ดังนี้ว่า เรายึดถือ
สิ่งใด ในโลกอยู่ จะพึงเป็นผู้ไม่มีโทษ สิ่งนั้นมีย่อยบ้างไหม? เธอย่อมทราบชัดอย่างนี้ว่า เรา
เรายึดถือสิ่งใดในโลกอยู่ พึงเป็นผู้ไม่มีโทษ สิ่งนั้นไม่มีเลย. เธอย่อมทราบชัดอย่างนี้ ก็เราเมื่อ
ยึดถือ พึงยึดถือรูปนั้นเอง เมื่อยึดถือ พึงยึดถือเวทนานั้นเอง เมื่อยึดถือ พึงยึดถือสัญญา
นั้นเอง เมื่อยึดถือ พึงยึดถือสังขารนั้นเอง เมื่อยึดถือ พึงยึดถือวิญญาณนั้นเอง ภพพึงมีแก่
เรา เพราะอุปาทานเป็นปัจจัย ชาติมีเพราะภพเป็นปัจจัย ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์
โทมนัส และอุปายาสมี เพราะชาติเป็นปัจจัย ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ พึงมีได้
ด้วยประการอย่างนี้. ดูภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญ ความข้อนั้นเป็นไฉน รูป ฯลฯ
เวทนา ฯลฯ สัญญา ฯลฯ สังขาร ฯลฯ วิญญาณ เทียงหรือไมเทียง? ภิกษุทั้งหลายกราบทูล
ว่า ไม่เทียง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เทียง สิ่งเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เทียง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ควรหรือหนอ ที่จะตาม
เห็นสิ่งนั้นว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่นเป็นตัวของเรา?

ภ. ไม่ควรเห็นอย่างนั้น พระเจ้าข้า.

พ. เพราะฉะนั้นแหละ ภิกษุทั้งหลาย ฯลฯ อริยสาวกผู้ได้สดับแล้วเห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ
กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้มี.

จบ สูตรที่ ๘.

๙. ปาลิเลยยสูตร

ว่าด้วยการรู้เห็นที่ทำให้สิ้นอาสวะ

[๑๗๐] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ โขสิตาราม ใกล้พระนครโกสัมพี.
ครั้งนั้นแล เป็นเวลาเช้า พระผู้มีพระภาค ทรงผ้าอันตรวาสก ทรงถือบาตรและจีวร เสด็จเข้า
ไปยังพระนครโกสัมพีเพื่อบิณฑบาต ครั้นเสด็จเที่ยวบิณฑบาตในพระนครโกสัมพีแล้ว ในเวลา
ปัจฉิมกาล เสด็จกลับจากบิณฑบาตแล้ว ทรงเก็บจำเสนาสนะด้วยพระองค์เอง ทรงถือบาตรและ
จีวร มิได้รับสั่งเรียกพวกภิกษุที่เป็นอุปัฏฐาก มิได้ตรัสอำลาพระภิกษุสงฆ์ พระองค์เดียว ไม่มี
เพื่อนเสด็จหลีกไปสู่ที่จาริก.

[๑๗๑] ครั้งนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่ง เมื่อพระผู้มีพระภาคเสด็จไปแล้วไม่นาน ได้เข้าไป
หาท่านพระอานนท์จนถึงที่อยู่ ครั้นแล้ว ได้กล่าวกะท่านพระอานนท์ว่า มาเถอะท่านพระอานนท์
พระผู้มีพระภาคทรงเก็บจำเสนาสนะด้วยพระองค์เอง ทรงถือบาตรและจีวร มิได้ทรงรับสั่งเรียก
พวกภิกษุที่เป็นอุปัฏฐาก มิได้ตรัสอำลาพระภิกษุสงฆ์ พระองค์เดียว ไม่มีเพื่อน เสด็จไปสู่ที่
จาริก. ท่านพระอานนท์ได้ตอบว่า อาวุโส สมัยใด พระผู้มีพระภาค ทรงเก็บจำเสนาสนะ
ด้วยพระองค์เอง ทรงถือบาตรและจีวร มิได้ทรงรับสั่งเรียกพวกภิกษุที่เป็นอุปัฏฐาก มิได้ตรัส
อำลาภิกษุสงฆ์ พระองค์เดียว ไม่มีเพื่อน เสด็จหลีกไปสู่ที่จาริก สมัยนั้น พระผู้มีพระภาค
ย่อมทรงพระประสงค์ ที่จะประทับแต่พระองค์เดียว สมัยนั้น พระผู้มีพระภาค ย่อมเป็นผู้อัน
ใครๆ ไม่พึงติดตาม.

[๑๗๒] ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาค เสด็จเที่ยวจาริกไปโดยลำดับ เสด็จถึงปาปาลี—

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๗ สุตตันตปิฎกที่ ๙ สังยุตตนิกาย ชนธวรวรรค

*เลยยกะ . ขาวว่า พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ โคนไม้รังอันเจริญ ในป่าปาลิเลยยกะนั้น .

ครั้งนั้นแล ภิกษุมารูปด้วยกัน ได้เข้าไปหาท่านพระอานนท์ถึงที่อยู่ ครั้นแล้วต่างก็สนทนาปราศรัยกับท่านพระอานนท์ ครั้นผ่านการปราศรัย พอให้ระลึกลึกลงไปแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง . ครั้นแล้ว ได้พากันกล่าวกะท่านพระอานนท์ว่า ท่านอานนท์ นานแล้ว ที่พวกผมได้สดับธรรมีกถาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาค ท่านอานนท์ พวกผมปรารถนาที่จะสดับธรรมี-

*กถาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาค . ลำดับนั้นแล ท่านพระอานนท์พร้อมกับภิกษุเหล่านั้น พากันเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ณ โคนไม้รังอันเจริญ ในป่าปาลิเลยยกะ ครั้นแล้วต่างถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง . ครั้นแล้ว พระผู้มีพระภาคทรงยังภิกษุเหล่านั้น ให้เห็นแจ้ง ให้สมทาน ให้อาจหาญ ให้ร่าเริงด้วยธรรมีกถา .

[๑๓๓] ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่ง ได้เกิดความปริวิตกแห่งในขึ้นว่า เมื่อบุคคลรู้อย่างไร เห็นอย่างไรหนอ อาสวะทั้งหลาย จึงสิ้น ไปโดยลำดับ? พระผู้มีพระภาค ทรงทราบความปริวิตกแห่งใจของภิกษุนั้น ด้วยพระทัย จึงตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า ดูภิกษุทั้งหลาย เราแสดงธรรมด้วยการเลือกเฟ้น แสดงสติปัญญา ๔ ด้วยการเลือกเฟ้น แสดงสัมมปธาน ๔ ด้วยการเลือกเฟ้น แสดงอิทธิบาท ๔ ด้วยการเลือกเฟ้น แสดงอินทรีย์ ๕ ด้วยการเลือกเฟ้น แสดงพละ ๕ ด้วยการเลือกเฟ้น แสดงโพชฌงค์ ๗ ด้วยการเลือกเฟ้น แสดงอริยมรรคมีองค์ ๘ ด้วยการเลือกเฟ้น ดูภิกษุทั้งหลาย เราได้แสดงธรรม ด้วยการเลือกเฟ้น เช่นนี้ ดูภิกษุทั้งหลาย ธรรมอันเราแสดงแล้ว ด้วยการเลือกเฟ้นเช่นนี้ เออภิกษุบางรูป ในธรรมวินัยนี้ ยังเกิดความปริวิตกแห่งใจขึ้นว่า เมื่อบุคคลรู้ได้อย่างไร เห็นอย่างไรหนอ อาสวะทั้งหลาย จึงสิ้น ไปโดยลำดับ .

[๑๓๔] ดูภิกษุทั้งหลาย เมื่อบุคคลรู้ได้อย่างไร เห็นอย่างไร อาสวะทั้งหลาย ได้ดับแล้ว จึงสิ้น ไปโดยลำดับ? ดูภิกษุทั้งหลาย ปุถุชนผู้มีได้ดับแล้ว ในโลกนี้ ไม่ได้เห็นพระอริยเจ้าทั้งหลาย ไม่ฉลาดในอริยธรรม มิได้รับแนะนำในอริยธรรม ไม่ได้เห็นสัตบุรุษ ไม่ฉลาดในสัปปริสธรรม มิได้รับแนะนำในสัปปริสธรรม ย่อมตามเห็นรูปโดยความเป็นตน . ดูภิกษุทั้งหลาย ก็การตามเห็นดังนั้นแล เป็นสังขาร ก็สังขารนั้น มีอะไรเป็นเหตุ มีอะไรเป็นเครื่องก่อให้เกิดขึ้น มีอะไรเป็นกำเนิด มีอะไรเป็นแดนเกิด? ดูภิกษุทั้งหลาย สังขารนั้น เกิดจากตัณหาที่เกิดขึ้น แก่ปุถุชนผู้มีได้ดับแล้ว ผู้อันความเสวยอารมณ์ที่เกิดแต่อวิชชา สัมผัสถูกต้องแล้ว . ดูภิกษุทั้งหลาย ด้วยประการฉะนี้แล แม้สังขารนั้น ก็ไม่เที่ยง ปิ่จยปรังแต่ ออัยเหตุเกิดขึ้น แมตถนหานัน แมเวทนนานัน แมผัสสนัน แมอวิชชานัน ก็ไม่เที่ยง อันปิ่จยปรังแต่ ออัยเหตุเกิดขึ้น . ดูภิกษุทั้งหลาย เมื่อบุคคลรู้อยู่ แม้อย่างนี้ เห็นอยู่อย่างนี้ อาสวะทั้งหลาย ย่อมสิ้น ไปโดยลำดับ .

[๑๓๕] ปุถุชน ย่อมไม่ตามเห็นรูป โดยความเป็นตนเลย แต่ว่าตามเห็นตนมีรูป ดูภิกษุทั้งหลาย ก็การตามเห็นดังนั้นเป็นสังขาร . ก็สังขารนั้น มีอะไรเป็นเหตุ มีอะไรเป็นเครื่องก่อให้เกิดขึ้น มีอะไรเป็นกำเนิด มีอะไรเป็นแดนเกิด? ดูภิกษุทั้งหลาย สังขารนั้น เกิดจากตัณหาที่เกิดขึ้น แก่ปุถุชนผู้มีได้ดับแล้ว ผู้อันความเสวยอารมณ์ที่เกิดแต่อวิชชา สัมผัสถูกต้องแล้ว . ดูภิกษุทั้งหลาย ด้วยประการฉะนี้แล แม้สังขารนั้น ก็ไม่เที่ยง อันปิ่จยปรังแต่ อันออัยเหตุเกิดขึ้น แมตถนหานัน แมผัสสนัน แมอวิชชานัน ก็ไม่เที่ยง อันปิ่จยปรังแต่ ออัยเหตุเกิดขึ้น . ดูภิกษุทั้งหลาย เมื่อบุคคลรู้อยู่ แม้อย่างนี้ เห็นอยู่อย่างนี้ อาสวะทั้งหลาย ย่อมสิ้น ไปโดยลำดับ .

[๑๓๖] ปุถุชน ย่อมไม่ตามเห็นรูป โดยความเป็นตนเลย ย่อมไม่ตามเห็นตนมีรูป แต่ว่าตามเห็นรูปเป็นตน . ดูภิกษุทั้งหลาย ก็การตามเห็นดังนั้นเป็นสังขาร ก็สังขารนั้น มีอะไรเป็นเหตุ มีอะไรเป็นเครื่องก่อให้เกิดขึ้น มีอะไรเป็นกำเนิด มีอะไรเป็นแดนเกิด? ดูภิกษุทั้งหลาย สังขารนั้น เกิดจากตัณหาที่เกิดขึ้น แก่ปุถุชนผู้มีได้ดับแล้ว ผู้อันความเสวยอารมณ์ที่เกิดแต่อวิชชา สัมผัสถูกต้องแล้ว . ดูภิกษุทั้งหลาย ด้วยประการฉะนี้ แม้สังขารนั้น ก็ไม่เที่ยง อันปิ่จยปรังแต่ อันออัยเหตุเกิดขึ้น แมตถนหานัน แมผัสสนัน แมอวิชชานัน ก็ไม่เที่ยง อันปิ่จยปรังแต่ ออัยเหตุเกิดขึ้น . ดูภิกษุทั้งหลาย เมื่อบุคคลรู้อยู่ แม้อย่างนี้ เห็นอยู่อย่างนี้ อาสวะทั้งหลาย ย่อมสิ้น ไปโดยลำดับ .

[๑๓๗] ปุถุชน ย่อมไม่ตามเห็นรูป โดยความเป็นตนเลย ย่อมไม่ตามเห็นตนมีรูป ย่อมไม่ตามเห็นรูปเป็นตน แต่ว่าตามเห็นตนในรูป . ดูภิกษุทั้งหลาย ก็การตามเห็นดังนั้นแล เป็นสังขาร ก็สังขารนั้น มีอะไรเป็นเหตุ มีอะไรเป็นเครื่องก่อให้เกิดขึ้น มีอะไรเป็นกำเนิด มีอะไรเป็นแดนเกิด? ดูภิกษุทั้งหลาย สังขารนั้น เกิดจากตัณหาที่เกิดขึ้น แก่ปุถุชนผู้มีได้ดับแล้ว ผู้อันความเสวยอารมณ์ที่เกิดแต่อวิชชา สัมผัสถูกต้องแล้ว . ดูภิกษุทั้งหลาย ด้วยประการฉะนี้แล แม้สังขารนั้น ก็ไม่เที่ยง อันปิ่จยปรังแต่ ออัยเหตุเกิดขึ้น แมตถนหานัน แมเวทนนานัน แมผัสสนัน แมอวิชชานัน ก็ไม่เที่ยง อันปิ่จยปรังแต่ ออัยเหตุเกิดขึ้น . ดูภิกษุทั้งหลาย บุคคลรู้อยู่แม้อย่างนี้ เห็นอยู่อย่างนี้ อาสวะทั้งหลาย ย่อมสิ้น ไปโดยลำดับ .

[๑๓๘] ปุถุชน ย่อมไม่ตามเห็นรูป โดยความเป็นตนเลย ย่อมไม่ตามเห็นตนมีรูป ย่อมไม่ตามเห็นรูปเป็นตน ย่อมไม่ตามเห็นตนในรูป แต่ว่าตามเห็นเวทนา โดยความเป็นตน

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๓ สุตตันตปิฎกที่ ๙ สังยุตตนิกาย ชนธวาวรรค
ฯลฯ แต่ว่าตามเห็นตนมีเวทนา ฯลฯ แต่ว่าตามเห็นเวทนาดตนใน ฯลฯ แต่ว่าตามเห็นตนใน
เวทนา ฯลฯ แต่ว่าตามเห็นสัญญา โดยความเป็นตน ฯลฯ แต่ว่าตามเห็นตนมีสัญญา ฯลฯ แต่ว่า
ตามเห็นสัญญาในตน ฯลฯ แต่ว่าตามเห็นตนในสัญญา ฯลฯ แต่ว่าตามเห็นสังขาร โดยความ
เป็นตน ฯลฯ แต่ว่าตามเห็นตนมีสังขาร ฯลฯ แต่ว่าตามเห็นสังขารในตน ฯลฯ แต่ว่าตาม
เห็นตนในสังขาร ฯลฯ แต่ว่าตามเห็นวิญญาณ โดยความเป็นตน ฯลฯ แต่ว่าตามเห็นตนมี
วิญญาณ ฯลฯ แต่ว่าตามเห็นวิญญาณในตน ฯลฯ แต่ว่าตามเห็นตนในวิญญาณ . ดุรภิกษุ
ทั้งหลาย ก็การตามเห็นดังนั้นแล เป็นสังขาร ก็สังขารนั้น มีอะไรเป็นเหตุ มีอะไรเป็นเครื่อง
ก่อให้เกิดขึ้น มีอะไรเป็นกำเนิด มีอะไรเป็นแดนเกิด? สังขารนั้น เกิดจากตัณหาที่เกิดขึ้น
แก่ปุถุชนผู้มีได้สดับ ผู้อันความสวายอารมณ์ที่เกิดแต่วิชาสัมผัสถูกต้องแล้ว . ดุรภิกษุทั้งหลาย
ด้วยประการฉะนี้แล แม้สังขารนั้น ก็ไม่เที่ยง อันปัจจัยปรุงแต่ง อาศัยเหตุเกิดขึ้น แมตถนหานัน
แม้เวทนานัน แม้สัมผัสนั้น แม่วิชขานัน ก็ไม่เที่ยง อันปัจจัยปรุงแต่ง อาศัยเหตุเกิดขึ้น .
ดุรภิกษุทั้งหลาย เมื่อบุคคลรู้อยู่เมื่อย่างนี้ เห็นอยู่อย่างนี้ อาสวะทั้งหลาย ย่อมสิ้นไปโดย
ลำดับ .

[๑๓๙] ปุถุชน ย่อมไม่ตามเห็นรูป โดยความเป็นตนเลย ฯลฯ ย่อมไม่ตามเห็นเวทนา
โดยความเป็นตน ฯลฯ ย่อมไม่ตามเห็นสัญญา โดยความเป็นตน ฯลฯ ย่อมไม่ตามเห็นสังขาร
โดยความเป็นตน ฯลฯ ย่อมไม่ตามเห็นวิญญาณ โดยความเป็นตน ฯลฯ แต่ว่าเป็นผู้มี
ทิฏฐิ เช่นนี้ ว่า ตนก็อันนั้น โลกก็อันนั้น เรานั้นละโลกนี้ไปแล้ว จักเป็นผู้เที่ยง ยั่งยืน
มั่นคง มีความไม่เปลี่ยนแปลงเป็นธรรม . ดุรภิกษุทั้งหลาย ก็ทิฏฐิความเห็นว่ายั่งยืน
เป็นสังขาร ก็สังขารนั้น มีอะไรเป็นเหตุ ฯลฯ ดุรภิกษุทั้งหลาย เมื่อบุคคลรู้อยู่เมื่อย่างนี้
เห็นอยู่อย่างนี้ อาสวะทั้งหลาย ย่อมสิ้นไปโดยลำดับ .

[๑๔๐] ปุถุชนย่อมไม่ตามเห็นรูป โดยความเป็นตนเลย ฯลฯ ย่อมไม่ตามเห็นเวทนา
โดยความเป็นตน ฯลฯ ย่อมไม่ตามเห็นสัญญา โดยความเป็นตน ฯลฯ ย่อมไม่ตามเห็นสังขาร
โดยความเป็นตน ฯลฯ ย่อมไม่ตามเห็นวิญญาณ โดยความเป็นตน ฯลฯ เป็นผู้ไม่มีทิฏฐิ เช่นนี้
ว่า ตนก็อันนั้น โลกก็อันนั้น เรานั้นละโลกนี้ไปแล้ว จักเป็นผู้เที่ยง ยั่งยืน มั่นคง มีความ
ไม่เปลี่ยนแปลงเป็นธรรมตา แต่ว่าเป็นผู้มีทิฏฐิ เช่นนี้ว่า เราไม่พึงมี และบริวารของเราไม่พึงมี
เราจักไม่มี บริวารของเราจักไม่มี ดุรภิกษุทั้งหลาย ก็ทิฏฐิความเห็นว่ายากดสูญเช่นนั้นเป็น
สังขาร . ก็สังขารนั้น มีอะไรเป็นเหตุ ฯลฯ ดุรภิกษุทั้งหลาย เมื่อบุคคลรู้อยู่เมื่อย่างนี้ เห็น
อยู่อย่างนี้ อาสวะทั้งหลาย ย่อมสิ้นไปโดยลำดับ .

[๑๔๑] ปุถุชน ย่อมไม่ตามเห็นรูป โดยความเป็นตน ฯลฯ ย่อมไม่เห็นเวทนา
โดยความเป็นตน ฯลฯ ย่อมไม่ตามเห็นสัญญา โดยความเป็นตน ฯลฯ ย่อมไม่ตามเห็นสังขาร
โดยความเป็นตน ฯลฯ ย่อมไม่ตามเห็นวิญญาณ โดยความเป็นตน ฯลฯ เป็นผู้ไม่มีทิฏฐิ เช่นนี้
ว่า ตนก็อันนั้น โลกก็อันนั้น เรานั้นละโลกนี้ไปแล้ว จักเป็นผู้เที่ยง ยั่งยืน มั่นคง มีความ
ไม่เปลี่ยนแปลงเป็นธรรมตา และเป็นผู้ไม่มีทิฏฐิ เช่นนี้ว่า เราไม่พึงมี และบริวารของเราไม่พึง
มี เราจักไม่มี บริวารของเราจักไม่มี แต่ว่ายังเป็นผู้มีความสงสัย เคลือบแคลง ไม่แน่ใจใน
สัทธรรม . ดุรภิกษุทั้งหลาย ก็ความเป็นผู้มีความสงสัย เคลือบแคลง ไม่แน่ใจในสัทธรรม
เช่นนั้นเป็นสังขาร . ก็สังขารนั้น มีอะไรเป็นเหตุ มีอะไรเป็นเครื่องก่อให้เกิดขึ้น มีอะไรเป็น
กำเนิด มีอะไรเป็นแดนเกิด? ดุรภิกษุทั้งหลาย สังขารนั้น เกิดจากตัณหาที่เกิดขึ้น แก่ปุถุชน
ผู้มีได้สดับ ผู้อันความสวายอารมณ์ที่เกิดแต่วิชาสัมผัสถูกต้อง . ดุรภิกษุทั้งหลาย ด้วย
ประการฉะนี้แล แม้สังขารนั้น ก็ไม่เที่ยง อันปัจจัยปรุงแต่ง อาศัยเหตุเกิดขึ้น แมตถนหานัน
แม้เวทนานัน แม้สัมผัสนั้น แม่วิชขานัน ก็ไม่เที่ยง อันปัจจัยปรุงแต่ง อาศัยเหตุเกิดขึ้น .
ดุรภิกษุทั้งหลาย เมื่อบุคคลรู้อยู่เมื่อย่างนี้ เห็นอยู่อย่างนี้ อาสวะทั้งหลาย ย่อมสิ้นไปโดย
ลำดับ .

จบ สูตรที่ ๙ .

๑๐. ปุณณมสูตร

ว่าด้วยอุปาทานขันธ ๕

[๑๔๒] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ มีการมาตุประสาท ในพระวิหาร
บพพาราม ใกล้พระนครสาวัตถี พร้อมด้วยพระภิกษุสงฆ์เป็นอันมาก . ก็ในสมัยนั้นแล ในคืน
วันอุโบสถขึ้น ๑๕ ค่ำ เป็นวันเพ็ญ มีพระจันทร์เต็มดวง พระผู้มีพระภาค อันภิกษุสงฆ์ห้อม
ล้อมแล้ว ประทับนั่งอยู่ในที่แจ้ง .

[๑๔๓] ครั้นนั้น ภิกษุรูปหนึ่งลุกจากอาสนะ ทำผ้าอุตตราสงฆ์เจวียงผ่าข้างหนึ่งแล้ว
ประนมมือไปทางพระผู้มีพระภาคเจ้า ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้า-

* พระองค์จะพึงทูลถามเหตุประการหนึ่ง กะพระผู้มีพระภาค ถ้าพระผู้มีพระภาคทรงประทานโอกาส
ที่จะพยากรณ์ปัญหา แก่ข้าพระองค์ . พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดุรภิกษุ ถ้าเช่นนั้นเธอจง
นั่ง ณ อาสนะของตนแล้ว ทูลถามปัญหาที่เธอมุ่งจำนงเกิด ภิกษุหนึ่ง รับพระดำรัสของพระผู้มี
พระภาคแล้วนั่ง ณ อาสนะของตน ทูลถามปัญหาพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
อุปาทานขันธ ๕ ได้แก่อุปาทานขันธคือรูป อุปาทานขันธคือเวทนา อุปาทานขันธคือสัญญา

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๓ สุตตันตปิฎกที่ ๙ สังยุตตนิกาย ชนธวาวรรค
อุปาทานขันธคือสังขาร อุปาทานขันธคือวิญญาน เหล่านี้ ไช้ใหม่ พระเจ้าข้า?

พ. ดุรภิกษุ อุปาทานขันธ ๕ ได้แก่อุปาทานขันธ คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร
วิญญาน เหล่านี้แหละภิกษุ .

ว่าด้วยมูลแห่งอุปาทานขันธ ๕

[๑๘๔] ภิกษุนั้น ชื่นชมอนโมทนาภาษิตของพระผู้มีพระภาคว่า ดีแล้วพระเจ้าข้า แล้ว
ได้ทูลถามปัญหาที่ยิ่งขึ้นไปว่า อุปาทานขันธ ๕ เหล่านี้แล มีอะไรเป็นมูลเหตุ พระเจ้าข้า?

พ. ดุรภิกษุ อุปาทานขันธ ๕ เหล่านี้แล มีฉันทะเป็นมูลเหตุ ฯลฯ

ภ. อุปาทานก็อันนั้น และอุปาทานขันธ ๕ ก็อันนั้น หรือว่าอุปาทานอื่นจากอุปาทาน-
*ขันธ ๕ พระเจ้าข้า?

พ. ดุรภิกษุ อุปาทานก็อันนั้น และอุปาทานขันธ ๕ ก็อันนั้น หามิได้ และอุปาทาน
อื่นจากอุปาทานขันธ ๕ ก็หามิได้ แต่ฉันทะในอุปาทานขันธ ๕ เหล่านี้เป็นตัวอุปาทาน

ว่าด้วยฉันทะในอุปาทานขันธ ๕

[๑๘๕] ภิกษุนั้น ชื่นชมอนโมทนาภาษิตของพระผู้มีพระภาคว่า ดีแล้วพระเจ้าข้า แล้วได้
ทูลถามปัญหาที่ยิ่งขึ้นไปว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็ฉันทะในอุปาทานขันธ ๕ แตกต่างกัน
หรือ? พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ต่างกันภิกษุ ดังนี้แล้ว ได้ตรัสต่อไปว่า ดุรภิกษุ
บุคคลบางคนในโลกนี้ มีความปรารถนาอย่างนี้ว่า ในอนาคตกาล ขอเราพึงมีรูปเช่นนั้น พึงมี
เวทนาเช่นนั้น พึงมีสัญญาเช่นนั้น พึงมีสังขารเช่นนั้น พึงมีวิญญานเช่นนั้น . ดุรภิกษุ ฉันทะ
ในอุปาทานขันธ ๕ ต่างกันด้วยประการฉะนี้แล .

ว่าด้วยเหตุที่เรียกว่าขันธ

[๑๘๖] ภิกษุนั้น ชื่นชมอนโมทนาภาษิตของพระผู้มีพระภาคว่า ดีแล้วพระเจ้าข้า
แล้วได้ทูลถามปัญหาที่ยิ่งขึ้น ไปว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ ขันธ จึงชื่อว่า
ขันธ?

พ. ดุรภิกษุ รูปร่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน เป็น
ภายในกิตติ ภายนอกกิตติ หยาบกิตติ ละเอียดกิตติ เลวกิตติ ประณีตกิตติ มีในที่ใกล้กิตติ ในที่ไกล
กิตติ นี้เรียกว่ารูปขันธ เวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง ฯลฯ นี้เรียกว่าเวทนาขันธ สัญญาอย่างใดอย่าง
หนึ่ง ฯลฯ นี้เรียกว่าสัญญาขันธ สังขารอย่างใดอย่างหนึ่ง ฯลฯ นี้เรียกว่าสังขารขันธ วิญญาน
อย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน เป็นภายในกิตติ ภายนอกกิตติ หยาบกิตติ
ละเอียดกิตติ เลวกิตติ ประณีตกิตติ มีในที่ใกล้กิตติ ในที่ไกลกิตติ นี้เรียกว่าวิญญานขันธ . ดุรภิกษุ
ด้วยเหตุมีประมาณเท่านี้แล ขันธจึงชื่อว่าขันธ .

ว่าด้วยเหตุปัจจัยแห่งขันธ ๕

[๑๘๗] ภิกษุนั้น ชื่นชมอนโมทนาภาษิตของพระผู้มีพระภาคว่า ดีแล้วพระเจ้าข้า แล้ว
ได้ทูลถามปัญหาที่ยิ่งขึ้น ไปว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอเป็นเหตุเป็นปัจจัยทำให้รูปขันธ
เวทนาขันธ สัญญาขันธ สังขารขันธ วิญญานขันธ ปรากฏ?

พ. ดุรภิกษุ มหาภูตรูป ๔ แล เป็นเหตุเป็นปัจจัยทำให้รูปขันธปรากฏ . ผัสสะ เป็น
เหตุเป็นปัจจัยทำให้เวทนาขันธปรากฏ . ผัสสะ เป็นเหตุเป็นปัจจัย ทำให้สัญญาขันธปรากฏ .
ผัสสะ เป็นเหตุเป็นปัจจัยทำให้สังขารขันธปรากฏ . นามรูปเป็นเหตุเป็นปัจจัยทำให้วิญญานขันธ
ปรากฏ .

ว่าด้วยเหตุเกิดสัkkายทิฏฐิ

[๑๘๘] ภิกษุนั้น ชื่นชมอนโมทนาภาษิตของพระผู้มีพระภาคว่า ดีแล้วพระเจ้าข้า แล้ว
ได้ทูลถามปัญหาที่ยิ่งขึ้น ไปว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ สัkkายทิฏฐิมีได้อย่างไรหนอ?

พ. ดุรภิกษุ ปุถุชนในโลกนี้ ผู้ยังมีได้สดับ เป็นผู้ไม่ได้เห็นพระอริยเจ้า ไม่ฉลาด
ในอริยธรรม ไม่ได้รับแนะนำในอริยธรรม เป็นผู้ไม่ได้เห็นสัตบุรุษ ไม่ฉลาดในสัปปริสธรรม
ไม่ได้รับแนะนำในสัปปริสธรรม ย่อมเห็นรูปโดยความเป็นตน ย่อมเห็นตนมีรูป ย่อมเห็นรูป
ในตน ย่อมเห็นตนในรูป ย่อมเห็นเวทนา โดยความเป็นตน ย่อมเห็นตนมีเวทนา ย่อมเห็น
เวทนาในตน ย่อมเห็นตนในเวทนา ย่อมเห็นสัญญา โดยความเป็นตน ย่อมเห็นตนมีสัญญา
ย่อมเห็นสัญญาในตน ย่อมเห็นตนในสัญญา ย่อมเห็นสังขาร โดยความเป็นตน ย่อมเห็น
ตนมีสังขาร ย่อมเห็นสังขารในตน ย่อมเห็นตนในสังขาร ย่อมเห็นวิญญาน โดยความเป็นตน
ย่อมเห็นตนมีวิญญาน ย่อมเห็นวิญญานในตน ย่อมเห็นตนในวิญญาน . ดุรภิกษุ สัkkาย-
*ทิฏฐิมีได้ด้วยอาการเช่นนี้แล .

ว่าด้วยเหตุจะไม่มัสัkkายทิฏฐิ

[๑๘๙] ภิกษุนั้น ชื่นชมอนโมทนาภาษิตของพระผู้มีพระภาคว่า ดีแล้วพระเจ้าข้า
แล้วได้ทูลถามปัญหาที่ยิ่งขึ้น ไปว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ สัkkายทิฏฐิย่อมไม่มีได้อย่างไร?

พ. ดุรภิกษุ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ผู้ได้สดับแล้ว เป็นผู้ได้เห็นพระอริยเจ้า
ฉลาดในอริยธรรม ได้รับแนะนำแล้วเป็นอย่างดีในอริยธรรม เป็นผู้ได้เห็นสัตบุรุษ ฉลาดใน
สัปปริสธรรม ได้รับแนะนำแล้วเป็นอย่างดีในสัปปริสธรรม ย่อมไม่เห็นรูป โดยความเป็นตน
ไม่เห็นตนมีรูป ไม่เห็นรูปในตน หรือไม่เห็นตนในรูป ย่อมไม่เห็นเวทนา โดยความเป็นตน

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๗ สุตตันตปิฎกที่ ๙ สังยุตตนิกาย ชนธวรรค
ไม่เห็นตนมีเวทนา ไม่เห็นเวทนาในตน หรือไม่เห็นตนในเวทนา ย่อมไม่เห็นสัญญา โดยความ
เป็นตน ไม่เห็นตนมีสัญญา ไม่เห็นสัญญาในตน หรือไม่เห็นตนในสัญญา ย่อมไม่เห็นสังขาร
โดยความเป็นตน ไม่เห็นตนมีสังขาร ไม่เห็นสังขารมีในตน หรือไม่เห็นตนในสังขาร ย่อมไม่
เห็นวิญญาณ โดยความเป็นตน ไม่เห็นตนมีวิญญาณ ไม่เห็นวิญญาณในตน หรือไม่เห็นตนใน
วิญญาณ . ดุริยภิกษุ สักกายทิฐิ ย่อมไม่มีด้วยอาการเช่นนี้แล .

ว่าด้วยคุณโทษและอุปายสลดออกแห่งอุปาทานชั้น

[๑๙๐] ภิกษุหนึ่ง ชื่นชมอนโมทนาภาษิตของพระผู้มีพระภาคว่า ดีแล้วพระเจ้าข้า แล้ว
ได้ทูลถามปัญหาที่ยิ่งขึ้นไปว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอ เป็นคุณ เป็นโทษ เป็นเครื่อง
สลดออก แห่งรูป แห่งเวทนา แห่งสัญญา แห่งสังขาร แห่งวิญญาณ?

พ. ดุริยภิกษุ สุขโสมนัส อาศัยรูปเกิดขึ้น นี่เป็นคุณแห่งรูป รูปไม่เที่ยง เป็นทุกข์
มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา นี่เป็นโทษแห่งรูป การกำจัดฉันทราคะ การละฉันทราคะในรูป
เสียได้ นี่เป็นเครื่องสลดออกแห่งรูป สุขโสมนัส อาศัยเวทนาเกิดขึ้น ฯลฯ อาศัยสัญญาเกิด
ขึ้น ฯลฯ อาศัยสังขารเกิดขึ้น อาศัยวิญญาณเกิดขึ้น นี่เป็นคุณแห่งวิญญาณ วิญญาณไม่เที่ยง
เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา นี่เป็นโทษแห่งวิญญาณ . การกำจัดฉันทราคะ
การละฉันทราคะในวิญญาณเสียได้ นี่เป็นเครื่องสลดออกแห่งวิญญาณ .

ว่าด้วยการไม่มีหังการมมังการและมานานสัย

[๑๙๑] ภิกษุหนึ่ง ชื่นชมอนโมทนาภาษิตของพระผู้มีพระภาคว่า ดีแล้วพระเจ้าข้า แล้ว
ได้ทูลถามปัญหาที่ยิ่งขึ้นไปอีกว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อบุคคลรู้ได้อย่างไร เห็นอยู่อย่างไร
จึงจะไม่มีหังการ มมังการ และมานานสัย ในกายที่มีวิญญาณนี้ และในสรรพนิมิตภายนอก?

พ. ดุริยภิกษุ รูปร่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน เป็นภายใน
กิตติ ภายนอกกิตติ หยาบกิตติ ละเอียดกิตติ เลวกิตติ ประณีตกิตติ มีในที่ใกล้กิตติ ในที่ไกลกิตติ
อริยสาวกย่อมพิจารณาเห็นรูปทั้งหมดนั้น ด้วยปัญญาอันชอบ ตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า นั่น
ไม่ใช่ของเรา นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา . เวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง สัญญาอย่างใด
อย่างหนึ่ง สังขารอย่างใดอย่างหนึ่ง วิญญาณอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และ
ปัจจุบัน เป็นภายในกิตติ ภายนอกกิตติ หยาบกิตติ ละเอียดกิตติ เลวกิตติ ประณีตกิตติ มีในที่ใกล้
กิตติ ในที่ไกลกิตติ อริยสาวกย่อมพิจารณาเห็นวิญญาณทั้งหมดนั้น ด้วยปัญญาอันชอบ ตามความ
เป็นจริงอย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา . ดุริยภิกษุ เมื่อบุคคล
รู้อยู่อย่างนี้ เห็นอยู่อย่างนี้แล จึงจะไม่มีหังการ มมังการ และมานานสัย ในกายที่มีวิญญาณนี้
และสรรพนิมิตภายนอก .

ว่าด้วยกรรมที่อนัตตาทะไรจะถูกต้องัตตา

[๑๙๒] ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่ง ได้เกิดความปริวิตกแห่งใจขึ้นว่า ท่านผู้เจริญ
ทั้งหลาย ได้ยินว่า ด้วยประการดังนี้แล รูปเป็นอนัตตา เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เป็น
อนัตตา กรรมที่อนัตตาทะไร จักถูกต้องอนัตตาคือกรรมได้อย่างไร? ครั้นนั้นแล พระผู้มีพระภาค
ทรงทราบความปริวิตกแห่งใจของภิกษุหนึ่งด้วยพระทัยแล้ว ได้ตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า
ดุริยภิกษุทั้งหลาย ข้อที่โมฆบุรุษบางคน ในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ตกอยู่ในอำนาจวิขา มีใจถูกตัณหา
ครอบงำ จะพึงสำคัญสัจตถาสน์ ว่าเป็นคำสอนที่ควรคิดให้ตระหนักว่า ท่านผู้เจริญทั้งหลาย
ได้ยินว่า ด้วยประการดังนี้แล รูปเป็นอนัตตา เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เป็นอนัตตา
กรรมที่อนัตตาทะไร จักถูกต้องอัตตาคือกรรมได้อย่างไร? นี่เป็นฐานะที่จะมีได้ . ดุริยภิกษุ
ทั้งหลาย เธอทั้งหลาย อันเราได้แนะนำไว้แล้ว ด้วยการทวนถามในธรรมนั้นๆ ในบาลีประเทศ
นั้นๆ จะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน รูปเที่ยงหรือไม่เที่ยง? ภิกษุเหล่านั้นกราบทูลว่า ไม่เที่ยง
พระเจ้าข้า .

พ. เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า .

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า .

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ควรหรือหนอ ที่จะตาม
เห็นสิ่งนั้นว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่นเป็นตัวตนของเรา?

ภ. ไม่ควรเห็นอย่างนั้น พระเจ้าข้า .

พ. เพราะเหตุนี้แล ฯลฯ อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ ย่อมทราบ
ชัดว่า ฯลฯ กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี ฉะนั้นแล .

จบ สูตรที่ ๑๐ .

จบ ชัชชนียวรรคที่ ๓ .

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อัสนาทสูตร	๖. สีหสูตร
๒. สมุทยสูตร ๑	๗. ชัชชนียสูตร

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๗ สุตตันตปิฎกที่ ๙ สังยุตตนิกาย ชนธวรวรรค

๓. สมุทยสูตร ๘. ปิณโทลยสูตร
๔. อรหันตสูตรที่ ๑ ๙. ปาลิเลยยกสูตร
๕. อรหันตสูตรที่ ๒ ๑๐. ปุณณมสูตร.

เถรวรรคที่ ๔

๑. อานันทสูตร

ว่าด้วยปัจจัยให้มีและไม่ให้มีตัณหา มานะ ทิฏฐิ

[๑๙๓] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้ :-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิก-

* เศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี. ณ ที่นั้นแล ท่านพระอานนทเถระเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้วกล่าวว่า ดูกุราวุโสทั้งหลาย. ภิกษุเหล่านั้น รับคำท่านพระอานนทเถระแล้ว. ท่านพระอานนทเถระได้กล่าวว่า ดูกุราวุโสทั้งหลาย ท่านพระปุลณมันตานีบุตร มีอุปการะมากแก่พวกเราเหล่าภิกษุใหม่ ท่านกล่าวสอนพวกเราด้วยโอวาทอย่างนี้ว่า ดูกุราวุโส ท่านพระอานนท เพราะถือมั่น จึงมีตัณหา มานะ ทิฏฐิว่า เป็นเรา เพราะไม่ถือมั่น จึงไม่มีตัณหา มานะ ทิฏฐิว่า เป็นเรา. เพราะถือมั่น อะไร จึงมีตัณหา มานะ ทิฏฐิว่า เป็นเรา เพราะไม่ถือมั่นอะไร จึงไม่มีตัณหา มานะ ทิฏฐิว่า เป็นเรา. เพราะถือมั่นรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ จึงมีตัณหา มานะ ทิฏฐิว่า เป็นเรา เพราะไม่ถือมั่นรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ จึงไม่มีตัณหา มานะ ทิฏฐิว่า เป็นเรา. ดูกุราวุโส ท่านพระปุลณมันตานีบุตร มีนิสัยชอบแต่งตัว ส่องดูเงาหน้าของตน ที่กระจกหรือที่ภาชนะน้ำ อันใสบริสุทธิ์ผุดผ่อง เพราะยึดถือจึงเห็น เพราะไม่ยึดถือจึงไม่เห็นฉันใด. ดูกุราวุโส ท่านพระอานนท เพราะถือมั่นรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ จึงมีตัณหา มานะ ทิฏฐิว่า เป็นเรา เพราะไม่ถือมั่นรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ จึงไม่มีตัณหา มานะ ทิฏฐิว่า เป็นเรา ฉะนั้นเหมือนกันแล. ดูกุราวุโส ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน รูปเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

อ. ไม่เที่ยง อาวุโส.

ป. เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เที่ยงหรือไม่เที่ยง?

อ. ไม่เที่ยง อาวุโส ฯลฯ

ป. เพราะเหตุนี้แล อริยสาวกผู้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ รู้ชัดว่า ฯลฯ กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี. (โดยเหตุนี้แล ข้าพเจ้าจึงกล่าวว่า) ดูกุราวุโส ท่านพระปุลณ-
* มันตานีบุตร เป็นผู้มียุโรปการะมาก แก่พวกเราเหล่าภิกษุใหม่ ท่านสอนพวกเราด้วยโอวาทนี้ ก็เราได้ตรัสรู้ธรรม เพราะพึงธรรมเทศนา นี้ ของท่านพระปุลณมันตานีบุตร.

จบ สูตรที่ ๑.

๒. ติสสสูตร

ว่าด้วยปัจจัยให้เกิดและไม่ให้เกิดโสกะ

[๑๙๔] พระนครสาวัตถี ฯลฯ กัสสมัยนั้น ท่านพระติสสะซึ่งเป็นโอรสของพระปิตุจลาของพระผู้มีพระภาค บอกแก่ภิกษุหลายรูปอย่างนี้ว่า ดูกุราวุโสทั้งหลาย กายของข้าพเจ้า เป็นตุจภาวะอันหนักโดยแท้ แม้ทิศทั้งหลาย ไม่ปรากฏแก่ข้าพเจ้า แม้ธรรมทั้งหลาย ไม่แจ่มแจ้งแก่ข้าพเจ้า ถิ่นมีพระ ย่อมครอบงำจิตของข้าพเจ้าอยู่ ข้าพเจ้าไม่ยินดีประพฤติพรหมจรรย์ และความสงสัยในธรรมทั้งหลาย ย่อมเกิดมีแก่ข้าพเจ้า.

[๑๙๕] ครั้นนั้นแล ภิกษุหลายรูปพากันเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง. ครั้นแล้วจึงกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ท่านติสสะผู้เป็นโอรสของปิตุจลาของพระผู้มีพระภาค บอกแก่ภิกษุหลายรูปว่า อาวุโสทั้งหลาย กายของข้าพเจ้า เป็นตุจภาวะอันหนักโดยแท้ แม้ทิศทั้งหลาย ย่อมไม่ปรากฏแก่ข้าพเจ้า แม้ธรรมทั้งหลาย ก็ไม่แจ่มแจ้งแก่ข้าพเจ้า ถิ่นมีพระ ย่อมครอบงำจิตของข้าพเจ้า ข้าพเจ้าไม่ยินดีประพฤติพรหมจรรย์ และความสงสัยในธรรมทั้งหลาย ย่อมเกิดมีแก่ข้าพเจ้า. ครั้นนั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุรูปหนึ่งมาแล้ว รับสั่งว่า ดูกุราวุโส เธอจงไปเรียกติสสภิกษุตามคำของเราว่า ท่านติสสะ พระศาสดารับสั่งให้หาท่าน ภิกษุนั้นรับพระดำรัสแล้ว เข้าไปหาท่านติสสะถึงที่อยู่แล้ว บอกแก่ท่านติสสะอย่างนี้ว่า ท่านติสสะ พระศาสดารับสั่งให้หาท่าน. ท่านพระติสสะรับคำภิกษุนั้นแล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง. ครั้นแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามท่านพระติสสะว่า ดูกุราวุโส เธอได้บอกแก่ภิกษุหลายรูปว่า ดูกุราวุโสทั้งหลาย กายของข้าพเจ้า เป็นตุจภาวะอันหนักโดยแท้ ฯลฯ และความสงสัยในธรรมทั้งหลาย ย่อมเกิดมีแก่ข้าพเจ้า จริงหรือไม่? ท่านพระติสสะกราบทูลว่า จริงอย่างนั้นพระเจ้าข้า.

พ. ดูกุราวุโส เธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน โสกะ ปรีทเว ทุกข โทมนัส และอุปายาส ย่อมบังเกิดแก่บุคคลผู้ไม่ปราศจากความกำหนัด ความพอใจ ความรักใคร่ ความกระหาย ความร่าเริง ความทะเยอทะยานในรูป เพราะความที่รูปนั้นแปรปรวนเป็นอย่างอื่นไปใช่หรือไม่?

๓. ไช้ พระเจ้าข้า.

พ. ดิถีๆ ดิถีสะ ก็ชื่อนี้ย่อมเป็นอย่างนี้ สำหรับบุคคลผู้ไม่ปราศจากความกำหนดในรูป. ดุรติสสะ เธอจะสำคัญความชื่อนั้นเป็นไฉน ไสกะ ปรีเทวะ ทุกข โทมนัสและอุปายาส ย่อมเกิดขึ้นแก่บุคคลผู้ไม่ปราศจากความกำหนด ความพอใจ ความรักใคร่ ความกระหาย ความเร่าร้อน ความทะเยอทะยาน ในเวทนา ในสัญญา ในสังขาร ในวิญญาณ เพราะวิญญาณนั้นแปรปรวนเป็นอย่างอื่นไป ไช้ไหม?

๓. ไช้ พระเจ้าข้า.

พ. ดิถีๆ ดิถีสะ ก็ชื่อนี้ย่อมเป็นอย่างนี้ สำหรับบุคคลผู้ยังไม่ปราศจากความกำหนดในวิญญาณ.

[๑๙๖] พ. ดุรติสสะ เธอจะสำคัญความชื่อนั้นเป็นไฉน ไสกะ ปรีเทวะ ทุกข โทมนัสและอุปายาส ย่อมเกิดขึ้นแก่บุคคลผู้ปราศจากความกำหนด ความพอใจ ความรักใคร่ ความกระหาย ความเร่าร้อน ความทะเยอทะยานในรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เพราะความที่วิญญาณแปรปรวนเป็นอย่างอื่นไป ไช้ไหม?

๓. ไม่ใช่ออย่างนั้น พระเจ้าข้า.

พ. ดิถีๆ ดิถีสะ ก็ชื่อนี้ย่อมเป็นอย่างนี้ สำหรับบุคคลผู้ปราศจากความกำหนดในวิญญาณ. ดุรติสสะ เธอจะสำคัญความชื่อนั้นเป็นไฉน รูปเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

๓. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า ฯลฯ

พ. เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เที่ยงหรือไม่เที่ยง?

๓. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า ฯลฯ

พ. เพราะเหตุนี้แล ดิถีสะ อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ ก็จึงเห็นเพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้มิ่งอีก.

[๑๙๗] พ. ดุรติสสะ เปรียบเหมือน มีบุรุษ ๒ คน คนหนึ่งไม่ฉลาดในหนทาง คนหนึ่งฉลาดในหนทาง บุรุษคนที่ไม่ฉลาดในหนทางนั้น จึงถามทางบุรุษผู้ฉลาดในหนทาง บุรุษผู้ฉลาดในหนทางนั้น จึงบอกอย่างนี้ว่า ดุรติสสะผู้เจริญ ท่านจงไปตามทางนี้แหละสักครู่หนึ่งแล้ว จักพบทาง ๒ แพร่ง ในทาง ๒ แพร่งนั้น ท่านจงละทางซ้ายเสีย ถือเอาทางขวาไปตามทางนั้นสักครู่หนึ่งแล้ว จักพบราวป่าอันทึบ ท่านจงไปตามนั้นสักพักหนึ่งแล้ว จักพบที่กลุ่มใหญ่ มีเปือกตม จงไปตามทางนั้นสักครู่หนึ่งแล้ว จักพบหนองบึง จงไปตามทางนั้นสักครู่หนึ่งแล้ว จักพบภูมิภาควรรณาราม. ดุรติสสะ เรากระทำอุปมาเช่นนี้ เพื่อให้เข้าใจเนื้อความ ในข้อนี้มีอธิบายอย่างนี้. คำว่าบุรุษผู้ไม่ฉลาดในหนทางนี้แล เป็นชื่อแห่งปุถุชน. คำว่าบุรุษผู้ฉลาดในหนทางนี้แล เป็นชื่อแห่งตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า. คำว่าทาง ๒ แพร่งนี้แล เป็นชื่อแห่งวิจิจฉา. คำว่าทางซ้ายนี้แล เป็นชื่อแห่งมรรคผิดอันประกอบด้วยองค์ ๘ คือ มิจฉาทิฎฐิ ฯลฯ มิจฉาสมาธิ. คำว่าทางขวานี้แล เป็นชื่อแห่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ คือ สัมมาทิฎฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ. คำว่าราวป่าอันทึบนี้แล เป็นชื่อแห่งอวิชชา. คำว่าที่กลุ่มใหญ่มีเปือกตมนี้แล เป็นชื่อแห่งกามทั้งหลาย. คำว่าหนองบึงนี้แล เป็นชื่อแห่งความโกรธและความคับแค้น. คำว่าภูมิภาควรรณารามนี้แล เป็นชื่อแห่งนิพพาน. เธอจงยินดีเกิด ดิถีสะ เธอจงยินดีเกิด ดิถีสะ ตามโอวาทของเราตามความอนุเคราะห์ของเรา ตามคำพราสสอนของเรา พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทฺธพจน์นี้แล้ว ท่านพระติสสะปลื้มใจ ชื่นชม พระภาสิตของพระผู้มีพระภาคจะนี้เป็นแล.

จบ สูตรที่ ๒.

๓. ยมกสูตร

ว่าด้วยพระชินาสพตายแล้วสูญหรือไม่

[๑๙๘] สมัยหนึ่ง ท่านพระสารีบุตร อยู่ที่พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถ-

* บิณฑกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี. ก็โดยสมัยนั้นแล ยมกภิกษุเกิดทิฎฐิอันชั่วช้าเห็นปานนี้ว่า เราย่อมรู้ทั่วถึงธรรม ตามที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้วว่า พระชินาสพเมื่อตายไปแล้ว ย่อมขาดสูญ ย่อมพินาศ ย่อมไม่เกิดอีก. ภิกษุหลายรูป ได้ฟังแล้วว่า ได้ยินว่า ยมกภิกษุเกิดทิฎฐิอันชั่วช้าเห็นปานนี้ว่า เรารู้ทั่วถึงธรรม ตามที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้วว่า พระชินาสพเมื่อตายไปแล้ว ย่อมขาดสูญ ย่อมพินาศ ย่อมไม่เกิดอีก. ครั้นนั้น ภิกษุเหล่านั้น จึงพากันเข้าไปหาท่านยมกภิกษุถึงที่อยู่ ได้สนทนาปราศรัยกับท่านยมกภิกษุ ครั้นผ่านการสนทนาปราศรัยชวนให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง. ครั้นแล้ว จึงถามท่านยมกภิกษุว่า ดุรติสสะ ย่อมกล่าวว่า ท่านเกิดทิฎฐิอันชั่วช้า เห็นปานนี้ว่า เรารู้ทั่วถึงธรรม ตามที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้วว่า พระชินาสพเมื่อตายไปแล้ว ย่อมขาดสูญ ย่อมพินาศ ย่อมไม่เกิดอีก

จริงหรือ? ท่านยมกภิกษุกล่าวว่า อย่างนั้น อาวุโส.

ภ. ดุรติสสะ ย่อมว่าอย่างนั้น อย่างไรก็ดีกล่าวด้วยพระผู้มีพระภาค เพราะการกล่าวด้วยพระผู้มีพระภาคไม่ผิดเลย เพราะพระผู้มีพระภาคไม่พึงตรัสอย่างนี้ว่า พระชินาสพเมื่อตายไปแล้ว ย่อมขาดสูญ ย่อมพินาศ ย่อมไม่เกิดอีก.

ท่านยมกภิกษุ เมื่อถูกภิกษุเหล่านั้นกล่าวอย่างนี้ ยังขึ้นกล่าวถึงทิฎฐิอันชั่วช้านั้น อย่างหนักแน่นอย่างนั้นว่า เรารู้ทั่วถึงธรรม ตามที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้วว่า พระชินาสพเมื่อ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๗ สุตตันตปิฎกที่ ๙ สังยุตตนิกาย ชนธวรวรรค
ตายไปแล้ว ย่อมขาดสูญ ย่อมพินาศ ย่อมไม่เกิดอีก .

ภิกษุเหล่านั้น ย่อมไม่อาจเพื่อยะยังท่านยมกะ ให้ถอนทัญญูอื่นชั่วช้านั้นได้ จึงลจาก
อาสนะ เข้าไปหาท่านพระสารีบุตรจนถึงที่อยู่ ครั้นแล้ว จึงกล่าวกะท่านพระสารีบุตรว่า ข้าแต่
ท่านสารีบุตร ยมกภิกษุเกิดทัญญูอื่นชั่วช้าเห็นปานนี้ว่า เรารู้ทั่วถึงธรรม ตามที่พระผู้มีพระภาค
ทรงแสดงแล้วว่า พระชินาสพเมื่อตายไปแล้ว ย่อมขาดสูญ ย่อมพินาศ ย่อมไม่เกิดอีก ขอ
โอกาสนิมนต์ท่านพระสารีบุตรไปหายมกภิกษุถึงที่อยู่ เพื่อบุญเคราะห์เกิด . ท่านพระสารีบุตรรับ
นิมนต์โดยดุษณีภาพ .

[๑๙๙] ครั้นนั้น เวลาเย็น ท่านพระสารีบุตรออกจากที่พักผ่อนแล้วเข้าไปหาท่านยมกะ
ถึงที่อยู่ ได้สนทนาปราศรัยกับท่านยมกะ ครั้นผ่านการสนทนาปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว
จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้ถามท่านยมกะว่า ดูกรอาวโสมยะ ทราบว่า ท่านเกิด
ทัญญูอื่นชั่วช้าเห็นปานนี้ว่า เรารู้ทั่วถึงธรรม ตามที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้วว่า พระชินาสพ
เมื่อตายไปแล้ว ย่อมขาดสูญ ย่อมพินาศ ย่อมไม่เกิดอีก ดังนี้ จริงหรือ? ท่านยมกะตอบว่า
อย่างนั้นแล ท่านสารีบุตร .

สา . ดูกรท่านยมกะ ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน รูปเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ย . ไม่เที่ยง ท่าน ฯลฯ

สา . เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ย . ไม่เที่ยง ท่าน ฯลฯ

สา . เพราะเหตุนี้แล ยมกะ พระอริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ
รู้ชัดว่า ฯลฯ ก็อันเพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้มีอีก .

[๒๐๐] สา . ดูกรท่านยมกะ ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ท่านเห็นรูปว่าเป็น
สัตว์เป็นบุคคลหรือ?

ย . ไม่ใช้อย่างนั้น ท่าน .

สา . ท่านเห็นเวทนาว่าสัตว์เป็นบุคคลหรือ?

ย . ไม่ใช้อย่างนั้น ท่าน .

สา . ท่านเห็นสัญญาว่าเป็นสัตว์เป็นบุคคลหรือ?

ย . ไม่ใช้อย่างนั้น ท่าน .

สา . ท่านเห็นสังขารว่าเป็นสัตว์เป็นบุคคลหรือ?

ย . ไม่ใช้อย่างนั้น ท่าน .

สา . ท่านเห็นวิญญาณว่าเป็นสัตว์เป็นบุคคลหรือ?

ย . ไม่ใช้อย่างนั้น ท่าน .

[๒๐๑] สา . ดูกรท่านยมกะ ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ท่านเห็นว่าสัตว์บุคคล
มีในรูปหรือ?

ย . ไม่ใช้อย่างนั้น ท่าน .

สา . ท่านเห็นว่าสัตว์บุคคลอื่นจากรูปหรือ?

ย . ไม่ใช้อย่างนั้น ท่าน .

สา . ท่านเห็นว่าสัตว์บุคคลมีในเวทนาหรือ?

ย . ไม่ใช้อย่างนั้น ท่าน .

สา . ท่านเห็นว่าสัตว์บุคคลอื่นจากเวทนาหรือ?

ย . ไม่ใช้อย่างนั้น ท่าน .

สา . ท่านเห็นว่าสัตว์บุคคลมีในสัญญาหรือ?

ย . ไม่ใช้อย่างนั้น ท่าน .

สา . ท่านเห็นว่าสัตว์บุคคลมีในสังขารหรือ?

ย . ไม่ใช้อย่างนั้น ท่าน .

สา . ท่านเห็นว่าสัตว์บุคคลอื่นจากสังขารหรือ?

ย . ไม่ใช้อย่างนั้น ท่าน .

สา . ท่านเห็นว่าสัตว์บุคคลมีในวิญญาณหรือ?

ย . ไม่ใช้อย่างนั้น ท่าน .

สา . ท่านเห็นว่าสัตว์บุคคลอื่นจากวิญญาณหรือ?

ย . ไม่ใช้อย่างนั้น ท่าน .

[๒๐๒] สา . ดูกรยมกะ ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ท่านเห็นรูป เวทนา
สัญญา สังขาร วิญญาณ ว่าเป็นสัตว์บุคคลหรือ?

ย . ไม่ใช้อย่างนั้น ท่าน .

[๒๐๓] สา . ดูกรท่านยมกะ ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ท่านเห็นว่า สัตว์
บุคคลนั้นๆ ไม่มีรูป ไม่มีเวทนา ไม่มีสัญญา ไม่มีสังขาร ไม่มีวิญญาณ หรือ?

ย . ไม่ใช้อย่างนั้น ท่าน .

สา . ดูกรท่านยมกะ ก็โดยที่แท้ ท่านจะค้นหาสัตว์บุคคลในชั้น ๕ เหล่านี้

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๗ สุตตันตปิฎกที่ ๙ สังยุตตนิกาย ชนธวาวรรค
ในปัจจุบัน ไม่ได้เลย ควรเล่าหรือที่ท่านจะยืนยันว่า เราทำถึงธรรม ตามที่พระผู้มีพระภาค
ทรงแสดงแล้วว่า พระชินาสพเมื่อตายไปแล้ว ย่อมขาดสูญ ย่อมพินาศ ย่อมไม่เกิดอีก .

ย. ข้าแต่ท่านพระสารีบุตร เมื่อก่อนผมไม่รู้อย่างนี้ จึงได้เกิดทวิฏฐิอันชั่วช้าอย่างนั้น แต่
เดี๋ยวนี้ ผมละทวิฏฐิอันชั่วช้านั้นได้แล้ว และผมก็ได้บรรลธรรมแล้วเพราะฟังธรรมเทศนาของ
ท่านพระสารีบุตร .

[๒๐๔] สา. ดูกท่านยมกะ ถ้าชนทั้งหลาย ฟังถามท่านอย่างนี้ว่า ท่านยมกะ ภิกษุ
ผู้ที่เป็นพระอรหันตชินาสพ เมื่อตายไปแล้ว ย่อมเป็นอะไร ท่านถูกถามอย่างนั้น จะฟังกล่าวแก้
ว่าอย่างไร?

ย. ข้าแต่ท่านสารีบุตร ถ้าเขาถามอย่างนั้น ผมฟังกล่าวแก้อย่างนี้ว่ารูปแลไม่เที่ยง สิ่ง
ใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ สิ่งใดเป็นทุกข์ สิ่งนั้นดับไปแล้ว ถึงแล้วซึ่งการตั้งอยู่ไม่ได้ เวทนา
สัญญา สังขาร วิญญาณ ไม่เที่ยง สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ สิ่งใดเป็นทุกข์ สิ่งนั้นดับไป
แล้ว ถึงแล้วซึ่งการตั้งอยู่ไม่ได้ ข้าแต่ท่านสารีบุตร ผมถูกเขาถามอย่างนั้น ฟังกล่าวแก้ดังนี้ .

[๒๐๕] สา. ดีละๆ ยมกะ ถ้าอย่างนั้น เราจักอุปมาให้ท่านฟัง เพื่อหยั่งรู้ความซื่อ
นั้นให้ยิ่งๆ ขึ้น . ดูกท่านยมกะ เปรียบเหมือนคฤหบดี หรือบุตรของคฤหบดีผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์
มาก มีโคะมาก และเขารักษาตัวกวตชน เกิดมีบุรุษคนหนึ่งประสงค์ความพินาศ ประสงค์ความ
ไม่เป็นประโยชน์ ประสงค์ความไม่ปลอดภัย อยากจะปลงชีวิตเขาเสีย เขาฟังมีความคิดอย่างนี้ว่า
คฤหบดีและบุตรคฤหบดีนี้ เป็นคนมั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโคะมาก และเขามีการรักษาอย่าง
กวตชน การที่จะออกอาจปลงชีวิตนี้ ไม่ใช่เป็นการทำได้ง่ายเลย อย่างกระนั้นเลย เราฟังใช้อุปมา
ปลงชีวิต . บุรุษนั้น ฟังเข้าไปหาคฤหบดีหรือบุตรคฤหบดีนั้นแล้ว ฟังกล่าวอย่างนี้ว่า ผมขอเป็น
คนรับใช้ท่าน . คฤหบดีหรือบุตรคฤหบดีนั้น ฟังรับบุรุษนั้นไว้ใช้ เขาฟังรับใช้เรียบร้อยดีทุกประการ
คือ มีปรกติตื่นก่อน นอนภายหลัง คอยฟังคำสั่ง ประพฤติให้เป็นทีพอใจ กล่าวแต่ว่าจจะเป็นที่รัก
ใคร่ คฤหบดีหรือบุตรคฤหบดีนั้น เชื่อเขาโดยความเป็นมิตร โดยความเป็นสหาย และถึงความ
ไว้วางใจในเขา . เมื่อใด บุรุษนั้นฟังคิดว่า คฤหบดีหรือบุตรคฤหบดีไว้วางใจเราดีแล้ว เมื่อนั้น บุรุษ
นั้นรู้ว่า คฤหบดีหรือบุตรคฤหบดีอยู่ในที่ลับ ฟังปลงชีวิตเสียด้วยศาสตราอันคม . ท่านยมกะ ท่าน
จะสำคัญความซื่อนั้นเป็นไฉน ในกาลใด บุรุษนั้นเข้าไปหาคฤหบดีหรือบุตรคฤหบดีนั้นแล้ว
กล่าวอย่างนี้ว่า ผมขอรับใช้ท่านแมในกาลนั้น เขาก็เชื่อว่าเป็นผู้มาอยู่แล้ว ก็แต่คฤหบดีหรือบุตร
คฤหบดีนั้น หารู้จักบุรุษผู้มาว่า เป็นผู้มาเราไม่ . ในกาลใด บุรุษนั้นตื่นก่อน นอนภายหลัง
คอยฟังคำสั่ง ประพฤติให้เป็นทีพอใจ กล่าวแต่ว่าจจะเป็นที่รักใคร่ แมในกาลนั้น เขาก็เชื่อว่าเป็น
ผู้มาอยู่แล้ว ก็แต่คฤหบดีหรือบุตรคฤหบดีนั้น หารู้จักบุรุษผู้มานั้นว่า เป็นผู้มาเราไม่ . และใน
กาลใด บุรุษนั้นรู้ว่า คฤหบดีหรือบุตรคฤหบดีนั้นอยู่ในที่ลับ ฟังปลงชีวิตเสียด้วยศาสตราอันคม
แมในกาลนั้น เขาเป็นผู้มานั้นเอง ก็แต่คฤหบดีหรือบุตรคฤหบดีนั้น หารู้จักบุรุษนั้นว่า เป็นผู้มา
เราไม่ .

ย. อย่างนั้น ท่าน .

[๒๐๖] สา. ดูกท่านยมกะ ขอบุขมานี้ฉันใด ปุถุชนผู้มีได้สติบ ไม่ได้เห็นพระอริยะ
ทั้งหลาย ไม่ฉลาดในอริยธรรม ไม่ได้รับแนะนำในอริยธรรม ไม่ได้เห็นสัตบุรุษทั้งหลาย ไม่
ฉลาดในสัพปริสธรรม ไม่ได้รับแนะนำในสัพปริสธรรม ก็ฉันนั้นเหมือนกัน ย่อมเห็นรูป โดย
ความเป็นตน ย่อมเห็นตนมีรูป ย่อมเห็นรูปในตน หรือย่อมเห็นตนในรูป ย่อมเห็นเวทนา
โดยความเป็นตน ฯลฯ ย่อมเห็นสัญญา โดยความเป็นตน ฯลฯ ย่อมเห็นสังขาร โดยความเป็นตน
ฯลฯ ย่อมเห็นวิญญาณ โดยความเป็นตน ย่อมเห็นตนมีวิญญาณ ย่อมเห็นวิญญาณในตน หรือ
ย่อมเห็นตนในวิญญาณ . เขาย่อมไม่รู้ชัด ตามความเป็นจริงซึ่งรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ
อันไม่เที่ยงว่า ไม่เที่ยง ย่อมไม่รู้ชัดตามความเป็นจริงซึ่งรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ
อันเป็นทุกข์ว่า เป็นทุกข์ ย่อมไม่รู้ชัดตามความเป็นจริงซึ่งรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ
อันเป็นอนัตตาว่า เป็นอนัตตา ย่อมไม่รู้ชัดตามความเป็นจริงซึ่งรูป เวทนา สัญญา สังขาร
วิญญาณ อันปัจจัยปรุงแต่งว่า อันปัจจัยแต่ง ย่อมไม่รู้ชัดตามความเป็นจริงซึ่งรูป เวทนา สัญญา
สังขาร วิญญาณ อันเป็นผู้มา ว่าเป็นผู้มา . เขาย่อมเข้าไปถือมั่น ยึดมั่น ซึ่งรูป เวทนา สัญญา
สังขาร วิญญาณว่า เป็นตัวตนของเรา . อปาทานขันธ ๕ เหล่านี้ อันปุถุชนนั้นเข้าไปถือมั่น ยึด
มั่นแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อสิ่งมิใช่ประโยชน์เกื้อกูล เพื่อทุกข์ตลอดกาลนาน .

[๒๐๗] ดูกท่านยมกะ ส่วนพระอริยสาวกผู้ดับแล้ว ได้เห็นพระอริยะทั้งหลาย ฉลาด
ในอริยธรรม ได้รับแนะนำในอริยธรรมดีแล้ว ได้เห็นสัตบุรุษทั้งหลาย ฉลาดในสัพปริสธรรม
ได้รับแนะนำในสัพปริสธรรมดีแล้ว ย่อมไม่เห็นรูป โดยความเป็นตน ย่อมไม่เห็นตนมีรูป ย่อม
ไม่เห็นรูปในตน หรือย่อมไม่เห็นตนในรูป ย่อมไม่เห็นเวทนา โดยความเป็นตน ฯลฯ ย่อมไม่
เห็นสัญญา โดยความเป็นตน ฯลฯ ย่อมไม่เห็นสังขาร โดยความเป็นตน ฯลฯ ย่อมไม่เห็นวิญญาณ
โดยความเป็นตน ย่อมไม่เห็นตนมีวิญญาณ ย่อมไม่เห็นวิญญาณในตน หรือย่อมไม่เห็นตนใน
วิญญาณ . เขาย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงซึ่งรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ อันไม่เที่ยงว่า
ไม่เที่ยง . ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงซึ่งรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ อันเป็นทุกข์ว่า
เป็นทุกข์ . ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงซึ่งรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ อันเป็นอนัตตา

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๗ สุตตันตปิฎกที่ ๙ สังยุตตนิกาย ชนธวรวรรค
ว่าเป็นอนัตตา. ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงซึ่งรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ อันปัจเจก
ปรังแต่ ว่าปัจเจกปรังแต่. ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงซึ่งรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ
อันเป็นผู้ฆ่า เป็นผู้ฆ่า. เขาย่อมไม่เข้าไปถือมั่น ยึดมั่น ซึ่งรูป เวทนา สัญญา สังขาร
วิญญาณว่า เป็นตัวตนของเรา. อุปาทานขันธ ๕ เหล่านี้ อันอริยสาวกนั้น ไม่เข้าไปถือมั่น ยึด
มั่นแล้ว ย่อมเป็นไป เพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อสุขตลอดกาลนาน.

ย. ข้าแต่ท่านสาริบุตร ข้อที่เพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ของท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ผู้เช่น
นั้น เป็นผู้อนธะหรือ ใครประโยชน์ เป็นผู้กล่าวพร่ำสอน ย่อมเป็นเช่นนั้นแท้ ก็เล
จิตของผมหลุดพ้นแล้วจากอาสวะทั้งหลาย ไม่ถือมั่น เพราะได้พึงธรรมเทศนาของท่านสาริบุตร.

จบ สูตรที่ ๓.

๔. อนนารสูตร

ว่าด้วยสัตว์บุคคล ไม่มีในขันธ ๕

[๒๐๘] สมัยหนึ่งพระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูเขาศาลา ปามหาวัน ใกล้พระนคร
เวสาลี. ก็สมัยนั้น ท่านพระอนนาระอยู่ที่กระท่อมในป่า ไม่ไกลพระผู้มีพระภาค. ครั้น
อัญญเดียรธีย์ปริพาชก พวกเขามาเข้าหาท่านพระอนนาระจนถึงที่อยู่ ได้สนทนาปราศรัยกับท่านพระ-
*อนนาระ ครั้นผ่านการสนทนาปราศรัย พอให้ระลึกถึงกันแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว
จึงได้กล่าวกะท่านพระอนนาระว่า ดูกรท่านพระอนนาระ พระตถาคตเป็นอุดมบุรุษ เป็นยอดบุรุษ ทรงถึง
ความบรรลุนิยาม เมื่อจะทรงบัญญัติ ย่อมทรงบัญญัติ ในฐานะ ๔ นี้ คือสัตว์เบื้องหน้าแต่
ตายแล้ว ย่อมเกิดอีก ๑ ย่อมไม่เกิดอีก ๑ ย่อมเกิดอีกก็มี ย่อมไม่เกิดอีกก็มี ๑ ย่อมไม่เกิดอีก
อีกก็หาไม่ได้ ๑. เมื่อพวกปริพาชกกล่าวอย่างนั้นแล้ว ท่านพระอนนาระได้กล่าวกะอัญญเดียรธีย์
ปริพาชกเหล่านั้นว่า ดูกรท่านทั้งหลาย พระตถาคตทรงเป็นอุดมบุรุษ ทรงเป็นยอดบุรุษ ทรงถึง
ความบรรลุนิยาม เมื่อจะทรงบัญญัติ ย่อมทรงบัญญัติ นอกจากฐานะ ๔ เหล่านี้ คือ สัตว์เบื้อง
หน้าแต่ตายแล้ว ย่อมเกิดอีก ๑ ย่อมไม่เกิดอีก ๑ ย่อมเกิดอีกก็มี ย่อมไม่เกิดอีกก็มี ๑ ย่อมเกิดอีก
ก็หาไม่ได้ ย่อมไม่เกิดก็หาไม่ได้ ย่อมไม่เกิดอีกก็หาไม่ได้ ๑. เมื่อท่านพระอนนาระกล่าวอย่างนั้นแล้ว
อัญญเดียรธีย์ปริพาชกเหล่านั้นได้กล่าวกะท่านพระอนนาระว่า ภิกษุนี้จักเป็นภิกษุใหม่ บวชแล้ว
ไม่นาน ก็หรือว่าเป็นภิกษุเถระ แต่โง่เขลาไม่ฉลาด. ครั้นนั้น พวกอัญญเดียรธีย์ปริพาชกกล่าว
รุกรานท่านพระอนนาระด้วยวาตะว่าเป็นภิกษุใหม่ และเป็นผู้โง่เขลาแล้ว พวกเขากลจากอาสนะ
หลีกไป.

[๒๐๙] เมื่ออัญญเดียรธีย์ปริพาชกเหล่านั้น หลีกไปแล้วไม่นาน ท่านพระอนนาระได้มี
ความคิดว่า ถ้าอัญญเดียรธีย์ปริพาชกเหล่านั้น พึงถามเราต่อไป เมื่อเราพยากรณ์อย่างไร จึงจะ
ชื่อว่า ไม่เป็นผู้กล่าวตามที่อัญญเดียรธีย์ปริพาชกเหล่านั้นกล่าวแล้ว และชื่อว่า เป็นผู้กล่าว ตามที่
พระผู้มีพระภาคตรัสแล้ว ไม่พึงกล่าวต่อพระผู้มีพระภาคด้วยคำอันไม่จริง และพึงพยากรณ์ธรรม
สมควรแก่ธรรม ทั้งการคล้อยตามว่าที่ถูกต้อง ใดๆ จะไม่พึงถึงฐานะอันวิญญูชนจะติเตียนได้.
ลำดับนั้น ท่านพระอนนาระ จึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคจนถึงที่ประทับ ฯลฯ แล้วกราบทูลพระผู้มี
พระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส ข้าพระองค์อยู่ที่กระท่อมในป่า ไม่ไกล
พระผู้มีพระภาค ครั้นนั้น พวกอัญญเดียรธีย์ปริพาชกเป็นอันมาก พวกเขามาเข้าหาข้าพระองค์ถึงที่
อยู่ ฯลฯ กล่าวกะข้าพระองค์ว่า ดูกรท่านพระอนนาระ พระตถาคตทรงเป็นอุดมบุรุษ ทรงเป็น
ยอดบุรุษ ทรงถึงความบรรลุนิยาม เมื่อจะทรงบัญญัติในฐานะ ๔ เหล่านี้ คือ สัตว์เบื้องหน้า
แต่ตายแล้ว ย่อมเกิดอีก ๑ ย่อมไม่เกิดอีก ๑ ย่อมเกิดอีกก็มี ย่อมไม่เกิดอีกก็มี ๑ ย่อมเกิดก็หา
มิได้ ย่อมไม่เกิดก็หาไม่ได้ ๑. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อพวกอัญญเดียรธีย์ปริพาชกกล่าวอย่าง
นั้นแล้ว ข้าพระองค์จึงได้กล่าวกะพวกเขาว่า ดูกรท่านทั้งหลาย พระตถาคตทรงเป็นอุดมบุรุษ ทรง
เป็นยอดบุรุษ ทรงถึงความบรรลุนิยาม เมื่อจะทรงบัญญัติ ย่อมทรงบัญญัติ นอกจากฐานะ ๔
เหล่านี้ คือ สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้ว ย่อมเกิดอีก ๑ ย่อมไม่เกิดอีก ๑ ย่อมเกิดอีกก็มี ย่อม
ไม่เกิดอีกก็มี ๑ ย่อมเกิดอีกก็หาไม่ได้ ย่อมไม่เกิดอีกก็หาไม่ได้ ๑. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อ
ข้าพระองค์กล่าวอย่างนั้นแล้ว อัญญเดียรธีย์ปริพาชกเหล่านั้น ได้กล่าวกะข้าพระองค์ว่า ภิกษุนี้
จักเป็นภิกษุใหม่ บวชไม่นาน ก็หรือว่าเป็นเถระ แต่โง่เขลาไม่ฉลาด. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
อัญญเดียรธีย์ปริพาชกเหล่านั้น รุกรานข้าพระองค์ด้วยวาตะว่า เป็นผู้ใหม่ เป็นผู้เขลาแล้ว หลกจาก
อาสนะหลีกไป. เมื่ออัญญเดียรธีย์ปริพาชกเหล่านั้น หลีกไปแล้วไม่นาน ข้าพระองค์เกิดความ
คิดว่า ถ้าอัญญเดียรธีย์ปริพาชกเหล่านั้น พึงถามเราต่อไป เมื่อเราพยากรณ์อย่างไร จึงจะชื่อว่า
ไม่เป็นผู้กล่าว ตามที่อัญญเดียรธีย์ปริพาชกเหล่านั้นกล่าวแล้ว และชื่อว่า เป็นผู้กล่าว ตามที่
พระผู้มีพระภาคตรัสแล้ว ไม่พึงกล่าวต่อพระผู้มีพระภาคด้วยคำอันไม่จริง และพยากรณ์ธรรมสมควร
แก่ธรรม ทั้งการคล้อยตามว่าที่ถูกต้อง ใดๆ จะไม่พึงถึงฐานะอันวิญญูชนจะติเตียนได้.

[๒๑๐] พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรอนนาระ เธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน
รูปเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

อ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

อ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๗ สุตตันตปิฎกที่ ๙ สังยุตตนิกาย ชนธวาวรรค

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ควรหรือหนอ ที่จะตามเห็นสิ่งนั้นว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่นเป็นตัวตนของเรา?

อ. ไม่ควรเห็นอย่างนั้น พระเจ้าข้า.

พ. เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เที่ยงหรือไม่เที่ยง?

อ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. เพราะเหตุนี้แล ฯลฯ อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ ย่อมรู้ชัดว่า ฯลฯ กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี.

[๒๑๑] พ. ดูกอรอนราระ เธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน เธอยอมเห็นรูปว่าเป็นสัตว์บุคคลหรือ?

อ. ไม่ใช้อย่างนั้น พระเจ้าข้า.

พ. เธอยอมเห็นเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณว่า เป็นสัตว์บุคคลหรือ?

อ. ไม่ใช้อย่างนั้น พระเจ้าข้า.

[๒๑๒] พ. ดูกอรอนราระ เธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน เธอยอมเห็นว่า สัตว์บุคคลในรูปหรือ?

อ. ไม่ใช้อย่างนั้น พระเจ้าข้า.

พ. เธอยอมเห็นว่า สัตว์บุคคลอื่นจากรูปหรือ?

อ. ไม่ใช้อย่างนั้น พระเจ้าข้า.

พ. เธอยอมเห็นว่า สัตว์บุคคลในเวทนาหรือ?

อ. ไม่ใช้อย่างนั้น พระเจ้าข้า.

พ. เธอยอมเห็นว่า สัตว์บุคคลอื่นจากเวทนาหรือ?

อ. ไม่ใช้อย่างนั้น พระเจ้าข้า.

พ. เธอยอมเห็นว่า สัตว์บุคคลในสัญญาหรือ?

อ. ไม่ใช้อย่างนั้น พระเจ้าข้า.

พ. เธอยอมเห็นว่า สัตว์บุคคลอื่นจากสัญญาหรือ?

อ. ไม่ใช้อย่างนั้น พระเจ้าข้า.

พ. เธอยอมเห็นว่า สัตว์บุคคลในสังขารหรือ?

อ. ไม่ใช้อย่างนั้น พระเจ้าข้า.

พ. เธอยอมเห็นว่า สัตว์บุคคลอื่นจากสังขารหรือ?

อ. ไม่ใช้อย่างนั้น พระเจ้าข้า.

พ. เธอยอมเห็นว่า สัตว์บุคคลในวิญญาณหรือ?

อ. ไม่ใช้อย่างนั้น พระเจ้าข้า.

พ. เธอยอมเห็นว่า สัตว์บุคคลอื่นจากวิญญาณหรือ?

อ. ไม่ใช้อย่างนั้น พระเจ้าข้า.

[๒๑๓] พ. ดูกอรอนราระ เธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน เธอยอมเห็นว่า สัตว์บุคคลมีรูป มีเวทนา มีสัญญา มีสังขาร มีวิญญาณ อย่างนั้นหรือ?

อ. ไม่ใช้อย่างนั้น พระเจ้าข้า.

[๒๑๔] พ. ดูกอรอนราระ เธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน เธอยอมเห็นว่า สัตว์บุคคลนี้ไม่มีรูป ไม่มีเวทนา ไม่มีสัญญา ไม่มีสังขาร ไม่มีวิญญาณ อย่างนั้นหรือ?

อ. ไม่ใช้อย่างนั้น พระเจ้าข้า.

พ. ดูกอรอนราระ ก็โดยที่จริง โดยที่แท้ เธอค้นหาสัตว์บุคคลในชั้น ๕ เหล่านี้ในปัจจุบันไม่ได้เลย ควรแลหรือที่เธอจะพยากรณ์ว่า พระตถาคตเป็นอุดมบุรุษ เป็นยอดบุรุษ ถึงความบรรลุชั้นเยี่ยม เมื่อจะบัญญัติ ย่อมบัญญัติไว้จากฐานะ ๔ เหล่านี้ คือ สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้ว ย่อมเกิดอีก ๑ ย่อมไม่เกิดอีก ๑ ย่อมเกิดอีกก็มี ย่อมไม่เกิดอีกก็มี ๑ ย่อมเกิดอีกก็หาไม่ได้ ย่อมไม่เกิดอีกก็หาไม่ได้ ๑?

อ. ข้อนั้นไม่ควรเลย พระเจ้าข้า.

พ. ฤกษ์ๆ อนราระ ทั้งเมื่อก่อนและทั้งบัดนี้ เราย่อมบัญญัติทุกข์ และความดับทุกข์
จบ สูตรที่ ๔.

๕. วัฏกสิสูตร

ว่าด้วยการเห็นธรรมชื่อว่าเห็นพระพุทธเจ้า

[๒๑๕] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวัน กลันทกนิวาปสถาน ใกล้พระนครราชคฤห์. สมัยนั้นแล ท่านพระวัฏกสิอาพาธ มีทุกข์ เป็นไข้หนัก ได้รับทุกข์-

* เวทนา พักอยู่ที่นิวาสของนายช่างหม้อ. ครั้งนั้น ท่านพระวัฏกสิ เรียกภิกษุผู้ปฏิบัติจากทั้งหลายมาแล้ว กล่าวว่า มาเถิดอาวโส ท่านทั้งหลาย จงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ จงถวายบังคมพระยุคลบาทด้วยเศียรเกล้า ตามคำของเราแล้ว ทูลว่า พระเจ้าข้า วัฏกสิภิกษุอาพาธ เป็นไข้หนัก ได้รับทุกข์เวทนา ท่านถวายบังคมพระยุคลบาทของพระองค์ด้วยเศียรเกล้า และพวกท่านจงทูลอย่างนี้ว่า พระเจ้าข้า ได้ยินว่า ท่านขอประทานวโรกาส ขอทูลเชิญพระผู้มีพระภาค

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๗ สุตตันตปิฎกที่ ๙ สังยุตตนิกาย ชนธวาวรรค
ทรงอาศัยความมอญเคราะห์ เสด็จเข้าไปหาท่านวัฏฏลิถึงที่อยู่เกิด . ภิกษุเหล่านั้น รับคำท่านวัฏฏลิ
แล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ ครั้นแล้ว ได้กราบทูลว่า พระเจ้าข้า วัฏฏลิ-

* ภิกษุอาพาธ เป็นไข้หนัก ได้รับทุกขเวทนา ท่านถวายบังคมพระยุคลบาทของพระองค์ด้วยเศียร
เกล้า และทูลอย่างนี้ว่า พระเจ้าข้า ได้ยินว่า ท่านขอประทานพระวโรกาส ขอทูลเชิญพระผู้มี-

* พระภาคทรงอาศัยความมอญเคราะห์ เสด็จเข้าไปหาวัฏฏลิภิกษุถึงที่อยู่เกิด พระผู้มีพระภาคทรงรับ
นิมนต์ด้วยคชณิภาพ .

[๒๑๖] ครั้นนั้นแล พระผู้มีพระภาคทรงครองผ้าแล้ว ทรงถือบาตรและจีวร เสด็จเข้า
ไปหาท่านพระวัฏฏลิถึงที่อยู่ ท่านพระวัฏฏลิ ได้เห็นพระผู้มีพระภาคเสด็จมาแต่ไกล ครั้นเห็น
แล้ว ก็ลุกขึ้นจากเตียง . ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะท่านพระวัฏฏลิว่า อย่าเลย วัฏฏลิ

เธออย่าลุกจากเตียงเลย อาสนะเหล่านี้ ที่เขาปลาดไว้มีอยู่ เราจะนั่งที่อาสนะนั้น . พระผู้มีพระ-

* ภาคประทับนั่งบนอาสนะที่เขาปลาดไว้ . ครั้นแล้ว ได้ตรัสถามท่านพระวัฏฏลิว่า ดูกรวัฏฏลิ

เธอพอทนได้หรือ พอยังอัตภาพให้เป็นไปได้หรือ ทุกขเวทนานั้น ปรากฏว่าทเลาลง ไม่กำเริบ
ขึ้นหรือ . ท่านพระวัฏฏลิกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ทนไม่ไหว ไม่สามารถ

ยังอัตภาพให้เป็นไปได้ ทุกขเวทนาของข้าพระองค์แรงกล้า มีแต่กำเริบขึ้น ไม่ทเลาลงเลย ทุกข-

* เวทนาปรากฏว่ากำเริบขึ้น ไม่ทเลาลงเลย .
พ. ดูกรวัฏฏลิ เธอไม่มีความรำคาญ ไม่มีความเดือดร้อนอะไรบ้างหรือ?

ว. พระเจ้าข้า ที่แท้จริง ข้าพระองค์มีความรำคาญไม่น้อย มีความเดือดร้อนอยู่ไม่น้อย
เลย .

พ. ดูกรวัฏฏลิ ก็ตัวเธอเอง ไม่ดิ้นรนตนเองได้โดยคิลบ้างหรือ?

ว. พระเจ้าข้า ตัวข้าพระองค์เอง จะดิ้นรนได้โดยคิลก็หาไม่ .

พ. ดูกรวัฏฏลิ ถ้าหากว่า ตัวเธอเองดิ้นรนตนเอง โดยคิลไม่ได้ เมื่อเป็นเช่นนั้น

เธอจะมีความรำคาญและมีความเดือดร้อนอะไร?

ว. พระเจ้าข้า จำเดิมแต่กาลนานมาแล้ว ข้าพระองค์ประสงค์จะเข้าไปเฝ้าพระผู้มี
พระภาค แต่ไว้ในร่างกายของข้าพระองค์ ไม่มีกำลังพอที่จะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคได้ .

พ. อย่าเลย วัฏฏลิ ร่างกายอันเปื่อยเน่าที่เธอเห็นนี้ จะมีประโยชน์อะไร? ดูกรวัฏฏลิ

ผู้ใดแล เห็นธรรม ผู้นั้นชื่อว่ายอมเห็นเรา ผู้ใดเห็นเรา ผู้นั้นชื่อว่ายอมเห็นธรรม . วัฏฏลิ

เป็นความจริง บุคคลเห็นธรรม ก็ยอมเห็นเรา บุคคลเห็นเราก็กยอมเห็นธรรม . วัฏฏลิ เธอจะ

สำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน รูปเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ว. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า .

พ. กิเลสใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ว. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า .

พ. กิเลสใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ควรหรือหนอ ที่จะตาม

เห็นสิ่งนั้นว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่นเป็นตัวตนของเรา?

ว. ไม่ควรเห็นอย่างนั้น พระเจ้าข้า .

พ. เพราะเหตุนี้แล ฯลฯ อริยสาวกเห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ ย่อมทราบชัดว่า ฯลฯ

กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้มี .

ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสสอน ท่านพระวัฏฏลิ ด้วยพระโอวาทนี้แล้ว ทรงลุก

จากอาสนะ เสด็จไปยังกุเชาภิขณิก .

[๒๑๗] ครั้นนั้นแล พระวัฏฏลิ เมื่อพระผู้มีพระภาคเสด็จหลีกไปแล้วไม่นาน ได้เรียก

ภิกษุอุปฐากทั้งหลายมาแล้ว กล่าวว่า มาเถิด อาวุโส ท่านจงช่วยอุ้มเราขึ้นเตียงแล้ว ห้ามไป

ยังวิหารกาฬิสลาข้างกุเชาภิขณิก ก็ภิกษุผู้เช่นนั้นกับเรา ไฉนเล่า จะพึงสำคัญว่าตนพึงทำกาละ ใน

ละแวกบ้านเล่า? ภิกษุอุปฐากเหล่านั้น รับคำท่านวัฏฏลิแล้ว อุ้มท่านพระวัฏฏลิขึ้นเตียง ห้าม

ไปยังวิหารกาฬิสลา ข้างกุเชาภิขณิก . ครั้นนั้นแล พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ที่กุเชาภิขณิกตลอด

ราตรีและวันที่ยังเหลืออยู่นั้น . ครั้นนั้น เมื่อปฐมยามล่วงไปแล้ว เทวดา ๒ องค์ มีฉวีวรรณ

งดงาม ทำกุเชาภิขณิกให้สว่างทั่วไปทั้งหมดแล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ

ได้ยินอยู่ ณ ส่วนข้างหนึ่ง . ครั้นแล้ว เทวดาองค์หนึ่ง ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า พระเจ้าข้า

วัฏฏลิภิกษุ คิดเพื่อความหลุดพ้น . เทวดาอีกองค์หนึ่ง ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า พระเจ้าข้า

ก็วัฏฏลิภิกษุนั้นหลุดพ้นดีแล้ว จักหลุดพ้นได้แน่แท้ . เทวดาเหล่านั้น ได้กราบทูลอย่างนี้แล้ว

ครั้นแล้ว ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค ทำประทักษิณแล้ว ก็หายไป ณ ที่นั่นเอง .

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๗ สุตตันตปิฎกที่ ๙ สังยุตตนิกาย ชนธวาวรรค

[๒๑๘] ครั้นพอราตรีนั้นผ่านไป พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมารับสั่งว่า มาเถิด ภิกษุทั้งหลาย จงพากันเข้าไปหาวัฏฏิกภิกษุซึ่งที่อยู่ ครั้นแล้วจึงบอกวัฏฏิกภิกษุอย่างนี้ว่า อาวุโส วัฏฏิก ท่านจงฟังพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคและคำของเทวดา ๒ องค์ อาวุโส ฌ รัตรินี้ เมื่อปฐมยามผ่านไปแล้ว เทวดา ๒ องค์ ผู้มีวิวรณงนงาม ทำภูเขาศิขณภูฏให้สว่างทั่วไปทั้งหมด เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว เทวดาองค์หนึ่ง ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า พระเจ้าข้า วัฏฏิกภิกษุ คิดเพื่อความหลุดพ้น เทวดาอีกองค์หนึ่ง ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า พระเจ้าข้า วัฏฏิกภิกษุ นั้น หลุดพ้นดีแล้ว จักหลุดพ้นได้แน่แท้. อาวุโส วัฏฏิก แต่ว่าพระผู้มีพระภาค ตรัสกะท่านอย่างนี้ว่า อย่ากลัวเลย วัฏฏิก อย่ากลัวเลย วัฏฏิก จักมีความตายอันไม่ต่ำช้าแก่เธอ จักมีกาลกิริยาอันไม่เลวทรามแก่เธอ. ภิกษุเหล่านั้น รับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว เข้าไปหาท่านพระวัฏฏิกถึงที่อยู่ ครั้นแล้ว ได้กล่าวกะท่านวัฏฏิกว่า อาวุโส วัฏฏิก ท่านจงฟังพระดำรัสของพระผู้มีพระภาค และคำของเทวดา ๒ องค์.

[๒๑๙] ครั้นนั้นแล ท่านพระวัฏฏิกเรียกภิกษุอุปัฏฐากทั้งหลายมาแล้วกล่าวว่า มาเถิด อาวุโส ท่านจงช่วยกันอุ้มเราลงจากเตียง เพราะว่า ภิกษุผู้เช่นกับเรานี้บนอาสนะสูงแล้ว จะพึงสำคัญว่า ตนควรฟังคำสั่งสอนของพระผู้มีพระภาคนี้ได้อย่างไรเล่า? ภิกษุเหล่านั้น รับคำของท่านพระวัฏฏิกแล้ว ก็ช่วยกันอุ้มท่านพระวัฏฏิกลงจากเตียงแล้ว กล่าวว่า ฌ รัตรินี้ เมื่อปฐมยามล่วงไปแล้ว เทวดา ๒ องค์ ฯลฯ ได้ยินอยู่ ณ ที่สมควรส่วนข้างหนึ่ง. ครั้นแล้ว เทวดาองค์หนึ่ง ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า พระเจ้าข้า วัฏฏิกภิกษุ คิดเพื่อความหลุดพ้น เทวดาอีกองค์หนึ่ง ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า พระเจ้าข้า วัฏฏิกภิกษุ นั้น หลุดพ้นแล้ว จักหลุดพ้นได้แน่แท้. อาวุโส วัฏฏิก แต่ว่าพระผู้มีพระภาคได้ตรัสถึงท่านอย่างนี้ว่า อย่ากลัวเลย วัฏฏิก อย่ากลัวเลย วัฏฏิก จักมีความตายอันไม่ต่ำช้าแก่เธอ จักมีกาลกิริยาไม่เลวทรามแก่เธอ. พระวัฏฏิกกล่าวว่า อาวุโส ถ้าเช่นนั้น ท่านจงช่วยถวายบังคมพระยุคลบาทของพระผู้มีพระภาคด้วยเศียรเกล้า ตามคำของผมนั้นว่า พระเจ้าข้า วัฏฏิกภิกษุอาพาธ เป็นไข้หนักได้รับทุกขเวทนา เธอถวายบังคมพระยุคลบาทของพระผู้มีพระภาคด้วยเศียรเกล้า และยังได้สั่งมากราบทูล อย่างนี้ว่า พระเจ้าข้า ข้าพระองค์ไม่เคลือบแคลงว่า รูปไม่เที่ยง ไม่สงสยว่า สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ ไม่สงสยว่า สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ความพอใจก็ดี ความกำหนดก็ดี ความรักใคร่ก็ดี ในสิ่งนั้น มิได้มีแก่ข้าพระองค์. ข้าพระองค์ไม่เคลือบแคลงว่า เวทนา . . . สัญญา . . . สังขาร . . . วิญญาณไม่เที่ยง ไม่สงสยว่า สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ ไม่สงสยว่า สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ความพอใจก็ดี กำหนดก็ดี ความรักใคร่ก็ดี ในสิ่งนั้น มิได้มีแก่ข้าพระองค์ ดังนี้. ภิกษุเหล่านั้น รับคำท่านพระวัฏฏิกแล้วหลีกไป ครั้นนั้น เมื่อภิกษุเหล่านั้น หลีกไปไม่นาน ท่านพระวัฏฏิกก็นำเอาศาตรามา.

[๒๒๐] ครั้นนั้นแล ภิกษุเหล่านั้น เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง. ครั้นแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ วัฏฏิกภิกษุอาพาธ เป็นไข้หนัก ได้รับทุกขเวทนา ท่านจงถวายบังคมพระยุคลบาทของพระผู้มีพระภาคด้วยเศียรเกล้า และยังได้สั่งมากราบทูลอย่างนี้ว่า พระเจ้าข้า ข้าพระองค์ไม่เคลือบแคลงว่า รูปไม่เที่ยง ไม่สงสยว่า สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ ไม่สงสยว่า สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ความพอใจก็ดี ความกำหนดก็ดี ความรักใคร่ก็ดี ในสิ่งนั้น มิได้มีแก่ข้าพระองค์. ข้าพระองค์ไม่เคลือบแคลงว่า เวทนา . . . สัญญา . . . สังขาร . . . วิญญาณไม่เที่ยง ไม่สงสยว่า สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ ไม่สงสยว่า สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ความพอใจก็ดี ความกำหนดก็ดี ความรักใคร่ก็ดี ในสิ่งนั้น มิได้มีแก่ข้าพระองค์ ดังนี้.

[๒๒๑] ครั้นนั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมารับสั่งว่า มาไปกันเถิด ภิกษุทั้งหลาย เราจะพากันไปยังวิหารกาฬสิลา ข้างภูเขาอิสสิคิลี ซึ่งเป็นที่ที่วัฏฏิกภิกษุบุตรนำเอาศาตรามา. ภิกษุเหล่านั้น รับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว. ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จไปยังวิหารกาฬสิลา ข้างภูเขาอิสสิคิลี พร้อมด้วยภิกษุเป็นจำนวนมาก. ได้ทอดพระเนตรเห็น ท่านพระวัฏฏิกนอนคอบิดอยู่บนเตียงแต่ไกลเดียว. ก็สมัยนั้นแล ปรากฏเป็นกลุ่มควัน กลุ่มหมอก ลอยไป ทางทิศบูรพา ทิศปัจจิม ทิศอุดร ทิศทักษิณ ทิศเบื้องบน ทิศเบื้องต่ำ และอนหิต. ลำดับนั้นเอง พระผู้มีพระภาคก็ตรัสกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายมองเห็นกลุ่มควัน กลุ่มหมอก ลอยไปทางทิศบูรพา ฯลฯ และอนหิตหรือไม่? ภิกษุเหล่านั้นกราบทูลว่า เห็น พระเจ้าข้า.

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย นั้นแหละคือมารใจหยาบช้า ค้นหาวิญญาณของวัฏฏิกภิกษุบุตร ด้วยคิดว่าวิญญาณของวัฏฏิกภิกษุบุตร ตั้งอยู่ ณ ที่แห่งไหนหนอ? ดูกรภิกษุทั้งหลาย วัฏฏิกภิกษุ-

* บุตรมีวิญญาณไม่ได้ตั้งอยู่ ปรินิพพานแล้ว.

จบ สุตที่ ๕.

๖. อัสนชิสูตร

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๗ สุตตันตปิฎกที่ ๙ สังยุตตนิกาย ชนธวาวรรค
ว่าด้วยความเป็นอนิจจังแห่งเวทนา

[๒๒๒] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวัน กลันทกนิวา-

*ปสสถาน ใกล้พระนครราชคฤห์. กิสมัยนั้นแล ท่านพระอัสสชิอาพาธ เป็นไข้หนัก ได้รับทุกข-

*เวทนา พักอยู่ที่อารามของกิสสปิเศรษฐี. ครั้นนั้น ท่านพระอัสสชิเรียกภิกษุผู้อุปัฏฐากทั้งหลาย มาแล้วกล่าวว่า มาเถิดอาวุโสทั้งหลาย ขอท่านทั้งหลาย จงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ จงถวายบังคมพระยุคลบาทของพระผู้มีพระภาคด้วยเศียรเกล้า ตามคำของเราว่า พระเจ้าข้า อัสสชิ-

*ภิกษุอาพาธ เป็นไข้หนัก ได้รับทุกขเวทนา และท่านทั้งหลายจงทูลอย่างนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้ เจริญ ขอประทานพระวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคทรงอาศัยความมอญเคราะห์ เสด็จเข้าไปหา อัสสชิภิกษุถึงที่อยู่เถิด. ภิกษุเหล่านั้น รับคำท่านอัสสชิแล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง. ครั้นแล้ว ได้กราบทูล พระผู้มีพระภาคว่า พระเจ้าข้า อัสสชิภิกษุ อาพาธ เป็นไข้หนัก ได้รับทุกขเวทนา ท่าน ถวายบังคมพระยุคลบาทของพระผู้มีพระภาคด้วย เศียรเกล้า และสิ่งมากราบทูลว่า พระเจ้าข้า ขอประทานพระวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคทรงอาศัยความมอญเคราะห์ เสด็จเข้าไปหาอัสสชิ ภิกษุถึงที่อยู่เถิด. พระผู้มีพระภาคทรงรับอาราธนาโดยดุษณีภาพ.

[๒๒๓] ครั้นนั้นแล เป็นเวลาเย็น พระผู้มีพระภาคเสด็จออกจากที่พักผ่อนแล้ว เสด็จเข้าไปหาท่านพระอัสสชิถึงที่อยู่ ท่านพระอัสสชิ ได้แลเห็นพระผู้มีพระภาคเสด็จมาแต่ไกล ครั้นเห็นแล้ว ก็ลุกขึ้นจากเตียง. ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะท่านพระอัสสชิว่า อยะเลย อัสสชิ เธออย่าลุกจากเตียงเลย อาสนะเหล่านี้ ที่เขาปลาดไว้มีอยู่ เราจะนั่งที่อาสนะนั้น. พระผู้มีพระภาค ประทับนั่งบนอาสนะที่เขาปลาดไว้. ครั้นแล้ว ได้ตรัสถามท่านพระอัสสชิว่า ดูกุรอัสสชิ เธอพอทนได้หรือ พอยังอดภาพให้เป็นไปได้หรือ ฯลฯ ทุกขเวทนานั้นปรากฏว่า ทุเลาลง ไม่กำเริบขึ้นหรือ? ท่านพระอัสสชิกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ ทนไม่ไหว ไม่สามารถจะยังอดภาพให้เป็นไปได้ ฯลฯ ทุกขเวทนานั้นปรากฏว่า กำเริบขึ้น ไม่ทุเลาลงเลย.

พ. ดูกุรอัสสชิ เธอไม่มีความรำคาญ ไม่มีความเดือดร้อนอะไรบ้างหรือ?

อ. พระเจ้าข้า แท้ที่จริง ข้าพระองค์มีความรำคาญ ไม่น้อย มีความเดือดร้อนอยู่ไม่น้อย เลย.

พ. ดูกุรอัสสชิ ก็ตัวเธอเองไม่ตึงเตียนตนเองได้โดยศีลบ้างหรือ?

อ. พระเจ้าข้า ตัวข้าพระองค์เองจะตึงเตียนข้าพระองค์เองได้โดยศีลก็หาไม่.

พ. ดูกุรอัสสชิ ถ้าหากว่า ตัวเธอเองตึงเตียนตนเองโดยศีลไม่ได้ เมื่อเป็นเช่นนั้น เธอ จะมีความรำคาญและความเดือดร้อนอะไร?

อ. พระเจ้าข้า ครึ่งก่อน ข้าพระองค์ระงับกายสังขาร (ลมหายใจเข้าออก) ได้อย่าง ลำบาก จึงไม่ได้สมาธิ เมื่อข้าพระองค์ไม่ได้สมาธิ จึงเกิดความคิดอย่างนี้ว่า เราไม่เสื่อมหรือหนอ.

พ. ดูกุรอัสสชิ สมณพราหมณ์ที่มีสมาธิเป็นสาระ มีสมาธิเป็นสามัญญะ เมื่อไม่ได้ สมาธินั้น ย่อมเกิดความคิดอย่างนี้ว่า เราทั้งหลายไม่เสื่อมหรือหนอ. ดูกุรอัสสชิ เธอจะสำคัญ ความข้อนี้เป็นไฉน รูปเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

อ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า ฯลฯ

พ. วิญญาณเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

อ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า ฯลฯ

พ. เพราะเหตุนี้แล ฯลฯ อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ ย่อมทราบ ชัดว่า ฯลฯ ก็อันเพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้มี. ถ้าอริยสาวกนั้น ได้เสวยสุขเวทนา ก็ทราบชัดว่า สุขเวทนานั้นไม่เที่ยง ไม่น่าพอใจ ไม่น่าเพลิดเพลิน หากว่า เสวยทุกขเวทนา ก็ทราบชัดว่า ทุกขเวทนานั้นไม่เที่ยง ไม่น่าพอใจ ไม่น่าเพลิดเพลิน ถ้าหากว่า เสวยอทุกขมสุขเวทนา ก็ทราบ ชัดว่า อทุกขมสุขเวทนานั้นไม่เที่ยง ไม่น่าพอใจ ไม่น่าเพลิดเพลิน หากว่า เสวยสุขเวทนา ก็ ปรากฏจากความยินดีในร้าย เสวยสุขเวทนานั้น ถ้าหากว่า เสวยทุกขเวทนา ก็ปรากฏจาก ความ ยินดีในร้าย เสวยทุกขเวทนานั้น ถ้าหากว่า เสวยอทุกขมสุขเวทนา ก็ปรากฏจาก ความ ยินดีในร้าย เสวยอทุกขมสุขเวทนานั้น ย่อมทราบชัดว่า เวทนานั้น ไม่เที่ยง ไม่น่าพอใจ ไม่น่าเพลิดเพลิน. หากว่า เสวยเวทนา ๑- มีกายเป็นที่สุด ก็ทราบชัดว่า เสวยเวทนามีกายเป็นที่สุด ถ้าเสวยเวทนามี ชีวิตเป็นที่สุด ก็ทราบชัดว่า เสวยเวทนา ๒- มีชีวิตเป็นที่สุด ทราบชัดว่า ก่อนแต่จะสิ้นชีวิต เพราะกายแตก ความเสวยอารมณ์ทั้งมวลในโลกนี้ไม่น่ายินดี จักเป็นของเย็น.

[๒๒๔] ดูกุรอัสสชิ อุปมาเหมือนประทีปน้ำมันจะพึงติดอยู่ได้ เพราะอาศัยน้ำมันและไส้ เชื้อไม่มีก็พึงดับ เพราะหมดน้ำมันและไส้ นั้น ฉะนั้น. ดูกุรอัสสชิ ภิกษุเมื่อเสวยเวทนามีกาย เป็นที่สุด ก็ทราบชัดว่า เสวยเวทนามีกายเป็นที่สุด เมื่อเสวยเวทนามีชีวิตเป็นที่สุด ก็ทราบชัด ว่า เสวยเวทนามีชีวิตเป็นที่สุด ทราบชัดว่า ก่อนแต่จะสิ้นชีวิต เพราะกายแตก ความเสวย อารมณ์ทั้งมวลในโลกนี้ไม่น่ายินดี จักเป็นของเย็น.

จบ สูตรที่ ๖.

๑๑. เวทนาทางทวารทั้ง ๕ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย

๑๒. เวทนาทางใจ

๗. เขมกสูตร

ว่าด้วยไม่มีตนในขันธ ๕

[๒๒๕] สมัยหนึ่ง ภิกษุผู้เป็นพระเถระหลายรูป อยู่ ณ โฆสิตาราม ใกล้พระนครโกสัมพี.

ก็สมัยนั้นแล ท่านพระเขมกะอาพาธ เป็นไข้หนัก ได้รับทุกขเวทนา พักอยู่ที่พทริการาม. ครั้นนั้นเป็นเวลาเย็น ภิกษุผู้เป็นพระเถระทั้งหลาย ออกจากที่พักผ่อนแล้ว เรียกท่านพระทาสกะมากล่าวว่า มาเถิด ท่านทาสกะ จงเข้าไปหาเขมกภิกษุถึงที่อยู่ จงบอกกะเขมกภิกษุอย่างนี้ว่า ดุรทธานเขมกะ พระเถระทั้งหลายได้ถามท่านอย่างนี้ว่า อาวุโส ท่านพออดทนได้หรือ ยังพอเยียวยาอัตภาพให้เป็นไปได้หรือ ทุกขเวทนาทุเลาลง ไม่กำเริบขึ้น ทุกขเวทนานั้น ปรากฏว่า ทุเลา ไม่กำเริบขึ้นหรือ? ท่านพระทาสกะรับคำภิกษุผู้เป็นเถระทั้งหลายแล้ว เข้าไปหาท่านพระเขมกะถึงที่อยู่ ได้กล่าวกะท่านพระเขมกะว่า ดุรทธานเขมกะ พระเถระทั้งหลายถามถึงท่านอย่างนี้ว่า อาวุโส ท่านพออดทนได้หรือ ยังพอเยียวยาอัตภาพให้เป็นไปได้หรือ ฯลฯ ท่านพระเขมกะตอบว่า ผมอดทนไม่ไหว เยียวยาอัตภาพให้เป็นไปไม่ได้ ทุกขเวทนาอันกล้าของผมหากำเริบขึ้น ไม่ทุเลาลงเลย ปรากฏว่ากำเริบขึ้น ไม่ทุเลาเลย.

[๒๒๖] ครั้นนั้น ท่านพระทาสกะเข้าไปหาภิกษุผู้เป็นเถระทั้งหลายถึงที่อยู่แล้ว ได้กล่าวกะภิกษุผู้เป็นเถระว่า ดุรทธานวุโสทั้งหลาย เขมกภิกษุกล่าวอย่างนี้ว่า อาวุโส ผมทนไม่ไหว เยียวยาอัตภาพให้เป็นไปไม่ได้ ฯลฯ

ก. มาเถิด ท่านทาสกะ ท่านจงเข้าไปหาเขมกภิกษุถึงที่อยู่ จงกล่าวกะเขมกภิกษุอย่างนี้ว่า ท่านเขมกะ พระเถระทั้งหลายกล่าวกะท่านอย่างนี้ว่า อาวุโส อุปาทานขันธ ๕ เหล่านี้ พระผู้มีพระภาคตรัสแล้ว คือ รูปาทานขันธ เวทนูปาทานขันธ สัญญูปาทานขันธ สังขารูปาทานขันธ วิทยัญญูปาทานขันธ. ท่านเขมกะพิจารณาเห็นอะไรๆ ในอุปาทานขันธทั้ง ๕ นี้ว่า เป็นต้น หรือว่ามีในตนหรือ? ท่านพระทาสกะรับคำภิกษุผู้เป็นเถระทั้งหลายแล้ว เข้าไปหาพระเขมกะถึงที่อยู่แล้ว กล่าวว่า ดุรทธานเขมกะ พระเถระทั้งหลายกล่าวกะท่านอย่างนี้ว่า อาวุโส อุปาทานขันธ ๕ เหล่านี้ พระผู้มีพระภาคตรัสแล้ว คือ รูปาทานขันธ ฯลฯ วิทยัญญูปาทานขันธ. ท่านเขมกะพิจารณาเห็นอะไรๆ ในอุปาทานขันธ ๕ นี้ว่า เป็นต้น หรือว่ามีในตนหรือ?

ข. อาวุโส อุปาทานขันธ ๕ เหล่านี้ พระผู้มีพระภาคตรัสแล้ว คือ รูปาทานขันธ ฯลฯ วิทยัญญูปาทานขันธ ผมไม่พิจารณาเห็นอะไรๆ ในอุปาทานขันธทั้ง ๕ นี้ว่า เป็นต้น หรือว่ามีในตน.

[๒๒๗] ครั้นนั้นแล ท่านพระทาสกะเข้าไปหาภิกษุผู้เถระทั้งหลายถึงที่อยู่ ครั้นแล้ว ได้กล่าวกะภิกษุผู้เถระทั้งหลายว่า ดุรทธานผู้มีอายุทั้งหลาย ภิกษุเขมกะกล่าวอย่างนี้ว่า อุปาทานขันธ ๕ เหล่านี้ พระผู้มีพระภาคตรัสแล้ว คือ รูปาทานขันธ ฯลฯ วิทยัญญูปาทานขันธ. ดุรทธานผู้มีอายุ ผมไม่ได้เห็นสิ่งอะไรๆ ในอุปาทานขันธ ๕ เหล่านี้ว่า เป็นต้น หรือว่ามีในตนเลย.

ก. มาเถิด ท่านทาสกะ ท่านจงเข้าไปหาภิกษุเขมกะถึงที่อยู่ ครั้นแล้ว จงกล่าวกะภิกษุเขมกะอย่างนี้ว่า อาวุโส พระเถระทั้งหลายกล่าวกะท่านอย่างนี้ว่า ดุรทธานวุโส อุปาทานขันธ ๕ เหล่านี้ พระผู้มีพระภาคตรัสแล้ว คือ รูปาทานขันธ ฯลฯ วิทยัญญูปาทานขันธ. ได้ทราบแล้ว ถ้าท่านเขมกะไม่พิจารณาเห็นอะไรๆ ในอุปาทานขันธ ๕ เหล่านี้ว่า เป็นต้น หรือว่ามีในตน ถ้าเช่นนั้น ท่านเขมกะก็เป็นพระอรหันตชินาสพ. ท่านพระทาสกะรับคำภิกษุผู้เถระทั้งหลายแล้ว เข้าไปหาท่านพระเขมกะถึงที่อยู่ ครั้นแล้ว ได้กล่าวว่า ดุรทธานเขมกะ พระเถระทั้งหลายกล่าวกะท่านอย่างนี้ว่า อุปาทานขันธ ๕ เหล่านี้ พระผู้มีพระภาคตรัสแล้ว คือ รูปาทานขันธ ฯลฯ วิทยัญญูปาทานขันธ. ได้ทราบแล้ว ถ้าท่านเขมกะไม่พิจารณาเห็นอะไรๆ ในอุปาทานขันธ ๕ เหล่านี้ว่า เป็นต้น หรือว่ามีในตน ถ้าเช่นนั้น ท่านเขมกะก็เป็นพระอรหันตชินาสพ.

ข. ดุรทธานวุโส อุปาทานขันธ ๕ เหล่านี้ พระผู้มีพระภาคตรัสแล้ว คือ รูปาทานขันธ ฯลฯ วิทยัญญูปาทานขันธ. ผมไม่ได้พิจารณาเห็นสิ่งอะไรๆ ในอุปาทานขันธ ๕ เหล่านี้ว่า เป็นต้น หรือว่ามีในตน และผมก็ไม่ได้เป็นพระอรหันตชินาสพ แต่ผมเข้าใจว่า เรามีในอุปาทานขันธ ๕ และผมไม่ได้พิจารณาเห็นว่า นี่เป็นเรา.

[๒๒๘] ครั้นนั้นแล ท่านพระทาสกะเข้าไปหาภิกษุผู้เถระถึงที่อยู่ ครั้นแล้ว ได้กล่าวกะภิกษุผู้เถระทั้งหลายว่า ดุรทธานผู้มีอายุทั้งหลาย ภิกษุเขมกะกล่าวอย่างนี้ว่า ดุรทธานวุโส อุปาทานขันธ ๕ เหล่านี้ พระผู้มีพระภาคตรัสแล้ว คือ รูปาทานขันธ ฯลฯ วิทยัญญูปาทานขันธ. ผมไม่ได้พิจารณาเห็นอะไรๆ ในอุปาทานขันธ ๕ เหล่านี้ว่า เป็นต้น หรือว่ามีในตน และผมก็ไม่ได้เป็นพระอรหันตชินาสพ แต่ผมเข้าใจว่า เรามีในอุปาทานขันธ ๕ และผมไม่ได้พิจารณาเห็นว่า นี่เป็นเรา.

ก. มาเถิด ท่านทาสกะ ท่านจงเข้าไปหาภิกษุเขมกะถึงที่อยู่ ครั้นแล้ว จงกล่าวกะภิกษุเขมกะอย่างนี้ว่า ท่านเขมกะ พระเถระทั้งหลายถามถึงท่านอย่างนี้ว่า ดุรทธานเขมกะ ที่ท่านกล่าวว่า เรามี นี้อย่างไร? ท่านกล่าวว่า เรามี หรือกล่าวว่า เรามีนอกจากรูป ท่านกล่าวว่า เวทนา สัญญา สังขาร วิทยัญญว่า เรามี หรือกล่าวว่า เรามีนอกจากวิทยัญญ. ดุรทธานเขมกะ ที่ท่านกล่าวว่า เรานั้น ใช้อย่างไร? ท่านพระทาสกะรับคำภิกษุผู้เถระทั้งหลายแล้ว

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๗ สุตตันตปิฎกที่ ๙ สังยุตตนิกาย ชนธวรวรรค
เข้าไปหาท่านพระเชมกะถึงที่อยู่ ครั้นแล้ว ได้กล่าวกะท่านพระเชมกะ ว่าท่านเชมกะ พระเถระ
ทั้งหลายกล่าวกะท่านอย่างนี้ว่า ดูกรท่านเชมกะ ที่ท่านกล่าวว่า เรามี นั้น คืออย่างไร? ท่าน
กล่าวรูปว่า เรามี หรือกล่าวว่า เรามีนอกจากรูป ท่านกล่าวเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณว่า
เรามี หรือกล่าวว่า เรามีนอกจากวิญญาณ . ดูกรท่านเชมกะ คำที่ท่านกล่าวว่า เรามี นั้น คืออย่างไร?

ข. พอที่เกิด ท่านทาสกะ การเดินไปเดินมาบ่อยๆ อย่างนี้ จะมีประโยชน์อะไร
อาวุโส จงไปหยิบเอาไม้เท้ามาเถิด ผมจักไปหาภิกษุผู้เถระทั้งหลายเอง .

[๒๒๙] ครั้นนั้น ท่านพระเชมกะยืนไม่เท้าเข้าไปหาภิกษุผู้เถระทั้งหลายถึงที่อยู่ ได้
สนทนาปราศรัยกับภิกษุผู้เถระทั้งหลาย ครั้นผ่านการสนทนาปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว นั่ง
ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง . ครั้นแล้ว ภิกษุผู้เถระทั้งหลาย ได้กล่าวกะท่านพระเชมกะว่า ดูกรท่าน
เชมกะ ที่ท่านกล่าวว่า เรามี นั้นคืออย่างไร ฯลฯ

ข. ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ผมไม่กล่าวรูปว่า เรามี ทั้งไม่กล่าวเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณว่า เรามี ทั้งไม่กล่าวว่ามีนอกจากรูป ไม่
กล่าวเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณว่า เรามี ทั้งไม่กล่าวว่ามีนอกจากรูป แต่ผม
เข้าใจว่า เรามีในอุปาทานขันธ ๕ และผมไม่ได้พิจารณาเห็นว่า นี่เป็นเรา เปรียบเหมือนกลืน
ดอกอบเชยก็ดี กลืนดอกปทุมก็ดี กลืนดอกบุณฑริก (บัวขาว) ก็ดี ผู้ใดหนอ จะฟังกล่าวอย่างนี้ว่า
กลืนใบ กลืนสีหรือว่ากลืนเกสร ผู้นั้นเมื่อกล่าวอย่างนี้ จะฟังกล่าวขบถหรือ?

ก. ไม่เป็นอย่างนั้น อาวุโส .

ข. ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ก็โดยที่ถูกต้อง เมื่อจะกล่าวแก่ ควรกล่าวแก้อย่างไร?

ก. ดูกรอาวุโส โดยที่ถูกต้อง เมื่อจะกล่าวแก่ ควรกล่าวแก่ว่า กลืนดอก .

ข. ดูกรอาวุโสทั้งหลาย จันนั้นเหมือนกันแล ผมไม่กล่าวรูปว่า เรามี ทั้งไม่กล่าวว่ามีนอกจากรูป ไม่
กล่าวเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณว่า เรามี ทั้งไม่กล่าวว่ามีนอกจากรูป แต่ผมเข้าใจว่า เรามีในอุปาทานขันธ ๕ และผมไม่ได้พิจารณาเห็นว่า นี่เป็นเรา .
สังโยชนส่วนเบื้องต่ำ ๕ พระอริยสาวกจะได้แล้วก็จริง แต่ท่านก็ยังถอนมานะ จันตะ อนุสัย
อย่างละเอียดในอุปาทานขันธ ๕ ว่า เรามี ไม่ได้ . สมัยต่อมา ท่านพิจารณาเห็นความเกิดขึ้นและ
ความเสื่อมไป ในอุปาทานขันธ ๕ ว่า รูปดังนี้ ความเกิดขึ้นแห่งรูปดังนี้ ความดับแห่งรูปดังนี้
เวทนาดังนี้ สัญญาดังนี้ สังขารดังนี้ วิญญาณดังนี้ ความเกิดขึ้นแห่งวิญญาณดังนี้ ความดับ
แห่งวิญญาณดังนี้ . เมื่อท่านพิจารณาเห็นความเกิดขึ้นและความเสื่อมไป ในอุปาทานขันธ ๕ เหล่า
นี้อยู่ แม้ท่านยังถอนมานะ จันตะ อนุสัยอย่างละเอียดในอุปาทานขันธ ๕ ว่า เรามี ไม่ได้ แต่
มานะ จันตะ และอนุสัยนั้น ก็ถึงการเพิกถอนได้ . ดูกรอาวุโสทั้งหลาย เปรียบเหมือนผ้า
เปื้อนเปรอะด้วยมลทิน เจ้าของทั้งหลายมอบผ้านั้นให้แก่ช่างซักฟอก ช่างซักฟอกขยี้ผ้านั้นในน้ำ
ด่างขี้เถ้า ในน้ำด่างเกลือ หรือในโคลมัยแล้ว เอาเชือกในน้ำใสสะอาด ผ้านั้นเป็นของสะอาดขาว
ผ่องก็จริง แต่ผ้านั้นยังไม่หมดกลืนน้ำด่างขี้เถ้า กลืนน้ำด่างเกลือ หรือกลืนโคลมัยที่ละเอียด ช่าง
ซักฟอกมอบผ้านั้นให้แก่เจ้าของทั้งหลาย เจ้าของทั้งหลายเก็บผ้านั้น ใส่ไว้ในหีบอบกลืน แม้ผ้านั้น
ยังไม่หมดกลืนน้ำด่างขี้เถ้า กลืนน้ำด่างเกลือ หรือกลืนโคลมัยที่ละเอียด แม้กลืนนั้นก็หายไป
จันใด . ดูกรอาวุโสทั้งหลาย สังโยชนเบื้องต่ำ ๕ พระอริยสาวกจะได้แล้วก็จริง แต่ท่านก็ยัง
ถอนมานะ จันตะ อนุสัยอย่างละเอียดในอุปาทานขันธ ๕ ว่า เรามี ไม่ได้ สมัยต่อมา ท่าน
พิจารณาเห็นความเกิดขึ้นและความเสื่อมไป ในอุปาทานขันธ ๕ ว่า รูปดังนี้ ความเกิดขึ้นแห่ง
รูปดังนี้ ความดับแห่งรูปดังนี้ เวทนาดังนี้ สัญญาดังนี้ สังขารดังนี้ วิญญาณดังนี้ ความเกิด
ขึ้นแห่งวิญญาณดังนี้ ความดับแห่งวิญญาณดังนี้ . เมื่อท่านพิจารณาเห็นความเกิดขึ้นและความ
เสื่อมไปในอุปาทานขันธ ๕ เหล่านี้อยู่ แม้ท่านยังถอนมานะ จันตะ อนุสัยอย่างละเอียดใน
อุปาทานขันธ ๕ ว่า เรามี ไม่ได้ แต่มานะ จันตะ และอนุสัยนั้น ก็ถึงการเพิกถอนได้
จันนั้น .

[๒๓๐] เมื่อท่านพระเชมกะกล่าวอย่างนี้แล้ว ภิกษุผู้เถระทั้งหลาย ได้กล่าวกะท่านพระ
เชมกะว่า ผมทั้งหลายไม่ได้ถามมุ่งหมายเบียดเบียนท่านเชมกะเลย แต่ว่า ท่านเชมกะสามารถพอ
จะบอก แสดง บัญญัติ แต่งตั้ง เปิดเผย จำแนก ทำให้ตื่น ซึ่งคำสั่งสอนของพระผู้มีพระภาค
นั้นโดยพิสดาร ตามที่ท่านเชมกะบอกแล้ว แสดงแล้ว บัญญัติแล้ว แต่งตั้งแล้ว เปิดเผยแล้ว
จำแนกแล้ว ทำให้ตื่นแล้ว โดยพิสดาร .

ท่านพระเชมกะได้กล่าวคำนี้แล้ว . ภิกษุผู้เถระทั้งหลายชื่นชมยินดีภายิตของท่านพระ
เชมกะ . ก็เมื่อท่านพระเชมกะกล่าวคำไวยากรณ์ภายิตอยู่ จิตของภิกษุผู้เถระประมาณ ๖๐ รูป และ
ของท่านพระเชมกะ พ้นแล้วจากอาสวะเพราะไม่ถือมั่น .

จบ สุตที่ ๗ .

๘. จันนสูตร

ว่าด้วยเหตุที่เรียกว่าเป็นสัมมาทิฏฐิ

[๒๓๑] สมัยหนึ่ง ภิกษุผู้เถระหลายรูป อยู่ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ใกล้พระนคร
พาราณสี . ครั้นนั้น ท่านพระจันนะออกจากที่เรือนในเวลาเย็น ถือลูกตาลเข้าไปสู่วิหาร ได้กล่าว
กะภิกษุผู้เถระทั้งหลายว่า ขอท่านพระเถระทั้งหลาย จงกล่าวสอนผมด้วย ขอท่านพระเถระ
ทั้งหลาย จงพราสสอนผมด้วย ขอท่านพระเถระทั้งหลาย จงแสดงธรรมมีกถาแก่ผมด้วย ตามที่ผม

จะพึงเห็นธรรมได้.

[๒๓๒] เมื่อพระฉันทะกล่าวอย่างนี้แล้ว ภิกษุผู้เถระทั้งหลายได้กล่าวกะท่านพระฉันทะ ว่า ดูกรท่านฉันทะ รูปไม่เที่ยง เวทนาไม่เที่ยง สัญญาไม่เที่ยง สังขารไม่เที่ยง วิญญาณไม่เที่ยง รูปเป็นอนัตตา เวทนาเป็นอนัตตา สัญญาเป็นอนัตตา สังขารเป็นอนัตตา วิญญาณเป็นอนัตตา สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง ธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตา. ลำดับนั้น ท่านพระฉันทะเกิดความ คิดนี้ว่า แม้เราก็คงมีความคิดเห็นอย่างนี้ว่า รูปไม่เที่ยง ฯลฯ วิญญาณไม่เที่ยง รูปเป็นอนัตตา ฯลฯ ญาณเป็นอนัตตา สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง ธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตา เมื่อเป็นเช่นนี้ จิตของเรา ไม่แล่นไป ไม่เลื่อมใส ไม่ตั้งอยู่ ไม่หลุดพ้น ในธรรมเป็นที่ระงับสังขารทั้งปวง ในการสลละ คินอุปริทั้งปวง ในความสิ้นตัณหา ในวิราคะ ในนิโรธ ในนิพพาน ความสะดุ้งกลัวและอุปาทาน ย่อมเกิดขึ้น ใจก็ถอยกลับอย่างนี้ว่า เมื่อเป็นเช่นนี้ อะไรเล่าเป็นตนของเรา. แต่ความคิดเห็น อย่างนี้ไม่มีแก่ผู้เห็นธรรม (สังจธรรม ๔) ใครหนอจะแสดงธรรมแก่เรา โดยที่เราจะพึงเห็นธรรม ได้.

[๒๓๓] ลำดับนั้นเอง ท่านพระฉันทะได้มีความคิดว่า ท่านพระอานนท์น้อย ฌ ไสยธรรม ไกลเมืองโกสัมพี ท่านพระอานนท์ผู้ซึ่งพระศาสดาทรงสรรเสริญและทรงยกย่องแล้ว ย่อมสามารถ แสดงธรรมแก่เพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลายผู้เป็นวิญญู และสามารถจะแสดงธรรมแก่เรา โดยที่ เรา จะพึงเห็นธรรมได้ อนึ่ง เราก็คงมีความคุ้นเคยในท่านพระอานนท์อยู่มาก อย่างกระนั้นเลย เราควรเข้าไปหาท่านพระอานนท์เถิด. ลำดับนั้น ท่านพระฉันทะก็เก็บเสนาสนะแล้ว ถือบาตรและจีวรเข้าไปหาท่านพระอานนท์ถึงที่อยู่ ฌ ไสยธรรม ไกลเมืองโกสัมพี ได้ปราศรัยกับท่านพระอานนท์ ครั้น ผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้วจึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง. ครั้นแล้ว ได้กล่าวกะท่าน พระอานนท์ว่า ท่านอานนท์ สมัยหนึ่ง ผมอยู่ ณ ปาอิสสิปตนะมฤคทายวัน ใกล้พระนครพาราณสี ครั้งนั้น ผมออกจากที่พักผ่อนในเวลาเย็น ถือลูกตาลเข้าไปสู่วิหาร ทางวิหารแล้ว ได้กล่าวกะ ภิกษุผู้เถระทั้งหลายว่า ขอท่านพระเถระทั้งหลาย จงกล่าวสอนผมด้วย ขอท่านพระเถระทั้งหลาย จงพร่ำสอนผมด้วย ขอท่านพระเถระทั้งหลาย จงแสดงธรรมิกถาแก่ผมด้วย ตามที่ผมจะพึงเห็น ธรรมได้. เมื่อผมกล่าวอย่างนี้แล้ว ภิกษุผู้เถระทั้งหลายได้กล่าวกะผมว่า ท่านฉันทะ รูปไม่เที่ยง ฯลฯ ญาณเป็นอนัตตา สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง ธรรม ทั้งปวงเป็นอนัตตา ดังนี้ ผมนั้นได้มีความคิดว่า แม้เราก็คงมีความคิดเห็นอย่างนั้นว่า รูปไม่เที่ยง ฯลฯ ญาณเป็นอนัตตา สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง ธรรม ทั้งปวงเป็นอนัตตา ก็เมื่อเป็นเช่นนี้ จิตของเรา ไม่แล่นไป ไม่เลื่อมใส ไม่ตั้งอยู่ ไม่หลุดพ้น ในธรรมเป็นที่ระงับสังขารทั้งปวง ในการสลละคินอุปริทั้งปวง ในความสิ้นตัณหา ในวิราคะ ในนิโรธ ในนิพพาน ความสะดุ้งกลัวและอุปาทานย่อมเกิดขึ้น ใจก็ถอยกลับอย่างนี้ว่า เมื่อเป็นเช่นนี้ อะไรเล่าเป็นตนของเรา. แต่ความคิดเห็นอย่างนี้ไม่มีแก่ผู้เห็นธรรม ใครหนอ จะแสดงธรรมแก่เรา โดยที่เราจะพึงเห็นธรรมได้. อ้าวโส ผมนั้นได้มีความคิดว่า ท่านพระอานนท์น้อย ฌ ไสยธรรม ไกลเมืองโกสัมพี ท่านพระอานนท์ผู้ซึ่งพระศาสดาทรงสรรเสริญและยกย่อง ย่อมสามารถแสดง ธรรมแก่เพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลายผู้เป็นวิญญู และสามารถจะแสดงธรรมแก่เราโดยที่เราจะพึงเห็น ธรรมได้ อนึ่ง เราก็คงมีความคุ้นเคยในท่านพระอานนท์อยู่มาก อย่างกระนั้นเลย เราควรเข้าไปหา ท่านพระอานนท์เถิด ขอท่านพระอานนท์ จงกล่าวสอนผมด้วย ขอท่านพระอานนท์ จงพร่ำสอน ผมด้วย ขอท่านพระอานนท์ จงแสดงธรรมิกถาแก่ผมด้วย ตามที่ผมจะพึงเห็นธรรมได้.

[๒๓๔] ท่านพระอานนท์กล่าวว่า แม้ด้วยเหตุเท่านี้ ผมก็ตั้งใจด้วยท่านพระฉันทะ ทั้ง ได้รำพึงกันมาแต่แรก ท่านพระฉันทะได้กระทำข้อนั้นให้แจ่มแจ้งแล้ว ทำลายความถือติดได้แล้ว ท่านพระฉันทะ ท่านจงเงี่ยโสตลงฟัง ท่านเป็นผู้สมควรจะรู้ธรรมได้อย่างแจ่มแจ้ง. ลำดับนั้น ความปีติและความปราโมทย์อย่างโอฬาร ก็บังเกิดมีแก่ท่านพระฉันทะ ด้วยเหตุเพียงเท่านั้นว่า เราเป็นผู้สมควรจะรู้ธรรมได้อย่างแจ่มแจ้ง.

อา. ท่านพระฉันทะ ผมได้สดับคำนี้มาเฉพาะพระพักตร์ รับมาแล้วเฉพาะพระพักตร์ พระผู้มีพระภาค ผู้ตรัสสั่งสอนภิกษุภิกษุณีโคตรอยู่ว่า ดูกรภิกษุ จานะ โลกนี้ โดยมากอาศัยส่วน ๒ อย่าง คือ ความมี ๑ ความไม่มี ๑. ก็เมื่อบุคคลเห็นเหตุเกิดแห่งโลก ด้วยปัญญาอันชอบตาม เป็นจริงอยู่ ความไม่มีในโลกย่อมไม่มี. เมื่อบุคคลเห็นความดับแห่งโลก ด้วยปัญญาอันชอบตาม ความเป็นจริงอยู่ ความมีในโลกย่อมไม่มี. โลกนี้โดยมากยังพัวพันด้วยอุปายเป็นเหตุถือมั่นและ ความยึดมั่น แต่อริยสวากย่อมไม่เข้าถึง ไม่ถือมั่น ไม่ตั้งไว้ ซึ่งอุปายเป็นเหตุถือมั่น มีความ ยึดมั่นด้วยความตั้งจิตไว้เป็นอนุสัยว่า อัตตาของเรา ย่อมไม่เคลือบแคลงสงสัยว่า ทุกข์นั้นแหละ เมื่อบังเกิดขึ้น ย่อมบังเกิดขึ้น ทุกข์เมื่อดับย่อมดับ อริยสวากนั้นมิญาณหยั่งรู้ในเรื่องนี้โดยไม่ ต้องเชื่อผู้อื่นเลย. ดูกรภิกษุ จานะ ด้วยเหตุเพียงเท่านั้นแล จึงชื่อว่าสัมมาทิฏฐิ. ดูกรภิกษุ จานะ ส่วนสุดท้ายที่ ๑ นี้ว่า สิ่งทั้งปวงมีอยู่ ส่วนสุดท้ายที่ ๒ นี้ว่า สิ่งทั้งปวงไม่มี. ตถาคตแสดงธรรมโดย สายกลาง ไม่เข้าไปใกล้ส่วนสุดท้ายทั้งสองนั้นว่า เพราะอริยชาเป็นปัจจัยจึงมีสังขาร เพราะสังขาร เป็นปัจจัย จึงมีวิญญาณ ฯลฯ ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ ย่อมมีด้วยอาการอย่างนี้. เพราะ อริยชาเป็นเหตุดับด้วยการสารถโดยไม่เหลือ สังขารจึงดับ เพราะสังขารดับ วิญญาณจึงดับ ฯลฯ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ ย่อมมีด้วยอาการอย่างนี้.

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๗ สุตตันตปิฎกที่ ๙ สังยุตตนิกาย ชนธวรวรรค

จ. ดุรทธานอนันท์ ท่านเหล่าใด มีการกล่าวสอนอย่างนี้ ท่านเหล่านั้น เป็นผู้ไม่เคยระห่มงัฏฐะ กกล่าวสอนและพราสสอนเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ก็แลผมเอง ได้ฟังธรรมเทศนา นี้ของท่านอนันท์แล้ว เข้าใจธรรม ได้อย่างแจ่มแจ้ง .

จบ สูตรที่ ๘ .

๙. ราหุลสูตรที่ ๑

ว่าด้วยการรู้การเห็นที่ไม่ให้มือหังการมมังการและมานานุสสัย

[๒๓๕] พระนครสาวิตถิ ฯลฯ ครั้นนั้นแล ท่านพระราหุลเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง . ครั้นแล้ว ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า พระเจ้าข้า เมื่อบุคคลรู้้อย่างไร เห็น้อย่างไรหนอ อหังการ มมังการ และมานานุสสัย ในกายที่มีวิญญาณนี้ และในสรวณนิมิตภายนอกจึงจะไม่มี?

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดุรราหุล รู้อย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน เป็นภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต อยู่ในที่ไกลหรือในที่ใกล้ บุคคลพิจารณาเห็นรูปทั้งหมดนั้น ด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริง อย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่เรา นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา . เวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง สัญญาอย่างใดอย่างหนึ่ง สังขารเหล่าใดเหล่าหนึ่ง วิญญาณอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน เป็นภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต อยู่ในที่ไกลหรือในที่ใกล้ บุคคลพิจารณาเห็นวิญญาณทั้งหมดนั้น ด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริง อย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่เรา นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา . ดุรราหุล เมื่อบุคคลรู้้อย่างนี้ เห็น้อย่างนี้แล อหังการ มมังการ และมานานุสสัย ในกายที่มีวิญญาณนี้ และในสรวณนิมิตภายนอก จึงจะไม่มี .

จบ สูตรที่ ๙ .

๑๐. ราหุลสูตรที่ ๒

ว่าด้วยการรู้การเห็นที่ทำให้ปราศจากอหังการมมังการและมานานุสสัย

[๒๓๖] พระนครสาวิตถิ ฯลฯ ท่านพระราหุลเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง . ครั้นแล้ว ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า พระเจ้าข้า เมื่อบุคคลรู้้อย่างไร เห็น้อย่างไรหนอ จจึงปราศจากอหังการ มมังการ และมานานุสสัย ในกายที่มีวิญญาณนี้และในสรวณนิมิต ภายนอก เป็นของกำลั่งด้วยดี ในส่วนแห่งมานะสงบแล้ว หลุดพ้นดีแล้ว?

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดุรราหุล รู้อย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน เป็นภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต อยู่ในที่ไกลหรือในที่ใกล้ บุคคลพิจารณาเห็นรูปทั้งหมดนั้น ด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริง อย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา นั่นไม่ใช่ตัวตนของเราแล้ว ย่อมหลุดพ้นเพราะไม่ถือมั่น . เวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง สัญญาอย่างใดอย่างหนึ่ง สังขารเหล่าใดเหล่าหนึ่ง วิญญาณอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน เป็นภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต อยู่ในที่ไกลหรือในที่ใกล้ บุคคลพิจารณาเห็นวิญญาณทั้งหมดนั้น ด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริง อย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่เรา นั่นไม่ใช่ตัวตนของเราแล้ว ย่อมหลุดพ้นเพราะไม่ถือมั่น . ดุรราหุล เมื่อบุคคลรู้้อย เห็น้อย่างนี้แล จจึงจะปราศจากอหังการ มมังการ และมานานุสสัย ในกายที่มีวิญญาณนี้ และในสรวณนิมิตภายนอก เป็นของกำลั่งด้วยดีในส่วนแห่งมานะ สงบแล้ว หลุดพ้นดีแล้ว .

จบ สูตรที่ ๑๐ .

จบ เถรวรรคที่ ๔ .

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อนันตสูตร ๖. อัสนชสูตร
๒. ติสสสูตร ๓. เขมกสูตร
๓. ยมกสูตร ๘. ฉินนสูตร
๔. อนนารสูตร ๙. ราหุลสูตรที่ ๑
๕. วิกกสิสูตร ๑๐. ราหุลสูตรที่ ๒ .

ปุปพวรรคที่ ๕

๑. นทีสูตร

ว่าด้วยเหตุให้ถึงความพินาศ

[๒๓๗] พระนครสาวิตถิ ฯลฯ ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลาย มาแล้วตรัสว่า ดุรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำไหลไปจากภูเขา พัดเอาหญ้า ใบไม้ และไม้เป็นต้นไป ในภายใต้ ไหลไปสู่ที่ไกล มีกระแสน้ำเชี่ยว ถ้าแม่น้ำเลาทั้งหลาย พึงเกิดที่ฝั่งทั้งสองข้างแห่ง แม่น้ำนั้น ต้นเลาเหล่านั้น พึงโน้มไปสู่แม่น้ำนั้น ถ้าแม่น้ำคุดาทั้งหลาย พึงเกิด หย้าคาเหล่านั้น พึงโน้มไปสู่แม่น้ำนั้น ถ้าแม่น้ำคุดาทั้งหลาย พึงเกิด หย้าคุดาเหล่านั้น

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๗ สุตตันตปิฎกที่ ๙ สังยุตตนิกาย ชนธวาวรรค
พึงน้อมไปสู่แม่นั้น ถ้าแม่หญาคมบางทั้งหลาย พึงเกิด หญาคมบางเหล่านั้น พึงน้อม
ไปสู่แม่นั้น ถ้าแม่ตันไม่ทั้งหลาย พึงเกิด ตันไม่เหล่านั้น พึงน้อมไปสู่แม่นั้น บุรุษถูก
กระแสน้ำพัดไปอยู่ ถ้าแม่พึงจับตันเหล่านั้น พึงหลุดไป บุรุษนั้นพึงถึงความ
พินาศ มีการหลุดนั้นเป็นเหตุ ถ้าแม่พึงจับหญาคม หญาคมกระต่าย หญาคมบาง ตันไม่ หญาคม
เป็นตันเหล่านั้น พึงหลุดไป บุรุษนั้นพึงถึงความพินาศ มีการหลุดนั้นเป็นเหตุ แม่ฉันใด .
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ จันนั้นเหมือนกันแล ไม่เห็นพระอริยเจ้า ไม่ฉลาดใน
อริยธรรม ไม่ได้รับแนะนำในอริยธรรม ไม่เห็นสัตบุรุษ ไม่ฉลาดในสัปปริสธรรม ไม่ได้รับ
แนะนำในสัปปริสธรรม ย่อมตามเห็นรูปโดยความเป็นตน เห็นตนมีรูป เห็นรูปในตน หรือ
เห็นตนในรูป รูปนั้นของปุถุชนนั้นย่อยยับไป ปุถุชนนั้น ย่อมถึงความพินาศ มีข้อนี้เป็นเหตุ .
ปุถุชนย่อมตามเห็นเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ โดยความเป็นตน เห็นตนมี
วิญญาณ เห็นวิญญาณในตน หรือเห็นตนในวิญญาณ วิญญาณนั้นของปุถุชนนั้นย่อยยับไป
ปุถุชนนั้นย่อมถึงความพินาศ มีข้อนี้เป็นเหตุ .

[๒๓๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน รูปเที่ยงหรือ
ไม่เที่ยง? ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ไม่เที่ยงพระเจ้าข้า .

พ. เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า .

พ. เพราะเหตุนี้แล ภิกษุทั้งหลาย ฯลฯ อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้
 ฯลฯ รู้ชัดว่า ฯลฯ กิจอื่นเพื่อความเป็นอยู่อย่างนี้มีได้มี .

จบ สูตรที่ ๑ .

๒. ปุพฺพสูตร

ว่าด้วยพระพุทธรองค์ไม่ขัดแย้งกับโลก

[๒๓๙] พระนครสาวัตถี ฯลฯ สมัยนั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลาย
มาแล้วตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่ขัดแย้งกับโลก . แต่โลกย่อมขัดแย้งกับเรา . ผู้
กล่าวเป็นธรรมย่อมไม่ขัดแย้งกับใครๆ ในโลก สิ่งใดที่บัณฑิตในโลกสมมติว่า ไม่มี แม่เรา
ก็กล่าวสิ่งนั้นว่า ไม่มี . สิ่งใดที่บัณฑิตในโลก สมมติว่า มี แม่เราก็ก้าวสิ่งนั้นว่า มี ดูกร
ภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดที่บัณฑิตในโลกสมมติว่า ไม่มี ซึ่งเราก็ก้าวว่าไม่มีนั้น คืออะไร? คือ รูปที่
เที่ยง ยั่งยืน มั่นคง มีความไม่แปรปรวนเป็นธรรมดา บัณฑิตในโลกสมมติว่า ไม่มี แม่เรา
ก็ก้าวรูปนั้นว่า ไม่มี . เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณที่เที่ยง ยั่งยืน มั่นคง มีความไม่
แปรปรวนเป็นธรรมดา โลกสมมติว่า ไม่มี แม่เราก็ก้าววิญญาณนั้นว่า ไม่มี . ดูกรภิกษุทั้งหลาย
นี้แหละที่เป็นบัณฑิตในโลกสมมติว่า ไม่มี ซึ่งเราก็ก้าวว่าไม่มี . ดูกรภิกษุทั้งหลาย สิ่ง
ที่บัณฑิตในโลกสมมติว่า มี ซึ่งเราก็ก้าวว่ามีนั้น คืออะไร . ดูกรภิกษุทั้งหลาย รูปที่ไม่เที่ยง
เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ที่บัณฑิตในโลกสมมติว่า มี แม่เราก็ก้าวรูปนั้นว่า มี .
เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณที่ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ที่บัณฑิต
ในโลกสมมติว่า มี แม่เราก็ก้าววิญญาณนั้นว่า มี . ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้แหละที่บัณฑิตใน
โลกสมมติว่า มี ซึ่งเราก็ก้าวว่า มี .

[๒๔๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โลกรธรรมมีอยู่ในโลก พระตถาคตย่อมตรัสรู้ ทราบชัด
โลกรธรรมนั้น ครั้นแล้วย่อมบอก แสดง บัญญัติ แต่งตั้ง เปิดเผย จำแนก กระทำให้ตื่น .
ก็โลกรธรรมในโลก พระตถาคตย่อมตรัสรู้ ทราบชัดโลกรธรรม ครั้นแล้ว ย่อมบอก แสดง
บัญญัติ แต่งตั้ง เปิดเผย จำแนก กระทำให้ตื่นนั้น คืออะไร? ดูกรภิกษุทั้งหลาย คือ รูป
เป็นโลกรธรรมในโลก พระตถาคตย่อมตรัสรู้ ทราบชัดโลกรธรรมนั้น ฯลฯ กระทำให้ตื่น . ดูกร
ภิกษุทั้งหลาย บุคคลใด เมื่อพระตถาคตบอก แสดง บัญญัติ แต่งตั้ง เปิดเผย จำแนก
กระทำให้ตื่นอยู่อย่างนี้ ย่อมไม่รู้ ไม่เห็น เราจะกระทำอะไรได้กะบุคคลนั้น ผู้เป็นปุถุชนคนพาล
บอด ไม่มีจักขุ ไม่รู้ ไม่เห็น . เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เป็นโลกรธรรมในโลก
พระตถาคตย่อมตรัสรู้ ทราบชัดโลกรธรรมนั้น ครั้นแล้ว ย่อมบอก แสดง บัญญัติ แต่งตั้ง
เปิดเผย จำแนก กระทำให้ตื่น . บุคคลใด เมื่อพระตถาคตบอก แสดง บัญญัติ แต่งตั้ง
เปิดเผย จำแนก กระทำให้ตื่นอยู่อย่างนี้ ย่อมไม่รู้ ไม่เห็น เราจะกระทำอะไรได้กะบุคคลนั้น
ผู้เป็นปุถุชนคนพาล บอด ไม่มีจักขุ ไม่รู้ ไม่เห็น .

[๒๔๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อบลกัถิ ปทุมกัถิ บณฺทริกัถิ เกิดแล้วในน้ำ เจริญแล้ว
ในน้ำ ขึ้นพ้นจากน้ำตั้งอยู่ แต่น้ำไม่ติด แม่ฉันใด . พระตถาคตเกิดแล้วในโลก เจริญแล้วใน
โลก ย่อมครอบงำโลกอยู่ แต่โลกจับหาไม่ได้ จันนั้นเหมือนกันแล .

จบ สูตรที่ ๒ .

๓. เพลปิณฑสูตร

ว่าด้วยอุปมาขันธ์ ๕

[๒๔๒] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่ฝั่งแม่น้ำคงคาใกล้ยชฌมบริ . ณ ที่นั้นแล
พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้วตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำคงคานี้ พึงนำ
กลุ่มฟองน้ำใหญ่มา บุรุษผู้มีจักขุพึงเห็น ฟอง พิจารณากลุ่มฟองน้ำใหญ่นั้น โดยแยกคาย เมื่อ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๗ สุตตันตปิฎกที่ ๙ สังยุตตนิกาย ชนธวาวรรค
บุรุษนั้นเห็น เฟ่ง พิจารณาอยู่โดยแยบคาย กลุ่มฟองน้ำนั้น ฟุ้งปรากฏเป็นของว่างเปล่า
หาสาระมิได้เลย สาระในกลุ่มฟองน้ำ ฟุ้งมีได้อย่างไร แม้ฉันใด . ดูกิริยาทั้งหลาย รูปอย่าง
ใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน ฯลฯ อยู่ในที่ไกลหรือในที่ใกล้ ภิกษุย่อมเห็น
เฟ่ง พิจารณารูปนั้นโดยแยบคาย เมื่อภิกษุนั้นเห็น เฟ่ง พิจารณาอยู่โดยแยบคาย รูปนั้นย่อม
ปรากฏเป็นของว่างเปล่า หาสาระมิได้ สาระในรูปฟุ้งมีได้อย่างไร ฉะนั้นเหมือนกัน .

[๒๔๓] ดูกิริยาทั้งหลาย เมื่อฝนเมล็ดหยาดตกอยู่ในสรวทมัย ฟองน้ำในน้ำ ย่อม
บังเกิดขึ้นและดับไป บุรุษผู้มีจักษุ ฟังเห็น เฟ่ง พิจารณาฟองน้ำนั้นโดยแยบคาย เมื่อบุรุษนั้น
เห็น เฟ่ง พิจารณาอยู่โดยแยบคาย ฟองน้ำนั้น ฟุ้งปรากฏเป็นของว่างเปล่า หาสาระมิได้เลย
สาระในฟองน้ำนั้นฟุ้งมีได้อย่างไร แม้ฉันใด . เวทนายอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต
และปัจจุบัน ฯลฯ อยู่ในที่ไกลหรือในที่ใกล้ ภิกษุย่อมเห็น เฟ่ง พิจารณาอยู่โดยแยบคาย
เวทนานั้นย่อมปรากฏเป็นของว่างเปล่า หาสาระมิได้ สาระในเวทนาฟุ้งมีได้อย่างไร ฉะนั้น
เหมือนกัน .

[๒๔๔] ดูกิริยาทั้งหลาย เมื่อเดือนสุดท้ายแห่งฤดูร้อนยังอยู่ พยับแดด ย่อมเด่น
ระยิบระยับในเวลาเที่ยง บุรุษผู้มีจักษุ ฟังเห็น เฟ่ง พิจารณา พยับแดดนั้นโดยแยบคาย เมื่อ
บุรุษนั้นเห็น เฟ่ง พิจารณาอยู่โดยแยบคาย พยับแดดนั้น ฟุ้งปรากฏเป็นของว่างเปล่า ฯลฯ
สาระในพยับแดดฟุ้งมีได้อย่างไร แม้ฉันใด . สัญญาอย่างใดอย่างหนึ่ง ฯลฯ ก็ฉะนั้นเหมือนกันแล .

[๒๔๕] ดูกิริยาทั้งหลาย บุรุษผู้มีความต้องการด้วยไม้แก่น สะหาไม้แก่น เทียว
แสวงหาไม้แก่นอยู่ ถือเอาจอบอันคม ฟุ้งเข้าไปสู่ป่า บุรุษนั้นฟังเห็นต้นกล้วยใหญ่ ตรง ใหม่
ยังไม่เกิดแก่นในป่านั้น ฟุ้งตัดโคนต้นกล้วยนั้นแล้วจึงตัดปลาย แล้วจึงปอกกาบใบออก บุรุษ
นั้นปอกกาบใบออก ไม่ฟังได้แม้กระพือในต้นกล้วยใหญ่นั้น จะฟังได้แก่นแต่ที่ไหน บุรุษผู้มีจักษุ
ฟังเห็น เฟ่ง พิจารณาอยู่โดยแยบคาย ซึ่งต้นกล้วยใหญ่นั้น เมื่อบุรุษนั้นเห็น เฟ่ง พิจารณา
อยู่โดยแยบคาย ต้นกล้วยใหญ่นั้น ฟุ้งปรากฏเป็นของว่างเปล่า หาแก่นมิได้ แก่นในต้นกล้วย
ฟุ้งมีได้อย่างไร แม้ฉันใด . สังขารเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน ฯลฯ
อยู่ในที่ไกลหรือในที่ใกล้ ภิกษุย่อมเห็น เฟ่ง พิจารณาสังขารนั้นโดยแยบคาย เมื่อภิกษุนั้นเห็น
เฟ่ง พิจารณาอยู่โดยแยบคาย สังขารนั้น ย่อมปรากฏเป็นของว่างเปล่า หาสาระมิได้ สาระใน
สังขารทั้งหลายฟุ้งมีได้อย่างไร ฉะนั้นเหมือนกันแล .

[๒๔๖] ดูกิริยาทั้งหลาย นักเล่นกลหรือลูกมือนักเล่นกล ฟุ้งแสดงกลที่หนทางใหญ่
สี่แพร่ง บุรุษผู้มีจักษุ ฟังเห็น เฟ่ง พิจารณากลนั้นโดยแยบคาย เมื่อบุรุษนั้นเห็น เฟ่ง พิจารณา
อยู่โดยแยบคาย กลนั้น ฟุ้งปรากฏเป็นของว่างเปล่า หาสาระมิได้ สาระในกลฟุ้งมีได้อย่างไร
แม้ฉันใด . ญาณอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน ฯลฯ อยู่ในที่
ไกลหรือในที่ใกล้ ภิกษุย่อมเห็น เฟ่ง พิจารณาอยู่โดยแยบคาย เมื่อภิกษุเห็น เฟ่ง
พิจารณาญาณนั้นโดยแยบคาย ญาณนั้น ย่อมปรากฏเป็นของว่างเปล่า หาสาระมิได้
สาระในญาณฟุ้งมีได้อย่างไร ฉะนั้นเหมือนกันแล . ดูกิริยาทั้งหลาย อริยสาวกผู้สดับแล้ว
เห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่ายทั้งในรูป ทั้งในเวทนา ทั้งในสัญญา ทั้งในสังขาร ทั้งในวิญญาณ
เมื่อเบื่อหน่าย ย่อนคลายกำหนัด เพราะคลายกำหนัด ย่อมหลุดพ้น เมื่อหลุดพ้นแล้ว ย่อมมี
ญาณเห็นรู้ว่า หลุดพ้นแล้ว รู้ชัดว่า ฯลฯ กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้ไม่มี ดังนี้ .

พระผู้มีพระภาคผู้สุดตศาสดา ครั้นได้ตรัสไวยากรณ์ภาษิตนี้จบลงแล้ว จึงได้ตรัสสถา
ประพันธ์ต่อไปว่า

[๒๔๗] พระพุทธเจ้าผู้เป็นเผ่าพันธุ์ แห่งพระอาทิตย์ ทรงแสดงแล้วว่า
รูปอุปมาด้วยกลุ่มฟองน้ำ เวทนาอุปมาด้วยฟองน้ำ สัญญาอุปมาด้วย
พยับแดด สังขารอุปมาด้วยต้นกล้วย และวิญญาณอุปมาด้วยกล .
ภิกษุย่อมเพ่งพิจารณาเห็นเบญจขันธ์นั้นโดยแยบคายด้วยประการ
ใดๆ เบญจขันธ์นั้น ย่อมปรากฏเป็นของว่าง เป็นของเปล่า
ด้วยประการนั้นๆ ก็การละธรรม ๓ อย่าง อันพระพุทธเจ้า ผู้มี
ปัญญาตั้งแผ่นดิน ปราศภกายนี้ทรงแสดงแล้ว ท่านทั้งหลาย
จงดูรูปอันบุคคลทิ้งแล้ว . อายุ ให้อัน และวิญญาณย่อมละ
กายนี้เมื่อใด เมื่อนั้น กายนี้อันเขาทอดทิ้งแล้วย่อมเป็นเหยื่อ
แห่งสัตว์อื่น หาเจตนาไม่ได้ นอนทับถมแผ่นดิน . นี่เป็น
ความสืบทอดเช่นนี้ นี่เป็นกลสำหรับหลอกลวงคนโง่ เบญจขันธ์
เพียงดั่งว่าเพศฆาตผู้หนึ่ง เราบอกแล้ว สาระย่อมไม่มีใน
เบญจขันธ์นี้ . ภิกษุผู้มีความเพียรอันปราศแล้วมีสัมปชัญญะ มีสติ
ฟังพิจารณาขันธ์ทั้งหลายอย่างนี้ ทั้งกลางวัน ทั้งกลางคืน . ภิกษุเมื่อ
ปราศจากบหัตถ์ไม่จุติ (นิพพาน) ฟังละสังโยชน์ทั้งปวง ฟังกระทำ
ที่พึงแก้ตน ฟังประพฤติ ครอบคัลผู้มีศีระอันไฟใหม่ ดังนี้ .

จบ สุตที่ ๓ .

๔ . โคมยสูตร

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๗ สุตตันตปิฎกที่ ๙ สังยุตตนิกาย ชนธวาวรรค
ว่าด้วยความไม่เที่ยงแท้แน่นอนแห่งขันธ ๕

[๒๔๘] พระนครสาวัตถี ฯลฯ ครั้นนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ ครั้นแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ รูปอะไรที่เที่ยง ยั่งยืน มั่นคง ไม่มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา จักคงเที่ยงอยู่เสมออย่างนั้น มียู่หรือหนอแล? เวทนาอะไร ฯลฯ สัญญาอะไร ฯลฯ สังขารอะไร ฯลฯ วิญญาณอะไร ที่เที่ยง ยั่งยืน มั่นคง ไม่มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา จักคงเที่ยงอยู่เสมออย่างนั้น มียู่หรือหนอแล? พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ รูปอะไร ที่เที่ยง ยั่งยืน มั่นคง ไม่มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา จักคงเที่ยงอยู่เสมออย่างนั้น ไม่มีเลย. เวทนาอะไร . . . สัญญาอะไร . . . สังขารอะไร . . . วิญญาณอะไร ที่เที่ยง ยั่งยืน มั่นคง ไม่มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา จักคงเที่ยงอยู่เสมออย่างนั้น ไม่มีเลย.

[๒๔๙] ครั้นนั้นแล พระผู้มีพระภาคทรงหยิบก้อนโคลมเล็กๆ แล้ว ได้ตรัสกะภิกษุนั้นว่า ดูกรภิกษุ การได้อัตภาพแม้มีประมาณเท่านี้แล เที่ยง ยั่งยืน มั่นคง ไม่มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา จักคงเที่ยงอยู่เสมออย่างนั้น ไม่มี. ถ้าแม้การได้อัตภาพมีประมาณเท่านี้ จักได้เป็นสภาพเที่ยง ยั่งยืน มั่นคง ไม่มีความแปรปรวนเป็นธรรมดาแล้วไซ้ การอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบนี้ ก็จะไม่พึงปรากฏ. ก็เพราะเหตุที่การได้อัตภาพมีประมาณเท่านี้ เที่ยง ยั่งยืน มั่นคง ไม่มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ไม่มี ฉะนั้น การอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบ จึงปรากฏ.

[๒๕๐] ดูกรภิกษุ เรื่องเคยมีมาแล้ว เราได้เป็นชัตติยราชได้รับมรธาภิเษก. เรานั้นมีนคร ๘๔,๐๐๐ นคร มีกุสาวดีราชธานีเป็นประมุข. มีปราสาท ๘๔,๐๐๐ มีธรรมปราสาทเป็นประมุข. มีเรือนยอด ๘๔,๐๐๐ มีเรือนยอดมหาพยุหะเป็นประมุข. มีบัลลังก์ ๘๔,๐๐๐ ทำด้วยงาช้าง ทำด้วยแก้วจินตนแดง ทำด้วยทอง ทำด้วยรูปียะ ลาดด้วยผ้าโกเชาว์ มีขนยาวเกิน ๔ ลงคูลี ลาดด้วยผ้ากัมพลขาว ทำด้วยขนแกะ มีขนทั้งสองข้าง ลาดด้วยเครื่องลาดทำด้วยขนแกะมีดอกทึบ มีเครื่องลาดอย่างดีทำด้วยหนังขมด มีเพดานแดง มีหมอนข้างสีแดง. มีช้าง ๘๔,๐๐๐ เชือก มีเครื่องประดับทำด้วยทอง มีธงทำด้วยทอง ปกปิดด้วยชายทอง มีพระยาช้างอุโบสถเป็นประมุข. มีม้า ๘๔,๐๐๐ ตัว มีเครื่องประดับทำด้วยทอง ปกปิดด้วยชายทอง มีวลาหกอิสสวราชเป็นประมุข. มีรถ ๘๔,๐๐๐ คัน มีเครื่องประดับทำด้วยทอง มีธงทำด้วยทอง ปกปิดด้วยชายทอง มีเวชยันต์-

*ราชรถเป็นประมุข. มีแก้ว ๘๔,๐๐๐ ดวง มีแก้วมณีเป็นประมุข. มีหญิง ๘๔,๐๐๐ มีนางภัททาเทรีเป็นประมุข มีภักษัตริย์ ๘๔,๐๐๐ เป็นเหล่าอนันต์ มีปริณายกรัตนเป็นประมุข. มีแม่โคนม ๘๔,๐๐๐ ตัว ผูกด้วยเชือกป่าน แขนงกระดิ่งโลหะ. มีผ้า ๘๔,๐๐๐ โกฏิ มีผ้าทำด้วยเปลือกไม้ มีเนื้อละเอียด มีผ้าทำด้วยไหมมีเนื้อละเอียด มีผ้าทำด้วยขนสัตว์มีเนื้อละเอียด. มีผ้าทำด้วยฝ้ายมีเนื้อละเอียด. มีสารูป ๘๔,๐๐๐ ซึ่งใส่อาหารที่ขมทั้งหลายเชิญไปโดยเฉพาะในเวลาเย็นใน เวลาเช้า.

[๒๕๑] ดูกรภิกษุ ก็บรรดาตามหานคร ๘๔,๐๐๐ เหล่านั้นแล นครที่เราครองในสมัยนั้น นครเดียวเท่านั้น คือ กุสาวดีราชธานี. บรรดาปราสาท ๘๔,๐๐๐ เหล่านั้นแล ปราสาทที่เราครองในสมัยนั้น ปราสาทเดียวเท่านั้น คือ ธรรมปราสาท. บรรดาเรือนยอด ๘๔,๐๐๐ เหล่านั้นแล เรือนยอดที่เราครองในสมัยนั้น หลังเดียวเท่านั้น คือ เรือนยอดมหาพยุหะ. บรรดาบัลลังก์ ๘๔,๐๐๐ เหล่านั้นแล บัลลังก์ที่เราใช้ในสมัยนั้น บัลลังก์เดียวเท่านั้น คือ บัลลังก์ที่ทำด้วยงาช้าง ทำด้วยแก้วจินตนแดง ทำด้วยทอง หรือทำด้วยรูปียะ. บรรดาช้าง ๘๔,๐๐๐ เชือกเหล่านั้นแล ช้างที่เราทรงในสมัยนั้นเชือกเดียวเท่านั้น คือ พระยาช้างอุโบสถ. บรรดาม้า ๘๔,๐๐๐ ตัว เหล่านั้นแล ม้าที่เราทรงในสมัยนั้น ๑ ม้าเท่านั้น คือ วลาหกอิสสวราช. บรรดารถ ๘๔,๐๐๐ เหล่านั้นแล รถที่เราทรงในสมัยนั้นคันเดียวเท่านั้น คือ รถเวชยันต์. บรรดาหญิง ๘๔,๐๐๐ เหล่านั้นแล หญิงที่เราภักยอยู่ในสมัยนั้นคนเดียวเท่านั้น คือ นางภักษัตริย์หรือหญิงที่มีกำเนิดจากภักษัตริย์และพราหมณ์. บรรดาผ้า ๘๔,๐๐๐ โกฏิ เหล่านั้นแล ผ้าที่เราแต่งในสมัยนั้นคู่เดียวเท่านั้น คือ ผ้าทำด้วยเปลือกไม้มีเนื้อละเอียด ผ้าทำด้วยไหมมีเนื้อละเอียด ผ้ากัมพลมีเนื้อละเอียด หรือผ้าทำด้วยฝ้ายมีเนื้อละเอียด บรรดาสำหรับ ๘๔,๐๐๐ สำหรับซึ่งใส่ข้าวสุกที่หุงจากข้าวสาร ๑ ทะนานเป็นอย่างยิ่ง และแกงกับอันพอเหมาะแก่ข้านั้นที่เราบริโภค สำหรับเดียวเท่านั้น. ดูกรภิกษุ สังขารทั้งปวงนั้น เป็นอดีต ดับไปแล้ว แปรปรวนไปแล้ว ด้วยประการดังนี้แล สังขารทั้งหลายไม่เที่ยงอย่างนี้แล สังขารทั้งหลายไม่ยั่งยืนอย่างนี้แล สังขารทั้งหลายทั้งปวง เว้นจากมอฬสสสอย่างนี้แล. ก็ลักษณะอันไม่เที่ยงนี้ การที่เดียวเพื่อจะเบื่อหน่าย การเพื่อจะคลายกำหนด การเพื่อจะพ้นไปเพียงไรในสังขารทั้งปวง.

จบ สูตรที่ ๔.

๕. นขสิขสูตร

ว่าด้วยความไม่เที่ยงแท้แน่นอนแห่งขันธ ๕

[๒๕๒] พระนครสาวัตถี ฯลฯ ภิกษุหนึ่งนั่งแล้ว ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ รูปอะไรที่เที่ยง ยั่งยืน มั่นคง ไม่มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา จักคงเที่ยงอยู่เสมออย่างนั้น มียู่หรือหนอแล? เวทนาอะไร ฯลฯ สัญญาอะไร ฯลฯ สังขารอะไร ฯลฯ วิญญาณอะไร ที่เที่ยง ยั่งยืน มั่นคง ไม่มีความแปร

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๗ สุตตันตปิฎกที่ ๙ สังยุตตนิกาย ชนธวาวรรค
ปรวนเป็นธรรมดา จักคงเที่ยงอยู่เสมออย่างนั้น มียูหรือหนอแล? พระผู้มีพระภาคตรัสว่า
ดูกรภิกษุรูปอะไร ที่เที่ยง ยั่งยืน มั่นคง ไม่มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา จักเที่ยงอยู่เสมอ
อย่างนั้น ไม่มีเลย. เวทนาอะไร . . . สัญญาอะไร . . . สังขารอะไร . . . วิญญาณอะไร
ที่เที่ยง ยั่งยืน มั่นคง ไม่มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา จักคงเที่ยงอยู่เสมออย่างนั้น ไม่มีเลย.

[๒๕๓] ครั้นนั้นแล พระผู้มีพระภาคทรงซ่อนฝนนิตถ์ด้วยปลายเล็บแล้ว ตรัส
กะภิกษุเหล่านั้นว่า ดูกรภิกษุ แม้รูปมีประมาณเท่านี้แล เที่ยง ยั่งยืน มั่นคง ไม่มีความแปรปรวน
เป็นธรรมดา จักคงเที่ยงอยู่เสมออย่างนั้น ไม่มี. ถ้าว่ารูปแม้มีประมาณเท่านี้ จักได้เป็นของ
เที่ยง ยั่งยืน มั่นคง ไม่มีความแปรปรวนเป็นธรรมดาแล้วไซ้ การอยู่ประพฤติพรหมจรรย์
เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบนี้ ก็จะไม่พึงปรากฏ. ก็เพราะเหตุที่รูปแม้มีประมาณเท่านี้แล เป็นของ
เที่ยง ยั่งยืน มั่นคง ไม่มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ไม่มี ฉะนั้น การอยู่ประพฤติพรหมจรรย์
เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบ จึงปรากฏ. เวทนาแม้มีประมาณเท่านี้แล ฯลฯ วิญญาณแม้มีประมาณ
เท่านี้แล เป็นของเที่ยง ยั่งยืน มั่นคง ไม่มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา จักคงเที่ยงอยู่เสมอ
อย่างนั้น ไม่มี. ถ้าแม้ว่าวิญญาณมีประมาณเท่านี้ จักเที่ยง ยั่งยืน มั่นคง ไม่มีความแปรปรวน
เป็นธรรมดาแล้วไซ้ การอยู่ประพฤติพรหมจรรย์เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบนี้ ก็จะไม่พึงปรากฏ.
ก็เพราะเหตุที่วิญญาณแม้มีประมาณเท่านี้แล เที่ยง ยั่งยืน มั่นคง ไม่มีความแปรปรวนเป็น
ธรรมดา ไม่มี ฉะนั้น การอยู่ประพฤติพรหมจรรย์เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบจึงปรากฏ.

[๒๕๔] ดูกรภิกษุ เธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน รูปเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ดูกรภิกษุ เพราะเหตุนี้แหละ อริยสาวกผู้ได้แล้วเห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ รู้ชัดว่า
 ฯลฯ ก็อันเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี.

จบ สูตรที่ ๕.

๖. สามททกสูตร

ว่าด้วยความไม่เที่ยงแท้แน่นอนแห่งขันธ ๕

[๒๕๕] พระนครสาวัตถี ฯลฯ ภิกษุหนึ่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้ทูล
ถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ รูปอะไร ที่เที่ยง ยั่งยืน มั่นคง ไม่มีความ
แปรปรวนเป็นธรรมดา จักคงเที่ยงอยู่เสมออย่างนั้น มียูหรือหนอแล? เวทนาอะไร ฯลฯ
สัญญาอะไร ฯลฯ สังขารอะไร ฯลฯ ญาณอะไร ที่เที่ยง ยั่งยืน มั่นคง ไม่มี
ความแปรปรวนเป็นธรรมดา จักคงเที่ยงอยู่เสมออย่างนั้น มียูหรือหนอแล? พระผู้มีพระภาค
ตรัสว่า ดูกรภิกษุ รูปอะไร ที่เที่ยง ยั่งยืน มั่นคง ไม่มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา จักคง
เที่ยงอยู่เสมออย่างนั้น ไม่มีเลย. เวทนาอะไร ฯลฯ สัญญาอะไร ฯลฯ สังขารอะไร
 ฯลฯ ญาณอะไร ที่เที่ยง ยั่งยืน มั่นคง ไม่มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา จักคงเที่ยงอยู่
อยู่เสมออย่างนั้น ไม่มีเลย.

จบ สูตรที่ ๖.

๗. คัททูลสูตรที่ ๑

ว่าด้วยอุปมาขันธ ๕ ด้วยเสาลามสนธิ

[๒๕๖] พระนครสาวัตถี ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สงสารนี้มีที่สุดเบื้องต้น เบื้องปลาย
รู้ไม่ได้แล้ว ที่สุดเบื้องต้น ย่อมไม่ปรากฏสำหรับสัตว์ทั้งหลายผู้มีวิชาเป็นเครื่องกางกั้น มี
ต้นเหตุเป็นเครื่องประกอบไว้ ท่องเที่ยวไปมาอยู่. มหาสมุทรมียิมมีเหตุแห่งไม่เป็นมหาสมุทร.
แต่เราไม่กล่าวว่าสัตว์ทั้งหลายผู้มีวิชาเป็นเครื่องกางกั้น มีต้นเหตุเป็นเครื่องประกอบไว้ ท่อง
เที่ยวไปมาอยู่จะกระทำที่สุดทุกข์ได้. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ขนเขาสิเนรุยังมีสมุทตักไฟไหม้พินาศ
ไปมียูไม่ได้. แต่เรากล่าวไม่ได้ถึงการกระทำที่สุดทุกข์แห่งสัตว์ทั้งหลายผู้มีวิชาเป็นเครื่องกาง
กั้น มีต้นเหตุเป็นเครื่องประกอบ ท่องเที่ยวไปมาอยู่. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แผ่นดินใหญ่ยังมีสมุท
ตักไฟไหม้ พินาศไป มียูไม่ได้. แต่เรากล่าวว่าสัตว์ทั้งหลาย ผู้มีวิชาเป็นเครื่องกางกั้น มี
ต้นเหตุเป็นเครื่องประกอบไว้ ท่องเที่ยวไปมาอยู่ จะกระทำที่สุดทุกข์ได้.

[๒๕๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สุนัขที่เขาผูกไว้ด้วยเชือก ถูกล่ามไว้ที่หลักหรือเสาอันมั่นคง
ย่อมวิ่งวนเวียนหลักหรือเสาแน่นอง แม้ฉันใด. ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ ฉันนั้นเหมือนกันแล ไม่ได้
เห็นพระอริยเจ้า ไม่ฉลาดในอริยธรรม ไม่ได้รับแนะนำในอริยธรรม ไม่ได้เห็นสัตบุรุษ ไม่ฉลาด
ในสัพปริสธรรม ไม่ได้รับแนะนำในสัพปริสธรรม ย่อมตามเห็นรูปโดยความเป็นตน เห็นตนมีรูป
เห็นรูปในตน หรือเห็นตนในรูป ย่อมตามเห็นเวทนา . . . เห็นสัญญา . . . เห็นสังขาร . . . เห็นวิญญาณ
โดยความเป็นตน เห็นตนมีวิญญาณ เห็นวิญญาณในตน หรือเห็นตนในวิญญาณ เขาย่อมเล่น
วนเวียนรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณนั้นเอง เมื่อเขาเล่นวนเวียนรูป เวทนา สัญญา
สังขาร วิญญาณอยู่ ย่อมไม่พ้นไปจากรูป ไม่พ้นไปจากเวทนา ไม่พ้นไปจากสัญญา ไม่พ้นไป
จากสังขาร ไม่พ้นไปจากวิญญาณ ไม่พ้นไปจากชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส
อุปายาส เรากล่าวว่าย่อมไม่พ้นไปจากทุกข์. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ส่วนอริยสาวกผู้ได้สดับ ได้เห็น

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๗ สุตตันตปิฎกที่ ๙ สังยุตตนิกาย ชนธวาวรรค
พระอริยเจ้า จลาลในอริยธรรม ได้รับแนะนำดีแล้วในอริยธรรม ได้เห็นสัตว์บรุษ จลาลใน
สัปปริสธรรม ได้รับแนะนำดีแล้วในสัปปริสธรรม ย่อมไม่พิจารณาเห็นรูปโดยความเป็นตน . . .
ไม่พิจารณาเห็นเวทนา โดยความเป็นตน . . . ไม่พิจารณาเห็นสัญญา โดยความเป็นตน . . . ไม่พิจารณา
เห็นสังขาร โดยความเป็นตน . . . ไม่พิจารณาเห็นวิญญาณ โดยความเป็นตน ไม่เห็นตนมีวิญญาณ
ไม่เห็นวิญญาณในตน หรือไม่เห็นตนในวิญญาณ อริยสาวกนั้นย่อมไม่แล่นวนเวียนรูป เวทนา
สัญญา สังขาร วิญญาณ อริยสาวกนั้นเมื่อไม่แล่นวนเวียนรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ
ย่อมพ้นจากรูป พ้นจากเวทนา พ้นจากสัญญา พ้นจากสังขาร พ้นจากวิญญาณ พ้นจากชาติ
ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส เรากล่าวว่า ย่อมพ้นไปจากทุกข์ .

จบ สูตรที่ ๗ .

๘. กัณฑสูตรที่ ๒

ว่าด้วยอุปมาขั้นที่ ๕ ด้วยเสาลามสนัข

[๒๕๘] พระนครสาวัตถี ฯลฯ ดุริยกิจทั้งหลาย สงสารนี้ที่สุด เบื้องต้น เบื้องปลายรู้
ไม่ได้แล้ว ที่สุดเบื้องต้น ย่อมไม่ปรากฏแก่สัตว์ทั้งหลาย ผู้มีอวิชชาเป็นเครื่องกางกั้น มีตัณหาเป็น
เครื่องประกอบไว้ ท่องเที่ยวไปมาอยู่ . ดุริยกิจทั้งหลาย สุนัขที่เขาผูกไว้ด้วยเชือก ถูกล่านไว้
ที่หลักหรือเสาอันมั่นคง ถ้าแม่มันเดิน มันก็ย่อมเดินใกล้หลักหรือเสานั้นเอง ถ้าแม่มันยืน
มันก็ย่อมยืนใกล้หลักหรือเสานั้นเอง ถ้าแม่มันนั่ง มันก็ย่อมนั่งใกล้หลักหรือเสานั้นเอง ถ้าแม่
มันนอน มันก็ย่อมนอนใกล้หลักหรือเสานั้นเอง แม่จันใด . ดุริยกิจทั้งหลาย ปุถุชนผู้ไม่ได้
สดับ จันนั้นเหมือนกันแล ย่อมตามเห็นรูปว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่นเป็นตัวตนของเรา
ย่อมตามเห็นเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่นเป็นตัวตนของเรา .
ปุถุชนนั้น ถ้าแม่เดิน เขาก็ย่อมเดินใกล้อุปาทานขั้นที่ ๕ เหล่านี้ นั่นเอง ถ้าแม่ยืน เขาก็ย่อมยืน
ใกล้อุปาทานขั้นที่ ๕ เหล่านี้ นั่นเอง ถ้าแม่นั่ง เขาก็ย่อมนั่งใกล้อุปาทานขั้นที่ ๕ เหล่านี้ นั่นเอง
ถ้าแม่นอน เขาก็ย่อมนอนใกล้อุปาทานขั้นที่ ๕ เหล่านี้ นั่นเอง . ดุริยกิจทั้งหลาย เพราะเหตุนี้
แล เธอทั้งหลาย พึงพิจารณาจิตของตนเนื่องๆ ว่า จิตนี้เศร้าหมองแล้วด้วยราคะ โทสะ โมหะ
สิ้นกาลนาน .

ว่าด้วยความเศร้าหมองและผ่องแผ้วของจิต

[๒๕๙] ดุริยกิจทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลาย ย่อมเศร้าหมองเพราะจิตเศร้าหมอง สัตว์
ทั้งหลายย่อมบริสุทธิ์ เพราะจิตผ่องแผ้ว . ดุริยกิจทั้งหลาย ภาพนิทรตการนั้น เธอทั้งหลาย
เห็นแล้วหรือ? กิจทั้งหลายกราบทูลว่า เห็นแล้วพระเจ้าข้า .

พ. ภาพนิทรตการเมื่อนั้นแล ช่างเขียนคิดแล้วด้วยจิตนั้นแหละ . จิตนั้นแหละ วิจิตร
กว่าภาพนิทรตการเมื่อนั้น . เพราะเหตุนี้ เธอทั้งหลาย พึงพิจารณาจิตของตนเนื่องๆ ว่า จิตนี้
เศร้าหมองด้วย ราคะ โทสะ โมหะ สิ้นกาลนาน . สัตว์ทั้งหลายย่อมเศร้าหมอง เพราะจิต
เศร้าหมอง สัตว์ทั้งหลายย่อมบริสุทธิ์ เพราะจิตผ่องแผ้ว . ดุริยกิจทั้งหลาย เราจะไม่พิจารณา
เห็นหมู่อัตถ์อื่นแม้เพียงหมู่อันหนึ่ง ซึ่งวิจิตรเหมือนอย่างสัตว์ดิรัจฉานทั้งหลายนี้เลย . ดุริยกิจ
ทั้งหลาย สัตว์ดิรัจฉานแม้เหล่านั้นแล คนคิดด้วยจิตนั้นแหละ . จิตนั้นแหละวิจิตรกว่าสัตว์
ดิรัจฉานแม้เหล่านั้น . เพราะเหตุนี้ เธอทั้งหลายพึงพิจารณาจิตของตนเนื่องๆ ว่า จิตนี้
เศร้าหมองแล้วด้วยราคะ โทสะ โมหะ สิ้นกาลนาน . สัตว์ทั้งหลายย่อมเศร้าหมอง เพราะจิต
เศร้าหมอง สัตว์ทั้งหลายย่อมบริสุทธิ์ เพราะจิตผ่องแผ้ว . ดุริยกิจทั้งหลาย ช่างย้อมหรือช่าง
เขียน เมื่อมีเครื่องย้อมกีด ครั่งกีด ขมิ้นกีด สีเขียวกีด สีแดงกีด พึงเขียนรูปสตรีหรือรูป
บุรุษ มีอวัยวะใหญ่่น้อยครบทุกส่วนลงที่แผ่นกระดานเกลี้ยงเงา หรือที่ฝา หรือที่แผ่นผ้า แม่
จันใด . ดุริยกิจทั้งหลาย ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ จันนั้นเหมือนกัน เมื่อจะให้เกิด ย่อมยังรูปนั้น
แหละให้เกิด เมื่อจะให้เกิด ย่อมยังเวทนานั้นแหละให้เกิด เมื่อจะให้เกิด ย่อมยังสัญญานั้น
แหละให้เกิด เมื่อจะให้เกิด ย่อมยังสังขารนั้นแหละให้เกิด เมื่อจะให้เกิด ย่อมยังวิญญาณ
นั้นแหละให้เกิด . ดุริยกิจทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นอย่างไร รูปเที่ยงหรือไม่
เที่ยง? กิจทั้งหลายกราบทูลว่า ไม่เที่ยงพระเจ้าข้า .

พ. เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ก. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า .

พ. เพราะเหตุนี้แล ฯลฯ อริยสาวกผู้ได้สดับ เห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ รู้ชัดว่า ฯลฯ กิจอื่น
เพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี .

จบ สูตรที่ ๘ .

๙. นาวาสตร

ว่าด้วยการสิ้นและไม่สิ้นไปแห่งอาสวะ

[๒๖๐] พระนครสาวัตถี ฯลฯ ดุริยกิจทั้งหลาย เรากล่าวความสิ้นไปแห่งอาสวะของผู้
ร่ำอยู่ เห็นอยู่ เราไม่กล่าวความสิ้นไปแห่งอาสวะของผู้ไม่รู้ ไม่เห็น . ดุริยกิจทั้งหลาย ก็เมื่อ
บุคคลร่ำอยู่เห็นอยู่อย่างไร จึงมีความสิ้นแห่งอาสวะ . เมื่อบุคคลร่ำอยู่ เห็นอยู่ว่า รูปดังนี้ ความ
เกิดขึ้นแห่งรูปดังนี้ ความดับแห่งรูปดังนี้ เวทนาดังนี้ . . . สัญญาดังนี้ . . . สังขารดังนี้ . . . วิญญาณ
ดังนี้ ความเกิดขึ้นแห่งวิญญาณดังนี้ ความดับแห่งวิญญาณดังนี้ จึงมีความสิ้นไปแห่งอาสวะ .

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๗ สุตตันตปิฎกที่ ๙ สังยุตตนิกาย ชนธวาวรรค
ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อบุคคลรู้อยู่ เห็นอยู่อย่างนี้แล จึงมีความสิ้นไปแห่งอาสวะ .

[๒๖๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุ ไม่ประกอบภาวนาโยคอยู่ จะพึงเกิดความ
ปรารถนาอย่างนี้ว่า โฉนหนอ ขอจิตของเราพึงพ้นจากอาสวะ เพราะ ไม่ถือมั่น ดังนี้ ก็จริงอยู่
ถึงอย่างนั้น จิตของเธอย่อมไม่พ้นไปจากอาสวะเพราะ ไม่ถือมั่นได้เลย . ข้อนี้เพราะเหตุไร ข้อ
นี้พึงกล่าวได้ว่า เพราะเธอไม่อบรม เพราะ ไม่อบรมอะไร เพราะไม่อบรมสติปัญญา ๔ เพราะ
ไม่อบรมสัมมปปธาน ๔ เพราะไม่อบรมอิทธิบาท ๔ เพราะไม่อบรมอินทรีย์ ๕ เพราะ ไม่อบรม
พละ ๕ เพราะ ไม่อบรมโพชฌงค์ ๗ เพราะไม่อบรมอริยมรรคมองค์ ๘ . ดูกรภิกษุทั้งหลาย ไซ้โก ๘ ฟอง ๑๐ ฟอง หรือ ๑๒ ฟอง ไซ้เหล่านั้นพึงเป็นของอันแม่ไก่ ไม่นอนทับด้วยดี ไม่กกด้วยดี
ไม่ฟักด้วยดี แม่ไก่นั้นถึงจะเกิดความปรารถนาอย่างนี้ว่า โฉนหนอ ขอลูกของเราพึงทำลายเปลือก
ไซ้ด้วยปลายเล็บเท้า หรือด้วยจะงอยปากออกมาโดยความสวัสดี ดังนี้ก็จริง ถึงอย่างนั้น ลูกไก่
เหล่านั้นก็ไม่สามารถจะทำลายเปลือกไซ้ด้วยปลายเล็บเท้า หรือด้วยจะงอยปาก ออกมาโดยความ
สวัสดีได้ . ข้อนี้เพราะเหตุอะไร ทั้งนี้เพราะไซ้โก ๘ ฟอง ๑๐ ฟอง หรือ ๑๒ ฟองนั้น อันแม่ไก่ไม่
นอนทับด้วยดี ไม่กกด้วยดี ไม่ฟักด้วยดี แม่ฉันใด . ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุ ไม่ประกอบ
ภาวนาโยคอยู่ ฉะนั้นเหมือนกันแล ถึงจะเกิดความปรารถนาอย่างนี้ว่า โฉนหนอ ขอจิต
ของเราพึงพ้นจากอาสวะ เพราะ ไม่ถือมั่น ดังนี้ก็จริง ถึงอย่างนั้น จิตของเธอย่อมไม่พ้นไปจาก
อาสวะเพราะ ไม่ถือมั่นได้เลย . ข้อนี้เพราะเหตุอะไร ข้อนี้พึงกล่าวได้ว่า เพราะเธอไม่อบรม
เพราะเธอไม่อบรมอะไร เพราะ ไม่อบรมสติปัญญา ๔ เพราะไม่อบรมสัมมปปธาน ๔ เพราะไม่
อบรมอิทธิบาท ๔ เพราะไม่อบรมอินทรีย์ ๕ เพราะ ไม่อบรมพละ ๕ เพราะไม่อบรมโพชฌงค์ ๗
เพราะไม่อบรมอริยมรรคมองค์ ๘ . ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุประกอบภาวนาโยคอยู่ ถึงจะไม่
เกิดความปรารถนาอย่างนี้ว่า โฉนหนอ ขอจิตของเราพึงพ้นจากอาสวะเพราะ ไม่ถือมั่น ดังนี้ก็จริง
อยู่ ถึงอย่างนั้น จิตย่อมพ้นจากอาสวะเพราะ ไม่ถือมั่น . ข้อนี้เพราะเหตุอะไร ข้อนี้พึงกล่าว
ได้ว่า เพราะเธออบรม เพราะอบรมอะไร เพราะอบรมสติปัญญา ๔ เพราะอบรมสัมมปปธาน ๔
เพราะอบรมอิทธิบาท ๔ เพราะอบรมอินทรีย์ ๕ เพราะอบรมพละ ๕ เพราะอบรมโพชฌงค์ ๗
เพราะอบรมอริยมรรคมองค์ ๘ . ดูกรภิกษุทั้งหลาย ไซ้โก ๘ ฟอง ๑๐ ฟอง หรือ ๑๒ ฟอง ไซ้
เหล่านั้นอันแม่ไก่นอนทับด้วยดี กกด้วยดี ฟักด้วยดี แม่ไก่นั้นถึงจะไม่เกิดความปรารถนาอย่าง
นี้ว่า โฉนหนอ ขอลูกของเราพึงทำลายเปลือกไซ้ด้วยปลายเล็บเท้า หรือด้วยจะงอยปาก ออกมา
โดยสวัสดีดังนี้ก็จริงอยู่ ถึงอย่างนั้น ลูกไก่เหล่านั้นสามารถทำลายเปลือกไซ้ด้วยปลายเล็บเท้าหรือ
ด้วยจะงอยปาก ออกมาโดยสวัสดี . ข้อนี้เพราะเหตุอะไร ทั้งนี้ เพราะไซ้โก ๘ ฟอง ๑๐ ฟอง
หรือ ๑๒ ฟองนั้น อันแม่ไก่นอนทับด้วยดี กกด้วยดี ฟักด้วยดี แม่ฉันใด . ดูกรภิกษุทั้งหลาย
เมื่อภิกษุประกอบภาวนาโยคอยู่ ก็ฉะนั้นเหมือนกันแล ถึงจะไม่เกิดความปรารถนาอย่างนี้ว่า
โฉนหนอ ขอจิตของเราพึงพ้นจากอาสวะเพราะ ไม่ถือมั่น ดังนี้ ก็จริงอยู่ ถึงอย่างนั้น จิตของเธอ
ย่อมพ้นจากอาสวะเพราะ ไม่ถือมั่น . ข้อนี้เพราะเหตุอะไร ข้อนี้พึงกล่าวได้ว่า เพราะเธอ
อบรม เพราะอบรมอะไร เพราะอบรมสติปัญญา ๔ เพราะอบรมสัมมปปธาน ๔ เพราะอบรม
อิทธิบาท ๔ เพราะอบรมอินทรีย์ ๕ เพราะอบรมพละ ๕ เพราะอบรมโพชฌงค์ ๗ เพราะอบรม
อริยมรรคมองค์ ๘ .

[๒๖๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย รอยนิ้วมีย่อมปรากฏ หรือรอยนิ้วหัวแม่มือย่อมปรากฏ
ที่ตามืดของนายช่างไม้ หรือลูกมือของนายช่างไม้ แต่นายช่างไม้หรือลูกมือของนายช่างไม้ นั้น
หาไม่รู้ไม่ว่า วันนี้ตามืดของเราสึกไปประมาณเท่านี้ วันนี้สึกไปประมาณเท่านี้ วันก่อนๆ สึกไป
ประมาณเท่านี้ นายช่างไม้หรือลูกมือของนายช่างไม้ นั้น มีความรู้แต่ว่า สึกไปแล้ว โดยแท้แล
แม่ฉันใด . ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุประกอบภาวนาโยคอยู่ หาไม่รู้ไม่ว่า วันนี้อาสวะทั้งหลาย
ของเราสิ้นไปแล้วประมาณเท่านี้ วันนี้สิ้นไปแล้วประมาณเท่านี้ หรือวันก่อนๆ สิ้นไปแล้ว
ประมาณเท่านี้ก็จริง ถึงอย่างไรนั้น เมื่ออาสวะสิ้นไปแล้ว เธอก็มีความรู้แต่ว่าสิ้นไปแล้ว ฉะนั้น
เหมือนกันแล . ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อเรือที่เขาผูกด้วยพรวน แล่นไปในสมุทร จมลงในน้ำ
สิ้น ๖ เดือน โดยเหมาตสมัย เขาเข็นขึ้นบก พรวนเหล่านั้นถูกลมและแดดกระทบแล้ว ถูก
ฝนตรกรแล้วย่อมผุ และเปื่อย โดยไม่ยากเลย ฉะนั้นเหมือนกันแล .

จบ สูตรที่ ๙ .

๑๐ . สัญญาสูตร

ว่าด้วยการเจริญอนิจจสัญญา

[๒๖๓] พระนเรศวรวัตถิ ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนิจจสัญญา อันบุคคลเจริญแล้ว
กระทำให้มากแล้ว ย่อมครอบงำภวราคะทั้งปวงได้ ย่อมครอบงำรูปราคะทั้งปวงได้ ย่อมครอบงำ
ภวราคะทั้งปวงได้ ย่อมครอบงำอวิชชาทั้งปวงได้ ย่อมถอนขึ้นซึ่งอัสสมิมานะทั้งปวงได้ . ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย ในสรวทสมัย ขวานาเมื่อไถนาด้วยไถคันใหญ่ ย่อมไถทำลายความสืบทอดแห่งราก (หญ้า)
ทุกชนิด แม่ฉันใด . อนิจจสัญญา อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมครอบงำ ภว
ราคะทั้งปวงได้ ย่อมครอบงำ รูปราคะทั้งปวงได้ ย่อมครอบงำภวราคะทั้งปวงได้ ย่อมครอบงำ
อวิชชาทั้งปวงได้ ย่อมถอนขึ้นซึ่งอัสสมิมานะทั้งปวงได้ ฉะนั้นเหมือนกันแล .

[๒๖๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย คนเกี่ยวหญ้ามุงกระต่าย เกี่ยวหญ้ามุงกระต่ายแล้ว จับ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๗ สุตตันตปิฎกที่ ๙ สังยุตตนิกาย ชนธวาวรรค
ปลาย เขย่า ฟาด สลัดออก แม้นใจ . อนิจจสัญญา อันบุคคลเจริญแล้ว ฯลฯ ฉะนั้น
เหมือนกันแล .

[๒๖๕] ดุริยิกษทั้งหลาย เมื่อพวงมะม่วงขาดจากขั้ว ในมะม่วงเหล่านั้น มะม่วง
เหล่าใดเนื่องด้วยขั้ว มะม่วงเหล่านั้นทั้งหมด ย่อมเป็นของหลุดไปตามขั้วมะม่วงนั้น แม้นใจ .
อนิจจสัญญา อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ฯลฯ ฉะนั้นเหมือนกันแล .

[๒๖๖] ดุริยิกษทั้งหลาย กลอนใดๆ แห่งเรือนยอด กลอนทั้งหมดนั้น ไปสู่ยอด
น้อมไปที่ยอด ประชุมลงที่ยอด ยอด ชนทั้งหลายกล่าวว่า เลิศกว่ากลอนเหล่านั้น แม้นใจ .
อนิจจสัญญา อันบุคคลเจริญแล้ว ฯลฯ ฉะนั้นเหมือนกันแล .

[๒๖๗] ดุริยิกษทั้งหลาย ไม่มีกลิ่นที่รากใดๆ ไม่มีกะลำพัก ชนทั้งหลายกล่าวว่า
เลิศกว่าไม่มีกลิ่นที่รากเหล่านั้น แม้นใจ . อนิจจสัญญา อันบุคคลเจริญแล้ว ฉะนั้นเหมือน
กันแล .

[๒๖๘] ดุริยิกษทั้งหลาย ไม่มีกลิ่นที่แกนใดๆ จันทน์แดง ชนทั้งหลายกล่าวว่า
เลิศกว่าไม่มีกลิ่นเหล่านั้น แม้นใจ . อนิจจสัญญา อันบุคคลเจริญแล้ว ฯลฯ ฉะนั้นเหมือน
กันแล .

[๒๖๙] ดุริยิกษทั้งหลาย ไม่มีกลิ่นที่ดอกใดๆ มะลิ ชนทั้งหลายกล่าวว่า เลิศกว่าไม่มี
กลิ่นที่ดอกเหล่านั้น แม้นใจ . อนิจจสัญญา อันบุคคลเจริญแล้ว ฯลฯ ฉะนั้นเหมือนกันแล .

[๒๗๐] ดุริยิกษทั้งหลาย พระราชาผู้น้อยใดๆ ทั้งหมดนั้น ย่อมเป็นผู้เสด็จไปตาม
(คล้อยตาม) พระเจ้าจักรพรรดิ พระเจ้าจักรพรรดิ ชนทั้งหลายย่อมกล่าวว่า เลิศกว่าพระราชาผู้
น้อยเหล่านั้น แม้นใจ . อนิจจสัญญา อันบุคคลเจริญแล้ว ฯลฯ ฉะนั้นเหมือนกันแล .

[๒๗๑] ดุริยิกษทั้งหลาย แสงดาวทั้งหลาย ชนิดใดชนิดหนึ่ง แสงดาวทั้งหมดนั้น
ไม่ถึงเสี้ยวที่ ๑๖ แห่งแสงพระจันทร์ แสงพระจันทร์ ชนทั้งหลายกล่าวว่า เลิศกว่าแสงดาว
เหล่านั้น แม้นใจ . อนิจจสัญญา อันบุคคลเจริญแล้ว ฯลฯ ฉะนั้นเหมือนกันแล .

[๒๗๒] ดุริยิกษทั้งหลาย ในสราสรมัย ท้องฟ้าบริสุทธิ์ ปราศจากเมฆ พระอาทิตย์
ขึ้นไปสู่ท้องฟ้า ย่อมส่องแสงและแผ่แสงไพโรจน์ กำจัดความมืดอันอยู่ในอากาศทั่วไป
แม้นใจ . อนิจจสัญญา อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมครอบงำภวราคะทั้งปวง
ได้ ย่อมครอบงำรูปราคะทั้งปวงได้ ย่อมครอบงำภวราคะทั้งปวงได้ ย่อมครอบงำภวราคะ
ทั้งปวงได้ ย่อมครอบงำอวิชชาทั้งปวงได้ ย่อมถอนขึ้นซึ่งอสมิมานะได้ทั้งหมด ฉะนั้นเหมือนกันแล .

[๒๗๓] ดุริยิกษทั้งหลาย กอนิจจสัญญา อันบุคคลเจริญแล้วอย่างไร? กระทำให้
มากแล้วอย่างไร? จึงครอบงำภวราคะทั้งปวง ฯลฯ ถอนขึ้นซึ่งอสมิมานะได้หมด . อนิจจ-
*สัญญา อันบุคคลเจริญแล้วอย่างนี้ กระทำให้มากแล้วอย่างนี้ว่า รูปดังนี้ ความเกิดแห่งรูปดังนี้
ความดับแห่งรูปดังนี้ . เวทนาดังนี้ . . . สัญญาดังนี้ . . . สังขารดังนี้ . . . วิญญาณดังนี้ ความเกิดขึ้น
แห่งวิญญาณดังนี้ ความดับแห่งวิญญาณดังนี้ ย่อมครอบงำภวราคะทั้งปวงได้ ฯลฯ ถอนขึ้น
ซึ่งอสมิมานะได้ทั้งหมด . ดุริยิกษทั้งหลาย อนิจจสัญญา อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว
อย่างนี้แล ย่อมครอบงำภวราคะทั้งปวงได้ ย่อมครอบงำรูปราคะทั้งปวงได้ ย่อมครอบงำภวราคะ
ทั้งปวงได้ ย่อมครอบงำอวิชชาทั้งปวงได้ ย่อมถอนขึ้นซึ่งอสมิมานะได้หมด .

จบ สูตรที่ ๑๐ .

จบ ปุฬวรรคที่ ๕ .

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. นทีสูตร ๖. สามททสูตร
  ๒. ปุฬสูตร ๓. กัทธสูตรที่ ๑
  ๓. เณรปิณฑสูตร ๘. กัทธสูตรที่ ๒
  ๔. โคมยสูตร ๙. นาวสูตร
  ๕. นขสิขสูตร ๑๐. สัญญาสูตร .
- จบ มัชฌิมปิณฑาสก .

รวมวรรคที่มีในมูลปิณฑาสกนี้ คือ

๑. อุปยวรรค ๒. อรหันตวรรค ๓. ชัชชนียวรรค ๔. เถรวรรค
๕. ปุฬวรรค รวม ๕ วรรค ทุติยปิณฑาสกก็เรียกในชั้นธสังยุตนั้น .

จุลปิณฑาสก

อันทวรรคที่ ๑

๑. อันตสูตร

ว่าด้วยส่วนคือสักกายะ ๔

[๒๗๔] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้ :-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิก

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๗ สุตตันตปิฎกที่ ๙ สังยุตตนิกาย ชนธวรวรรค
เตชฐี โกลัพระนครสาวัตถี. ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูภิกษุ
ทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูภิกษุทั้งหลาย
ส่วน ๔ อย่างเหล่านี้. ส่วน ๔ อย่างเป็นไฉน? ส่วนคือสัkkายะ ๑ ส่วนคือสัkkายสมุทัย ๑
ส่วนคือสัkkายนิโรธ ๑ ส่วนคือสัkkายนิโรธคามินีปฏิปทา ๑.

[๒๓๕] ดูภิกษุทั้งหลาย ก็ส่วนคือสัkkายะเป็นไฉน? ส่วนคือสัkkายะนั้น คาว
จะกล่าวว่า อุปาทานขันธ ๕ อุปาทานขันธ ๕ เป็นไฉน? อุปาทานขันธ ๕ นั้น ได้แก่ อุปา-

*ทานขันธคือรูป ๑ อุปาทานขันธคือเวทนา ๑ อุปาทานขันธคือสัญญา ๑ อุปาทานขันธคือ
สังขาร ๑ อุปาทานขันธคือวิญญาณ ๑ ดูภิกษุทั้งหลาย นี่เรียกว่า ส่วนคือสัkkายะ.

[๒๓๖] ดูภิกษุทั้งหลาย ก็ส่วนคือสัkkายสมุทัยเป็นไฉน? ส่วนคือสัkkายสมุทัยนั้น
คือ ตัณหาอันทำให้เกิดในภพใหม่ ประกอบด้วยความกำหนัดด้วยอำนาจความเพิลิตเพิลิน มี
ปกติเพิลิตเพิลินยิ่งในภพหรืออารมณันั้นๆ. ได้แก่กามตัณหา ภวตัณหา วิวาทตัณหา. ดูภ
ิกษุทั้งหลาย นี่เรียกว่า ส่วนคือสัkkายสมุทัย.

[๒๓๗] ดูภิกษุทั้งหลาย ก็ส่วนคือสัkkายนิโรธเป็นไฉน? ส่วนคือสัkkายนิโรธนั้น
คือ ความดับโดยไม่เหลือแห่งตัณหานั้นแล ด้วยมรรค คือ วิราคะ ความสละ ความสละคืน
ความหลุดพ้น ความไม่มีอาลัย. ดูภิกษุทั้งหลาย นี่เรียกว่า ส่วนคือสัkkายนิโรธ.

[๒๓๘] ดูภิกษุทั้งหลาย ก็ส่วนคือสัkkายนิโรธคามินีปฏิปทาเป็นไฉน? ส่วนคือสัkk-
*ายนิโรธคามินีปฏิปทานั้น ได้แก่อริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ นั้นแล สัมมาทิฏฐิ ๑ สัมมาสัง-
*กัปปะ ๑ สัมมาวาจา ๑ สัมมากัมมันตะ ๑ สัมมาอาชีวะ ๑ สัมมาวายามะ ๑ สัมมาสติ ๑.
สัมมาสมาธิ ๑ ดูภิกษุทั้งหลาย นี่เรียกว่า ส่วนคือสัkkายนิโรธคามินีปฏิปทา. ดูภิกษ
ุทั้งหลาย ส่วน ๔ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑.

๒. ทกขสูตร

ว่าด้วยอริยสัจธรรม

[๒๓๙] พระนครสาวัตถี. ดูภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงทุกข์ ทกขสมุทัย ทกขนิโรธ
และทกขนิโรธคามินีปฏิปทาแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง.

[๒๔๐] ดูภิกษุทั้งหลาย ก็ทุกขเป็นไฉน? คำว่า ทุกขนั้น คาวจะกล่าวว่า อุปาทาน-
*ขันธ ๕. อุปาทานขันธ ๕ เป็นไฉน? คือ อุปาทานขันธคือรูป ๑ อุปาทานขันธคือเวทนา ๑
อุปาทานขันธคือสัญญา ๑ อุปาทานขันธคือสังขาร ๑ อุปาทานขันธคือวิญญาณ ๑. ดูภิกษ
ุทั้งหลาย นี่เรียกว่า ทุกข.

[๒๔๑] ดูภิกษุทั้งหลาย ก็ทกขสมุทัยเป็นไฉน? คือ ตัณหาอันทำให้เกิดในภพใหม่
ประกอบด้วยความกำหนัดด้วยอำนาจความเพิลิตเพิลิน มีปกติเพิลิตเพิลินยิ่งในภพหรืออารมณ
ันั้นๆ. คือกามตัณหา ภวตัณหา วิวาทตัณหา ดูภิกษุทั้งหลาย นี่เรียกว่า ทกขสมุทัย.

[๒๔๒] ดูภิกษุทั้งหลาย ก็ทกขนิโรธเป็นไฉน? คือความดับโดยไม่เหลือแห่งตัณหา
นั้นแล ด้วยมรรค คือ วิราคะ ความสละ ความสละคืน ความหลุดพ้น ความไม่มีอาลัย.
ดูภิกษุทั้งหลาย นี่เรียกว่า ทกขนิโรธ.

[๒๔๓] ดูภิกษุทั้งหลาย ก็ทกขนิโรธคามินีปฏิปทาเป็นไฉน? คืออริยมรรคประกอบ
ด้วยองค์ ๘ นี้ กล่าวคือ สัมมาทิฏฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ. ดูภิกษุทั้งหลาย นี่เรียกว่า ทกข-
*นิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๒.

๓. สัkkายสูตร

ว่าด้วยสัkkายะตามแนวอริยสัจธรรม

[๒๔๔] พระนครสาวัตถี. ดูภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงสัkkายะ สัkkายสมุทัย
สัkkายนิโรธ และสัkkายนิโรธคามินีปฏิปทา แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง.

[๒๔๕] ดูภิกษุทั้งหลาย ก็สัkkายะเป็นไฉน? คำว่าสัkkายะนั้น คาวจะกล่าวว่า
อุปาทานขันธ ๕. อุปาทานขันธ ๕ เป็นไฉน? อุปาทานขันธ ๕ นั้น ได้แก่ อุปาทานขันธคือรูป
ฯลฯ อุปาทานขันธคือวิญญาณ. ดูภิกษุทั้งหลาย นี่เรียกว่า สัkkายะ.

[๒๔๖] ดูภิกษุทั้งหลาย ก็สัkkายสมุทัยเป็นไฉน? สัkkายสมุทัยนั้นคือ ตัณหา
อันทำให้เกิดในภพใหม่ ประกอบด้วยความกำหนัด ด้วยอำนาจความเพิลิตเพิลินยิ่งในภพหรือ
อารมณันั้น. กล่าวคือ กามตัณหา ภวตัณหา วิวาทตัณหา. ดูภิกษุทั้งหลาย นี่เรียกว่า
สัkkายสมุทัย.

[๒๔๗] ดูภิกษุทั้งหลาย ก็สัkkายนิโรธเป็นไฉน? คือความดับโดยไม่เหลือแห่ง
ตัณหานั้นแล ด้วยมรรค คือ วิราคะ ความสละ ความสละคืน ความหลุดพ้น ความไม่มีอาลัย.
ดูภิกษุทั้งหลาย นี่เรียกว่า สัkkายนิโรธ.

[๒๔๘] ดูภิกษุทั้งหลาย ก็สัkkายนิโรธคามินีปฏิปทาเป็นไฉน? คือ อริยมรรค
ประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ กล่าวคือ สัมมาทิฏฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ. ดูภิกษุทั้งหลาย นี่เรียกว่า
สัkkายนิโรธคามินีปฏิปทา.

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๗ สุตตันตปิฎกที่ ๙ สังยุตตนิกาย ชนธวาวรรค

จบ สูตรที่ ๓.

๔. ปริยญญยตสูตร

ว่าด้วยธรรมที่ควรกำหนดรู้

[๒๘๙] พระนครสาวิตถิ. ดูกุริยกษทั้งหลาย เราจักแสดงธรรมที่ควรกำหนดรู้ ความกำหนดรู้ และบุคคลผู้กำหนดรู้แล้ว แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง.

[๒๙๐] ดูกุริยกษทั้งหลาย ก็ธรรมที่ควรกำหนดรู้เป็นไฉน? คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ. ดูกุริยกษทั้งหลาย นี่เรียกว่า ธรรมที่ควรกำหนดรู้.

[๒๙๑] ดูกุริยกษทั้งหลาย ความกำหนดรู้เป็นไฉน? ความสิ้นไปแห่งราคะ ความสิ้นไปแห่งโทสะ ความสิ้นไปแห่งโมหะ. ดูกุริยกษทั้งหลาย นี่เรียกว่า ความกำหนดรู้.

[๒๙๒] ดูกุริยกษทั้งหลาย ก็บุคคลผู้กำหนดรู้แล้วเป็นไฉน? บุคคลผู้กำหนดรู้แล้ว ควรจะกล่าวว่าพระอรหันต์ กล่าวคือ ท่านผู้มีชื่ออย่างนี้ มีโคตรอย่างนี้. ดูกุริยกษทั้งหลาย นี่เรียกว่า บุคคลผู้กำหนดรู้แล้ว.

จบ สูตรที่ ๔.

๕. สมณสูตร ๑

ว่าด้วยผู้ไม่ควรและผู้ควรยกย่องว่าเป็นสมณพราหมณ์

[๒๙๓] พระนครสาวิตถิ. ดูกุริยกษทั้งหลาย อุปาทานขันธ ๕ เหล่านี้. อุปาทานขันธ ๕ เป็นไฉน? ได้แก่อุปาทานขันธคือรูป ฯลฯ อุปาทานขันธคือวิญญาณ. ดูกุริยกษทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ไม่รู้ชัดซึ่งคุณ โทษ และอบายเครื่องสลัดออกแห่งอุปาทาน-

*ขันธ ๕ เหล่านี้ ตามความเป็นจริง. สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นนั้น ย่อมไม่ได้รับยกย่องว่าเป็นสมณะในหมู่สมณะ และ ไม่ได้รับยกย่องว่าเป็นพราหมณ์ในหมู่พราหมณ์ อนึ่ง ท่านเหล่านั้นทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์แห่งความเป็นสมณะ หรือประโยชน์แห่งความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ไม่ได้.

[๒๙๔] ดูกุริยกษทั้งหลาย ส่วนสมณะหรือพราหมณ์เหล่าใด เหล่าหนึ่ง ย่อมรู้ชัดซึ่งคุณ โทษ และอบายเครื่องสลัดออกแห่งอุปาทานขันธ ๕ เหล่านี้ ตามความเป็นจริง. สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นนั้นแล ย่อมได้รับยกย่องว่าเป็นสมณะในหมู่สมณะ และได้รับยกย่องว่าเป็นพราหมณ์ในหมู่พราหมณ์ อนึ่ง ท่านเหล่านั้นย่อมทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์แห่งความเป็นสมณะ หรือประโยชน์แห่งความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ได้.

จบ สูตรที่ ๕.

๖. สมณสูตรที่ ๒

ว่าด้วยผู้ไม่ควรยกย่องว่าเป็นสมณพราหมณ์

[๒๙๕] ดูกุริยกษทั้งหลาย อุปาทานขันธ ๕ เหล่านี้. อุปาทานขันธ ๕ เป็นไฉน? ได้แก่ อุปาทานขันธคือรูป ฯลฯ อุปาทานขันธคือวิญญาณ. ดูกุริยกษทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ไม่รู้ชัดซึ่งเหตุเกิด ความดับ คุณ โทษ และอบายเครื่องสลัดออกแห่งอุปาทานขันธ ๕ เหล่านี้ ตามความเป็นจริง. สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นนั้น ย่อมไม่ได้รับยกย่องว่าเป็นสมณะในหมู่สมณะ และ ไม่ได้รับยกย่องว่าเป็นพราหมณ์ในหมู่พราหมณ์ อนึ่ง ท่านเหล่านั้นย่อมทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์แห่งความเป็นสมณะ หรือประโยชน์แห่งความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ไม่ได้.

ดูกุริยกษทั้งหลาย ส่วนสมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง รู้ชัดซึ่งเหตุเกิด ความดับ คุณ โทษ และอบายเครื่องสลัดออกแห่งอุปาทานขันธ ๕ เหล่านี้ ตามความเป็นจริง. สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นนั้นแล ย่อมได้รับยกย่องว่าเป็นสมณะในหมู่สมณะ และได้รับยกย่องว่าเป็นพราหมณ์ในหมู่พราหมณ์ อนึ่ง ท่านเหล่านั้นย่อมทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์แห่งความเป็นสมณะ หรือประโยชน์แห่งความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ได้.

จบ สูตรที่ ๖.

๗. โสตาปันนสูตร

ว่าด้วยผู้เป็นพระอริยสาวกโสดาบัน

[๒๙๖] ดูกุริยกษทั้งหลาย อุปาทานขันธ ๕ เหล่านี้. อุปาทานขันธ ๕ เป็นไฉน? ได้แก่ อุปาทานขันธคือรูป ฯลฯ อุปาทานขันธคือวิญญาณ. ดูกุริยกษทั้งหลาย เพราะเหตุที่พระอริย-

*สาวกย่อมรู้ชัดซึ่งเหตุเกิด ความดับ คุณ โทษ และอบายเครื่องสลัดออกแห่งอุปาทานขันธ ๕ เหล่านี้ ตามความเป็นจริง. ดูกุริยกษทั้งหลาย นี่เรียกว่า พระอริยสาวกผู้โสดาบัน มีอันไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงมีอันจะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๗.

๘. อรหันตสูตร

ว่าด้วยผู้เป็นพระอรหันตชินาสพ

[๒๙๗] พระนครสาวิตถิ. ดูกุริยกษทั้งหลาย อุปาทานขันธ ๕ เหล่านี้. อุปาทานขันธ ๕ เป็นไฉน? คือ อุปาทานขันธคือรูป ฯลฯ อุปาทานขันธคือวิญญาณ. ดูกุริยกษทั้งหลาย เพราะเหตุที่ภิกษุรู้เหตุเกิด ความดับ คุณ โทษ และอบายเครื่องสลัดออกแห่งอุปาทานขันธ ๕ เหล่านี้

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๗ สุตตันตปิฎกที่ ๙ สังยุตตนิกาย ชนธวรรค
ตามความเป็นจริง จึงเป็นผู้หลุดพ้นแล้วเพราะไม่ถือมั่น . ดูกฤกษทั้งหลาย นี่เรียกว่า ภิกษุผู้
เป็นอรหันตชินาสพ อยู่จบพรหมจรรย์ ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว มีประโยชน์ของตนอันบริบูรณ์แล้ว
โดยลำดับ มีกิเลสเป็นเครื่องประกอบไว้ในภพสิ้นไปรอบแล้ว หลุดพ้นแล้วเพราะรู้โดยชอบ .

จบ สูตรที่ ๘ .

๙ . จันทพหีนสูตรที่ ๑

ว่าด้วยการละความพอใจในชั้น ๕

[๒๔๘] พระนครสวัตถิ . ดูกฤกษทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงละความพอใจ ความกำหนัด
ความผลิตเพิลิน ความทะยานอยากในรูปเสีย ด้วยอาการอย่างนี้ รูปนั้นจักเป็นอันเธอทั้งหลาย
ละได้แล้ว ตัดรากขาดแล้ว กระทำให้เป็นจุดตาลยอดด้วน กระทำให้ไม่มี ไม่ให้เกิดขึ้นอีก
ต่อไปเป็นธรรมดา . เธอทั้งหลายจงละความพอใจ ความกำหนัด ความผลิตเพิลิน ความทะยาน
อยากในเวทนา . . . ในสัญญา . . . ในสังขาร . . . ในวิญญานเสีย ด้วยอาการอย่างนี้ วิญญานนั้นจัก
เป็นอันเธอทั้งหลายละได้แล้ว ตัดรากขาดแล้ว กระทำให้เป็นจุดตาลยอดด้วน กระทำให้ไม่มี
ไม่ให้เกิดอีกต่อไปเป็นธรรมดา .

จบ สูตรที่ ๙ .

๑๐ . จันทพหีนสูตรที่ ๒

ว่าด้วยการละความพอใจในชั้น ๕

[๒๔๙] พระนครสวัตถิ . ดูกฤกษทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงละความพอใจ ความกำหนัด
ความผลิตเพิลิน ความทะยานอยาก ความเข้าถึงและความยึดมั่น อันเป็นที่ตั้ง ที่อยู่ประจำ
และที่อาศัยแห่งจิต ในรูปเสีย ด้วยอาการอย่างนี้ รูปนั้น จักเป็นอันเธอทั้งหลายละได้แล้ว ตัด
รากขาดแล้ว ทำให้เป็นจุดตาลยอดด้วน ทำให้ไม่มี ไม่ให้เกิดขึ้นอีกต่อไปเป็นธรรมดา . เธอ
ทั้งหลายจงละความพอใจ ความกำหนัด ความผลิตเพิลิน ความทะยานอยาก ความเข้าถึงและ
ความยึดมั่น อันเป็นที่ตั้ง ที่อยู่ประจำและที่อาศัยแห่งจิต ในเวทนา ในสัญญา ในสังขาร ใน
วิญญานเสีย ฯลฯ ด้วยอาการอย่างนี้ วิญญานนั้นจักเป็นอันเธอทั้งหลายละได้แล้ว ตัดรากขาด
แล้ว ทำให้เป็นจุดตาลยอดด้วน ทำให้ไม่มี ไม่ให้เกิดขึ้นอีกต่อไปเป็นธรรมดา ฉะนั้นแล .

จบ สูตรที่ ๑๐ .

จบ อังตวรรคที่ ๑

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑ . อันตสูตร	๖ . สมณสูตรที่ ๒
๒ . ทุกขสูตร	๗ . โสตาปันนสูตร
๓ . สักกายสูตร	๘ . อรหันตสูตร
๔ . ปริญญุยยสูตร	๙ . จันทพหีนสูตรที่ ๑
๕ . สมณสูตรที่ ๑	๑๐ . จันทพหีนสูตรที่ ๒ .

ธัมมกถิกวรรคที่ ๒

๑ . อวิชาสูตร

ว่าด้วยความหมายของอวิชา

[๓๐๐] พระนครสวัตถิ . ครั้นนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่ง เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่
ประทับ ฯลฯ ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า อวิชา
อวิชา ดังนี้ อวิชาเป็นไฉนหนอแล ? และบุคคลเป็นผู้ประกอบด้วยอวิชาด้วยเหตุเพียงเท่าไร ?
พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกฤกษ ฤคชนผู้ไม่ได้สดับแล้วในโลกนี้ ไม่รู้ชัดซึ่งรูป ไม่รู้ชัด
ซึ่งเหตุเกิดแห่งรูป ไม่รู้ชัดซึ่งความดับแห่งรูป ไม่รู้ชัดซึ่งปฏิบัติอันให้ถึงความดับแห่งรูป ไม่รู้
ชัดซึ่งเวทนา ฯลฯ ไม่รู้ชัดซึ่งสัญญา ฯลฯ ไม่รู้ชัดซึ่งสังขาร ฯลฯ ไม่รู้ชัดซึ่งวิญญาน ไม่รู้
ชัดซึ่งเหตุเกิดวิญญาน ไม่รู้ชัดซึ่งความดับวิญญาน ไม่รู้ชัดซึ่งปฏิบัติอันให้ถึงความดับวิญญาน .
ดูกฤกษ นี่เรียกว่า อวิชา และบุคคลเป็นผู้ประกอบด้วยอวิชา ด้วยเหตุเพียงเท่านั้นแล .

จบ สูตรที่ ๑ .

๒ . วิชาสูตร

ว่าด้วยความหมายของวิชา

[๓๐๑] พระนครสวัตถิ . ภิกษุรูปหนึ่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้ทูลถาม
พระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า วิชา วิชา ดังนี้ วิชาเป็นไฉนหนอแล ?
และบุคคลเป็นผู้ประกอบด้วยวิชาด้วยเหตุเพียงเท่าไร ? พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกฤกษ
อริยสาวกผู้ได้สดับแล้วในโลกนี้ รู้ชัดซึ่งรูป รู้ชัดซึ่งเหตุเกิดแห่งรูป รู้ชัดซึ่งความดับแห่งรูป รู้ชัด
ซึ่งปฏิบัติอันให้ถึงความดับแห่งรูป รู้ชัดซึ่งเวทนา ฯลฯ รู้ชัดซึ่งสัญญา ฯลฯ รู้ชัดซึ่งสังขาร ฯลฯ
รู้ชัดซึ่งวิญญาน รู้ชัดซึ่งเหตุเกิดวิญญาน รู้ชัดซึ่งความดับวิญญาน รู้ชัดซึ่งปฏิบัติอันให้ถึงความ
ดับวิญญาน . ดูกฤกษ นี่เรียกว่า วิชา และบุคคลเป็นผู้ประกอบด้วยวิชา ด้วยเหตุเพียงเท่า
นั้นแล .

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๗ สุตตันตปิฎกที่ ๙ สังยุตตนิกาย ชนธวรวรรค
จบ สุตที่ ๒ .

๓. อัมมกถิกสูตรที่ ๑

ว่าด้วยเหตุที่เรียกว่าพระธรรมกถิก

[๓๐๒] พระนครสวัตถิ. ภิกษุรูปนั้นนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้ทูลถาม
พระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า พระธรรมกถิก พระธรรมกถิก ดังนี้ ภิกษุ
ชื่อว่า เป็นธรรมกถิก ด้วยเหตุเพียงเท่าไร ชื่อว่า เป็นผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมด้วยเหตุเพียง
เท่าไร? พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรภิกษุ หากว่า ภิกษุแสดงธรรมเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อ
ความคลายกำหนัด เพื่อความดับรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณไซ้ร้ ควรจะเรียกว่า
ภิกษุธรรมกถิก. หากว่า ภิกษุเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อความดับรูป เวทนา สัญญา
สังขาร วิญญาณไซ้ร้ ควรจะเรียกว่า ภิกษุผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม. หากว่า ภิกษุเป็นผู้หลุด
พ้นแล้ว เพราะเบื่อหน่าย เพราะคลายกำหนัด เพราะดับ เพราะไม่ถือมั่นรูป เวทนา สัญญา
สังขาร วิญญาณไซ้ร้ ควรจะเรียกว่า ภิกษุผู้ได้บรรลุนิพพานในปัจจุบัน .

จบ สุตที่ ๓ .

๔. อัมมกถิกสูตรที่ ๒

ว่าด้วยเหตุที่เรียกว่าพระธรรมกถิก

[๓๐๓] พระนครสวัตถิ. ภิกษุนั้นนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้ทูลถามพระผู้มี
พระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า พระธรรมกถิก พระธรรมกถิก ดังนี้ ภิกษุชื่อว่า
เป็นธรรมกถิกด้วยเหตุเพียงเท่าไร ชื่อว่าเป็นผู้ปฏิบัติธรรม สมควรแก่ธรรมด้วยเหตุเพียงเท่าไร?
พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรภิกษุ หากว่า ภิกษุแสดงธรรมเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อความ
คลายกำหนัด เพื่อความดับรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณไซ้ร้ ควรจะเรียกว่า ภิกษุผู้
ธรรมกถิก. หากว่า ภิกษุเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อความคลายกำหนัด เพื่อความ
ดับรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณไซ้ร้ ควรจะเรียกว่า ภิกษุผู้ปฏิบัติธรรมสมควร
แก่ธรรม. หากว่า ภิกษุเป็นผู้หลุดพ้นแล้วเพราะเบื่อหน่าย เพราะคลายกำหนัด เพราะดับ เพราะ
ไม่ถือมั่นรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณไซ้ร้ ควรจะเรียกว่า ภิกษุผู้ได้บรรลุนิพพานใน
ปัจจุบัน .

จบ สุตที่ ๔ .

๕. พันธนสูตร

ว่าด้วยเครื่องจองจำคือขันธ ๕

[๓๐๔] พระนครสวัตถิ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับแล้วในโลกนี้ ไม่ได้
เห็นพระอริยเจ้าทั้งหลาย ฯลฯ ไม่ได้รับคำแนะนำในสัปปริสธรรม ย่อมตามเห็นรูปโดยความ
เป็นตน เห็นตนมีรูป เห็นรูปในตน หรือเห็นตนในรูป ย่อมตามเห็นเวทนา . . . ตามเห็นสัญญา
ตามเห็นสังขาร . . . ตามเห็นวิญญาณโดยความเป็นตน เห็นตนมีวิญญาณ เห็นวิญญาณในตน
หรือเห็นตนในวิญญาณ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับแล้ว เป็นผู้ถูกเครื่อง
จำ คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ จำไว้แล้ว เป็นผู้ถูกเครื่องจำทั้งภายในทั้ง
ภายนอกจำไว้แล้ว เป็นผู้มองไม่เห็นฝั่งนี้ เป็นผู้มองไม่เห็นฝั่งโน้น ย่อมแก่ทั้งๆ ที่ถูกจำ ย่อม
ตายทั้งๆ ที่ถูกจำ ย่อมไปจากโลกนี้สู่โลกหน้าทั้งๆ ที่ถูกจำ.

[๓๐๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ส่วนอริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว ได้เห็นพระอริยเจ้าทั้งหลาย
 ฯลฯ ได้รับแนะนำแล้วในสัปปริสธรรม ย่อมไม่พิจารณาเห็นรูปโดยความเป็นตน ไม่เห็นตน
 มีรูป ไม่เห็นรูปในตน หรือไม่เห็นตนในรูป. ย่อมไม่พิจารณาเห็นเวทนา . . . สัญญา . . . สังขาร . . .
 วิญญาณโดยความเป็นตน ไม่เห็นตนมีวิญญาณ ไม่เห็นวิญญาณในตน หรือไม่เห็นตนในวิญญาณ.
 ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว ไม่เป็นผู้ถูกเครื่องจำ คือ รูป เวทนา
 สัญญา สังขาร วิญญาณ จำไว้ ไม่เป็นผู้ถูกเครื่องจำทั้งภายในภายนอกจำไว้ เป็นผู้มองเห็นฝั่งนี้
 เป็นผู้มองเห็นฝั่งโน้น เรากล่าวว่า ภิกษุนั้นพ้นแล้วจากทุกข์ .

จบ สุตที่ ๕ .

๖. ปริมุจจิตสูตรที่ ๑

ว่าด้วยการพิจารณาเห็นขันธ ๕ เพื่อความหลุดพ้น

[๓๐๖] พระนครสวัตถิ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน
 เธอทั้งหลายย่อมพิจารณาเห็นรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ว่า นั่นไม่ของเรา นั่นเป็นเรา
 นั่นเป็นตัวตนของเรา ดังนี้หรือ? ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า หามิได้พระเจ้าข้า. พระผู้มีพระภาค
 ตรัสว่า ตีละ ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงพิจารณาเห็นรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณนั้น
 ด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัวตนของ
 เราดังนี้. ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ รู้ชัดว่า ฯลฯ ก็จึงเพื่อความ
 ความเป็นอย่างนี้มีได้มี .

จบ สุตที่ ๖ .

๗. ปริมุจจิตสูตรที่ ๒

ว่าด้วยการพิจารณาเห็นขันธ ๕ เพื่อความหลุดพ้น

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๓ สุตตันตปิฎกที่ ๙ สังยุตตนิกาย ชนธวรวรรค

[๓๐๓] พระนครสารัตถิ. ดูกุริกะทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน เธอทั้งหลายพิจารณาเห็นรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา ดังนี้หรือ? กุริกะทั้งหลายกราบทูลว่า อย่างนั้น พระเจ้าข้า. พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดีละ กุริกะทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงพิจารณาเห็นรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณนั้น ด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา ดังนี้. ดูกุริกะทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ รู้ชัดว่า ฯลฯ ก็อันเพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้มี.

จบ สูตรที่ ๓.

๘. สังโยชนสูตร

ว่าด้วยธรรมเป็นที่ตั้งแห่งสังโยชน และสังโยชน

[๓๐๔] พระนครสารัตถิ. ดูกุริกะทั้งหลาย เราจักแสดงธรรมเป็นที่ตั้งแห่งสังโยชน และสังโยชน เธอทั้งหลายจงฟัง. ดูกุริกะทั้งหลาย ก็ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งสังโยชนเป็นไฉน สังโยชนเป็นไฉน? ดูกุริกะทั้งหลาย รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ชื่อว่า ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งสังโยชน. ความกำหนดด้วยอำนาจความพอใจในรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณนั้น ชื่อว่า สังโยชน. ดูกุริกะทั้งหลาย นี่เรียกว่า ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งสังโยชน นี่เรียกว่า สังโยชน.

จบ สูตรที่ ๘.

๙. อุปาทานสูตร

ว่าด้วยธรรมเป็นที่ตั้งแห่งอุปาทาน และอุปาทาน

[๓๐๕] พระนครสารัตถิ. ดูกุริกะทั้งหลาย เราจักแสดงธรรมเป็นที่ตั้งแห่งอุปาทาน และอุปาทาน เธอทั้งหลายจงฟัง. ดูกุริกะทั้งหลาย ก็ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งอุปาทานเป็นไฉน อุปาทานเป็นไฉน? ดูกุริกะทั้งหลาย รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ชื่อว่า ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งอุปาทาน. ความกำหนดด้วยอำนาจความพอใจ ในรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณนั้น ชื่อว่า อุปาทาน. ดูกุริกะทั้งหลาย นี่เรียกว่า ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งอุปาทาน นี่เรียกว่า อุปาทาน.

จบ สูตรที่ ๙.

๑๐. ลีลสูตร

ว่าด้วยธรรมที่ควรใส่ใจโดยแยบคาย

[๓๐๖] สมัยหนึ่ง ท่านพระสารีบุตรและท่านพระมหาโกฏิฐิตะ อยู่ ณ ป่าอิสิปตน-

*มฤคทายวัน ใกล้พระนครพาราณสี. ครั้นนั้นแล ท่านพระมหาโกฏิฐิตะออกจากที่พักผ่อนในเวลาเย็น เข้าไปหาพระสารีบุตรถึงที่อยู่ ฯลฯ ได้ถามว่า ดูกุรันท่านพระสารีบุตร กุริกะผู้มีศีลควรกระทำกรรมเหล่านี้ไว้ในใจโดยแยบคาย? ท่านพระสารีบุตรตอบว่า ดูกุรันท่านโกฏิฐิตะ กุริกะผู้มีศีล ควรกระทำอุปาทานขั้น ๕ ไว้ในใจโดยแยบคาย โดยความเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นดังโรค เป็นดังฝี เป็นดังลูกศร เป็นความคับแค้น เป็นอาพาธ เป็นของแปรปรวน เป็นของทรุดโทรม เป็นของสูญ เป็นของไม่ใช่ตัวตน. อุปาทานขั้น ๕ เป็นไฉน? คือ อุปาทานขั้น ๑ คือรูป ๑ อุปาทานขั้น ๒ คือเวทนา ๑ อุปาทานขั้น ๓ คือสัญญา ๑ อุปาทานขั้น ๔ คือสังขาร ๑ อุปาทานขั้น ๕ คือวิญญาณ ๑. ดูกุรันท่านโกฏิฐิตะ กุริกะผู้มีศีล ควรกระทำอุปาทานขั้น ๕ เหล่านี้ไว้ในใจโดยแยบคาย โดยความเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นดังโรค เป็นดังฝี เป็นดังลูกศร เป็นความคับแค้น เป็นอาพาธ เป็นของแปรปรวน เป็นของทรุดโทรม เป็นของสูญ เป็นของไม่ใช่ตัวตน. ดูกุรันท่านโกฏิฐิตะ ข้อนี้เป็นฐานะที่จะมีได้ คือ กุริกะผู้มีศีล กระทำอุปาทานขั้น ๕ เหล่านี้ไว้ในใจโดยแยบคาย ฯลฯ เป็นของไม่ใช่ตัวตน พึงทำให้แจ้งซึ่งโสดาปัตติผล.

[๓๐๗] โก. ดูกุรันท่านสารีบุตร กุริกะผู้เป็นโสดาบัน ควรกระทำกรรมเหล่านี้ไว้ในใจโดยแยบคาย?

สา. ดูกุรันท่านโกฏิฐิตะ แม้กุริกะผู้เป็นโสดาบัน ก็ควรกระทำอุปาทานขั้น ๕ เหล่านี้ไว้ในใจโดยแยบคาย โดยความเป็นของไม่เที่ยง ฯลฯ เป็นของไม่ใช่ตัวตน. ดูกุรันท่านโกฏิฐิตะ ข้อนี้ก็ป็นฐานะที่จะมีได้ คือ กุริกะผู้เป็นโสดาบัน กระทำอุปาทานขั้น ๕ เหล่านี้ไว้ในใจโดยแยบคาย โดยความเป็นของไม่เที่ยง ฯลฯ เป็นของไม่ใช่ตัวตน พึงทำให้แจ้งซึ่งสกทาคามีผล.

[๓๐๘] โก. ดูกุรันท่านพระสารีบุตร กุริกะผู้เป็นสกทาคามี ควรกระทำกรรมเหล่านี้ไว้ในใจโดยแยบคาย?

สา. ดูกุรันท่านโกฏิฐิตะ แม้กุริกะผู้เป็นพระสกทาคามี ก็ควรกระทำอุปาทานขั้น ๕ เหล่านี้ในใจโดยแยบคาย โดยความเป็นของไม่เที่ยง ฯลฯ เป็นของไม่ใช่ตัวตน. ดูกุรันท่านโกฏิฐิตะ ข้อนี้ก็ป็นฐานะที่จะมีได้ คือ กุริกะผู้เป็นสกทาคามี กระทำอุปาทานขั้น ๕ เหล่านี้ไว้ในใจโดยแยบคาย โดยความเป็นของไม่เที่ยง ฯลฯ เป็นของไม่ใช่ตัวตน พึงทำให้แจ้งซึ่งอนาคามีผล.

[๓๐๙] โก. ดูกุรันท่านพระสารีบุตร กุริกะผู้เป็นอนาคามี ควรกระทำกรรมเหล่านี้ไว้ในใจโดยแยบคาย?

สา. ดูกุรันท่านโกฏิฐิตะ แม้กุริกะผู้เป็นอนาคามี ก็ควรกระทำอุปาทานขั้น ๕ เหล่านี้ในใจโดยแยบคาย

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๗ สุตตันตปิฎกที่ ๙ สังยุตตนิกาย ชนธวาวรรค
ประทับ ฯลฯ ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อบุคคลรู้้อย่าง
ไร เห็นอย่างใดหนอแล มนัสจึงจะปราศจาก อหังการ มมังการ และมานานสัย ในกายที่
มีใจครองนี้ และในสรรพนิมิตภายนอก ก้าวล่วงมานะด้วยดี สงบระงับ พันวิเศษแล้ว?

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรกัปปะ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ อย่าง
ใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน เป็นภายในก็ดี ภายนอกก็ดี หยาบก็ดี
ละเอียดก็ดี เลวกี่ดี ประณีตก็ดี มีอยู่ในที่ไกลก็ดี ในที่ใกล้ก็ดี อริยสาวกเห็นสิ่งทั้งหมดนั้น
ด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัวตน
ของเรา อย่างนี้แล้ว จึงหลุดพ้นเพราะไม่ถือมั่น . ดูกรกัปปะ เมื่อบุคคลรู้้อย่างนี้ เห็นอยู่
อย่างนี้แล มนัสจึงปราศจากอหังการ มมังการ และมานานสัย ในกายที่มีใจครองนี้ และใน
สรรพนิมิตภายนอก ก้าวล่วงมานะด้วยดี สงบระงับ พันวิเศษแล้ว .

จบ สูตรที่ ๑๓ .

จบธัมมกถิกาวรรคที่ ๒

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อริขชาสูตร	๓. ปริมุจจิตสูตรที่ ๒
๒. วิชชาสูตร	๔. สังโยชนสูตร
๓. ธัมมกถิกสูตรที่ ๑	๕. อุปาทานสูตร
๔. ธัมมกถิกสูตรที่ ๒	๑๐. สิลสูตร
๕. พันธสูตร	๑๑. สุตวาสูตร
๖. ปริมุจจิตสูตรที่ ๑	๑๒. กัปปสูตรที่ ๑
๑๓. กัปปสูตรที่ ๒ .	

อริขชาวรรคที่ ๓

๑. สมุททยัมมสูตรที่ ๑

ว่าด้วยความหมายของอริขชาและวิชา

[๓๒๐] พระนเรศวรราช. ครั้งนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่
ประทับ ฯลฯ ครั้นแล้ว ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า อริขชา
อริขชา ดังนี้ อริขชาเป็นไฉนหนอแล และบุคคลเป็นผู้ประกอบด้วยอริขชาด้วยเหตุเพียงเท่าไร?

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรภิกษุ ปลูกชนผู้ไม่ได้สดับแล้วในโลกนี้ ย่อมไม่รู้
ชัดตามความเป็นจริงซึ่งรูปอันมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดาว่า รูปมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา ย่อม
ไม่รู้ชัดตามความเป็นจริง ซึ่งรูปอันมีความเสื่อมไปเป็นธรรมดาว่า รูปมีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา
ย่อมไม่รู้ชัดตามความเป็นจริงซึ่งรูปอันมีความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปเป็นธรรมดาว่า รูปมีความ
เกิดขึ้นและความเสื่อมไปเป็นธรรมดา ย่อมไม่รู้ชัดตามความเป็นจริงซึ่งเวทนา . . . ย่อมไม่รู้ชัดตาม
ความเป็นจริงซึ่งสัญญา . . . ย่อมไม่รู้ชัดตามความเป็นจริงซึ่งสังขาร . . . ย่อมไม่รู้ชัดตามความเป็นจริงซึ่ง
วิญญาณอันมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดาว่า วิญญาณมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา ย่อมไม่รู้ชัดตาม
ความเป็นจริงซึ่งวิญญาณอันมีความเสื่อมไปเป็นธรรมดาว่า วิญญาณมีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา
ย่อมไม่รู้ชัดตามความเป็นจริงซึ่งวิญญาณ อันมีความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปเป็นธรรมดาว่า
วิญญาณมีความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปเป็นธรรมดา . ดูกรภิกษุ นี้เรียกว่า อริขชา และ
บุคคลเป็นผู้ประกอบด้วยอริขชาด้วยเหตุเพียงเท่านี้ .

[๓๒๑] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ภิกษุนั้นทูลถามว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
ที่เรียกว่า วิชา วิชา ดังนี้ วิชาเป็นไฉนหนอแล และบุคคลเป็นผู้ประกอบด้วยวิชาด้วย
เหตุเพียงเท่าไร?

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรภิกษุ อริยสาวกผู้ได้สดับแล้วในธรรมวินัยนี้ ย่อม
รู้ชัดตามความเป็นจริงซึ่งรูป อันมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดาว่า รูปมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา ย่อม
รู้ชัดตามความเป็นจริงซึ่งรูป อันมีความเสื่อมไปเป็นธรรมดาว่า รูปมีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา
ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงซึ่งรูป อันมีความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปเป็นธรรมดาว่า รูปมีความ
เกิดขึ้นและความเสื่อมไปเป็นธรรมดา ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงซึ่งเวทนา . . . ย่อมรู้ชัดตามความ
เป็นจริงซึ่งสัญญา . . . ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงซึ่งสังขาร . . . ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงซึ่งวิญญาณ
อันมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดาว่า วิญญาณมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริง
ซึ่งวิญญาณ อันมีความเสื่อมไปเป็นธรรมดาว่า วิญญาณมีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา ย่อมรู้ชัดตาม
ความเป็นจริงซึ่งวิญญาณ อันมีความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปเป็นธรรมดาว่า วิญญาณมีความ
เกิดขึ้นและเสื่อมไปเป็นธรรมดา . ดูกรภิกษุ นี้เรียกว่า วิชา และบุคคลเป็นผู้ประกอบด้วยวิชา
ด้วยเหตุเพียงเท่านี้แล .

จบ สูตรที่ ๑ .

๒. สมุททยัมมสูตรที่ ๒

ว่าด้วยความหมายของอริขชา

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๗ สุตตันตปิฎกที่ ๙ สังยุตตนิกาย ชนธวรรค

[๓๒๒] สมัยหนึ่ง ท่านพระสารีบุตรและท่านพระมหาโกฏิฐิตะ อยู่ ณ ปาอิสิปตน-

*มฤคทายวัน ใกล้พระนครพาราณสี. ครั้งนั้นแล ท่านพระมหาโกฏิฐิตะ ออกจากที่พักผ่อนใน เวลาเย็น ได้เข้าไปหาท่านพระสารีบุตรถึงที่อยู่ ฯลฯ ได้ถามท่านพระสารีบุตรว่า ดูกรท่านพระ-

*สารีบุตร ที่เรียกว่า อริชา อริชา ดังนี้ อริชาเป็นไฉนหนอแล และบุคคลเป็นผู้ประกอบ ด้วยอริชาด้วยเหตุเพียงเท่าไร? ท่านพระสารีบุตรตอบว่า ดูกรท่านผู้มีอายุ . . . ดูกรท่านผู้มีอายุ นี้เรียกว่า อริชา และบุคคลเป็นผู้ประกอบด้วยอริชา ด้วยเหตุเพียงเท่านี้แล .

จบ สูตรที่ ๒ .

๓. สมุทฺธัมมสูตรที่ ๓

ว่าด้วยความหมายของอริชา

[๓๒๓] สมัยหนึ่ง ท่านพระสารีบุตรและท่านพระมหาโกฏิฐิตะ อยู่ ณ ปาอิสิปตน-

*มฤคทายวัน ใกล้พระนครพาราณสี. ครั้งนั้นแล ท่านพระมหาโกฏิฐิตะ ออกจากที่พักผ่อนใน เวลาเย็น ได้เข้าไปหาท่านพระสารีบุตรถึงที่อยู่ ฯลฯ แล้วได้ถามท่านพระสารีบุตรว่า ดูกรท่าน พระสารีบุตร ที่เรียกว่า ริชา ริชา ดังนี้ ริชาเป็นไฉนหนอแล และบุคคลเป็นผู้ประกอบ ด้วยริชาด้วยเหตุเพียงเท่าไร? ท่านพระสารีบุตรตอบว่า ดูกรท่านผู้มีอายุ . . . ดูกรท่านผู้มีอายุ นี้ เรียกว่า ริชา และบุคคลเป็นผู้ประกอบด้วยริชา ด้วยเหตุเพียงเท่านี้แล .

จบ สูตรที่ ๓ .

๔. อัสสาทสูตรที่ ๑

ว่าด้วยความหมายของอริชา

[๓๒๔] พระนครพาราณสี. ท่านพระมหาโกฏิฐิตะนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้ถามท่านพระสารีบุตรว่า ดูกรท่านพระสารีบุตร ที่เรียกว่า อริชา อริชา ดังนี้ อริชา เป็นไฉนหนอแล และบุคคลเป็นผู้ประกอบด้วยอริชาด้วยเหตุเพียงเท่าไร? ท่านพระสารีบุตร ตอบว่า ดูกรท่านผู้มีอายุ ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับแล้วในโลกนี้ ย่อมไม่รู้ชัดตามความเป็นจริงซึ่งคุณ โทษและอุปายเครื่องสลัดออกแห่งรูป ย่อมไม่รู้ชัดตามความเป็นจริงซึ่งคุณ โทษ และอุปายเครื่อง สลัดออกแห่งเวทนา . . . แห่งสัญญา . . . แห่งสังขาร . . . แห่งวิญญาน. ดูกรท่านผู้มีอายุ นี้เรียกว่า อริชา และบุคคลเป็นผู้ประกอบด้วยอริชา ด้วยเหตุเพียงเท่านี้แล .

จบ สูตรที่ ๔ .

๕. อัสสาทสูตรที่ ๒

ว่าด้วยความหมายของอริชา

[๓๒๕] พระนครพาราณสี. ท่านพระมหาโกฏิฐิตะนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้ถามท่านพระสารีบุตรว่า ดูกรท่านพระสารีบุตร ที่เรียกว่า ริชา ริชา ดังนี้ ริชาเป็นไฉน หนอแล และบุคคลเป็นผู้ประกอบด้วยริชาด้วยเหตุเพียงเท่าไร? ท่านพระสารีบุตรตอบว่า ดูกร ท่านผู้มีอายุ อริยสาวกผู้ได้สดับแล้วในธรรมวินัยนี้ ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงซึ่งคุณ โทษ และอุปายเครื่องสลัดออกแห่งรูป ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงซึ่งคุณ โทษ และอุปายเครื่องสลัด ออกแห่งเวทนา . . . แห่งสัญญา . . . แห่งสังขาร . . . แห่งวิญญาน. ดูกรท่านผู้มีอายุ นี้เรียกว่า ริชา และบุคคลเป็นผู้ประกอบด้วยริชา ด้วยเหตุเพียงเท่านี้แล .

จบ สูตรที่ ๕ .

๖. สมุทฺธัมมสูตรที่ ๑

ว่าด้วยความหมายของอริชา

[๓๒๖] พระนครพาราณสี ท่านพระมหาโกฏิฐิตะนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้ถามท่านพระสารีบุตรว่า ดูกรท่านพระสารีบุตร ที่เรียกว่า อริชา อริชา ดังนี้ อริชา เป็นไฉนหนอแล และบุคคลเป็นผู้ประกอบด้วยอริชาด้วยเหตุเพียงเท่าไร? ท่านพระสารี บุตรตอบว่า ดูกรท่านผู้มีอายุ ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับแล้วในโลกนี้ ย่อมไม่รู้ชัด ตามความเป็นจริง ซึ่งความเกิดขึ้น ความดับไป คุณ โทษ และอุปายเครื่องสลัดออกแห่งรูปย่อมไม่รู้ชัดตาม ความเป็นจริงซึ่งความเกิดขึ้น ความดับไป คุณ โทษ และเครื่องสลัดออกแห่งเวทนา . . . แห่ง สัญญา . . . แห่งสังขาร . . . แห่งวิญญาน. ดูกรท่านผู้มีอายุ นี้เรียกว่า อริชา และบุคคลเป็นผู้ ประกอบอริชา ด้วยเหตุเพียงเท่านี้แล .

จบ สูตรที่ ๖ .

๗. สมุทฺธัมมสูตรที่ ๒

ว่าด้วยความหมายของอริชา

[๓๒๗] พระนครพาราณสี. ท่านพระมหาโกฏิฐิตะนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้ถามท่านพระสารีบุตรว่า ดูกรท่านพระสารีบุตร ที่เรียกว่า ริชา ริชา ดังนี้ ริชา เป็นไฉน หนอแล และบุคคลเป็นผู้ประกอบด้วยริชาด้วยเหตุเพียงเท่าไร? ท่านพระสารีบุตร ตอบว่า ดูกรท่านผู้มีอายุ อริยสาวกได้สดับแล้วในธรรมวินัยนี้ ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงซึ่ง ความเกิดขึ้น ความดับไป คุณ โทษ และอุปายเครื่องสลัดออกแห่งรูป ย่อมรู้ชัดตามความ เป็นจริงซึ่งความเกิดขึ้น ความดับไป คุณ โทษ และอุปายเครื่องสลัดออกแห่งเวทนา . . . แห่ง สัญญา . . . แห่งสังขาร . . . แห่งวิญญาน. ดูกรท่านผู้มีอายุ นี้เรียกว่า ริชา และบุคคลเป็นผู้

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๗ สุตตันตปิฎกที่ ๙ สังยุตตนิกาย ชนธวาวรรค

จบ สูตรที่ ๑๐ .

จบ อวิชชาวรรคที่ ๓ .

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สมุทยัมมสูตรที่ ๑	๖. สมุทยัมมสูตรที่ ๑
๒. สมุทยัมมสูตรที่ ๒	๗. สมุทยัมมสูตรที่ ๒
๓. สมุทยัมมสูตรที่ ๓	๘. โกฎฐิตสูตรที่ ๑
๔. อัสสาทสูตรที่ ๑	๙. โกฎฐิตสูตรที่ ๒
๕. อัสสาทสูตรที่ ๒	๑๐. โกฎฐิตสูตรที่ ๓ .

กุกกุฬวรรคที่ ๔

๑. กุกกุฬสูตร

ว่าด้วยชั้นที่ ๕ เป็นของร้อน

[๓๓๔] พระนครสาวิตถิ. ดูกฤกษ์ทั้งหลาย รูปเป็นของเราร้อน เวทนาเป็นของเราร้อน สัญญาเป็นของเราร้อน สังขารเป็นของเราร้อน วิญญาณเป็นของเราร้อน. ดูกฤกษ์ทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในรูป ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในเวทนา ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในสัญญา ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในสังขาร ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในวิญญาณ เมื่อเบื่อหน่าย ย่อมคลายกำหนัด เพราะคลายกำหนัด จึงหลุดพ้น. เมื่อหลุดพ้นแล้ว ย่อมมีญาณหยั่งรู้ว่า หลุดพ้นแล้ว. รู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี.

จบ สูตรที่ ๑ .

๒. อนิจจสูตรที่ ๑

ว่าด้วยการละฉันทะในสิ่งที่เป็นอนิจจัง

[๓๓๕] พระนครสาวิตถิ. ดูกฤกษ์ทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงละฉันทะในสิ่งที่ไม่เที่ยงเสีย. ก้อะไรเป็นสิ่งที่ไม่เที่ยง รูปเป็นสิ่งที่ไม่เที่ยง เธอทั้งหลายพึงละฉันทะในรูปนั้นเสีย. เวทนา . . . สัญญา . . . สังขาร . . . วิญญาณเป็นสิ่งที่ไม่เที่ยง เธอทั้งหลายพึงละฉันทะในวิญญาณนั้นเสีย.

จบ สูตรที่ ๒ .

๓. อนิจจสูตรที่ ๒

ว่าด้วยการละราคะในสิ่งที่เป็นอนิจจัง

[๓๓๖] พระนครสาวิตถิ. ดูกฤกษ์ทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงละราคะในสิ่งที่ไม่เที่ยงเสีย. ก้อะไรเป็นสิ่งที่ไม่เที่ยง รูปเป็นสิ่งที่ไม่เที่ยง เธอทั้งหลายพึงละราคะในรูปนั้นเสีย. เวทนา . . . สัญญา . . . สังขาร . . . วิญญาณเป็นสิ่งที่ไม่เที่ยง เธอทั้งหลายพึงละราคะในวิญญาณนั้นเสีย.

จบ สูตรที่ ๓ .

๔. อนิจจสูตรที่ ๓

ว่าด้วยการละฉันทะราคะในสิ่งที่เป็นอนิจจัง

[๓๓๗] พระนครสาวิตถิ. ดูกฤกษ์ทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงละฉันทะราคะในสิ่งที่ไม่เที่ยงเสีย. ก้อะไรเป็นสิ่งที่ไม่เที่ยง รูปเป็นสิ่งที่ไม่เที่ยง เธอทั้งหลายพึงละฉันทะราคะในรูปนั้นเสีย. เวทนา . . . สัญญา . . . สังขาร . . . วิญญาณเป็นสิ่งที่ไม่เที่ยง เธอทั้งหลายพึงละฉันทะราคะในวิญญาณเสีย.

จบ สูตรที่ ๔ .

๕. ทกขสูตรที่ ๑

ว่าด้วยการละฉันทะในสิ่งที่เป็นทุกข

[๓๓๘] พระนครสาวิตถิ. ดูกฤกษ์ทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงละฉันทะในสิ่งที่เป็นทุกขเสีย. ก้อะไรเป็นสิ่งที่ เป็นทุกข รูปเป็นสิ่งที่ เป็นทุกข เธอทั้งหลายพึงละฉันทะในรูปนั้นเสีย. เวทนา . . . สัญญา . . . สังขาร . . . วิญญาณเป็นสิ่งที่ เป็นทุกข เธอทั้งหลายพึงละฉันทะในวิญญาณนั้นเสีย

จบ สูตรที่ ๕ .

๖. ทกขสูตรที่ ๒

ว่าด้วยการละราคะในสิ่งที่เป็นทุกข

ดูกฤกษ์ทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงละราคะในสิ่งที่เป็นทุกขเสีย. ก้อะไรเป็นสิ่งที่ เป็นทุกข รูปเป็นสิ่งที่ เป็นทุกข เธอทั้งหลายพึงละราคะในรูปนั้นเสีย. เวทนา . . . สัญญา . . . สังขาร . . . วิญญาณเป็นสิ่งที่ เป็นทุกข เธอทั้งหลายพึงละราคะในวิญญาณนั้นเสีย

จบ สูตรที่ ๖ .

๗. ทกขสูตรที่ ๓

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๗ สุตตันตปิฎกที่ ๙ สังยุตตนิกาย ชนธวรวรรค
สัญญา สังขาร ญาณ ย่อมหลุดพ้นไปจากรูป เวทนา สัญญา สังขาร ญาณ จากชาติ
ชรา มรณะ โสกะ ปรีทนะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส เรากล่าวว่า ย่อมหลุดพ้นไปจากทุกข์ .

จบ สูตรที่ ๑๔ .

จบ กุกกพวรรคที่ ๔ .

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. กุกกพสูตร	๘. อนัตตสูตรที่ ๑
๒. อนิจจสูตรที่ ๑	๙. อนัตตสูตรที่ ๒
๓. อนิจจสูตรที่ ๒	๑๐. อนัตตสูตรที่ ๓
๔. อนิจจสูตรที่ ๓	๑๑. กุลปตตสูตรที่ ๑
๕. ทุกขสูตรที่ ๑	๑๒. กุลปตตสูตรที่ ๒
๖. ทุกขสูตรที่ ๒	๑๓. กุลปตตสูตรที่ ๓
๗. ทุกขสูตรที่ ๓	๑๔. กุลปตตสูตรที่ ๔

ทีฎฐีวรรคที่ ๕

๑. อัมมัตตักสูตร

ว่าด้วยเหตุแห่งสุขและทุกข์ภายใน

[๓๔๖] พระนครสาวัตถี. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่ออะไรมี
อยู่ เพราะอาศัยอะไร สุขและทุกข์ภายในจึงเกิดขึ้น? ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์
ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลาย มีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อรูปมีอยู่ เพราะอาศัยรูป สุขและทุกข์ภายในจึงเกิดขึ้น
เมื่อเวทนามีอยู่ . . . เมื่อสัญญามีอยู่ . . . เมื่อสังขารมีอยู่ . . . เมื่อวิญญาณมีอยู่ . . . เพราะอาศัยวิญญาณ
สุขและทุกข์ภายในจึงเกิดขึ้น .

[๓๔๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน รูปเที่ยงหรือไม่
เที่ยง?

ภิก. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า .

พ. กิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภิก. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า .

พ. กิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา สุขและทุกข์ภายในพึง
บังเกิดขึ้น เพราะไม่อาศัยสิ่งนั้นบ้างหรือ?

ภิก. ไม่ใช่เช่นนั้น พระเจ้าข้า .

พ. เวทนา สัญญา สังขาร ญาณ เที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภิก. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า .

พ. กิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภิก. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า .

พ. กิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา สุขและทุกข์ภายในพึง
เกิดขึ้น เพราะไม่อาศัยสิ่งนั้นบ้างหรือ?

ภิก. ไม่ใช่เช่นนั้น พระเจ้าข้า .

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ กิจอื่นเพื่อ
ความเป็นอย่างนี้มิได้มี .

จบ สูตรที่ ๑ .

๒. เอตัมมสูตร

ว่าด้วยเหตุแห่งการยึดมั่นว่าเป็นของเรา

[๓๔๘] พระนครสาวัตถี. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่ออะไรมี
อยู่ เพราะอาศัยอะไร เพราะยึดมั่นอะไร บุคคลจึงตามเห็น ว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่น
เป็นตัวตนของเรา? ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลาย
มีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อมีรูปอยู่ เพราะอาศัยรูป เพราะยึดมั่นรูป บุคคลจึงตามเห็น
ว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่นเป็นตัวตนของเรา. เมื่อเวทนามีอยู่ . . . เมื่อสัญญามีอยู่ . . . เมื่อ
สังขารมีอยู่ . . . เมื่อวิญญาณมีอยู่ . . . เพราะอาศัยวิญญาณ เพราะยึดมั่นวิญญาณ บุคคลจึงตามเห็น
ว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่นเป็นตัวตนของเรา .

[๓๔๙] พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน รูปเที่ยงหรือ
ไม่เที่ยง?

ภิก. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า .

พ. กิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภิก. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า .

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๗ สุตตันตปิฎกที่ ๙ สังยุตตนิกาย ชนธวาวรรค

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา บคคลพึงตามเห็นสิ่งนั้น
ว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่นเป็นตัวตนของเรา เพราะไม่อาศัยสิ่งนั้นบ้างหรือ?

ก. ไม่ใช่เช่นนั้น พระเจ้าข้า.

พ. เวทนา . . . สัญญา . . . สังขาร . . . วิญญาณ . . . เที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ก. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ก. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา บคคลพึงตามเห็นว่า
นั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่นเป็นตัวตนของเรา เพราะไม่อาศัยสิ่งนั้นบ้างหรือ?

ก. ไม่ใช่เช่นนั้น พระเจ้าข้า.

พ. ดูกุรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ กิจอื่นเพื่อความ
เป็นอย่างนี้มิได้มี.

จบ สูตรที่ ๒.

๓. เอโสอิตตาสสูตร

ว่าด้วยเหตุแห่งสัสสตทิฏฐิ

[๓๕๐] พระนครสาวิตถิ. พระผู้มีพระภาคตรัสถามภิกษุทั้งหลายว่า ดูกุรภิกษุทั้งหลาย
เมื่ออะไรมีอยู่ เพราะอาศัยอะไร เพราะยึดมั่นอะไร จึงเกิดมีทิฏฐิอย่างนี้ว่า ตนก็อันนั้น โลกก็
อันนั้น เรานั้นละโลกนี้ไปแล้ว จักเป็นผู้เที่ยง ยั่งยืน มั่นคง มีความไม่เปลี่ยนแปลงเป็นธรรมดา?
ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลาย มีพระผู้มีพระภาค
เป็นรากฐาน ฯลฯ

พ. ดูกุรภิกษุทั้งหลาย เมื่อรูปมีอยู่ เพราะอาศัยรูป เพราะยึดมั่นรูป จึงเกิดมีทิฏฐิอย่างนี้
ว่า ตนก็อันนั้น โลกก็อันนั้น เรานั้นละโลกนี้ไปแล้ว จักเป็นผู้เที่ยง ยั่งยืน มั่นคง มีความ
ไม่เปลี่ยนแปลงเป็นธรรมดา. เมื่อเวทนามีอยู่ . . . เมื่อสัญญามีอยู่ . . . เมื่อสังขารมีอยู่ . . . เมื่อวิญญาณ
มีอยู่ เพราะอาศัยวิญญาณ เพราะยึดมั่นวิญญาณ จึงเกิดมีทิฏฐิอย่างนี้ว่า ตนก็อันนั้น โลกก็อัน
นั้น เรานั้นละโลกนี้ไปแล้ว จักเป็นผู้เที่ยง ยั่งยืน มั่นคง มีความไม่เปลี่ยนแปลงเป็นธรรมดา.

[๓๕๑] พ. ดูกุรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน รูปเที่ยง
หรือไม่เที่ยง?

ก. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ก. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา พึงเกิดมีทิฏฐิอย่างนี้ว่า
ตนก็อันนั้น โลกก็อันนั้น เรานั้นละโลกนี้ไปแล้ว จักเป็นผู้เที่ยง ยั่งยืน มั่นคง มีความไม่
เปลี่ยนแปลงเป็นธรรมดา เพราะไม่อาศัยสิ่งนั้นบ้างหรือ?

ก. ไม่ใช่เช่นนั้น พระเจ้าข้า.

พ. เวทนา . . . สัญญา . . . สังขาร . . . วิญญาณ เที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ก. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ก. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา พึงเกิดมีทิฏฐิอย่างนี้ว่า
ตนก็อันนั้น โลกก็อันนั้น เรานั้นละโลกนี้ไปแล้ว จักเป็นผู้เที่ยง ยั่งยืน มั่นคง มีความไม่
เปลี่ยนแปลงเป็นธรรมดา เพราะไม่อาศัยสิ่งนั้นบ้างหรือ?

ก. ไม่ใช่เช่นนั้น พระเจ้าข้า.

พ. ดูกุรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ กิจอื่นเพื่อความ
เป็นอย่างนี้มิได้มี.

จบ สูตรที่ ๓.

๔. โนจเมสิยาสูตร

ว่าด้วยเหตุแห่งนัตถิกทิฏฐิ

[๓๕๒] พระนครสาวิตถิ. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกุรภิกษุทั้งหลาย เมื่ออะไร
มีอยู่ เพราะอาศัยอะไร เพราะยึดมั่นอะไร จึงเกิดมีทิฏฐิอย่างนี้ว่า เราไม่พึงมี และบริวารของ
เราไม่พึงมี เราจักไม่มี บริวารของเราจักไม่มี? ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลาย มีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ

พ. ดูกุรภิกษุทั้งหลาย เมื่อรูปมีอยู่ เพราะอาศัยรูป เพราะยึดมั่นรูป จึงเกิดมีทิฏฐิ
อย่างนี้ว่า เราไม่พึงมี บริวารของเราไม่พึงมี เราจักไม่มี บริวารของเราจักไม่มี. เมื่อเวทนามีอยู่ . . .
เมื่อสัญญามีอยู่ . . . เมื่อสังขารมีอยู่ . . . เมื่อวิญญาณมีอยู่ เพราะอาศัยวิญญาณ เพราะยึดมั่นวิญญาณ
จึงเกิดมีทิฏฐิอย่างนี้ว่า เราไม่พึงมี และบริวารของเราไม่พึงมี เราจักไม่มี บริวารของเราจักไม่มี.

[๓๕๓] พ. ดูกุรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน รูปเที่ยง

หรือไม่เที่ยง?

ภิก. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภิก. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา พึงเกิดมิจักมีทุกข์อย่างนี้ว่า เราไม่พึงมี และบริวารของเราไม่พึงมี เราจักไม่มี บริวารของเราจักไม่มี เพราะไม่อาศัยสิ่งนั้น บ้างหรือ?

ภิก. ไม่ใช่เช่นนั้น พระเจ้าข้า.

พ. เวทนา . . . สัญญา . . . สังขาร . . . วิญญาณ เที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภิก. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภิก. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา พึงเกิดมิจักมีทุกข์อย่างนี้ว่า เราไม่พึงมี และบริวารของเราไม่พึงมี เราจักไม่มี บริวารของเราจักไม่มี เพราะไม่อาศัยสิ่งนั้น บ้างหรือ?

ภิก. ไม่ใช่เช่นนั้น พระเจ้าข้า.

พ. ดูกุรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี.

จบ สูตรที่ ๔.

๕. มิจฉาทิฏฐิสสูตร

ว่าด้วยเหตุแห่งมิจฉาทิฏฐิ

[๓๔๔] พระนครสาวัตถี. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกุรภิกษุทั้งหลาย เมื่ออะไรมีอยู่ เพราะอาศัยอะไร เพราะยึดมั่นอะไร จึงเกิดมิจฉาทิฏฐิ? ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลาย มีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ

พ. ดูกุรภิกษุทั้งหลาย เมื่อรูปแลมีอยู่ เพราะอาศัยรูป เพราะยึดมั่นรูป จึงเกิดมิจฉาทิฏฐิ. เมื่อเวทนามีอยู่ . . . เมื่อสัญญามีอยู่ . . . เมื่อสังขารมีอยู่ . . . เมื่อวิญญาณมีอยู่ เพราะอาศัยวิญญาณ เพราะยึดมั่นวิญญาณ จึงเกิดมิจฉาทิฏฐิ.

[๓๔๕] พ. ดูกุรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน รูปเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภิก. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภิก. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา พึงเกิดมิจฉาทิฏฐิ เพราะไม่อาศัยสิ่งนั้นบ้างหรือ?

ภิก. ไม่ใช่เช่นนั้น พระเจ้าข้า.

พ. เวทนา . . . สัญญา . . . สังขาร . . . วิญญาณ เที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภิก. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภิก. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา พึงเกิดมิจฉาทิฏฐิ เพราะไม่อาศัยสิ่งนั้นบ้างหรือ?

ภิก. ไม่ใช่เช่นนั้น พระเจ้าข้า.

พ. ดูกุรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี.

จบ สูตรที่ ๕.

๖. สักกายทิฏฐิสสูตร

ว่าด้วยเหตุแห่งสักกายทิฏฐิ

[๓๔๖] พระนครสาวัตถี. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกุรภิกษุทั้งหลาย เมื่ออะไรมีอยู่ เพราะอาศัยอะไร เพราะยึดมั่นอะไร จึงเกิดมิจฉาทิฏฐิ? ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลายมีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ

พ. ดูกุรภิกษุทั้งหลาย เมื่อรูปมีอยู่ เพราะอาศัยรูป เพราะยึดมั่นรูป จึงเกิดมิจฉาทิฏฐิ. เมื่อเวทนามีอยู่ . . . เมื่อสัญญามีอยู่ . . . เมื่อสังขารมีอยู่ เมื่อวิญญาณมีอยู่ เพราะอาศัยวิญญาณ เพราะยึดมั่นวิญญาณ จึงเกิดมิจฉาทิฏฐิ.

[๓๔๗] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน รูปเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภิก. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๗ สุตตันตปิฎกที่ ๙ สังยุตตนิกาย ชนธวาวรรค

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา พึงเกิดมีสักกายทิฐิ เพราะไม่อาศัยสิ่งนั้นบ้างหรือ?

ภ. ไม่ใช่เช่นนั้น พระเจ้าข้า.

พ. เวทนา . . . สัญญา . . . สังขาร . . . วิญญาณ เที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา พึงเกิดมีสักกายทิฐิ เพราะไม่อาศัยสิ่งนั้นบ้างหรือ?

ภ. ไม่ใช่เช่นนั้น พระเจ้าข้า.

พ. ดูกุรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี.

จบ สูตรที่ ๖

๗. อัตตานุทิฐิสสูตร

ว่าด้วยเหตุแห่งอัตตานุทิฐิ

[๓๕๘] พระนครสวัตถิ. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกุรภิกษุทั้งหลาย เมื่ออะไรมีอยู่ เพราะอาศัยอะไร เพราะยึดมั่นอะไร จึงเกิดอัตตานุทิฐิ? ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลายมีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ

พ. ดูกุรภิกษุทั้งหลาย เมื่อรูปมีอยู่ เพราะอาศัยรูป เพราะยึดมั่นรูป จึงเกิดมีอัตตานุ-

*ทิฐิ. เมื่อเวทนามีอยู่ . . . เมื่อสัญญามีอยู่ . . . เมื่อสังขารมีอยู่ . . . เมื่อวิญญาณมีอยู่ เพราะอาศัย-

*วิญญาณ เพราะยึดมั่นวิญญาณ จึงเกิดมีอัตตานุทิฐิ.

[๓๕๙] พ. ดูกุรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน รูปเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา พึงเกิดมีอัตตานุทิฐิ เพราะไม่อาศัยสิ่งนั้นบ้างหรือ?

ภ. ไม่ใช่เช่นนั้น พระเจ้าข้า.

พ. เวทนา . . . สัญญา . . . สังขาร . . . วิญญาณ เที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา พึงเกิดมีอัตตานุทิฐิ เพราะไม่อาศัยสิ่งนั้นบ้างหรือ?

ภ. ไม่ใช่เช่นนั้น พระเจ้าข้า.

พ. ดูกุรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี.

จบ สูตรที่ ๗.

๘. อภินิเวสสูตรที่ ๑

ว่าด้วยเหตุแห่งความยึดมั่น

[๓๖๐] พระนครสวัตถิ. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกุรภิกษุทั้งหลาย เมื่ออะไรมีอยู่ เพราะอาศัยอะไร เพราะยึดมั่นอะไร จึงเกิดความพัวพันด้วยสังโยชน์และความยึดมั่น?

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลาย มีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ

พ. ดูกุรภิกษุทั้งหลาย เมื่อรูปมีอยู่ เพราะอาศัยรูป จึงเกิดความพัวพันด้วยสังโยชน์และความยึดมั่น. เมื่อเวทนามีอยู่ . . . เมื่อสัญญามีอยู่ . . . เมื่อสังขารมีอยู่ . . . เมื่อวิญญาณมีอยู่ เพราะอาศัยวิญญาณ เพราะยึดมั่นวิญญาณ จึงเกิดความพัวพันด้วยสังโยชน์และความยึดมั่น.

[๓๖๑] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน รูปเที่ยงหรือไม่-
*เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา พึงเกิดความพัวพันด้วย

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๗ สุตตันตปิฎกที่ ๙ สังยุตตนิกาย ชนธวาวรรค
สังโยชนและความยึดมั่น เพราะไม่อาศัยสิ่งนั้นบ้างหรือ?

ภิก. ไม่ใช่เช่นนั้น พระเจ้าข้า.

พ. เวทนา . . . สัญญา . . . สังขาร . . . วิญญาณ เที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภิก. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภิก. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา พึงเกิดความพัวพันด้วย
สังโยชนและความยึดมั่น เพราะไม่อาศัยสิ่งนั้นบ้างหรือ?

ภิก. ไม่ใช่เช่นนั้น พระเจ้าข้า.

พ. ดูกุรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ กิจอื่นเพื่อความ
เป็นอย่างนี้มิได้มี.

จบ สูตรที่ ๘.

๙. อภินเวสสูตรที่ ๒

ว่าด้วยเหตุแห่งความยึดมั่น

[๓๖๒] พระนครสาวิตถิ. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกุรภิกษุทั้งหลาย เมื่ออะไรมีอยู่
เพราะอาศัยอะไร เพราะยึดมั่นอะไร จึงเกิดความพัวพันและความหมกมุ่นด้วยสังโยชน และ
ความยึดมั่น? ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลาย
มีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ

พ. ดูกุรภิกษุทั้งหลาย เมื่อรูปมีอยู่ เพราะอาศัยรูป เพราะยึดมั่นรูป จึงเกิดความพัวพัน
และความหมกมุ่นด้วยสังโยชนและความยึดมั่น. เมื่อเวทนามีอยู่ . . . เมื่อสัญญามีอยู่ . . . เมื่อ
สังขารมีอยู่ . . . เมื่อวิญญาณมีอยู่ เพราะอาศัยวิญญาณ เพราะยึดมั่นวิญญาณ จึงเกิดความพัวพัน
และความหมกมุ่นด้วยสังโยชนและความยึดมั่น.

[๓๖๓] พ. ดูกุรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน รูปเที่ยง
หรือไม่เที่ยง?

ภิก. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภิก. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา พึงเกิดความพัวพันและ
ความหมกมุ่นด้วยสังโยชน และความยึดมั่น เพราะไม่อาศัยสิ่งนั้นบ้างหรือ?

ภิก. ไม่ใช่เช่นนั้น พระเจ้าข้า.

พ. เวทนา . . . สัญญา . . . สังขาร . . . วิญญาณ เที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภิก. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภิก. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา พึงเกิดความพัวพันและ
ความหมกมุ่นด้วยสังโยชนและความยึดมั่น เพราะไม่อาศัยสิ่งนั้นบ้างหรือ?

ภิก. ไม่ใช่เช่นนั้น พระเจ้าข้า.

พ. ดูกุรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ กิจอื่นเพื่อความ
เป็นอย่างนี้มิได้มี.

จบ สูตรที่ ๙.

๑๐. อาเนทสูตร

ว่าด้วยสิ่งที่เป็นอนิจจังและมีโทษของเรา

[๓๖๔] พระนครสาวิตถิ. ครั้นนั้นแล ท่านพระอานนท์ เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่
ประทับ ฯลฯ ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส
ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงแสดงธรรมแก่ข้าพระองค์โดยย่อ ซึ่งข้าพระองค์ได้ฟังแล้ว พึงเป็นผู้ฯ
เดียวหลีกออกจากหมู่ ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยวอยู่เกิด. พระผู้มีพระภาคตรัสว่า
ดูกุรอานนท์ เธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน รูปเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

อา. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

อา. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ควรหรือหนอที่จะตาม
เห็นสิ่งนั้นว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่นเป็นตัวตนของเรา?

อา. ไม่ควรเห็นอย่างนั้น พระเจ้าข้า.

พ. เวทนา . . . สัญญา . . . สังขาร . . . วิญญาณ เที่ยงหรือไม่เที่ยง?

อา. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๗ สุตตันตปิฎกที่ ๙ สังยุตตนิกาย ชนธวาวรรค

อา. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ควรหรือหนอที่จะตามเห็นสิ่งนั้นว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่นเป็นตัวตนของเรา?

อา. ไม่ควรเห็นอย่างนั้น พระเจ้าข้า.

[๓๖๕] พ. ดูกรอานนท์ เพราะเหตุนั้นแล รูปร่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน เป็นภายในก็ดี ภายนอกก็ดี หยาบก็ดี ละเอียดก็ดี เลวกดี ประณีตก็ดี อยู่ในที่ไกลก็ดี อยู่ในที่ใกล้ก็ดี รูปทั้งหมดนั้น เธอพึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริง อย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา. เวทนา . . . สัญญา . . . สังขาร . . . วิญญาณ อย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน เป็นภายในก็ดี ภายนอกก็ดี หยาบก็ดี ละเอียดก็ดี เลวกดี ประณีตก็ดี อยู่ในที่ไกลก็ดี อยู่ในที่ใกล้ก็ดี วิญญาณทั้งหมดนั้น เธอพึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา. ดูกรอานนท์ อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในรูป แม้ในเวทนา แม้ในสัญญา แม้ในสังขาร แม้ในวิญญาณ เมื่อเบื่อหน่าย ย่อมคลายกำหนัด เพราะคลายกำหนัด จึงหลุดพ้น. เมื่อหลุดพ้นแล้ว ย่อมมีญาณ หยั่งรู้ ว่า หลุดพ้นแล้ว รู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี.

จบ สูตรที่ ๑๐.

จบ ทิฏฐิวัรรคที่ ๕.

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อัชฌัตติกสูตร	๖. สักกายทิฏฐิสูตร
๒. เอตังมมสูตร	๗. อัตตาทิฏฐิสูตร
๓. เอโสธตตาสสูตร	๘. อภินิเวสสูตรที่ ๑
๔. โมจเมสิยาสูตร	๙. อภินิเวสสูตรที่ ๒
๕. มัจฉาทิฏฐิสูตร	๑๐. อานันทสูตร.

จบ จุลปิณณาสก.

รวมวรรคที่มีในจุลปิณณาสกนั้น คือ

๑. อันตวรรค	๔. กุกกุฬวรรค
๒. รัมมกถิการวรรค	๕. ทิฏฐิวัรรค
๓. อวิชชาวรรค	

รวม ๕ วรรค ตติยปิณณาสกและนิบาตก็เรียกในชั้นธสังยุตนั้น

รวมปิณณาสกที่มีในชั้นธสังยุต ๓ ปิณณาสก.

จบ ชั้นธสังยุต.

๒. ราชสังยุต

ปฐมวรรคที่ ๑

๑. มารสูตร

ว่าด้วยชั้นธมาร

[๓๖๖] พระนครสาวัตถี. ครั้นนั้นแล ท่านพระราชนิเวศน์ ได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า มาร มาร ดังนี้ ด้วยเหตุมีประมาณเท่าไรหนอแล จึงเรียกว่า มาร?

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรราชนิเวศน์ เมื่อรูปมีอยู่ มาร (ความตาย) จึงมี ผู้ทำให้ตายจึงมี ผู้ตายจึงมี เพราะฉะนั้นแหละ ราชนิเวศน์ เธอจงพิจารณาเห็นรูปว่า เป็นมาร เป็นผู้ทำให้ตาย เป็นผู้ตาย เป็นโรค เป็นหัวฝี เป็นลูกศร เป็นความทุกข์ เป็นตัวทุกข์ บุคคลเหล่าใดพิจารณาเห็นรูปนั้นอย่างนี้ บุคคลเหล่านั้น ชื่อว่า ย่อมเห็นชอบ. เมื่อเวทนามีอยู่ ฯลฯ เมื่อสัญญามีอยู่ ฯลฯ เมื่อสังขารมีอยู่ ฯลฯ เมื่อวิญญาณมีอยู่ มารจึงมี ผู้ทำให้ตายจึงมี ผู้ตายจึงมี เพราะฉะนั้นแหละ ราชนิเวศน์ เธอจงพิจารณาเห็นวิญญาณว่า เป็นมาร เป็นผู้ทำให้ตาย เป็นผู้ตาย เป็นโรค เป็นหัวฝี เป็นลูกศร เป็นความทุกข์ เป็นตัวทุกข์ บุคคลเหล่าใดพิจารณาเห็นวิญญาณนั้นอย่างนี้ บุคคลเหล่านั้น ชื่อว่า ย่อมเห็นชอบ.

รา. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็ความเห็นชอบมีประโยชน์อย่างไร พระเจ้าข้า?

พ. ดูกรราชนิเวศน์ ความเห็นชอบมีประโยชน์ให้เบื่อหน่าย.

รา. ความเบื่อหน่ายมีประโยชน์อย่างไร พระเจ้าข้า?

พ. ดูกรราชนิเวศน์ ความเบื่อหน่ายมีประโยชน์ให้คลายกำหนัด.

รา. ก็ความคลายกำหนัดเล่ามีประโยชน์อย่างไร พระเจ้าข้า?

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๗ สุตตันตปิฎกที่ ๙ สังยุตตนิกาย ชนธวรวรรค

พ. ดุรราระ ความคล้ายกำหนดมีประโยชน์ให้หลุดพ้น .

รา. ความหลุดพ้นแล้ว มีประโยชน์อย่างไร พระเจ้าข้า?

พ. ดุรราระ ความหลุดพ้นมีประโยชน์เพื่อนิพพาน .

รา. นิพพานแล้วมีประโยชน์อย่างไร พระเจ้าข้า?

พ. ดุรราระ เธอถามเลยปัญหา ไปเสียแล้ว เธอไม่อาจเพื่อถือเอาที่สุดของปัญหาได้ .

ดุรราระ อันพรหมจรรย์เป็นคุณชาติยิ่งลงสู่นิพพาน มีนิพพานเป็นที่สุด อันกุลบุตรย่อมอยู่ประพฤติกุศล .

จบ สูตรที่ ๑ .

๒. สัตตสูตร

ว่าด้วยเหตุที่เรียกว่าสัตว์

[๓๖๗] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวันอารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี . ครั้นนั้นแล ท่านพระราชนิพนธ์ได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า สัตว์ สัตว์ ดังนี้ ด้วยเหตุมีประมาณเท่าไรหนอแล จึงเรียกว่า สัตว์?

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดุรราระ เพราะเหตุที่มี ความพอใจ ความกำหนด ความผลิตเฟล็น ความทะยานอยากในรูปแล เป็นผู้ข้องในรูป เป็นผู้เกี่ยวข้องในรูปนั้น ฉะนั้นจึงเรียกว่า สัตว์ . เพราะเหตุที่มีความพอใจ ความกำหนด ความผลิตเฟล็น ความทะยานอยากในเวทนา . . . ในสัญญา . . . ในสังขาร . . . ในวิญญาณ เป็นผู้ข้องในวิญญาณ เป็นผู้เกี่ยวข้องในวิญญาณนั้น ฉะนั้น จึงเรียกว่า สัตว์ . ดุรราระ เด็กชายหรือเด็กหญิง เล่นอยู่ตามเรือนฝุ่นทั้งหลาย เป็นผู้ยังไม่ปราศจากความกำหนด ไม่ปราศจากความพอใจ ไม่ปราศจากความรัก ไม่ปราศจากความกระหาย ไม่ปราศจากความกระวนกระวาย ไม่ปราศจากความทะยานอยากในเรือนฝุ่นเหล่านั้นอยู่เพียงใด ย่อมอาลัย ย่อมอยากเล่น ย่อมหวงเหวน ย่อมยึดถือเรือนฝุ่นทั้งหลายอยู่เพียงนั้น . ดุรราระ แต่ว่าในกาลใด เด็กชายหรือเด็กหญิงเป็นผู้ปราศจากความกำหนด ปราศจากความพอใจ ปราศจากความรัก ปราศจากความกระหาย ปราศจากความกระวนกระวาย ปราศจากความทะยานอยากในเรือนฝุ่นเหล่านั้นแล้ว ในกาลนั้นแล เด็กชายหรือเด็กหญิงเหล่านั้น ย่อมรื้อ ย่อมยื้อแย่ง ย่อมก้าจัด ย่อมทำเรือนฝุ่นเหล่านั้น ให้เล่นไม่ได้ ด้วยมือและเท้า ฉะนั้น ดุรราระ แม่เธอทั้งหลายก็จงรื้อ จงยื้อแย่ง จงก้าจัด จงทำรูปให้เป็นของเล่นไม่ได้ จงปฏิบัติเพื่อความสิ้นไปแห่งตัณหา จงรื้อ จงยื้อแย่ง จงก้าจัด จงทำเวทนาให้เป็นของเล่นไม่ได้ จงปฏิบัติเพื่อความสิ้นไปแห่งตัณหา จงรื้อ จงยื้อแย่ง จงก้าจัด จงทำสัญญาให้เป็นของเล่นไม่ได้ จงปฏิบัติเพื่อความสิ้นไปแห่งตัณหา จงรื้อ จงยื้อแย่ง จงก้าจัด จงทำสังขารให้เป็นของเล่นไม่ได้ จงปฏิบัติเพื่อความสิ้นไปแห่งตัณหา จงรื้อ จงยื้อแย่ง จงก้าจัด จงทำวิญญาณให้เป็นของเล่น ไม่ได้ จงปฏิบัติเพื่อความสิ้นไปแห่งตัณหา ฉะนั้นนั้นเทียวแล . ดุรราระ เพราะว่าความสิ้นไปแห่งตัณหา เป็นนิพพาน .

จบ สูตรที่ ๒ .

๓. กาลเนตติสูตร

ว่าด้วยกิเลสที่นำไปสู่ภพ

[๓๖๘] พระนครสาวัตถี . ท่านพระราชนิพนธ์ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า กิเลสเครื่องนำไปในภพ ในภพ ดังนี้ กิเลสเครื่องนำไปในภพเป็นไฉน? ความดับกิเลสเครื่องนำไปในภพเป็นไฉน?

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดุรราระ ความพอใจ ความกำหนด ความผลิตเฟล็น ความทะยานอยาก ความเข้าถึง ความยึดมั่น อันเป็นที่ตั้งที่อยู่อาศัยแห่งจิต ในรูป . นี้เรากล่าวว่า กิเลสเครื่องนำไปในภพ เพราะความดับสนิทแห่งกิเลสเหล่านั้น เรากล่าวว่าเป็นธรรมที่ดับสนิทแห่งกิเลสเครื่องนำไปในภพ . ความพอใจ ความกำหนด ความผลิตเฟล็น ความทะยานอยาก ความเข้าถึง ความยึดมั่น อันเป็นที่ตั้งที่อยู่อาศัยแห่งจิต ในเวทนา . . . ในสัญญา . . . ในสังขาร . . . ในวิญญาณ . นี้เรากล่าวว่า กิเลสเครื่องนำไปในภพ เพราะความดับสนิทแห่งกิเลสเหล่านั้น เรากล่าวว่า เป็นธรรมเป็นที่ดับสนิทแห่งกิเลสเครื่องนำไปในภพ .

จบ สูตรที่ ๓ .

๔. ปริญญะยสูตร

ว่าด้วยธรรมที่ควรกำหนดรู้

[๓๖๙] พระนครสาวัตถี . ครั้นนั้นแล ท่านพระราชนิพนธ์ได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง . พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะท่านพระราชนิพนธ์ว่า ดุรราระ เราจักแสดงปริญญะยธรรม ธรรมอันบุคคลควรกำหนดรู้ ปริญญา ความกำหนดรู้ และปริญญาตาริบุคคล บุคคลผู้กำหนดรู้ เธอจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว . ท่านพระราชนิพนธ์ รับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว . พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดุรราระ ปริญญะย-
* ธรรมเป็นไฉน? ดุรราระ รูปแลเป็นปริญญะยธรรม เวทนาเป็นปริญญะยธรรม สัญญาเป็น

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๗ สุตตันตปิฎกที่ ๙ สังยุตตนิกาย ชนธวรวรรค
ปริญญะยธรรม สังขารเป็นปริญญะยธรรม วิญญาณเป็นปริญญะยธรรม . ดุรราธะ ธรรม
เหล่านี้เรากล่าวว่า ปริญญะยธรรม : ดุรราธะ ปริญญาเป็นไฉน? ความสิ้นราคะ ความสิ้น
โทสะ ความสิ้นโมหะ . นี่เรากล่าวว่าปริญญา . ดุรราธะ ปริญญาตาริบุคคลเป็นไฉน? ผู้ที่เขา
พึงเรียกกันว่า พระอรหันต์ คือ ท่านผู้มีชื่ออย่างนี้ มีโคตรอย่างนี้ . ดุรราธะ ผู้นี้เรากล่าวว่า
ปริญญาตาริบุคคล .

จบ สูตรที่ ๔ .

๕ . สมณพราหมณสูตรที่ ๑

ว่าด้วยผู้ควรยกย่องและไม่ควรยกย่องว่าเป็นสมณพราหมณ์

[๓๓๐] พระนครสวัตถิ . พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะท่านพระราธะว่า ดุรราธะ
อุปาทานขันธ ๕ ประการนี้ . ๕ ประการเป็นไฉน? คือ อุปาทานขันธคือรูป ๑ อุปาทานขันธคือ
เวทนา ๑ อุปาทานขันธ คือสัญญา ๑ อุปาทานขันธคือสังขาร ๑ อุปาทานขันธคือวิญญาณ ๑
ดุรราธะ ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ไม่รู้ชัดซึ่งคุณ โทษ และธรรมเครื่องสลัด
ออกแห่งอุปาทานขันธ ๕ ประการนี้ ตามความเป็นจริง สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ย่อมไม่ได้
รับยกย่องว่าเป็นสมณะในหมู่สมณะ หรือ ไม่ได้รับยกย่องว่าเป็นพราหมณ์ในหมู่พราหมณ์ อนึ่ง
ท่านเหล่านั้นจะทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์แห่งความเป็นสมณะ หรือประโยชน์แห่งความเป็นพราหมณ์
ด้วยปัญญานันเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ไม่ได้เลย .

[๓๓๑] ดุรราธะ ส่วนสมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง รู้ชัดซึ่งคุณ โทษ และ
ธรรมเครื่องสลัดออกแห่งอุปาทานขันธ ๕ ประการ ตามความเป็นจริง สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น
แล ย่อมได้รับยกย่องว่าเป็นสมณะในหมู่สมณะ และได้รับยกย่องว่าเป็นพราหมณ์ในหมู่พราหมณ์
อนึ่ง ท่านเหล่านั้นย่อมทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์แห่งความเป็นสมณะ และประโยชน์แห่งความเป็น
พราหมณ์ ด้วยปัญญานันเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ได้ด้วย .

จบ สูตรที่ ๕ .

๖ . สมณพราหมณสูตรที่ ๒

ว่าด้วยผู้ควรยกย่องและไม่ควรยกย่องว่าเป็นสมณพราหมณ์

[๓๓๒] พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะท่านพระราธะว่า ดุรราธะ อุปาทานขันธ ๕ ประการ
นี้ . ๕ ประการเป็นไฉน? คือ อุปาทานขันธคือรูป . . . อุปาทานขันธคือวิญญาณ . ดุรราธะ
สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ไม่รู้ชัดเหตุเกิด ความดับ คุณ โทษ และธรรมเครื่องสลัด
ออกแห่งอุปาทานขันธ ๕ ประการนี้ ตามความเป็นจริง สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ย่อมไม่
ได้รับยกย่องว่าเป็นสมณะในหมู่สมณะ หรือว่าไม่ได้รับยกย่องว่าเป็นพราหมณ์ในหมู่พราหมณ์ อนึ่ง
ท่านเหล่านั้นจะทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์แห่งความเป็นสมณะ หรือประโยชน์แห่งความเป็นพราหมณ์
ด้วยปัญญานันเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ ไม่ได้เลย . ดุรราธะ ส่วนสมณะหรือพราหมณ์
เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ย่อมรู้ชัดเหตุเกิด ความดับ คุณ โทษ และธรรมเครื่องสลัดออกแห่งอุปาทาน-

*ขันธ ๕ ประการนี้ ตามความเป็นจริง สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ย่อมได้รับยกย่องว่าเป็น
สมณะในหมู่สมณะและได้รับยกย่องว่าเป็นพราหมณ์ในหมู่พราหมณ์ อนึ่ง ท่านเหล่านั้นย่อมทำ
ให้แจ้งซึ่งประโยชน์แห่งความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญานันเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ได้ด้วย .

จบ สูตรที่ ๖ .

๗ . โสตาปันนสูตร

ว่าด้วยเหตุให้สำเร็จเป็นพระโสดาบัน

[๓๓๓] พระนครสวัตถิ . พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะท่านพระราธะว่า ดุรราธะ อุปาทาน-
*ขันธ ๕ ประการนี้ . ๕ ประการเป็นไฉน? คือ อุปาทานขันธคือรูป ฯลฯ อุปาทานขันธคือวิญญาณ .
ดุรราธะ ในกาลใดแล อริยสาวกย่อมรู้ชัดเหตุเกิด ความดับ คุณ โทษ และธรรมเครื่อง
สลัดออกแห่งอุปาทานขันธ ๕ ประการนี้ ตามความเป็นจริง . เมื่อนั้น อริยสาวกนี้เรากล่าวว่า
เป็นโสดาบันผู้มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้เป็นเบื้องหน้า .

จบ สูตรที่ ๗ .

๘ . อรหันตสูตร

ว่าด้วยเหตุให้สำเร็จเป็นพระอรหันต์

[๓๓๔] พระนครสวัตถิ . พระผู้มีพระภาคตรัสกะท่านพระราธะว่า ดุรราธะ อุปาทาน-
*ขันธ ๕ ประการนี้ . ๕ ประการเป็นไฉน? คือ อุปาทานขันธคือรูป . . . อุปาทานขันธคือวิญญาณ .
ดุรราธะ ในกาลใดแล ภิกษุรู้ชัดเหตุเกิด ความดับ คุณ โทษ และธรรมเครื่องสลัดออก
แห่งอุปาทานขันธ ๕ ประการนี้ ตามความเป็นจริงแล้ว ย่อมเป็นผู้หลุดพ้นเพราะไม่ถือมั่น . ดุร-
ราธะ ภิกษุนี้เรากล่าวว่า เป็นอรหันตชินาสพ ผู้ยวบยพรหมจรรย์ ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ปลง
ภาระลงแล้ว บรรลุประโยชน์ตนโดยลำดับแล้ว ผู้หมดสิ้นกิเลสเครื่องประกอบสัตว์ไว้ในภพแล้ว
ผู้หลุดพ้นแล้วเพราะรู้โดยชอบ .

จบ สูตรที่ ๘ .

๙ . ฉันทราคสูตรที่ ๑

ว่าด้วยการละฉันทราคในขันธ ๕

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๗ สุตตันตปิฎกที่ ๙ สังยุตตนิกาย ชนธวรรค

[๓๗๕] พระนครสวัตถิ พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะท่านพระราธะว่า ดูกรราธะ เธอจงละความพอใจ ความกำหนัด ความเพลิดเพลิน ความทะยานอยากในรูปเสีย ด้วยอาการอย่างนี้ รูปนั้นจักเป็นของอันเธอละได้แล้ว ตั้ดราภชาตแล้ว ทำให้เป็นเหมือนตาลยอดด้วน ทำให้ไม่ให้เกิดอีกต่อไปเป็นธรรมดา เธอจงละความพอใจ ความกำหนัด ความเพลิดเพลิน ความทะยานอยากในเวทนา . . . ในสัญญา . . . ในสังขาร . . . ในวิญญาณเสีย ด้วยอาการอย่างนี้ วิญญาณนั้นจักเป็นธรรมชาติอันเธอละได้แล้ว ตั้ดราภชาตแล้ว ทำให้เป็นเหมือนตาลยอดด้วน ทำให้ไม่ให้เกิดอีกต่อไปเป็นธรรมดา .

จบ สูตรที่ ๕ .

๑๐. จันทราสูตรที่ ๒

ว่าด้วยการละจันทราคะในชั้น ๕

[๓๗๖] พระนครสวัตถิ. พระผู้มีพระภาคตรัสกะท่านพระราธะว่า ดูกรราธะ เธอจงละความพอใจ ความกำหนัด ความเพลิดเพลิน ความทะยานอยาก ความเข้าถึง ความยึดมั่น อันเป็นที่ตั้ง ที่อาศัยแห่งจิตในรูปเสีย ด้วยอาการอย่างนี้ รูปนั้น จักเป็นของอันเธอละได้แล้ว ตั้ดราภชาตแล้ว ทำให้เป็นเหมือนตาลยอดด้วน ทำให้ไม่ให้เกิดอีกต่อไปเป็นธรรมดา . เธอจงละความพอใจ ความกำหนัด ความเพลิดเพลิน ความทะยานอยาก ความเข้าถึง ความยึดมั่น อันเป็นที่ตั้ง ที่อาศัยแห่งจิตในเวทนา . . . ในสัญญา . . . ในสังขาร . . . ในวิญญาณเสีย ด้วยอาการอย่างนี้ วิญญาณนั้น จักเป็นธรรมชาติอันเธอละได้แล้ว ตั้ดราภชาตแล้ว ทำให้เป็นเหมือนตาลยอดด้วน ทำให้ไม่ให้เกิดอีกต่อไปเป็นธรรมดา .

จบ สูตรที่ ๑๐ .

จบ วรรคที่ ๑

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. มารสูตร	๖. สมณพราหมณสูตรที่ ๒
๒. สัตตสูตร	๗. โสตาปันนสูตร
๓. ภวเนตติสูตร	๘. อรหันตสูตร
๔. ปริญญะยสูตร	๙. จันทราสูตรที่ ๑
๕. สมณพราหมณสูตรที่ ๑	๑๐. จันทราสูตรที่ ๒

ทุติยวรรคที่ ๒

๑. มารสูตร

ว่าด้วยชั้นมาร

[๓๗๗] พระนครสวัตถิ. ครั้นนั้นแล ท่านพระราธะได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า มาร มาร ดังนี้ มารเป็นไฉนหนอ?

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรราธะ รูปเป็นมาร เวทนาเป็นมาร สัญญาเป็นมาร สังขารเป็นมาร วิญญาณเป็นมาร ดูกรราธะ อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่ายทั้งในรูป ย่อมเบื่อหน่ายทั้งในเวทนา ย่อมเบื่อหน่ายทั้งในสัญญา ย่อมเบื่อหน่ายทั้งในสังขาร ย่อมเบื่อหน่ายทั้งในวิญญาณ เมื่อเบื่อหน่าย ย่อมคลายกำหนัด เพราะคลายกำหนัด ย่อมหลุดพ้น . ครั้นหลุดพ้นแล้ว ย่อมมีญาณหยั่งรู้ว่า หลุดพ้นแล้ว . รู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี .

จบ สูตรที่ ๑ .

๒. มารัมมสูตร

ว่าด้วยธรรมของมาร

[๓๗๘] พระนครสวัตถิ. ท่านพระราธะได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า มารธรรม มารธรรม ดังนี้ มารธรรมเป็นไฉนหนอ? พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรราธะ รูปเป็นมารธรรม เวทนาเป็นมารธรรม สัญญาเป็นมารธรรม สังขารเป็นมารธรรม วิญญาณเป็นมารธรรม . ดูกรราธะ อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี .

จบ สูตรที่ ๒ .

๓. อนิจจสูตร

ว่าด้วยสิ่งที่เป็นอนิจจัง

[๓๗๙] พระนครสวัตถิ. ท่านพระราธะได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า อนิจจัง อนิจจัง ดังนี้ อะไรหนอเป็นอนิจจัง? พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรราธะ รูปเป็นอนิจจัง เวทนาเป็นอนิจจัง สัญญาเป็นอนิจจัง สังขารเป็นอนิจจัง วิญญาณเป็นอนิจจัง . ดูกรราธะ อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี .

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๗ สุตตันตปิฎกที่ ๙ สังยุตตนิกาย ชนธวาวรรค

จบ สูตรที่ ๓.

๔. อนิจจัมมสูตร

ว่าด้วยสิ่งที่เป็นอนิจจธรรม

[๓๘๐] พระนครสาวิตถิ. ท่านพระวราหะได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า อนิจจธรรม อนิจจธรรม ดังนี้ อะไรหนอเป็นอนิจจธรรม? พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า รูปเป็นอนิจจธรรม เวทนาเป็นอนิจจธรรม สัญญาเป็นอนิจจธรรม สังขารเป็นอนิจจธรรม ดุราระ อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี.

จบ สูตรที่ ๔.

๕. ทุกขสูตร

ว่าด้วยสิ่งที่เป็นทุกข์

[๓๘๑] พระนครสาวิตถิ. ท่านพระวราหะได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า ทุกข์ ทุกข์ ดังนี้ อะไรหนอเป็นทุกข์? พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดุราระ รูปเป็นทุกข์ เวทนาเป็นทุกข์ สัญญาเป็นทุกข์ สังขารเป็นทุกข์ วิญญาณเป็นทุกข์. ดุราระ อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี.

จบ สูตรที่ ๕.

๖. ทุกขัมมสูตร

ว่าด้วยสิ่งที่เป็นทุกข์ธรรม

[๓๘๒] พระนครสาวิตถิ. ท่านพระวราหะได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า ทุกขธรรม ทุกขธรรม ดังนี้ อะไรหนอเป็นทุกข์ธรรม? พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดุราระ รูปเป็นทุกข์ธรรม เวทนาเป็นทุกข์ธรรม สัญญาเป็นทุกข์ธรรม สังขารเป็นทุกข์ธรรม วิญญาณเป็นทุกข์ธรรม. ดุราระ อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี.

จบ สูตรที่ ๖.

๗. อนัตตาสสูตร

ว่าด้วยสิ่งที่เป็นอนัตตา

[๓๘๓] พระนครสาวิตถิ. ท่านพระวราหะได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า อนัตตา อนัตตา ดังนี้ อะไรหนอเป็นอนัตตา? พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดุราระ รูปเป็นอนัตตา เวทนาเป็นอนัตตา สัญญาเป็นอนัตตา สังขารเป็นอนัตตา วิญญาณเป็นอนัตตา ดุราระ อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี.

จบ สูตรที่ ๗.

๘. อนัตตัมมสูตร

ว่าด้วยสิ่งที่เป็นอนัตตธรรม

[๓๘๔] พระนครสาวิตถิ. ท่านพระวราหะได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า อนัตตธรรม อนัตตธรรม ดังนี้ อะไรหนอเป็นอนัตตธรรม? พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดุราระ รูปเป็นอนัตตธรรม เวทนาเป็นอนัตตธรรม สัญญาเป็นอนัตต-
* ธรรม สังขารเป็นอนัตตธรรม วิญญาณเป็นอนัตตธรรม. ดุราระ อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี.

จบ สูตรที่ ๘.

๙. ขยัมมสูตร

ว่าด้วยสภาพที่รู้จักสิ้นสูญ

[๓๘๕] พระนครสาวิตถิ. ท่านพระวราหะได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า ขยธรรม ขยธรรม ดังนี้ อะไรหนอเป็นขยธรรม? พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดุราระ รูปเป็นขยธรรม เวทนาเป็นขยธรรม สัญญาเป็นขยธรรม สังขารเป็นขยธรรม วิญญาณเป็นขยธรรม. ดุราระ อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี.

จบ สูตรที่ ๙.

๑๐. วยัมมสูตร

ว่าด้วยสภาพที่รู้จักเสื่อมสลาย

[๓๘๖] พระนครสาวิตถิ. ครั้นนั้นแล ท่านพระวราหะได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า วยธรรม วยธรรม ดังนี้ อะไรหนอเป็นวยธรรม? พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดุราระ รูปเป็นวยธรรม เวทนาเป็นวยธรรม สัญญาเป็นวยธรรม สังขารเป็นวยธรรม วิญญาณเป็นวยธรรม. ดุราระ อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่ายทั้งในรูป ฯลฯ รู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๓ สุตตันตปิฎกที่ ๙ สังยุตตนิกาย ชนธวรวรรค
เสร็จแล้ว ก็อื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้มี.

จบ สูตรที่ ๑๐.

๑๑. สมุทธีมมสูตร

ว่าด้วยสภาพที่รู้จักเกิดขึ้น

[๓๘๗] พระนครสาวิตถิ. ครั้นนั้นแล ท่านพระราธะได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่
ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถาม
พระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า สมุทธีมม สมุทธีมม ดังนี้ อะไรหนอ
เป็นสมุทธีมม? พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรราธะ รูปเป็นสมุทธีมม เวทนาเป็น
สมุทธีมม สัญญาเป็นสมุทธีมม สังขารเป็นสมุทธีมม วิญญาณเป็นสมุทธีมม. ดูกรราธะ
อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่ายทั้งในรูป ฯลฯ รู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว
พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี.

จบ สูตรที่ ๑๑.

๑๒. นิโรธธีมมสูตร

ว่าด้วยสภาพที่รู้จักดับ

[๓๘๘] พระนครสาวิตถิ. ครั้นนั้นแล ท่านพระราธะได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่
ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มี
พระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า นิโรธธีมม นิโรธธีมม ดังนี้ อะไรหนอเป็น
นิโรธธีมม? พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรราธะ รูปเป็นนิโรธธีมม เวทนาเป็นนิโรธธีมม
สัญญาเป็นนิโรธธีมม สังขารเป็นนิโรธธีมม วิญญาณเป็นนิโรธธีมม. ดูกรราธะ อริยสาวก
ผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี.

จบ สูตรที่ ๑๒.

จบ ทุตติยวรรคที่ ๒.

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. มารสูตร	๗. อนัตตาสสูตร
๒. มารธีมมสูตร	๘. อนัตตธีมมสูตร
๓. อนิจจสูตร	๙. ขยธีมมสูตร
๔. อนิจจธีมมสูตร	๑๐. วยธีมมสูตร
๕. ทุกขสูตร	๑๑. สมุทธีมมสูตร
๖. ทุกขธีมมสูตร	๑๒. นิโรธธีมมสูตร

อายจนวนรรคที่ ๓

๑. มารสูตร

ว่าด้วยการละความพอใจในขันธมาร

[๓๘๙] พระนครสาวิตถิ. ครั้นนั้นแล ท่านพระราธะได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค
ถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลพระผู้
มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคโปรดประทานพระวโรกาสทรงแสดงธรรม
โดยย่อแก่ข้าพระองค์ ที่ข้าพระองค์ได้ฟังแล้ว จะฟังเป็นผู้ๆ เดียว หลีกออกจากหมู่ ไม่ประมาท
มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยวอยู่เถิด. พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรราธะ สิ่งใดแลเป็นมาร เธอ
พึงละความพอใจ ความกำหนัด ความกำหนัดด้วยสามารถความพอใจในสิ่งนั้นเสีย. ดูกรราธะ
ก็อะไรเล่าเป็นมาร? ดูกรราธะ รูปเป็นมาร เธอพึงละความพอใจ ความกำหนัด ความกำหนัด
ด้วยสามารถความพอใจในรูปนั้นเสีย. เวทนาเป็นมาร . . . สัญญาเป็นมาร . . . สังขารเป็นมาร . . .
วิญญาณเป็นมาร เธอพึงละความพอใจ ความกำหนัด ความกำหนัดด้วยสามารถความพอใจ
ในวิญญาณนั้นเสีย. ดูกรราธะ สิ่งใดแลเป็นมาร เธอพึงละความพอใจ ความกำหนัด ความ
กำหนัดด้วยสามารถความพอใจในสิ่งนั้นเสีย.

จบ สูตรที่ ๑.

๒. มารธีมมสูตร

ว่าด้วยการละความพอใจในมารธรรม

[๓๙๐] ดูกรราธะ สิ่งใดแลเป็นมารธรรม เธอพึงละความพอใจ ความกำหนัด ความ
กำหนัดด้วยสามารถความพอใจในสิ่งนั้นเสีย.

จบ สูตรที่ ๒.

๓. อนิจจสูตร

[๓๙๑] ดูกรราธะ สิ่งใดแลเป็นอนิจจัง ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๓.

๔. อนิจจธีมมสูตร

[๓๙๒] ดูกรราธะ สิ่งใดแลเป็นอนิจจธรรม ฯลฯ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๗ สุตตันตปิฎกที่ ๙ สังยุตตนิกาย ชนวรรค

จบ สูตรที่ ๔ .

๕ . ทุกขสูตร

[๓๙๓] ดูกรรหาระ สิ่งใดแลเป็นทุกข ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๕ .

๖ . ทุกขฉัมมสูตร

[๓๙๔] ดูกรรหาระ สิ่งใดแลเป็นทุกขธรรม ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๖ .

๗ . อนัตตาสสูตร

[๓๙๕] ดูกรรหาระ สิ่งใดแลเป็นอนัตตา ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๗ .

๘ . อนัตตฉัมมสูตร

[๓๙๖] ดูกรรหาระ สิ่งใดแลเป็นอนัตตธรรม ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๘ .

๙ . ขยฉัมมสูตร

[๓๙๗] ดูกรรหาระ สิ่งใดแลเป็นขยธรรม ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๙ .

๑๐ . วยฉัมมสูตร

[๓๙๘] ดูกรรหาระ สิ่งใดแลเป็นวยธรรม ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๐ .

๑๑ . สมุทยฉัมมสูตร

[๓๙๙] ดูกรรหาระ สิ่งใดแลเป็นสมุทยธรรม ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๑ .

๑๒ . นิโรธฉัมมสูตร

ว่าด้วยการละความพอใจในสิ่งที่รู้จักดับ

[๔๐๐] พระนครสวัตถิ . ครั้นนั้นแล ท่านพระราธะได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึง

ที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูล
พระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคโปรดประทานพระวโรกาสทรงแสดง
ธรรมโดยย่อแก่ข้าพระองค์ ที่ข้าพระองค์ได้ฟังแล้ว ฟังเป็นผู้ๆ เดียว หลีกออกจากหมู่ ไม่
ประมาท มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยวอยู่เถิด . พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรรหาระ สิ่งใดแลเป็น
นิโรธธรรม เธอพึงละความพอใจ ความกำหนัด ความกำหนัดด้วยสามารถความพอใจในสิ่งนั้น
เสีย . ดูกรรหาระ อะไรเป็นนิโรธธรรม? ดูกรรหาระ รูปเป็นนิโรธธรรม เธอพึงละความพอใจ
ความกำหนัด ความกำหนัดด้วยสามารถความพอใจในรูปนั้นเสีย . เวทนาเป็นนิโรธธรรม ฯลฯ
สัญญาเป็นนิโรธธรรม ฯลฯ สังขารเป็นนิโรธธรรม ฯลฯ วิญญาณเป็นนิโรธธรรม เธอพึงละความ
พอใจ ความกำหนัด ความกำหนัดด้วยสามารถความพอใจในวิญญาณนั้นเสีย .

จบ สูตรที่ ๑๒ .

จบ อายาจนวรรคที่ ๓ .

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑ . มารสูตร	๗ . อนัตตาสสูตร
๒ . มารฉัมมสูตร	๘ . อนัตตฉัมมสูตร
๓ . อนิจจสูตร	๙ . ขยฉัมมสูตร
๔ . อนิจจฉัมมสูตร	๑๐ . วยฉัมมสูตร
๕ . ทุกขสูตร	๑๑ . สมุทยฉัมมสูตร
๖ . ทุกขฉัมมสูตร	๑๒ . นิโรธฉัมมสูตร .
-

อุปนิสสนวรรคที่ ๔

๑ . มารสูตร

ว่าด้วยการละความพอใจในสิ่งที่เป็นมาร

[๔๐๑] พระนครสวัตถิ . พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะท่านพระราธะว่า
ดูกรรหาระ สิ่งใดแลเป็นมาร เธอพึงละความพอใจ ความกำหนัด ความกำหนัดด้วยอำนาจความ
พอใจในสิ่งนั้นเสีย . ดูกรรหาระ สิ่งใดแลเป็นมาร? ดูกรรหาระ รูปเป็นมาร เธอพึงละความ
พอใจ ความกำหนัด ความกำหนัดด้วยอำนาจความพอใจในรูปนั้นเสีย ฯลฯ วิญญาณเป็นมาร
เธอพึงละความพอใจ ความกำหนัด ความกำหนัดด้วยอำนาจความพอใจในวิญญาณนั้นเสีย .
ดูกรรหาระ สิ่งใดแลเป็นมาร เธอพึงละความพอใจ ความกำหนัด ความกำหนัดด้วยอำนาจ
ความพอใจในสิ่งนั้นเสีย .

[๔๐๒] พระนครสวัตถิ . พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะท่านพระราธะว่า

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๗ สุตตันตปิฎกที่ ๙ สังยุตตนิกาย ชนธวรวรรค
คฤราระ สิ่งใดแลเป็นมาร เธอพึงละความกำหนัดในสิ่งนั้นเสีย ฯลฯ

[๔๐๓] คฤราระ สิ่งใดแลเป็นมาร เธอพึงละความกำหนัดด้วยอำนาจความพอใจ
ในสิ่งนั้นเสีย ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑.

๒. มารธัมมสูตร

ว่าด้วยการละความพอใจในมารธรรม

[๔๐๔] คฤราระ สิ่งใดแลเป็นมารธรรม เธอพึงละความพอใจในสิ่งนั้นเสีย ฯลฯ

[๔๐๕] คฤราระ สิ่งใดแลเป็นมารธรรม เธอพึงละความกำหนัดในสิ่งนั้นเสีย ฯลฯ

[๔๐๖] คฤราระ สิ่งใดแลเป็นมารธรรม เธอพึงละความกำหนัดด้วยอำนาจความพอใจ
ในสิ่งนั้นเสีย ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๒.

๓. อนิจจสูตร

[๔๐๗] คฤราระ สิ่งใดแลเป็นอนิจจัง ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๓.

๔. อนิจจธัมมสูตร

[๔๐๘] คฤราระ สิ่งใดแลเป็นอนิจจธรรม ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๔.

๕. ทุกขสูตร

[๔๐๙] คฤราระ สิ่งใดแลเป็นทุกขฯลฯ

จบ สูตรที่ ๕.

๖. ทุกขธัมมสูตร

[๔๑๐] คฤราระ สิ่งใดแลเป็นทุกขธรรม ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๖.

๗. อนัตตาสสูตร

[๔๑๑] คฤราระ สิ่งใดแลเป็นอนัตตา ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๗.

๘. อนัตตธัมมสูตร

[๔๑๒] คฤราระ สิ่งใดแลเป็นอนัตตธรรม ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๘.

๙. ขยธัมมสูตร

[๔๑๓] คฤราระ สิ่งใดแลเป็นขยธรรม ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๙.

๑๐. วยธัมมสูตร

[๔๑๔] คฤราระ สิ่งใดแลเป็นวยธรรม ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๐.

๑๑. สมุทยธัมมสูตร

ว่าด้วยการละความพอใจสิ่งที่รู้จักเกิดขึ้น

[๔๑๕] คฤราระ สิ่งใดแลเป็นสมุทยธรรม เธอพึงละความพอใจ ความกำหนัด
ความกำหนัดด้วยสามารถความพอใจในสิ่งนั้นเสีย ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๑.

๑๒. นิโรธธัมมสูตร

ว่าด้วยการละความใจในสิ่งที่รู้จักดับ

[๔๑๖] พระนครสวัตถิ. พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะท่านพระราธะว่า คฤราระ สิ่งใด
แลเป็นนิโรธธรรม เธอพึงละความพอใจ ความกำหนัด ความกำหนัดด้วยสามารถความพอใจ
ในสิ่งนั้นเสีย. คฤราระ ก็สิ่งใดเล่าเป็นนิโรธธรรม? คฤราระ รูปแลเป็นนิโรธธรรม เธอพึง
ละความพอใจ ความกำหนัด ความกำหนัดด้วยสามารถความพอใจในรูปนั้นเสีย. เวทนา
สัญญา สังขาร วิญญาณ เป็นนิโรธธรรม เธอพึงละความพอใจ ความกำหนัด ความกำหนัด
ด้วยสามารถความพอใจในวิญญาณนั้นเสีย. คฤราระ สิ่งใดแลเป็นนิโรธธรรม เธอพึงละ
ความพอใจ ความกำหนัด ความกำหนัดด้วยสามารถความพอใจในสิ่งนั้นเสีย.

จบ สูตรที่ ๑๒.

จบ อุปนิสสนวรรคที่ ๔.

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. มารสูตร	๖. ทุกขธัมมสูตร
๒. มารธัมมสูตร	๗. อนัตตาสสูตร
๓. อนิจจสูตร	๘. อนัตตธัมมสูตร

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๗ สุตตันตปิฎกที่ ๙ สังยุตตนิกาย ชนธวาวรรค

๔. อนิจจัมมสูตร   ๙. ขยัมมสูตร
๕. ทุกขสูตร   ๑๐. วยัมมสูตร
๑๑. สมุทยัมมสูตร   ๑๒. นิโรธัมมสูตร.

-----

๓. ทิฏฐิสังยุต
โลตาปัตติวารคที่ ๑

๑. นวตสูตร

ว่าด้วยเหตุเกิดมิจจาทิฏฐิ

[๔๑๓] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน ฯลฯ พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่ออะไรหนอมืออยู่ เพราะถือมันอะไร เพราะยึดมันอะไร ทิฏฐิจึงเกิดขึ้นอย่างนี้ว่า ลมย่อมไม่พัด แม่น้ำย่อมไม่ไหล สตรีมีครรภ์ย่อมไม่คลอด พระจันทร์และพระอาทิตย์ย่อมไม่ขึ้นหรือย่อมไม่ตก เป็นของตั้งอยู่มั่นคงดุจเสาระเนียด ดังนี้? ภิกษุเหล่า-

* นั้น กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมทั้งหลายของข้าพระองค์ทั้งหลาย มีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน มีพระผู้มีพระภาคเป็นแบบ มีพระผู้มีพระภาคเป็นที่พึ่งอาศัย ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอเนื้อความแห่งภาสิตนี้จงแจ่มแจ้งกะพระผู้มีพระภาคเถิด ภิกษุทั้งหลายได้ฟังธรรมของพระผู้มีพระภาคแล้วจกทรงจำไว้. พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าเช่นนั้น เธอทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว. ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระพุทธานุญาตแล้ว. พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อรูปแล่มืออยู่ เพราะถือมันรูป เพราะยึดมันรูป ทิฏฐิจึงเกิดขึ้นอย่างนี้ว่า ลมย่อมไม่พัด แม่น้ำย่อมไม่ไหล สตรีมีครรภ์ย่อมไม่คลอด พระจันทร์และพระอาทิตย์ย่อมไม่ขึ้นหรือย่อมไม่ตก เป็นของตั้งอยู่มั่นคงดุจเสาระเนียด. เมื่อเวทนามืออยู่ ฯลฯ เมื่อสัญญาเมื่ออยู่ ฯลฯ เมื่อสังขารเมื่ออยู่ ฯลฯ เมื่อวิญญาณเมื่ออยู่ เพราะถือมันวิญญาณ เพราะยึดมันวิญญาณ ทิฏฐิจึงเกิดขึ้นอย่างนี้ว่า ลมย่อมไม่พัด แม่น้ำย่อมไม่ไหล สตรีมีครรภ์ย่อมไม่คลอด พระจันทร์และพระอาทิตย์ย่อมไม่ขึ้นหรือย่อมไม่ตก เป็นของตั้งอยู่มั่นคงดุจเสาระเนียด.

[๔๑๔] พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน รูปเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. กิเลสใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. กิเลสใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา เพราะไม่ถือมันสิ่งนั้น ทิฏฐิจะพึงเกิดขึ้นอย่างนี้ว่า ลมย่อมไม่พัด แม่น้ำย่อมไม่ไหล สตรีมีครรภ์ย่อมไม่คลอดพระจันทร์และพระอาทิตย์ย่อมไม่ขึ้นหรือย่อมไม่ตก เป็นของตั้งอยู่มั่นคงดุจเสาระเนียด บ้างไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทิฏฐิอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. เวทนาเที่ยงหรือไม่เที่ยง ฯลฯ สัญญาเที่ยงหรือไม่เที่ยง ฯลฯ สังขารเที่ยงหรือไม่เที่ยง ฯลฯ วิญญาณเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. กิเลสใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. กิเลสใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา เพราะไม่ถือมันสิ่งนั้น ทิฏฐิจะพึงเกิดขึ้นอย่างนี้ว่า ลมย่อมไม่พัด แม่น้ำย่อมไม่ไหล สตรีมีครรภ์ย่อมไม่คลอดพระจันทร์และพระอาทิตย์ย่อมไม่ขึ้นหรือย่อมไม่ตก เป็นของตั้งอยู่มั่นคงดุจเสาระเนียด บ้างไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทิฏฐิอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. แม้สิ่งที่บุคคลเห็นแล้ว ฟังแล้ว ทราบแล้ว รู้แจ้งแล้ว ถึงแล้ว แสวงหาแล้ว ไคร่ครวญแล้วด้วยใจ เป็นของเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. กิเลสใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. กิเลสใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา เพราะไม่ถือมันสิ่งนั้น ทิฏฐิจะพึงเกิดขึ้นอย่างนี้ว่า ลมย่อมไม่พัด แม่น้ำย่อมไม่ไหล สตรีมีครรภ์ย่อมไม่คลอดพระจันทร์และพระอาทิตย์ย่อมไม่ขึ้นหรือย่อมไม่ตก เป็นของตั้งอยู่มั่นคงดุจเสาระเนียด บ้างไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทิฏฐิอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อใดแล พระอริยสาวกจะความสงสัยในฐานะ ๖ เหล่านี้ ชื่อว่าเป็นอันละสงสัยแม่ในทุกข์ แม่ในทุกขสมุทัย แม่ในทุกขนิโรธ แม่ในทุกขนิโรธคามินี-
* ปฏิปทา. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อนั้น อริยสาวกนี้ เราเรียกว่า เป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๑.

๒. เอตัมมสูตร

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๗ สุตตันตปิฎกที่ ๙ สังยุตตนิกาย ชนธวาวรรค

ว่าด้วยเหตุแห่งการถือมั่นว่าเป็นของเรา

[๔๑๙] พระนครสาวิตถิ. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่ออะไรหนอ มีอยู่ เพราะถือมั่นอะไร เพราะยึดมั่นอะไร ทิฏฐิจึงเกิดขึ้นอย่างนี้ว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่นเป็นตัวตนของเรา? ภิกษุเหล่านั้นกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลายมีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อรูปแลมีอยู่ เพราะถือมั่นรูป เพราะยึดมั่นรูป ทิฏฐิจึงเกิดขึ้นอย่างนี้ว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่นเป็นตัวตนของเรา. เมื่อเวทนา มีอยู่ ฯลฯ เมื่อสัญญา มีอยู่ ฯลฯ เมื่อสังขาร มีอยู่ ฯลฯ เมื่อวิญญาณ มีอยู่ เพราะถือมั่นวิญญาณ เพราะยึดมั่นวิญญาณ ทิฏฐิจึงเกิดขึ้นอย่างนี้ว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่นเป็นตัวตนของเรา.

[๔๒๐] พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน รูปเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. กิเลสใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. กิเลสใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา เพราะไม่ถือมั่นสิ่งนั้น ทิฏฐิจะพึงเกิดขึ้นอย่างนี้ว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่นเป็นตัวตนของเรา บ้างไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทิฏฐิอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. กิเลสใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. กิเลสใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา เพราะไม่ถือมั่นสิ่งนั้น ทิฏฐิจะพึงเกิดขึ้นอย่างนี้ว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่นเป็นตัวตนของเรา บ้างไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทิฏฐิอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. แม้สิ่งที่บุคคลเห็นแล้ว ฟังแล้ว ทราบแล้ว รู้แจ้งแล้ว ถึงแล้ว แสวงหาแล้ว

ใครครวญแล้วด้วยใจ สิ่งนั้นเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. กิเลสใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. กิเลสใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา เพราะไม่ถือมั่นสิ่งนั้น ทิฏฐิจะพึงเกิดขึ้นอย่างนี้ว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่นเป็นตัวตนของเรา บ้างไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทิฏฐิอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อใดแล อริยสาวกละความสงสัยในฐานะ ๖ เหล่านี้ ชื่อว่าเป็นอันละความสงสัยแม้ในทุกข์ แม้ในทุกขสมุทัย แม้ในทุกขนิโรธ แม้ในทุกขนิโรธคามินี-
*ปฏิบัติทำ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อนั้น อริยสาวกละความสงสัยว่า เป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำ เป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

จบ สุตที่ ๒.

๓. โสธิตตาสสูตร

ว่าด้วยเหตุแห่งการถือมั่นว่าเป็นตน

[๔๒๑] พระนครสาวิตถิ. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่ออะไรหนอ มีอยู่ เพราะถือมั่นอะไร เพราะยึดมั่นอะไร ทิฏฐิจึงเกิดขึ้นอย่างนี้ว่า ตนก็อันนั้น โลกก็อันนั้น เรานั้นละโลกไปแล้ว จักเป็นผู้เที่ยง ยั่งยืน มั่นคง มีความไม่เปลี่ยนแปลงเป็นธรรมดา ดังนี้? ภิกษุเหล่านั้นกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลายมีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อรูปแลมีอยู่ เพราะถือมั่นรูป เพราะยึดมั่นรูป ทิฏฐิจึงเกิดขึ้นอย่างนี้ว่า ตนก็อันนั้น โลกก็อันนั้น เรานั้นละโลกไปแล้ว จักเป็นผู้เที่ยง ยั่งยืน มั่นคง มีความไม่เปลี่ยนแปลงเป็นธรรมดา. เมื่อเวทนา มีอยู่ ฯลฯ เมื่อสัญญา มีอยู่ ฯลฯ เมื่อสังขาร มีอยู่ ฯลฯ เมื่อวิญญาณ มีอยู่ เพราะถือมั่นวิญญาณ เพราะยึดมั่นวิญญาณ ทิฏฐิจึงเกิดขึ้นอย่างนี้ว่า ตนก็อันนั้น โลกก็อันนั้น เรานั้นละโลกไปแล้ว จักเป็นผู้เที่ยง ยั่งยืน มั่นคง มีความไม่เปลี่ยนแปลงเป็นธรรมดา.

[๔๒๒] พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน รูปเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. กิเลสใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. กิเลสใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา เพราะไม่ถือมั่นในสิ่งนั้น ทิฏฐิย่อมเกิดขึ้นอย่างนี้ว่า ตนก็อันนั้น ฯลฯ มีความไม่เปลี่ยนแปลงเป็นธรรมดา บ้างไหม?

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๗ สุตตันตปิฎกที่ ๙ สังยุตตนิกาย ชนธวาวรรค

ภิก. ไม่พึงเกิดทิฏฐิอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภิก. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภิก. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา เพราะไม่ถ้อยมั่นในสิ่งนั้น
ทิฏฐิจะพึงเกิดขึ้นอย่างนี้ว่า ตนก็อันนั้น ฯลฯ มีความไม่เปลี่ยนแปลงเป็นธรรมดา บ้างไหม?

ภิก. ไม่พึงเกิดทิฏฐิอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. แม้สิ่งที่บุคคลเห็นแล้ว ฟังแล้ว ทราบแล้ว รู้แจ้งแล้ว ถึงแล้ว แสวงหาแล้ว

ใครครวญแล้วด้วยใจ สิ่งนั้นเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภิก. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภิก. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา เพราะไม่ถ้อยมั่นในสิ่งนั้น
ทิฏฐิจะพึงเกิดอย่างนี้ว่า ตนก็อันนั้น โลกก็อันนั้น เรานั้นละโลกนี้ไปแล้ว จักเป็นผู้เที่ยง ยั่งยืน
มั่นคง มีความไม่เปลี่ยนแปลงเป็นธรรมดา บ้างไหม?

ภิก. ไม่พึงเกิดทิฏฐิอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อใดแล อริยสาวกละความสงสัยในฐานะ ๖ เหล่านี้ ชื่อว่า
เป็นอันละความสงสัยแม่ในทุกข์ แม่ในทุกข์สมุทัย แม่ในทุกข์นิโรธ แม่ในทุกข์นิโรธคามินี-
*ปฏิปทา. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อนั้น อริยสาวกนี้เราเรียกว่า เป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำ
เป็นธรรมดา. เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

จบ สุตที่ ๓.

๔. โฉมเมสิยาสูตร

ว่าด้วยเหตุแห่งนัตถิกทิฏฐิ

[๔๒๓] พระนครสาวิตถิ. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่ออะไรหนอ
มีอยู่ เพราะอาศัยอะไร เพราะยึดมั่นอะไร จึงเกิดทิฏฐิอย่างนี้ว่า เราไม่พึงมี และบริวารของเรา
ไม่พึงมี เราจักไม่มี และบริวารของเราจักไม่มี ดังนี้? ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์
ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลายมีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า
ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อรูปมีอยู่ เพราะถือมั่นรูป เพราะยึดมั่นรูป จึงเกิดทิฏฐิอย่างนี้ว่า เราไม่พึงมี
และบริวารของเราไม่พึงมี เราจักไม่มีและบริวารของเราจักไม่มี. เมื่อเวทนามีอยู่ . . . เมื่อสัญญา
มีอยู่ . . . เมื่อสังขารมีอยู่ . . . เมื่อวิญญาณมีอยู่ เพราะถือมั่นวิญญาณ เพราะยึดมั่นวิญญาณ จึงเกิด
ทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า เราไม่พึงมี และบริวารของเราไม่พึงมี เราจักไม่มี และบริวารของเราจักไม่มี.

[๔๒๔] พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน รูปเที่ยง
หรือไม่เที่ยง?

ภิก. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภิก. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา เพราะไม่ถ้อยมั่นในสิ่งนั้น
พึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า เราไม่พึงมี และบริวารของเราไม่พึงมี เราจักไม่มี และบริวารของเรา
จักไม่มี บ้างไหม?

ภิก. ไม่พึงเกิดทิฏฐิอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. เวทนา . . . สัญญา . . . สังขาร . . . วิญญาณ เที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภิก. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภิก. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา เพราะไม่ถ้อยมั่นในสิ่งนั้น
พึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า เราไม่พึงมี และบริวารของเราไม่พึงมี เราจักไม่มี และบริวารของเรา
จักไม่มี บ้างไหม?

ภิก. ไม่พึงเกิดทิฏฐิอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. แม้สิ่งที่บุคคลเห็นแล้ว ฟังแล้ว ทราบแล้ว รู้แจ้งแล้ว ถึงแล้ว แสวงหาแล้ว

ใครครวญแล้วด้วยใจ สิ่งนั้นเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภิก. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภิก. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา เพราะไม่ถ้อยมั่นในสิ่งนั้น
พึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า เราไม่พึงมี และบริวารของเราไม่พึงมี เราจักไม่มี บริวารของเราจักไม่มี

บ้างไหม?

ภิก. ไม่พึงเกิดทิฏฐิเช่นนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. ดุริยภิกษุทั้งหลาย เมื่อใดแล อริยสาวกจะความสงสัยในฐานะ ๖ เหล่านี้ชื่อว่า เป็นอันละความสงสัยแม้ในทุกข์ แม้ในทุกข์สมุทัย แม้ในทุกข์นิโรธ แม้ในทุกข์นิโรธคามินี-

*ปฏิบัติทา. ดุริยภิกษุทั้งหลาย เมื่อนั้น อริยสาวกนี้เราเรียกว่า เป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำ เป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๔.

๕. นัตถิทินนสูตร

ว่าด้วยนัตถิทินนสูตร

[๔๒๕] พระนครสวาทิ. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดุริยภิกษุทั้งหลาย เมื่ออะไรหนอ มีอยู่ เพราะถือมั่นอะไร เพราะยึดมั่นอะไร จึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า ทานไม่มีผล การบูชาไม่มีผล การเซ่นสรวงไม่มีผล ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำได้ทำชั่วไม่มี โลกนี้ไม่มี โลกหน้าไม่มี มารดาไม่มี บิดาไม่มี สัตว์โอปปาติกะไม่มี สมณพราหมณ์ผู้ดำเนินชอบ ปฏิบัติชอบ กระทำโลกนี้ และโลกหน้าให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งแล้ว สอนผู้อื่นให้รู้แจ้ง ไม่มีในโลก คนเรานี้เป็นแต่ ประชุมมหากุตรูปทั้ง ๔ เมื่อใด ทำกาลกิริยา เมื่อนั้น ชาติดินก็ไปตามชาติดิน ชาติน้ำก็ไปตาม ชาติน้ำ ชาติไฟก็ไปตามธาตุไฟ ชาติลมก็ไปตามธาตุลม อินทรีย์ทั้งหลายย่อมเลื่อนลอยไปใน อากาศ มนุษย์ ๔ คน รวมเป็น ๕ ทั้งเตี้ย จะหาเขาไป รอยเท้าปรากฏอยู่เพียงแค่ว่า (ต่อมา) ก็กลายเป็นกระดูกสีเทาสิ้นกฟิลาป การเซ่นสรวงมีเท่าที่สุด ทานนั้นคนเขลาบัญญัติไว้ คำของ คนบางพวกที่พูดว่ามีผล ล้วนเป็นคำเปล่า คำเท็จ คำเพ้อ เพราะกายสลาย ทั้งพาล ทั้งบัณฑิต ย่อมขาดสูญ พินาศสิ้น หลังจากตายไปย่อมไม่มี? ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้ เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลายมีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ

พ. ดุริยภิกษุทั้งหลาย เมื่อรูปมีอยู่ เพราะถือมั่นรูป เพราะยึดมั่นรูป จึงเกิดทิฏฐิขึ้น อย่างนี้ว่า ทานไม่มีผล การบูชาไม่มีผล ฯลฯ เพราะกายสลาย ทั้งพาลทั้งบัณฑิตย่อมขาดสูญ พินาศสิ้น หลังจากตายไปย่อมไม่มี. เมื่อเวทนา มีอยู่ ฯลฯ เมื่อสัญญา มีอยู่ ฯลฯ เมื่อสังขาร มีอยู่ ฯลฯ เมื่อวิญญาณ มีอยู่ เพราะถือมั่นวิญญาณ เพราะยึดมั่นวิญญาณ จึงเกิดทิฏฐิอย่างนี้ว่า ทานไม่มีผล การเซ่นสรวงไม่มีผล ฯลฯ เพราะกายสลาย ทั้งพาลทั้งบัณฑิตย่อมขาดสูญ พินาศสิ้น หลังจากตายไปย่อมไม่มี.

[๔๒๖] พ. ดุริยภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน รูปเที่ยง หรือไม่เที่ยง?

ภิก. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภิก. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา เพราะไม่ถือมั่นสิ่งนั้น จะพึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า ทานไม่มีผล การบูชาไม่มีผล ฯลฯ เพราะกายสลาย ทั้งพาลทั้งบัณฑิต ย่อมขาดสูญ พินาศสิ้น หลังจากตายไปย่อมไม่มี บ้างไหม?

ภิก. ไม่พึงเกิดทิฏฐิเช่นนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. เวทนา . . . สัญญา . . . สังขาร . . . วิญญาณเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภิก. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภิก. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา เพราะไม่ถือมั่นสิ่งนั้น จะพึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า ทานไม่มีผล การบูชาไม่มีผล ฯลฯ เพราะกายสลาย ทั้งพาลทั้ง บัณฑิตย่อมขาดสูญ พินาศสิ้น หลังจากตายไปย่อมไม่มี บ้างไหม?

ภิก. ไม่พึงเกิดทิฏฐิเช่นนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. แม้สิ่งที่บุคคลเห็นแล้ว ฟังแล้ว ทราบแล้ว รู้แจ้งแล้ว ถึงแล้ว แสวงหาแล้ว ใคร่ครวญแล้วด้วยใจ สิ่งนั้นเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภิก. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภิก. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา เพราะไม่ถือมั่นสิ่งนั้น จะพึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า ทานไม่มีผล การบูชาไม่มีผล ฯลฯ เพราะกายสลาย ทั้งพาลทั้ง บัณฑิตย่อมขาดสูญ พินาศสิ้น หลังจากตายไปย่อมไม่มี บ้างไหม?

ภิก. ไม่พึงเกิดทิฏฐิเช่นนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. ดุริยภิกษุทั้งหลาย เมื่อใดแล อริยสาวกจะความสงสัยในฐานะ ๖ เหล่านี้ ชื่อว่า เป็นอันละความสงสัยแม้ในทุกข์ แม้ในทุกข์สมุทัย แม้ในทุกข์นิโรธ แม้ในทุกข์นิโรธคามินี-

*ปฏิบัติทา. ดุริยภิกษุทั้งหลาย เมื่อนั้น อริยสาวกนี้เราเรียกว่า เป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๗ สุตตันตปิฎกที่ ๙ สังยุตตนิกาย ชนธวาวรรค
เป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า .

จบ สูตรที่ ๕ .

๖. กโรโตสูตร

ว่าด้วยอภิริยทัญญู

[๔๒๓] พระนครสารัตถ์ . พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่ออะไรมี
อยู่ เพราะถือมันอะไร เพราะยึดมันอะไร จึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า เมื่อบุคคลทำเอง ใช้ผู้อื่น
ให้ทำ ตัดเอง ใช้ผู้อื่นให้ตัด เตือดร่อนเอง ทำให้ผู้อื่นเตือดร่อน เสร้าโศกเอง ทำให้ผู้อื่น
เสร้าโศก ลำบากเอง ทำให้ผู้อื่นลำบาก ดิ้นรนเอง ทำให้ผู้อื่นดิ้นรน ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์
ตัดที่ต่อ ปล้นไม่ให้เหลือ ทำโจรกรรมในเรือนหลังเดียว ชุมอยู่ที่ทางเปลี่ยว ทำชู้ภริยาเขา
พุดเท็จ ผู้ทำไม่เชื่อว่าทำบาป แม้หากผู้ใดจะใช้จักรซึ่งมีคมโดยรอบเหมือนมดโกน สंहारเหล่า
สัตว์ในปฐพีนี้ ให้เป็นลานเป็นกองมั่งสะอันเดียว บาปที่มีการทำเช่นนั้นเป็นเหตุ ย่อมไม่มีแก่เขา
ไม่มีบาปมาถึงเขา แม้หากบุคคลจะไปยั้งฝั่งขวา แห่งแม่น้ำคงคา ฆ่าเอง ใช้ผู้อื่นให้ฆ่า ตัดเอง
ใช้ผู้อื่นให้ตัด เตือดร่อนเอง ทำให้ผู้อื่นให้เตือดร่อน บาปที่มีการทำเช่นนั้นเป็นเหตุ ย่อมไม่มีแก่
เขา ไม่มีบาปมาถึงเขา แม้หากบุคคล จะไปยั้งฝั่งซ้ายแห่งแม่น้ำคงคา ให้ทานเอง ใช้ผู้อื่นให้
ให้ทาน บูชาเอง ใช้ผู้อื่นให้บูชา บุญที่มีการทำเช่นนั้นเป็นเหตุ ย่อมไม่มีแก่เขา ไม่มีบุญมาถึงเขา
บุญที่เนื่องด้วยการให้ทาน การทรมานอินทรีย์ ความส่ำรวม การกล่าวคำสัตย์ ไม่มีแก่เขา ไม่มี
บุญมาถึงเขา? ภิกษุเหล่านั้นกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลาย
มีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อมีรูปอยู่ เพราะถือมันรูป เพราะยึดมันรูป จึงเกิดทิฏฐิขึ้น
อย่างนี้ว่า เมื่อบุคคลทำเอง ใช้ผู้อื่นทำให้ ฯลฯ บุญที่เนื่องด้วยการให้ทาน การฝึกฝนอินทรีย์
ความส่ำรวม การกล่าวคำสัตย์ ไม่มีแก่เขา ไม่มีบุญมาถึงเขา . เมื่อเวทนา มีอยู่ . . . เมื่อสัญญา มีอยู่ . . .
เมื่อสังขาร มีอยู่ . . . เมื่อวิญญาณ มีอยู่ เพราะถือมันวิญญาณ เพราะยึดมันวิญญาณ จึงเกิดทิฏฐิขึ้น
อย่างนี้ว่า เมื่อบุคคลทำเอง ใช้ผู้อื่นให้ทำ ฯลฯ บุญที่เนื่องด้วยการให้ทาน การฝึกฝนอินทรีย์
ความส่ำรวม การกล่าวคำสัตย์ ไม่มีแก่เขา ไม่มีบุญมาถึงเขา .

[๔๒๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน รูปเที่ยงหรือไม่
เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า .

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า .

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา เพราะไม่ถือมันสิ่งนั้น จะพึง
เกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า เมื่อบุคคลทำเอง ใช้ผู้อื่นให้ทำ ฯลฯ บุญที่เนื่องด้วยการให้ทาน การ
ฝึกฝนอินทรีย์ ความส่ำรวม การกล่าวคำสัตย์ ไม่มีแก่เขา ไม่มีบุญมาถึงเขา บ้างไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า .

พ. เวทนา . . . สัญญา . . . สังขาร . . . วิญญาณ เที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า .

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า .

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา เพราะไม่ถือมันสิ่งนั้น
จะพึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า เมื่อบุคคลทำเอง ใช้ผู้อื่นให้ทำ ฯลฯ บุญที่เนื่องด้วยการให้ทาน
การฝึกฝนอินทรีย์ ความส่ำรวม การกล่าวคำสัตย์ ไม่มีแก่เขา ไม่มีบุญมาถึงเขา บ้างไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า .

พ. แม้สิ่งที่บุคคลเห็นแล้ว ฟังแล้ว ทราบแล้ว รู้แจ้งแล้ว ถึงแล้ว แสวงหาแล้ว
ใครครวญแล้วด้วยใจ สิ่งนั้นเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า .

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า .

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา เพราะไม่ถือมันสิ่งนั้น
จะพึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า เมื่อบุคคลทำเอง ใช้ผู้อื่นให้ทำ ฯลฯ บุญที่เนื่องด้วยการให้ทาน
การฝึกฝนอินทรีย์ ความส่ำรวม การกล่าวคำสัตย์ ไม่มีแก่เขา ไม่มีบุญมาถึงเขา บ้างไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า .

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อใดเล อริยสาวก ละความสงสัย ในฐานะ ๖ เหล่านี้
ชื่อว่า เป็นอันละความสงสัยแม้ในทุกข์ แม้ในทุกขสมุทัย แม้ในทุกขนิโรธ แม้ในทุกขนิโรธคา-
*มินีปฏิบัติ . ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อนั้น อริยสาวกนี้ เราเรียกว่า เป็นพระโสดาบัน มีความไม่
ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้เป็นเบื้องหน้า .

จบ สูตรที่ ๖ .

๗. เหตุสูตร

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๗ สุตตันตปิฎกที่ ๙ สังยุตตนิกาย ชนธวรวรรค

ว่าด้วยอเหตุกทฎฐิ

[๔๒๙] พระนครสาวิตถิ. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่ออะไรมีอยู่ เพราะถือมันอะไร เพราะยึดมันอะไร จึงเกิดทฎฐิขึ้นอย่างนี้ว่า ไม่มีเหตุ ไม่มีปัจจัย เพื่อความเศร้าหมองแห่งสัตว์ทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายหาเหตุมิได้ หาปัจจัยมิได้ ย่อมเศร้าหมองเอง ไม่มีเหตุ ไม่มีปัจจัย เพื่อความบริสุทธิ์แห่งสัตว์ทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายหาเหตุมิได้ หาปัจจัยมิได้ ย่อมบริสุทธิ์เอง ไม่มีกำลัง ไม่มีความเพียร ไม่มีเรี่ยวแรงของบุรุษ ไม่มีความบากบั่นของบุรุษ สัตว์ทั้งปวง ปาณะทั้งปวง กุตทั้งปวง ชีวะทั้งปวง ล้วนไม่มีอำนาจ ไม่มีกำลัง ไม่มีความเพียร แปรไปตามภาวะแห่งความแน่นอนและความไม่แน่นอน ย่อมเสวยสุขเสวยทุกข์ในอภิชชาติทั้ง ๖ เท่านั้น? ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าพระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลายมีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อรูปมีอยู่ เพราะถือมันรูป เพราะยึดมันรูป จึงเกิดทฎฐิขึ้นอย่างนี้ว่า ไม่มีเหตุ ไม่มีปัจจัย ฯลฯ ย่อมเสวยสุขเสวยทุกข์ในอภิชชาติทั้ง ๖ เท่านั้น. เมื่อเวทนา มีอยู่ . . . เมื่อสัญญา มีอยู่ . . . เมื่อสังขาร มีอยู่ . . . เมื่อวิญญาณ มีอยู่ เพราะถือมันวิญญาณ เพราะยึดมันวิญญาณ จึงเกิดทฎฐิขึ้นอย่างนี้ว่า ไม่มีเหตุ ไม่มีปัจจัย ฯลฯ ย่อมเสวยสุขเสวยทุกข์ในอภิชชาติทั้ง ๖ เท่านั้น.

[๔๓๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน รูปเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. กิเลสใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. กิเลสใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา เพราะไม่ถือมันสิ่งนั้น จะพึงเกิดทฎฐิขึ้นอย่างนี้ว่า ไม่มีเหตุ ไม่มีปัจจัย ฯลฯ ย่อมเสวยสุขเสวยทุกข์ในอภิชชาติทั้ง ๖ เท่านั้น บ้างไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทฎฐิขึ้นอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. เวทนา . . . สัญญา . . . สังขาร . . . วิญญาณ เที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. กิเลสใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. กิเลสใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา เพราะไม่ถือมันสิ่งนั้น จะพึงเกิดทฎฐิขึ้นอย่างนี้ว่า ไม่มีเหตุ ไม่มีปัจจัย ฯลฯ ย่อมเสวยสุขเสวยทุกข์ในอภิชชาติทั้ง ๖ เท่านั้น บ้างไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทฎฐิขึ้นอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. แม้สิ่งที่บุคคลเห็นแล้ว ฟังแล้ว ทราบแล้ว รู้แจ้งแล้ว ถึงแล้ว แสวงหาแล้ว ใคร่ครวญแล้วด้วยใจ สิ่งนั้นเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. กิเลสใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. กิเลสใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา เพราะไม่ถือมันสิ่งนั้น จะพึงเกิดทฎฐิขึ้นอย่างนี้ว่า ไม่มีเหตุ ไม่มีปัจจัย ฯลฯ ย่อมเสวยสุขเสวยทุกข์ในอภิชชาติทั้ง ๖ เท่านั้น บ้างไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทฎฐิขึ้นอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อใดเล อริยสาวกละความสงสัยในฐานะ ๖ นี้ชื่อว่าปหานละความสงสัยแม่ในทุกข์ แม่ในทุกข์สมุทัย แม่ในทุกข์นิโรธ แม่ในทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อนั้น อริยสาวกนี้เราเรียกว่า เป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้เป็นเบื้องต้น.

จบ สุตที่ ๗.

๘. มหาทฎฐิสสูตร

ว่าด้วยมิจฉาทฎฐิ

[๔๓๑] พระนครสาวิตถิ. พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่ออะไรมีอยู่ เพราะถือมันอะไร เพราะยึดมันอะไร จึงเกิดทฎฐิขึ้นอย่างนี้ว่า สภาวะ ๗ กองนี้ ไม่มีใครทำ ไม่มีแบบอย่างอันใครทำ ไม่มีใครเนรมิต ไม่มีแบบอย่างอันใครเนรมิต เป็นสภาพไม่มีผล ตั้งอยู่มั่นคง ดุจยอดภูเขา ตั้งอยู่มั่นคงดุจเสาระเนียด สภาวะ ๗ กองนั้น ไม่หวั่นไหว ไม่แปรปรวน ไม่เบียดเบียนกันและกัน ไม่อาจให้เกิดสุขหรือทุกข์แก่กันและกัน. สภาวะ ๗ กองเป็นไฉน? คือ กองดิน กองน้ำ กองไฟ กองลม สุข ทุกข์ ชีวะ. สภาวะ ๗ กองนี้ ไม่มีใครทำ ไม่มีแบบอย่างอันใครทำ ไม่มีใครเนรมิต ไม่มีแบบอย่างอันใครเนรมิต เป็นสภาพยั่งยืน ตั้งอยู่มั่นคงดุจยอดภูเขา ตั้งอยู่มั่นคงดุจเสาระเนียด สภาวะ ๗ กองนั้น ไม่หวั่นไหว ไม่แปรปรวน ไม่

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๗ สุตตันตปิฎกที่ ๙ สังยุตตนิกาย ชนธวาวรรค
 เบียดเบียนกันและกัน ไม่อาจให้เกิดสุขหรือทุกข์แก่กันและกัน . แม้ผู้ใดจะเอาศีลตราอย่างคมตัด
 ศีระกัน ไม่ชื่อว่าใครปลงชีวิตใคร . เป็นแต่ศีลตราสอดเข้าไปตามช่องระหว่าง ๗ กองเท่านั้น .
 หนึ่ง กำเนิดที่เป็นประธาน ๑ , ๔๐๖ , ๖๐๐ กรรม ๖ , ๐๐๐ กรรม ๖๐๐ กรรม ๕๐๐ กรรม ๕ กรรม
 ๓ กรรม ๑ กรรมถึง ปฏิภา ๖๒ อินทร ๖๒ กัป ๖๒ อภิชติ ๖ ปริสภูมิ ๘ อาชีวะ ๔ , ๙๐๐
 ปริพาชก ๔ , ๙๐๐ นาควาส ๔ , ๙๐๐ อินทรีย์ ๒ , ๐๐๐ นรก ๓ , ๐๐๐ โรธธาตุ ๓๖ สัญญีครรรค์ ๗
 อสัญญีครรรค์ ๗ นิกัณฐครรรค์ ๗ สภาวทิพย์ ๗ มนุษย์ ๗ ปีศาจ ๗ สระ ๗ ปาฎใหญ่ ๗
 ปาฎ ๓๐๐ เหวใหญ่ ๗ เหวน้อย ๓๐๐ มหาสบัน ๗ สบัน ๓๐๐ มหากัป ๘๔๐ , ๐๐๐ เหล่านี้
 ทั้งพาลและบัณฑิตเร่ร่อนท่องเที่ยวไปแล้ว จักทำที่สุดทุกข์ได้ ความหวังว่า เราจักอบรมกรรมที่
 ยังไม่อำนวยผลให้อำนวยผล หรือเราสัมผัสถูกต้องกรรมที่อำนวยผลแล้วจักทำให้สลดสิ้นด้วยศีล
 ด้วยพรต ด้วยตะบะ หรือด้วยพรหมจรรย์นี้ ไม่มีในที่นั้น สุขทุกข์ที่ทำให้มีที่สิ้นสุดได้
 เหมือนดวงของให้หมดด้วยทะนาน ย่อมไม่มีในสงสารด้วยอาการอย่างนี้เลย ไม่มีความเสื่อม
 และความเจริญ ไม่มีการเลื่อนขึ้นและเลื่อนลง . พาลและบัณฑิตเร่ร่อนไป เสวยสุขและทุกข์เอง
 เหมือนกลุ่มด้ายที่บุคคลขว้างไปย่อมคลี่หมดลงไปเอง ฉะนั้น . ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่
 พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลายมีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อรูปมีอยู่ เพราะถือมั่นรูป เพราะยึดมั่นรูป จึงเกิดทิวฏฐิขึ้น
 อย่างนี้ว่า สภาวะ ๗ กองเหล่านี้ ไม่มีใครทำ ไม่มีแบบอย่างอันใครทำ ฯลฯ พาลและบัณฑิต
 เร่ร่อนไป เสวยสุขและทุกข์เอง เหมือนกลุ่มด้ายที่บุคคลขว้างไปย่อมคลี่หมดไปเอง ฉะนั้น . เมื่อ
 เวทนามีอยู่ . . . เมื่อสัญญาามีอยู่ . . . เมื่อสังขารมีอยู่ . . . เมื่อวิญญาณมีอยู่ เพราะถือมั่นวิญญาณ
 เพราะยึดมั่นวิญญาณ จึงเกิดทิวฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า สภาวะ ๗ กองเหล่านี้ ไม่มีใครทำ ไม่มีแบบอย่าง
 อันใครทำ ฯลฯ พาลและบัณฑิตเร่ร่อนไป เสวยสุขและทุกข์เอง เหมือนกลุ่มด้ายที่บุคคลขว้าง
 ไป ย่อมคลี่หมดไปเอง ฉะนั้น .

[๔๓๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน รูปเที่ยงหรือไม่
 เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า .

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า .

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา เพราะไม่ถือมั่นในสิ่ง
 นั้น จะพึงเกิดทิวฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า สภาวะ ๗ กองเหล่านี้ ไม่มีใครทำ ไม่มีแบบอย่างอันใครทำ
 ฯลฯ พาลและบัณฑิตเร่ร่อนไป เสวยสุขและทุกข์เอง เหมือนกลุ่มด้ายที่บุคคลขว้างไป ย่อมคลี่
 หมดไปเอง ฉะนั้น บ้างไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทิวฏฐิขึ้นอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า .

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เวทนา . . . สัญญา . . . สังขาร . . . วิญญาณ เที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า .

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า .

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา เพราะไม่ถือมั่นสิ่งนั้น
 จะพึงเกิดทิวฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า สภาวะ ๗ กองเหล่านี้ ไม่มีใครทำ ไม่มีแบบอย่างอันใครทำ ฯลฯ
 พาลและบัณฑิตเร่ร่อนไป เสวยสุขและทุกข์เอง เหมือนกลุ่มด้ายที่บุคคลขว้างไป ย่อมคลี่หมด
 ไปเอง ฉะนั้น บ้างไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทิวฏฐิขึ้นอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า .

พ. สิ่งใดที่ได้เห็นแล้ว ได้ยินแล้ว ได้ทราบแล้ว รู้แจ้งแล้ว บรรลุแล้ว แสวงหา
 แล้ว ใครครวญแล้วด้วยใจ แม้สิ่งนั้นเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า .

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า .

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา เพราะไม่ถือมั่นสิ่งนั้น
 จะพึงเกิดทิวฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า สภาวะ ๗ กองเหล่านี้ ไม่มีใครทำ ไม่มีแบบอย่างอันใครทำ ฯลฯ
 พาลและบัณฑิตเร่ร่อนไป เสวยสุขและทุกข์เอง เหมือนกลุ่มด้ายที่บุคคลขว้างไป ย่อมคลี่หมด
 ไปเอง ฉะนั้น บ้างไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทิวฏฐิขึ้นอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า .

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อใดแล อริยสาวกละความสงสัยในฐานะ ๖ นี้ ชื่อว่าเป็น
 อันละความสงสัยแม้ในทุกข์ แม้ในทุกขสมทัย แม้ในทุกขนิโรธ แม้ในทุกขนิโรธคามินีปฏิภา .
 ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อนั้น อริยสาวกนี้เราเรียกว่า เป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็น
 ธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้เป็นเบื้องต้น

จบ สูตรที่ ๘ .

๙ . สัสสตทิวฏฐิสุต

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๗ สุตตันตปิฎกที่ ๙ สังยุตตนิกาย ชนธวาวรรค
ว่าด้วยความเห็นว่าโลกเที่ยง

[๔๓๓] พระนครสาวิตตี. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะถ้อยคำอะไร เพราะยึดมั่นอะไร จึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า โลกเที่ยง? ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลายมีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อรูปมีอยู่ เพราะถ้อยคำมั่นรูป เพราะยึดมั่นรูป จึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า โลกเที่ยง. เมื่อเวทนามีอยู่ . . . เมื่อสัญญาามีอยู่ . . . เมื่อสังขารมีอยู่ . . . เมื่อวิญญาณมีอยู่ เพราะถ้อยคำมั่นวิญญาณ เพราะยึดมั่นวิญญาณ จึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า โลกเที่ยง.

[๔๓๔] พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน รูปเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา เพราะไม่ถ้อยคำมั่นสิ่งนั้น จะพึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า โลกเที่ยง บ้างไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. เวทนามีอยู่ . . . สัญญามีอยู่ . . . สังขารมีอยู่ . . . วิญญาณมีอยู่ เที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา เพราะไม่ถ้อยคำมั่นสิ่งนั้น จะพึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า โลกเที่ยง บ้างไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. สิ่งใดที่ได้เห็นแล้ว ได้ยินแล้ว ได้ทราบแล้ว รู้แจ้งแล้ว บรรลุแล้ว ค้นคว้าแล้ว ด้วยใจ แม้สิ่งนั้นเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา เพราะไม่ถ้อยคำมั่นสิ่งนั้น จะพึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า โลกเที่ยง บ้างไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อใดเล อริยสาวกจะความสงสัยในฐานะ ๖ เหล่านี้ ชื่อว่าเป็นอันละความสงสัยแม้ในทุกข์ แม้ในทุกข์สมุทัย แม้ในทุกข์นิโรธ แม้ในทุกข์นิโรธคามินี-
*ปฏิบัติ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อนั้น อริยสาวกผู้นี้ เราเรียกว่า เป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้เป็นเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๙.

๑๐. อัสสสตทิฏฐิสสูตร

ว่าด้วยความเห็นว่าโลกไม่เที่ยง

[๔๓๕] พระนครสาวิตตี. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่ออะไรมีอยู่ เพราะถ้อยคำมั่นอะไร เพราะยึดมั่นอะไร จึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า โลกไม่เที่ยง? ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลายมีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อรูปมีอยู่ . . . เมื่อเวทนามีอยู่ . . . เมื่อสัญญาามีอยู่ . . . เมื่อสังขารมีอยู่ . . . เมื่อวิญญาณมีอยู่ . . . วิญญาณเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า ฯลฯ เพราะไม่ถ้อยคำมั่นในสิ่งนั้น จะพึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า โลกไม่เที่ยง บ้างไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. สิ่งใดที่ได้เห็นแล้ว ได้ยินแล้ว ได้ทราบแล้ว รู้แจ้งแล้ว บรรลุแล้ว แสวงหาแล้ว ค้นคว้าแล้วด้วยใจ สิ่งนั้นเที่ยงหรือไม่เที่ยงเล่า?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า ฯลฯ เพราะไม่ถ้อยคำมั่นในสิ่งนั้น จะพึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า โลกไม่เที่ยง บ้างไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อใดเล อริยสาวกจะความสงสัยในฐานะ ๖ เหล่านี้ ชื่อว่าเป็นอันละความสงสัยแม้ในทุกข์ แม้ในทุกข์สมุทัย แม้ในทุกข์นิโรธ แม้ในทุกข์นิโรธคามินีปฏิบัติ. เมื่อนั้น อริยสาวกผู้นี้เราเรียกว่า เป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้เป็นเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๑๐.

๑๑. อันตาสสูตร

ว่าด้วยความเห็นว่าโลกมีที่สุด

[๔๓๖] พระนครสาวัตถี. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่ออะไรมีอยู่ เพราะถ่อมมันอะไร เพราะยึดมันอะไร จึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า โลกมีที่สุด? ภิกษุทั้งหลาย กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลายมีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้เป็นเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๑๑ .

๑๒ . อนันตवासูตร

ว่าด้วยความเห็นว่าโลกไม่มีที่สิ้นสุด

[๔๓๓] พระนครสาวัตถี. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่ออะไรมีอยู่ เพราะถือมันอะไร เพราะยึดมันอะไร จึงเกิดทวิภูษีขึ้นอย่างนี้ว่า โลกไม่มีที่สุด? ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลาย มีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ เป็นผู้เที่ยงที่ได้ตรัสรู้ในเบื้องต้น.

จบ สูตรที่ ๑๒ .

๑๓ . ตั้งขีว้างตั้งสรีรังสูตร

ว่าด้วยความเห็นว่าชีพกับสรีระเป็นอันเดียวกัน

[๔๓๘] พระนครสาวตถิ. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกฤกษทั้งหลาย เมื่ออะไรมียู่ เพราะถือมันอะไร เพราะยึดมันอะไร จึงเกิดทุกข์ขึ้นอย่างนี้ว่า ชีวกักอันนั้น สรีระกักอันนั้น? กฤษทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลาย มีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ เป็นผู้เที่ยงที่จะได้ตรัสรู้เป็นเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๑๓ .

๑๔ . อัญญาขีวังอัญญาสรังสูตร

ว่าด้วยความเห็นว่าชีพกับสรีระเป็นคนละอย่าง

[๔๓๙] พระนครลวตถิ. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่ออะไรมีอยู่ เพราะถ้อมันอะไร เพราะยึดมันอะไร จึงเกิดทุกข์ขึ้นอย่างนี้ว่า ชีพเป็นอย่างอื่น สรรคก็เป็น อย่างอื่น? ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลาย มีพระ ผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ เป็นผู้เที่ยงที่จะได้ตรัสรู้เป็นเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๑๔ .

๑๕. โหติตถาคตสูตร

ว่าด้วยความเห็นว่าสัตว์ตายแล้วเกิดอีก

[๔๔๐] พระนครสาวัตถี. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่ออะไรมีอยู่ เพราะถ้ามันอะไร เพราะยึดมันอะไร จึงเกิดทิวฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า สัตว์ เบื้องหน้าแต่ตายแล้ว ย่อมเกิดอีก? ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลาย มีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ เป็นผัที่เที่ยงที่จะได้ตรัสรู้ในเมืองหน้า.

จบ สูตรที่ ๑๕ .

๑๖. นโหิติตถาคตสูตร

ว่าด้วยความเห็นว่าสัตว์ตายแล้วไม่เกิดอีก

[๔๔๑] พระนครสวรรค์. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่ออะไรมีอยู่ เพราะถึงมันอะไร เพราะยึดมันอะไร จึงเกิดทิวฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า สัตว์ เบื้องหน้าแต่ตายแล้ว ย่อมไม่เกิดอีก? ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลายมี พระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ เป็นผืนที่ยิงที่จะได้ตรัสรู้เป็นเบื้องหน้า.

จบ สตรีที่ ๑๖ .

๑๗ . โหติจนโหติตถาคตสตร

ว่าด้วยความเห็นว่าสัตว์ตายแล้วเกิดอีกก็มีไม่เกิดอีกก็มี

[๔๔๒] พระนครสวรรค์. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกุริยกษัตริย์ทั้งหลาย เมื่ออะไรมีอยู่ เพราะถ้อมมันอะไร เพราะยึดมันอะไร จึงเกิดทิวฏฐขึ้นอย่างนี้ว่า สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้ว ย่อมเกิดอีกก็มี ย่อมไม่เกิดอีกก็มี กุริยกษัตริย์ทั้งหลายกราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้มีเจริญธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลายมีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ เป็นผู้เที่ยงที่จะได้ตรัสรู้เป็นเบื้องหน้า.

จบ สตรีที่ ๑๗ .

๑๘. แนวโหนดินนโหดิตถาคตสตร

ว่าด้วยความเห็นว่าสัตว์ตายแล้วเกิดอีกก็หาไม่ได้ไม่เกิดอีกก็หาไม่ได้

[๔๔๓] พระนครสวาทถี. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกฤกษทั้งหลาย เมื่ออะไรมีอยู่ เพราะถ้อมมันอะไร เพราะยัดมันอะไร จึงเกิดกิฐขึ้นเช่นนี้ว่า สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเกิดอีกก็หามิได้ ย่อมไม่เกิดอีกก็หามิได้? กฤษทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลายมีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ

พ. ดกรภิกษทั้งหลาย เมื่อรปมีย เพราะถือมนรป เพราะยิดมนรป จึงเกิดทกจิขึ้น

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๗ สุตตันตปิฎกที่ ๙ สังยุตตนิกาย ชนธวาวรรค
อย่างนี้ว่า สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเกิดอีกก็หาไม่ได้ ย่อมไม่เกิดอีกก็หาไม่ได้ ฯลฯ

[๔๔๔] ดุริยภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน รูปเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภิก. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า ฯลฯ

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ความแปรปรวนเป็นธรรมดา เพราะไม่ถาวรในสิ่งนั้น
จะพึงเกิดทุกข์ขึ้นอย่างนี้ว่า สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้ว ย่อมเกิดอีกก็หาไม่ได้ ย่อมไม่เกิดอีกก็
หาไม่ได้ บ้างไหม?

ภิก. ไม่พึงเกิดทุกข์ขึ้นอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า ฯลฯ

พ. สิ่งใดที่ได้เห็นแล้ว ได้ยินแล้ว ได้ทราบแล้ว รู้แจ้งแล้ว บรรลุแล้ว แสวงหา
แล้ว ค้นคว้าแล้วด้วยใจ แม้สิ่งนั้นเที่ยงหรือไม่เที่ยงเล่า?

ภิก. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภิก. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา เพราะไม่ถาวรในสิ่งนั้น
จะพึงเกิดทุกข์ขึ้นอย่างนี้ว่า สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้ว ย่อมเกิดอีกก็หาไม่ได้ บ้างไหม?

ภิก. ไม่พึงเกิดทุกข์ขึ้นอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. ดุริยภิกษุทั้งหลาย เมื่อใดแล อริยสาวกละความสงสัยในฐานะ ๖ เหล่านี้ ชื่อว่า
เป็นอันละความสงสัยในทุกข์ แม้นในทุกข์สมุทัย แม้นในทุกข์นิโรธ แม้นในทุกข์นิโรธคามินี
ปฏิปทา. ดุริยภิกษุทั้งหลาย เมื่อนั้น อริยสาวกละความสงสัยว่า เป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำ
เป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้เป็นเบื้องหน้า.

จบ สุตที่ ๑๘.

จบ โสตาปัตติวรรคที่ ๑.

จบ ไวยากรณ์ ๑๘.

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. นวตสูตร	๑๐. อัสสสตทิกขิสูตร
๒. เอตังมมสูตร	๑๑. อันตวาสสูตร
๓. โสธิตตาสสูตร	๑๒. อนันตวาสสูตร
๔. โนจเมสียาสสูตร	๑๓. ตังขีวังตังสรีรังสูตร
๕. นัตถิทินนสูตร	๑๔. อัญญังขีวังอัญญังสรีรังสูตร
๖. กโรโตสูตร	๑๕. โหตัตถาคตสูตร
๗. เหตุสูตร	๑๖. นโหตัตถาคตสูตร
๘. มหาทิกขิสูตร	๑๗. นโหตัจจโหตัตถาคตสูตร
๙. สัสสตทิกขิสูตร	๑๘. เนวโหตินโหตัตถาคตสูตร.
-

ทุติยเปย्याลที่ ๒

๑. นวตสูตร

ว่าด้วยเหตุเกิดมัจฉาทิกขิ

[๔๔๕] พระนครสาวัตถี. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดุริยภิกษุทั้งหลาย เมื่ออะไร
หนอมืออยู่ เพราะถ่อมมันอะไร เพราะยึดมันอะไร จึงเกิดทุกข์ขึ้นอย่างนี้ว่า ลมย่อม ไม่พัด แม่น้ำ
ย่อม ไม่ไหล สตรีมีครรภ์ย่อม ไม่คลอด พระจันทร์และพระอาทิตย์ย่อม ไม่ขึ้นหรือย่อม ไม่ตก
เป็นของตั้งอยู่มั่นคงดั่งเสาระเนียด? ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรม
ของข้าพระองค์ทั้งหลาย มีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ

พ. ดุริยภิกษุทั้งหลาย เมื่อรูปมีอยู่ เพราะถ่อมมันรูป เพราะยึดมันรูป จึงเกิดทุกข์ขึ้น
อย่างนี้ว่า ลมย่อม ไม่พัด ฯลฯ เป็นของตั้งอยู่มั่นคงดั่งเสาระเนียด. เมื่อเวทนามืออยู่ ฯลฯ เมื่อ
สัญญามืออยู่ ฯลฯ เมื่อสังขารมืออยู่ ฯลฯ เมื่อวิญญาณมืออยู่ เพราะถ่อมมันวิญญาณ เพราะยึดมัน
วิญญาณ จึงเกิดทุกข์ขึ้นอย่างนี้ว่า ลมย่อม ไม่พัด ฯลฯ เป็นของตั้งอยู่มั่นคงดั่งเสาระเนียด.

[๔๔๖] ดุริยภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน รูปเที่ยงหรือไม่
เที่ยง?

ภิก. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า. ฯลฯ

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา เพราะไม่ถาวรในสิ่งนั้น
จะพึงเกิดทุกข์ขึ้นอย่างนี้ว่า ลมย่อม ไม่พัด ฯลฯ เป็นของตั้งอยู่มั่นคงดั่งเสาระเนียด บ้างไหม?

ภิก. ไม่พึงเกิดทุกข์ขึ้นอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. ดุริยภิกษุทั้งหลาย ด้วยประการฉะนี้แล เมื่อทุกข์มีอยู่ เพราะถ่อมมันทุกข์ เพราะยึด
มันทุกข์ จึงเกิดทุกข์ขึ้นอย่างนี้ว่า ลมย่อม ไม่พัด ฯลฯ เป็นของตั้งอยู่มั่นคงดั่งเสาระเนียด.
เวทนา . . . สัญญา . . . สังขาร . . . วิญญาณ . . . เที่ยงหรือไม่เที่ยง?

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๗ สุตตันตปิฎกที่ ๙ สังยุตตนิกาย ชนธวาวรรค

ภิก. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า ฯลฯ

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา เพราะไม่ถ้อยมั่นสิ่งนั้น จะพึงเกิดทุกข์ขึ้นอย่างนี้ว่า ลมย่อมไม่พัด ฯลฯ เป็นของตั้งอยู่มั่นคงคงเสถียรเนียด บ้างไหม?

ภิก. ไม่พึงเกิดทุกข์ขึ้นอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. ดูกุริยกษทั้งหลาย ด้วยประการฉะนี้แล เมื่อทุกข์มีอยู่ เพราะถ้อยมั่นทุกข์ เพราะยึดมั่นทุกข์ จึงเกิดทุกข์ขึ้นอย่างนี้ว่า ลมย่อมไม่พัด แม่น้ำย่อมไม่ไหล สตรีมีครรภ์ย่อมไม่คลอด พระจันทร์และพระอาทิตย์ย่อมไม่ขึ้นหรือย่อมไม่ตก เป็นของตั้งอยู่มั่นคงคงเสถียรเนียด .

(สูตรที่ ๒ ถึงสูตรที่ ๑๗ เหมือนในโสตาปัตติวารค)

๑๘. แนวโหดินนโหดิตถาคตสูตร

ว่าด้วยความเห็นว่าสัตว์ตายแล้วเกิดก็หามิได้ ไม่เกิดก็หามิได้

[๔๔๓] พระนครสวัตถิ. พระผู้มีพระภาคถามว่า ดูกุริยกษทั้งหลาย เมื่ออะไรมีอยู่ เพราะถ้อยมั่นอะไร เพราะยึดมั่นอะไร จึงเกิดทุกข์ขึ้นอย่างนี้ว่า สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเกิดอีกก็หามิได้ ย่อมไม่เกิดอีกก็หามิได้? กุริยกษทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลายมีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ

พ. ดูกุริยกษทั้งหลาย เมื่อรูปมีอยู่ เพราะถ้อยมั่นรูป เพราะยึดมั่นรูป จึงเกิดทุกข์ขึ้นอย่างนี้ว่า สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายไปแล้วย่อมเกิดอีกก็หามิได้ ย่อมไม่เกิดอีกก็หามิได้. เมื่อเวทนา มีอยู่ . . . เมื่อสัญญา มีอยู่ . . . เมื่อสังขาร มีอยู่ . . . เมื่อวิญญาณ มีอยู่ เพราะถ้อยมั่นวิญญาณ เพราะยึดมั่นวิญญาณ จึงเกิดทุกข์ขึ้นอย่างนี้ว่า สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเกิดอีกก็หามิได้ ย่อมไม่เกิดอีกก็หามิได้?

[๔๔๔] ดูกุริยกษทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน รูปเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภิก. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา เพราะไม่ถ้อยมั่นสิ่งนั้น จะพึงเกิดทุกข์ขึ้นอย่างนี้ว่า สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเกิดอีกก็หามิได้ ย่อมไม่เกิดอีกก็หามิได้ บ้างไหม?

ภิก. ไม่พึงเกิดทุกข์ขึ้นอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. ดูกุริยกษทั้งหลาย ด้วยประการฉะนี้แล เมื่อทุกข์มีอยู่ เพราะถ้อยมั่นทุกข์ เพราะยึดมั่นทุกข์ จึงเกิดทุกข์ขึ้นอย่างนี้ว่า สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเกิดอีกก็หามิได้ ย่อมไม่เกิดอีกก็หามิได้. เวทนา . . . สัญญา . . . สังขาร . . . วิญญาณ เที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภิก. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา เพราะไม่ถ้อยมั่นสิ่งนั้น จะพึงเกิดทุกข์ขึ้นอย่างนี้ว่า สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเกิดอีกก็หามิได้ ย่อมไม่เกิดอีกก็หามิได้ บ้างไหม?

ภิก. ไม่พึงเกิดทุกข์ขึ้นอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. ดูกุริยกษทั้งหลาย ด้วยประการฉะนี้แล เมื่อทุกข์มีอยู่ เพราะถ้อยมั่นทุกข์ เพราะยึดมั่นทุกข์ จึงเกิดทุกข์ขึ้นอย่างนี้ว่า สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเกิดอีกก็หามิได้ ย่อมไม่เกิดอีกก็หามิได้.

จบ สูตรที่ ๑๘.

๑๙. รูปอิตถาสสูตร

ว่าด้วยอิตถาที่มีรูป

[๔๔๕] พระนครสวัตถิ. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกุริยกษทั้งหลาย เมื่ออะไรมีอยู่ เพราะถ้อยมั่นอะไร เพราะยึดมั่นอะไร จึงเกิดทุกข์ขึ้นอย่างนี้ว่า อิตถาที่มีรูป เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมไม่สลายไป? กุริยกษทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลาย มีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ

พ. ดูกุริยกษทั้งหลาย เมื่อรูปมีอยู่ เพราะถ้อยมั่นรูป เพราะยึดมั่นรูป จึงเกิดทุกข์ขึ้นอย่างนี้ว่า อิตถาที่มีรูป เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมไม่สลายไป. เมื่อเวทนา มีอยู่ . . . เมื่อสัญญา มีอยู่ . . . สังขาร มีอยู่ . . . เมื่อวิญญาณ มีอยู่ เพราะถ้อยมั่นวิญญาณ เพราะยึดมั่นวิญญาณ จึงเกิดทุกข์ขึ้นอย่างนี้ว่า อิตถาที่มีรูป เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมไม่สลายไป.

[๔๔๖] ดูกุริยกษทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน รูปเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภิก. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา เพราะไม่ถ้อยมั่นสิ่งนั้น จะพึงเกิดทุกข์ขึ้นอย่างนี้ว่า อิตถาที่มีรูป เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมไม่สลายไป บ้างไหม?

ภิก. ไม่พึงเกิดทุกข์ขึ้นอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. ดูกุริยกษทั้งหลาย ด้วยประการฉะนี้แล เมื่อทุกข์มีอยู่ เพราะถ้อยมั่นทุกข์ เพราะยึดมั่นทุกข์ จึงเกิดทุกข์ขึ้นอย่างนี้ว่า อิตถาที่มีรูป เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมไม่สลายไป. เวทนา

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๗ สุตตันตปิฎกที่ ๙ สังยุตตนิกาย ชนธวรรค
ขลข สัณญา ขลข สังขาร ขลข วิญญานเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา เพราะไม่ถ้อยมั่นสิ่งนั้น
จะพึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า อัตตาที่มีรูป เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมไม่สลายไป บ้างไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ด้วยประการฉะนี้แล เมื่อทุกข์มีอยู่ เพราะถ้อยมั่นทุกข์ เพราะยึด
มั่นทุกข์ จึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า อัตตาที่มีรูป เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมไม่สลายไป.

จบ สูตรที่ ๑๙.

๒๐. อรูปอัตตาสสูตร

ว่าด้วยอัตตาที่ไม่มีรูป

[๔๔๑] พระนครสาลวดี. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่ออะไรมี
อยู่ เพราะถ้อยมั่นอะไร จึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า อัตตาที่ไม่มีรูป เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมไม่
สลายไป ขลข

๒๑. รูปปัจจุปัจจุอัตตาสสูตร

ว่าด้วยอัตตาที่มีรูปและ ไม่มีรูป

[๔๔๒] พระนครสาลวดี. อัตตาทั้งที่มีรูปทั้งที่ไม่มีรูป เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมไม่
สลายไป ขลข

๒๒. เนวรูปินารูปอัตตาสสูตร

[๔๔๓] ขลข อัตตาที่มีรูปก็หามิได้ ไม่มีรูปก็หามิได้ เบื้องหน้าแต่ตายแล้ว ย่อมไม่
สลายไป ขลข

๒๓. เอกันตสขีอัตตาสสูตร

[๔๔๔] ขลข อัตตาที่มีสุขโดยส่วนเดียว เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมไม่สลายไป ขลข

๒๔. เอกันตทุกข์อัตตาสสูตร

[๔๔๕] ขลข อัตตาที่มีทุกข์โดยส่วนเดียว เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมไม่สลายไป ขลข

๒๕. สุขทุกข์อัตตาสสูตร

[๔๔๖] ขลข อัตตาที่มีทั้งสุขทั้งทุกข์ เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมไม่สลายไป ขลข

๒๖. อทุกขมสขีอัตตาสสูตร

[๔๔๗] อัตตาที่ไม่มีทั้งทุกข์ทั้งสุข เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมไม่สลายไป ขลข ภิกษุ
ทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลาย มีพระผู้มีพระภาค
เป็นรากฐาน ขลข

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อรูปมีอยู่ เพราะถ้อยมั่นรูป เพราะยึดมั่นรูป จึงเกิดทิฏฐิขึ้น
อย่างนี้ว่า อัตตาที่ไม่มีทั้งทุกข์ทั้งสุข เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมไม่สลายไป. เมื่อเวทนา มีอยู่ . . .
เมื่อสัญญา มีอยู่ . . . เมื่อสังขาร มีอยู่ . . . เมื่อวิญญาน มีอยู่ เพราะถ้อยมั่นวิญญาน เพราะยึดมั่นวิญญาน
จึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า อัตตาที่ไม่มีทั้งทุกข์ทั้งสุข เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมไม่สลายไป.

[๔๔๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน รูปเที่ยงหรือไม่
เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา เพราะไม่ถ้อยมั่นสิ่งนั้น
จะพึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า อัตตาที่ไม่มีทั้งทุกข์ทั้งสุข เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมไม่สลายไป
บ้างไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ด้วยประการฉะนี้แล เมื่อทุกข์มีอยู่ เพราะถ้อยมั่นทุกข์ เพราะ
ยึดมั่นทุกข์ จึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า อัตตาที่ไม่มีทั้งทุกข์ทั้งสุข เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมไม่
สลายไป เวทนา . . . สัญญา . . . สังขาร . . . วิญญาน เที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า ขลข

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา เพราะไม่ถ้อยมั่นสิ่งนั้น
จะพึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า อัตตาที่ไม่มีทั้งทุกข์ทั้งสุข เบื้องหน้าแต่ตายแล้ว ย่อมไม่สลายไป
บ้างไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ด้วยประการฉะนี้แล เมื่อทุกข์มีอยู่ เพราะถ้อยมั่นทุกข์ เพราะ
ยึดมั่นทุกข์ จึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า อัตตาที่ไม่มีทั้งทุกข์ทั้งสุข เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมไม่
สลายไป.

จบ สูตรที่ ๒๖.

จบ หุตติยเปยยาลที่ ๒.

รวมพระสูตรที่มีในเปยยาลนี้ คือ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๗ สุตตันตปิฎกที่ ๙ สังยุตตนิกาย ชนธวรวรรค

๑. นาวาสุตตฺร ฯลฯ ๒๒. เวนฺรปฺปินารุปีอิตฺตาสุตฺต
๑๘. เวนฺโหติเนนโหติตถาคตฺตฺร ๒๓. เอกีนตสฺซีอิตฺตาสุตฺต
๑๙. รุปีอิตฺตาสุตฺต ๒๔. เอกีนตทกฺขีอิตฺตาสุตฺต
๒๐. อรุปีอิตฺตาสุตฺต ๒๕. สุขทกฺขีอิตฺตาสุตฺต
๒๑. รุปีจอรุปีจอิตฺตาสุตฺต ๒๖. อทุกขมสฺซีอิตฺตาสุตฺต.
-

ตติยเปยฺยาลที่ ๓

๑. นาวาสุตฺต

ว่าด้วยเหตุเกิดมิจฉาทิฏฐิ

[๔๕๙] พระนครสวัตถิ. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่ออะไรมีอยู่ เพราะถือมั่นอะไร เพราะยึดมั่นอะไร จึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า ลมย่อม ไม่พัด แม่น้ำย่อม ไม่ไหล สตรีมีครรภ์ย่อม ไม่คลอด พระจันทร์และพระอาทิตย์ย่อม ไม่ขึ้นหรือย่อม ไม่ตก เป็นของ ตั้งอยู่มั่นคงคงเสาระเนียด? ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลายมีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อรูปมีอยู่ เพราะถือมั่นรูป เพราะยึดมั่นรูป จึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า ลมย่อม ไม่พัด ฯลฯ เป็นของตั้งอยู่มั่นคงคงเสาระเนียด. เมื่อเวทนามีอยู่ ฯลฯ เมื่อสัญญาามีอยู่ ฯลฯ เมื่อสังขารมีอยู่ ฯลฯ เมื่อวิญญาณมีอยู่ เพราะถือมั่นวิญญาณ เพราะยึดมั่นวิญญาณ จึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า ลมย่อม ไม่พัด ฯลฯ เป็นของตั้งอยู่มั่นคงคงเสาระเนียด.

[๔๖๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน รูปเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา เพราะไม่ถือมั่นสิ่งนั้น จะพึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า ลมย่อม ไม่พัด ฯลฯ เป็นของตั้งอยู่มั่นคงคงเสาระเนียด บ้างไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ด้วยประการฉะนี้แล สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ เมื่อสิ่งนั้นมีอยู่ เพราะถือมั่นสิ่งนั้น จึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า ลมย่อม ไม่พัด แม่น้ำย่อม ไม่ไหล สตรีมีครรภ์ย่อม ไม่คลอด พระจันทร์และพระอาทิตย์ย่อม ไม่ขึ้นหรือย่อม ไม่ตก เป็นของตั้งอยู่มั่นคงคงเสาระเนียด. เวทนา ฯลฯ สัญญา ฯลฯ สังขาร ฯลฯ วิญญาณ. เที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา เพราะไม่ถือมั่นสิ่งนั้น จะพึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า ลมย่อม ไม่พัด ฯลฯ เป็นของตั้งอยู่มั่นคงคงเสาระเนียด บ้างไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ด้วยประการฉะนี้แล สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ เมื่อสิ่งนั้นมีอยู่ เพราะถือมั่นสิ่งนั้น จึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า ลมย่อม ไม่พัด ฯลฯ ๑- เป็นของตั้งอยู่มั่นคงคงเสาระเนียด ฯลฯ (อีก ๒๔ สุตฺรเหมือนในวรรคที่ ๒)

๒๖. อทุกขมสฺซีอิตฺตาสุตฺต

ว่าด้วยอิตฺตานิไม่มีทั้งทุกขทั้งสุข

[๔๖๑] พระนครสวัตถิ. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่ออะไรหนอมืออยู่ เพราะถือมั่นอะไร เพราะยึดมั่นอะไร จึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า อิตฺตานิไม่มีทั้งทุกขทั้งสุข เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อม ไม่สลายไป. ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลายมีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อรูปแลมีอยู่ เพราะถือมั่นรูป เพราะยึดมั่นรูป จึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า อิตฺตานิไม่มีทั้งทุกขทั้งสุข เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อม ไม่สลายไป. เมื่อเวทนามีอยู่ ฯลฯ เมื่อสัญญาามีอยู่ ฯลฯ เมื่อสังขารมีอยู่ ฯลฯ เมื่อวิญญาณมีอยู่ เพราะถือมั่นวิญญาณ เพราะยึดมั่นวิญญาณ จึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า อิตฺตานิไม่มีทั้งทุกขทั้งสุข เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อม ไม่สลายไป.

[๔๖๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน รูปเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา เพราะไม่ถือมั่นสิ่งนั้น จะพึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า อิตฺตานิไม่มีทั้งทุกขทั้งสุข เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อม ไม่สลายไป บ้างไหม?

๑๑. สุตฺรอีก ๒๖ สุตฺร มีความพิสดารเหมือนนัยแห่งสุตฺรนี้

ภ. ไม่พึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้เลย พระเจ้าข้า.

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ด้วยประการฉะนี้แล สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ เมื่อสิ่งนั้นมีอยู่ เพราะถือมั่นสิ่งนั้น จึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า อิตฺตานิไม่มีทั้งทุกขทั้งสุข เบื้องหน้าแต่

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๗ สุตตันตปิฎกที่ ๙ สังยุตตนิกาย ชนธวาวรรค
ตายไปแล้วย่อมไม่สลายไป เวทนา ฯลฯ สัญญา ฯลฯ สังขาร ฯลฯ วิญญาณ ฯลฯ เทียงหรือ
ไม่เที่ยง?

ภิก. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า ฯลฯ

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา เพราะไม่ถ้อยมันสิ่งนั้น
จะพึงเกิดทิฐิขึ้นอย่างนี้ว่า อัตตาที่ไม่มีทั้งทุกข์ทั้งสุข เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมสลายไป
บ้างไหม?

ภิก. ไม่พึงเกิดทิฐิขึ้นอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ด้วยประการฉะนี้แล สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ เมื่อ
สิ่งนั้นมียู่ เพราะถ้อยมันสิ่งนั้น จึงเกิดทิฐิขึ้นอย่างนี้ว่า อัตตาที่ไม่มีทั้งทุกข์ทั้งสุข เบื้องหน้า
แต่ตายแล้วย่อมไม่สลายไป.

จบ ตติยเปยยาลที่ ๓.

จตุตถเปยยาลที่ ๔

๑. นวตสูตร

ว่าด้วยเหตุเกิดมิจฉาทิฐิ

[๔๖๓] พระนครสาวิตถิ. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่ออะไรมียู่
เพราะถ้อยมันอะไร เพราะยึดมันอะไร จึงเกิดทิฐิขึ้นอย่างนี้ว่า ลมย่อมไม่พัด แม่น้ำย่อมไม่ไหล
สูตรมีกรรมย่อมไม่คลอ ดพระจันทร์และพระอาทิตย์ย่อมไม่ขึ้นหรือย่อมไม่ตก เป็นของตั้งอยู่
มันคงจะเสาระเนียด? ภิกษุเหล่านั้นกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์
ทั้งหลายมีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อ
รูปมียู่ เพราะถ้อยมันรูป เพราะยึดมันรูป จึงเกิดทิฐิขึ้นอย่างนี้ว่า ลมย่อมไม่พัด ฯลฯ เป็น
ของตั้งอยู่มันคงจะเสาระเนียด. เมื่อเวทนามียู่ ฯลฯ เมื่อสัญญา มียู่ ฯลฯ เมื่อสังขารมียู่
ฯลฯ เมื่อวิญญาณมียู่ เพราะถ้อยมันวิญญาณ เพราะยึดมันวิญญาณ จึงเกิดทิฐิขึ้นอย่างนี้ว่า
ลมย่อมไม่พัด ฯลฯ เป็นของตั้งอยู่มันคงจะเสาระเนียด.

[๔๖๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน รูปเที่ยงหรือไม่
เที่ยง?

ภิก. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภิก. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ควรหรือหนอที่จะตามเห็น
สิ่งนั้นว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่นเป็นตัวตนของเรา?

ภิก. ไม่ควรเห็นอย่างนั้น พระเจ้าข้า.

พ. เวทนา ฯลฯ สัญญา ฯลฯ สังขาร ฯลฯ วิญญาณเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภิก. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภิก. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ควรหรือหนอที่จะตาม
เห็นสิ่งนั้นว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่นเป็นตัวตนของเรา?

ภิก. ไม่ควรเห็นอย่างนั้น พระเจ้าข้า.

[๔๖๕] พ. เพราะเหตุนี้แหละ ภิกษุทั้งหลาย รูปร่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต
อนาคต และปัจจุบัน เป็นภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต อยู่ในที่
ไกลหรือในที่ใกล้ รูปทั้งหมดนั้น เธอทั้งหลายพึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่าง
นี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา. เวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง ฯลฯ
สัญญาอย่างใดอย่างหนึ่ง ฯลฯ สังขารอย่างใดอย่างหนึ่ง ฯลฯ วิญญาณอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่
เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน เป็นภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต
อยู่ในที่ไกลหรือในที่ใกล้ วิญญาณทั้งหมดนั้น เธอทั้งหลายพึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความ
เป็นจริงอย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา. ดูกรภิกษุทั้งหลาย
อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ ก็ฉ้อเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี ฯลฯ (อีก ๒๔
สูตรเหมือนในวรรคที่ ๒)

๒๖. อทุกขมสขีอัตตาสสูตร

ว่าด้วยอัตตาไม่มีทั้งทุกข์ทั้งสุข

[๔๖๖] พระนครสาวิตถิ. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่ออะไร
มียู่ เพราะถ้อยมันอะไร เพราะยึดมันอะไร จึงเกิดทิฐิขึ้นอย่างนี้ว่า อัตตาที่ไม่มีทั้งทุกข์ทั้งสุข
เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมไม่สลายไป? ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรม
ของข้าพระองค์ทั้งหลายมีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย เมื่อรูปมียู่ เพราะถ้อยมันรูป เพราะยึดมันรูป จึงเกิดทิฐิขึ้นอย่างนี้ว่า อัตตาที่ไม่มี

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๗ สุตตันตปิฎกที่ ๙ สังยุตตนิกาย ชนธวาวรรค
ทั้งหมดทั้งสุขเบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมไม่สลายไป. เมื่อเวทนาเมื่ออยู่ ฯลฯ เมื่อสัญญาเมื่ออยู่ ฯลฯ เพราะถือมั่นวิญญาณ เพราะยึดมั่นวิญญาณ จึงเกิดทิฐิขึ้นอย่างนี้ว่า อัตตาที่
ไม่มีทั้งหมดทั้งสุข เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมไม่สลายไป.

[๔๖๗] ดูกฤกษทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน รูปเที่ยงหรือไม่
เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ควรหรือหนอที่จะตาม
เห็นสิ่งนั้นว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่นเป็นตัวตนของเรา?

ภ. ไม่ควรเห็นอย่างนั้น พระเจ้าข้า.

พ. เวทนา ฯลฯ สัญญา ฯลฯ สังขาร ฯลฯ วิญญาณเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ควรหรือหนอที่จะตามเห็น
สิ่งนั้นว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่นเป็นตัวตนของเรา?

ภ. ไม่ควรเห็นอย่างนั้น พระเจ้าข้า.

[๔๖๘] พ. เพราะเหตุนี้แล ภิกษุทั้งหลาย รูปร่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต
อนาคต และปัจจุบัน เป็นภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต อยู่ในที่
ไกลหรือในที่ใกล้ รูปทั้งหมดนั้น เธอทั้งหลายพึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่าง
นี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา. เวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง ฯลฯ
สัญญาอย่างใดอย่างหนึ่ง ฯลฯ สังขารอย่างใดอย่างหนึ่ง ฯลฯ วิญญาณอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่
เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน เป็นภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต
อยู่ในที่ไกลหรือในที่ใกล้ วิญญาณทั้งหมดนั้น เธอทั้งหลายพึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความ
เป็นจริงอย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา. ดูกฤกษทั้งหลาย
อริยสาวกผู้ได้สดับ แล้วเห็นอย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในรูป แม้ในเวทนา แม้ในสัญญา
แม้ในสังขาร แม้ในวิญญาณ เมื่อเบื่อหน่าย ย่อมคลายกำหนัด เพราะคลายกำหนัด จึงหลุดพ้น
เมื่อหลุดพ้นแล้ว ย่อมมีญาณหยั่งรู้ว่าหลุดพ้นแล้ว. รู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบ
แล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี.

จบ ติฎฐิสังยุต.

-----

๔. โลกกันตสังยุต

๑. จักขสูตร

ว่าด้วยสัทธานุสาริและธัมมานุสาริบุคคล

[๔๖๙] พระนครสวัตถิ. พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกฤกษทั้งหลาย จักขุ ไม่เที่ยง มีอัน
แปรปรวนเป็นอย่างอื่นเป็นธรรมดา หู ไม่เที่ยง มีอันแปรปรวนเป็นอย่างอื่นเป็นธรรมดา จมูก ไม่
เที่ยง มีอันแปรปรวนเป็นอย่างอื่นเป็นธรรมดา ลิ้น ไม่เที่ยง มีอันแปรปรวนเป็นอย่างอื่นเป็น
ธรรมดา กาย ไม่เที่ยง มีอันแปรปรวนเป็นอย่างอื่นเป็นธรรมดา. ดูกฤกษทั้งหลาย ผู้ใดเชื่อมั่นไม่
หวั่นไหวซึ่งธรรมเหล่านี้ อย่างนี้ เรากล่าวผู้นั้นว่า สัทธานุสาริ ก้าวลงสู่สัมมัตตนิยาม ก้าวลง
สู่สัพพีริสกุมี ล่วงภูมิปุถุชน ไม่ควรเพื่อทำกรรมที่บุคคลทำแล้วพึงเข้าถึงนรก กำเนิดสัตว์
ดิรัจฉาน หรือปิตติวิสัย ไม่ควรเพื่อทำกาละตราบเทาที่ยังไม่ทำให้แจ้งซึ่งโสดาปัตติผล ดูกฤกษ
ทั้งหลาย ธรรมเหล่านี้ ย่อมควรเพ่งด้วยปัญญา โดยประมาณอย่างนี้ แก่ผู้ใด. เราเรียกผู้นี้ว่า
ธัมมานุสาริ ก้าวลงสู่สัมมัตตนิยาม ก้าวลงสู่สัพพีริสกุมี ล่วงภูมิปุถุชน ไม่ควรเพื่อทำกรรมที่
บุคคลทำแล้วพึงเข้าถึงนรก กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน หรือปิตติวิสัย ไม่ควรเพื่อทำกาละตราบเทาที่ยัง
ไม่ทำให้แจ้งซึ่งโสดาปัตติผล. ดูกฤกษทั้งหลาย ผู้ใดรู้เห็นธรรมเหล่านี้ อย่างนี้. เรากล่าวผู้นั้นว่า
เป็นโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้เป็นเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๑.

๒. รูปสูตร

ว่าด้วยสัทธานุสาริและธัมมานุสาริบุคคล

[๔๗๐] พระนครสวัตถิ. พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกฤกษทั้งหลาย รูป ไม่เที่ยง มี
อันแปรปรวนเป็นอย่างอื่นเป็นธรรมดา เสียง ไม่เที่ยง มีอันแปรปรวนเป็นอย่างอื่นเป็นธรรมดา
กลิ่น ไม่เที่ยง มีอันแปรปรวนเป็นอย่างอื่นเป็นธรรมดา รส ไม่เที่ยง มีอันแปรปรวนเป็นอย่าง
อื่นเป็นธรรมดา โผฏฐัพพะ ไม่เที่ยง มีอันแปรปรวนเป็นอย่างอื่นเป็นธรรมดา ธรรมารมณ์ ไม่
เที่ยง มีอันแปรปรวนเป็นอย่างอื่นเป็นธรรมดา. ดูกฤกษทั้งหลาย ผู้ใดเชื่อมั่นไม่หวั่นไหวซึ่ง
ธรรมเหล่านี้ อย่างนี้ เรากล่าวผู้นั้นว่า สัทธานุสาริ ก้าวลงสู่สัมมัตตนิยาม ก้าวลงสู่สัพพีริสกุมี

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๗ สุตตันตปิฎกที่ ๙ สังยุตตนิกาย ชนธวาวรรค
ลวงภูมิปัญชน ไม่ควรเพื่อทำกรรมที่บุคคลทำแล้วพึงเข้าถึงนรก กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน หรือปัตติ-

*วิสัย ไม่ควรเพื่อทำกาละ トラบเท่าที่ยังไม่ทำให้แจ้งซึ่งโสดาปัตติผล. ดุรภิกษุทั้งหลาย ธรรม
เหล่านี้ ย่อมควรเพ่งด้วยปัญญา โดยประมาณอย่างนี้แก่ผู้ใด. เรากล่าวผู้นี้ว่า ัมมานุสारी
ก้าวลงสู่สัมมัตตนิยาม ก้าวลงสู่สัปปริสภูมิ ลวงภูมิปัญชน ไม่ควรเพื่อทำกรรมที่บุคคลทำแล้ว
พึงเข้าถึงนรก กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน หรือปัตติวิสัย ไม่ควรเพื่อทำกาละ トラบเท่าที่ยังไม่ทำให้
แจ้งซึ่งโสดาปัตติผล. ดุรภิกษุทั้งหลาย ผู้ใดรู้เห็นธรรมเหล่านี้ อย่างนี้ เรากล่าวผู้นี้ว่าเป็น
พระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้เป็นเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๒.

๓. วิญญานสูตร

ว่าด้วยสัทธานุสारीและัมมานุสारीบุคคล

[๔๓๑] พระนครสวาทิ. พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดุรภิกษุทั้งหลาย จักขุวิญญานไม่
เที่ยง มีอันแปรปรวนเป็นอย่างอื่นเป็นธรรมดา โสตรวิญญาน ฯลฯ ฆานวิญญาน ฯลฯ ชิวหา-

*วิญญาน ฯลฯ กายวิญญาน ฯลฯ มโนวิญญาน ไม่เที่ยง มีอันแปรปรวนเป็นอย่างอื่นเป็นธรรมดา.
ดุรภิกษุทั้งหลาย ผู้ใดเชื่อมั่น ไม่หวั่นไหวซึ่งธรรมเหล่านี้ เรากล่าวผู้นี้ว่า สัทธานุสारी ฯลฯ
ดุรภิกษุทั้งหลาย ธรรมทั้งหลายเหล่านี้ย่อมควรเพ่งด้วยปัญญา โดยประมาณอย่างนี้ แก่ผู้ใด.
เรากล่าวผู้นี้ว่า ัมมานุสारी ฯลฯ ดุรภิกษุทั้งหลาย ผู้ใดรู้เห็นธรรมเหล่านี้ อย่างนี้ เรากล่าวผู้
นี้ว่า เป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้เป็นเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๓.

๔. ผัสสสูตร

ว่าด้วยสัทธานุสारीและัมมานุสारीบุคคล

[๔๓๒] พระนครสวาทิ. ดุรภิกษุทั้งหลาย จักขุสัมผัสไม่เที่ยง มีอันแปรปรวนเป็น
อย่างอื่นเป็นธรรมดา โสตสัมผัส ฯลฯ ฆานสัมผัส ฯลฯ ชิวหาสัมผัส ฯลฯ กายสัมผัส ฯลฯ
มโนสัมผัส ไม่เที่ยง มีอันแปรปรวนเป็นอย่างอื่นเป็นธรรมดา เรากล่าวผู้นี้ว่า สัทธานุสारी ฯลฯ
เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้เป็นเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๔.

๕. เวทนาสูตร

ว่าด้วยสัทธานุสारीและัมมานุสारीบุคคล

[๔๓๓] พระนครสวาทิ. ดุรภิกษุทั้งหลาย จักขุสัมผัสสชาเวทนา ไม่เที่ยง มีอัน
แปรปรวนเป็นอย่างอื่นเป็นธรรมดา โสตสัมผัสสชาเวทนา ฯลฯ ฆานสัมผัสสชาเวทนา ฯลฯ
ชิวหาสัมผัสสชาเวทนา ฯลฯ กายสัมผัสสชาเวทนา ฯลฯ มโนสัมผัสสชาเวทนา ไม่เที่ยง มีอัน
แปรปรวนเป็นอย่างอื่นเป็นธรรมดา. ดุรภิกษุทั้งหลาย ผู้ใดเชื่อมั่น ไม่หวั่นไหวซึ่งธรรมเหล่านี้
อย่างนี้ เรากล่าวผู้นี้ว่า สัทธานุสारी ฯลฯ เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๕.

๖. สัญญาสูตร

ว่าด้วยสัทธานุสारीและัมมานุสारीบุคคล

[๔๓๔] พระนครสวาทิ. ดุรภิกษุทั้งหลาย รูปสัญญา ไม่เที่ยง มีความแปรปรวนเป็น
อย่างอื่นเป็นธรรมดา สัททสัญญา ฯลฯ คันธสัญญา ฯลฯ รสสัญญา ฯลฯ โผฏฐัพพสัญญา
ธรรมสัญญา ไม่เที่ยง มีอันแปรปรวนเป็นอย่างอื่นเป็นธรรมดา. ดุรภิกษุทั้งหลาย ผู้ใดเชื่อมั่น ไม่
หวั่นไหวซึ่งธรรมเหล่านี้ อย่างนี้ เรากล่าวผู้นี้ว่า สัทธานุสारी ฯลฯ เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้อง
หน้า.

จบ สูตรที่ ๖.

๗. เจตนาสูตร

ว่าด้วยสัทธานุสारीและัมมานุสारीบุคคล

[๔๓๕] พระนครสวาทิ. ดุรภิกษุทั้งหลาย รูปสัญญาเจตนา ไม่เที่ยง มีอันแปรปรวนเป็น
อย่างอื่นเป็นธรรมดา สัททสัญญาเจตนา ฯลฯ คันธสัญญาเจตนา ฯลฯ รสสัญญาเจตนา ฯลฯ
โผฏฐัพพสัญญาเจตนา ฯลฯ ธรรมสัญญาเจตนา ไม่เที่ยง มีอันแปรปรวนเป็นอย่างอื่นเป็นธรรมดา.
ดุรภิกษุทั้งหลาย ผู้ใดเชื่อมั่น ไม่หวั่นไหว ซึ่งธรรมเหล่านี้ อย่างนี้ เรากล่าวผู้นี้ว่า สัทธานุสारी
ฯลฯ เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้เป็นเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๗.

๘. ตัณหาสูตร

ว่าด้วยสัทธานุสारीและัมมานุสारीบุคคล

[๔๓๖] พระนครสวาทิ. ดุรภิกษุทั้งหลาย รูปตัณหา ไม่เที่ยง มีอันแปรปรวนเป็น
อย่างอื่นเป็นธรรมดา สัททตัณหา ฯลฯ คันธตัณหา ฯลฯ รสตัณหา ฯลฯ โผฏฐัพพตัณหา
ฯลฯ ธรรมตัณหา ไม่เที่ยง มีอันแปรปรวนเป็นอย่างอื่นเป็นธรรมดา. ดุรภิกษุทั้งหลาย ผู้ใดเชื่อ
มั่น ไม่หวั่นไหว ซึ่งธรรมเหล่านี้ อย่างนี้ เรากล่าวผู้นี้ว่า สัทธานุสारी ฯลฯ เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้
เป็นเบื้องหน้า.

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๗ สุตตันตปิฎกที่ ๙ สังยุตตนิกาย ชนธวรวรรค
จบ สุตที่ ๘.

๙. ธาตุสูตร

ว่าด้วยสัทธานุสสารและธัมมานุสสารบุคคล

[๔๗๗] พระนครสวัตถิ. ดูกฤกษทั้งหลาย ปฐวีธาตุไม่เที่ยง มีอันแปรปรวนเป็นอย่างอื่นเป็นธรรมดา อาโปธาตุ ฯลฯ เตโชธาตุ ฯลฯ วาโยธาตุ ฯลฯ อากาสธาตุ ฯลฯ วิญญาณธาตุไม่เที่ยง มีอันแปรปรวนเป็นอย่างอื่นเป็นธรรมดา. ดูกฤกษทั้งหลาย ผู้ใดเชื่อมั่นไม่หวั่นไหวซึ่งธรรมเหล่านี้ อย่างนี้ เรากล่าวผู้นี้ว่า สัทธานุสสาร ฯลฯ เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้เป็นเบื้องหน้า.

จบ สุตที่ ๙.

๑๐. ชันธสูตร

ว่าด้วยสัทธานุสสารและธัมมานุสสารบุคคล

[๔๗๘] พระนครสวัตถิ. ดูกฤกษทั้งหลาย รูปไม่เที่ยง มีอันแปรปรวนเป็นอย่างอื่นเป็นธรรมดา เวทนา ฯลฯ สัญญา ฯลฯ สังขาร ฯลฯ วิญญาณไม่เที่ยง มีอันแปรปรวนเป็นอย่างอื่นเป็นธรรมดา. ดูกฤกษทั้งหลาย ผู้ใดเชื่อมั่นไม่หวั่นไหวซึ่งธรรมเหล่านี้ อย่างนี้ เรากล่าวผู้นี้ว่า สัทธานุสสาร ก้าวลงสู่สัมมัตตนิยาม ก้าวลงสู่สัพพีริสภูมิ ล่วงภูมิปุณณ ไม่ควรเพื่อทำการมที่บุคคลทำแล้วพึงเข้าถึงนรก กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน หรือปิตติวิสัย ไม่ควรเพื่อทำการละตราบเท่าที่ยังไม่ทำให้แจ้งซึ่งโสดาปัตติผล. ดูกฤกษทั้งหลาย ธรรมเหล่านี้ย่อมการเพ่งด้วยปัญญาโดยประมาณอย่างนี้แก่ผู้ใด. เรากล่าวผู้นี้ว่า ธัมมานุสสาร ก้าวลงสู่สัมมัตตนิยาม ก้าวลงสู่สัพพีริสภูมิ ล่วงภูมิปุณณ ไม่ควรเพื่อทำการมที่บุคคลทำแล้วพึงเข้าถึงนรก กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน หรือปิตติวิสัย ไม่ควรเพื่อทำการละตราบเท่าที่ยังไม่ทำให้แจ้งซึ่งโสดาปัตติผล. ดูกฤกษทั้งหลาย ผู้ใดรู้เห็นธรรมเหล่านี้ อย่างนี้. เรากล่าวผู้นี้ว่า เป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้เป็นเบื้องหน้า.

จบ สุตที่ ๑๐.

จบ โถกกันตสังยุต.

รวมพระสูตรที่มีในสังยุตนี้ คือ

๑. จักขสูตร	๖. สัญญาสูตร
๒. รูปสูตร	๗. เจตนาสูตร
๓. วิญญาณสูตร	๘. ตัณหาสูตร
๔. ผัสสสูตร	๙. ธาตุสูตร
๕. เวทนาสูตร	๑๐. ชันธสูตร

๕. อุปาทสังยุต

๑. จักขสูตร

ว่าด้วยความเกิดขึ้นตั้งอยู่และดับไปแห่งทกข

[๔๗๙] พระนครสวัตถิ. ดูกฤกษทั้งหลาย ความเกิดขึ้น ความตั้งอยู่ ความบังเกิด ความปรากฏแห่งจักขุ นี้เป็นความเกิดขึ้นแห่งทกข เป็นความตั้งอยู่แห่งโรค เป็นความปรากฏแห่งขราและมรณะ. ความเกิดขึ้น ความตั้งอยู่ ความบังเกิด ความปรากฏแห่งหู ฯลฯ แห่งลิ้น ฯลฯ แห่งกาย ฯลฯ แห่งใจ นี้เป็นความเกิดขึ้นแห่งทกข เป็นความตั้งอยู่แห่งโรค เป็นความปรากฏแห่งขราและมรณะ.

[๔๘๐] ดูกฤกษทั้งหลาย ก็ความดับโดยไม่เหลือ ความสงบระงับ ความดับสูญแห่งจักขุ นี้เป็นความดับโดยไม่เหลือแห่งทกข เป็นความสงบระงับแห่งโรค เป็นความดับสูญแห่งขราและมรณะ. ความดับโดยไม่เหลือ ความสงบระงับ ความดับสูญแห่งหู ฯลฯ แห่งจมูก ฯลฯ แห่งลิ้น ฯลฯ แห่งกาย ฯลฯ แห่งใจ นี้เป็นความดับโดยไม่เหลือแห่งทกข เป็นความสงบระงับแห่งโรค เป็นความดับสูญแห่งขราและมรณะ.

จบ สุตที่ ๑.

๒. รูปสูตร

ว่าด้วยความเกิดขึ้นตั้งอยู่และดับไปแห่งทกข

[๔๘๑] พระนครสวัตถิ. ดูกฤกษทั้งหลาย ความเกิดขึ้น ความตั้งอยู่ ความบังเกิด ความปรากฏแห่งรูป นี้เป็นความเกิดขึ้นแห่งทกข เป็นความตั้งอยู่แห่งโรค เป็นความปรากฏแห่งขราและมรณะ. ความเกิดขึ้น ความตั้งอยู่ ความบังเกิด ความปรากฏแห่งเสียง ฯลฯ แห่งกลิ่น ฯลฯ แห่งรส ฯลฯ แห่งโผฏฐัพพะ ฯลฯ แห่งธรรมาภิมุข นี้เป็นความเกิดขึ้นแห่งทกข เป็นความตั้งอยู่แห่งโรค เป็นความปรากฏแห่งขราและมรณะ.

[๔๘๒] ดูกฤกษทั้งหลาย ก็ความดับโดยไม่เหลือ ความสงบระงับ ความดับสูญแห่งรูป นี้เป็นความดับโดยไม่เหลือแห่งทกข เป็นความสงบระงับแห่งโรค เป็นความดับสูญแห่งขราและมรณะ. ความดับโดยไม่เหลือ ความสงบระงับ ความดับสูญแห่งเสียง ฯลฯ แห่งกลิ่น ฯลฯ แห่งรส ฯลฯ แห่งโผฏฐัพพะ ฯลฯ แห่งธรรมาภิมุข นี้เป็นความดับโดยไม่เหลือแห่งทกข เป็นความสงบระงับ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๗ สุตตันตปิฎกที่ ๙ สังยุตตนิกาย ชนธวรวรรค
ความสงบระงับแห่งโรค เป็นความดับสูญแห่งชราและมรณะ .

จบ สูตรที่ ๗ .

๘. ตัณหาสูตร

ว่าด้วยความเกิดขึ้นตั้งอยู่และดับไปแห่งทุกข์

[๔๙๓] พระนครสวัตถิ . ดูกฤกษทั้งหลาย ความเกิดขึ้น ความตั้งอยู่ ความบังเกิด
ความปรากฏแห่งรูปตัณหา ฯลฯ แห่งสัททตัณหา ฯลฯ แห่งคันธตัณหา ฯลฯ แห่งรสตัณหา
 ฯลฯ แห่งโผฏฐัพพตัณหา ฯลฯ แห่งธรรมตัณหา นี่เป็นความเกิดขึ้นแห่งทุกข์ เป็นความตั้งอยู่
แห่งโรค เป็นความปรากฏแห่งชราและมรณะ .

[๔๙๔] ดูกฤกษทั้งหลาย ก็ความดับโดยไม่เหลือ ความสงบระงับ ความสูญแห่ง
รูปตัณหา ฯลฯ แห่งสัททตัณหา ฯลฯ แห่งคันธตัณหา ฯลฯ แห่งรสตัณหา ฯลฯ แห่ง
โผฏฐัพพตัณหา ฯลฯ แห่งธรรมตัณหา นี่เป็นความดับโดยไม่เหลือแห่งทุกข์ เป็นความสงบ
ระงับแห่งโรค เป็นความดับสูญแห่งชราและมรณะ .

จบ สูตรที่ ๘ .

๙. ธาตสูตร

ว่าด้วยความเกิดขึ้นตั้งอยู่และดับไปแห่งทุกข์

[๔๙๕] พระนครสวัตถิ . ดูกฤกษทั้งหลาย ความเกิดขึ้น ความตั้งอยู่ ความบังเกิด
ความปรากฏแห่งปฐวีธาตุ ฯลฯ แห่งอาโปธาตุ ฯลฯ แห่งเตโชธาตุ ฯลฯ แห่งवाโยธาตุ ฯลฯ
แห่งอากาศธาตุ ฯลฯ แห่งวิญญาณธาตุ นี่เป็นความเกิดขึ้นแห่งทุกข์ เป็นความตั้งอยู่แห่งโรค
เป็นความปรากฏแห่งชราและมรณะ .

[๔๙๖] ดูกฤกษทั้งหลาย ก็ความดับโดยไม่เหลือ ความสงบระงับ ความดับสูญแห่ง
ปฐวีธาตุ ฯลฯ แห่งอาโปธาตุ ฯลฯ แห่งเตโชธาตุ ฯลฯ แห่งवाโยธาตุ ฯลฯ แห่งอากาศธาตุ
 ฯลฯ แห่งวิญญาณธาตุ ฯลฯ นี่เป็นความดับโดยไม่เหลือแห่งทุกข์ เป็นความสงบระงับแห่งโรค
เป็นความดับสูญแห่งชราและมรณะ .

จบ สูตรที่ ๙ .

๑๐. ชันธสูตร

ว่าด้วยความเกิดขึ้นตั้งอยู่และดับไปแห่งทุกข์

[๔๙๗] พระนครสวัตถิ . ดูกฤกษทั้งหลาย ความเกิดขึ้น ความตั้งอยู่ ความบังเกิด
ความปรากฏแห่งรูป นี่เป็นความเกิดขึ้นแห่งทุกข์ เป็นความตั้งอยู่แห่งโรค เป็นความปรากฏแห่ง
ชราและมรณะ . ความเกิดขึ้น ความตั้งอยู่ ความบังเกิด ความปรากฏแห่งเวทนา ฯลฯ แห่ง
สัญญา ฯลฯ แห่งสังขาร ฯลฯ แห่งวิญญาณ นี่เป็นความเกิดขึ้นแห่งทุกข์ เป็นความตั้งอยู่
แห่งโรค เป็นความปรากฏแห่งชราและมรณะ .

[๔๙๘] ดูกฤกษทั้งหลาย ก็ความดับโดยไม่เหลือ ความสงบระงับความดับสูญแห่งรูป
นี่เป็นความดับโดยไม่เหลือแห่งทุกข์ เป็นความสงบระงับแห่งโรค เป็นความดับสูญแห่งชราและ
มรณะ . ความดับโดยไม่เหลือ ความสงบระงับ ความดับสูญแห่งเวทนา ฯลฯ แห่งสัญญา
แห่งสังขาร ฯลฯ แห่งวิญญาณ นี่เป็นความดับโดยไม่เหลือแห่งทุกข์ เป็นความสงบระงับ
แห่งโรค เป็นความดับสูญแห่งชราและมรณะ .

จบ สูตรที่ ๑๐ .

จบ อุปปาทสังยุต .

รวมพระสูตรที่มีในสังยุตนี้ คือ

๑. จักขสูตร	๖. สัญญาสูตร
๒. รูปสูตร	๗. เจตนาสูตร
๓. วิญญาณสูตร	๘. ตัณหาสูตร
๔. สัมผัสสูตร	๙. ธาตสูตร
๕. เวทนาสูตร	๑๐. ชันธสูตร .

๖. กิเลสสังยุต

๑. จักขสูตร

ว่าด้วยอุปกิเลสแห่งจิต

[๔๙๙] พระนครสวัตถิ . ดูกฤกษทั้งหลาย ความกำหนดด้วยอำนาจความพอใจในจักขุ
นี้เป็นอุปกิเลสแห่งจิต ความกำหนดด้วยอำนาจความพอใจในหู นี้เป็นอุปกิเลสแห่งจิต ความ
กำหนดด้วยอำนาจความพอใจในจมูก นี้เป็นอุปกิเลสแห่งจิต ความกำหนดด้วยอำนาจความพอใจ
ในลิ้น นี้เป็นอุปกิเลสแห่งจิต ความกำหนดด้วยอำนาจความพอใจในกาย นี้เป็นอุปกิเลส
แห่งจิต ความกำหนดด้วยอำนาจความพอใจในใจ นี้เป็นอุปกิเลสแห่งจิต . ดูกฤกษทั้งหลาย
เมื่อใดแล ภิกษุละอุปกิเลสแห่งใจในฐานะ ๖ นี้ได้ เมื่อนั้น จิตของเธอย่อมเป็นจิตน้อมไปใน
เนกขัมมะ อันเนกขัมมะอบรมแล้ว ควรแก่การงาน ปรากฏในธรรมอันทำให้แจ้งด้วยอภิญญา .

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๗ สุตตันตปิฎกที่ ๙ สังยุตตนิกาย ชนธวรรค

จบ สูตรที่ ๑.

๒. รูปสูตร

ว่าด้วยอุปกิเลสแห่งจิต

[๔๐๐] พระนครสวัตถิ. ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ความกำหนดด้วยอำนาจความพอใจในรูปนี้เป็นอุปกิเลสแห่งจิต ความกำหนดด้วยอำนาจความพอใจในเสียง ฯลฯ ในกลิ่น ฯลฯ ในรส ฯลฯ ในโผฏฐัพพะ ฯลฯ ในธรรมารมณ์ นี่เป็นอุปกิเลสแห่งจิต. ดูกุรภิกษุทั้งหลาย เมื่อใดแล ภิกษุละอุปกิเลสแห่งจิตในฐานะ ๖ นี้ได้ เมื่อนั้น จิตของเธอย่อมเป็นจิตน้อมไปในเนกขัมมะ อันเนกขัมมะอบรมแล้ว ควรแก่การงาน ปรากฏในธรรมอันจะพึงทำให้แจ้งด้วยอภิญญา.

จบ สูตรที่ ๒.

๓. วิญญาณสูตร

ว่าด้วยอุปกิเลสแห่งจิต

[๔๐๑] ก. พระนครสวัตถิ. ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ความกำหนดด้วยอำนาจความพอใจในจักขุวิญญาณ นี่เป็นอุปกิเลสแห่งจิต ความกำหนดด้วยอำนาจความพอใจในโสตวิญญาณ ฯลฯ ในขานวิญญาณ ฯลฯ ในชีวหาวิญญาณ ฯลฯ ในกายวิญญาณ ฯลฯ ในมโนวิญญาณ นี่เป็นอุปกิเลสแห่งจิต. ดูกุรภิกษุทั้งหลาย เมื่อใดแล ภิกษุละอุปกิเลสแห่งจิตในฐานะ ๖ นี้ได้ เมื่อนั้น จิตของเธอย่อมเป็นจิตน้อมไปในเนกขัมมะ อันเนกขัมมะอบรมแล้ว ควรแก่การงาน ปรากฏในธรรมที่พึงทำให้แจ้งด้วยอภิญญา.

จบ สูตรที่ ๓.

๔. ผัสสสูตร

ว่าด้วยอุปกิเลสแห่งจิต

[๔๐๒] ข. พระนครสวัตถิ. ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ความกำหนดด้วยอำนาจความพอใจในจักขุสัมผัส นี่เป็นอุปกิเลสแห่งจิต ความกำหนดด้วยอำนาจความพอใจในโสตสัมผัส ฯลฯ ในขานสัมผัส ฯลฯ ในชีวหาสัมผัส ฯลฯ ในกายสัมผัส ฯลฯ ในมโนสัมผัส นี่เป็นอุปกิเลสแห่งจิต. ดูกุรภิกษุทั้งหลาย เมื่อใดแล ภิกษุละอุปกิเลสแห่งจิตในฐานะ ๖ นี้ได้ เมื่อนั้น จิตของเธอย่อมเป็นจิตน้อมไปในเนกขัมมะ อันเนกขัมมะอบรมแล้ว ควรแก่การงาน ปรากฏในธรรมที่พึงทำให้แจ้งด้วยอภิญญา.

จบ สูตรที่ ๔.

๕. เวทนาสูตร

ว่าด้วยอุปกิเลสแห่งจิต

[๔๐๓] พระนครสวัตถิ. ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ความกำหนดด้วยอำนาจความพอใจในจักขุสัมผัสสชาเวทนา ฯลฯ ในโสตสัมผัสสชาเวทนา ฯลฯ ในขานสัมผัสสชาเวทนา ฯลฯ ในชีวหาสัมผัสสชาเวทนา ฯลฯ ในกายสัมผัสสชาเวทนา ฯลฯ ในมโนสัมผัสสชาเวทนา นี่เป็นอุปกิเลสแห่งจิต. ดูกุรภิกษุทั้งหลาย เมื่อใดแล ภิกษุละอุปกิเลสแห่งจิตในฐานะ ๖ นี้ได้ เมื่อนั้น จิตของเธอย่อมเป็นจิตน้อมไปในเนกขัมมะ อันเนก-
*ขัมมะอบรมแล้ว ควรแก่การงาน ปรากฏในธรรมที่พึงทำให้แจ้งด้วยอภิญญา.

จบ สูตรที่ ๕.

๖. สัญญาสูตร

ว่าด้วยอุปกิเลสแห่งจิต

[๔๐๔] พระนครสวัตถิ. ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ความกำหนดด้วยอำนาจความพอใจในรูปสัญญา นี่เป็นอุปกิเลสแห่งจิต ความกำหนดด้วยอำนาจความพอใจในสัททสัญญา ฯลฯ ในคันธสัญญา ฯลฯ ในรสสัญญา ฯลฯ ในโผฏฐัพพสัญญา ฯลฯ ในธรรมสัญญา นี่เป็นอุปกิเลสแห่งจิต. ดูกุรภิกษุทั้งหลาย เมื่อใดแล ภิกษุละอุปกิเลสแห่งจิตในฐานะ ๖ นี้ได้ เมื่อนั้น จิตของเธอย่อมเป็นจิตน้อมไปในเนกขัมมะ อันเนกขัมมะอบรมแล้ว ควรแก่การงาน ปรากฏในธรรมที่พึงทำให้แจ้งด้วยอภิญญา.

จบ สูตรที่ ๖.

๗. เจตนาสูตร

ว่าด้วยอุปกิเลสแห่งจิต

[๔๐๕] พระนครสวัตถิ. ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ความกำหนดด้วยอำนาจความพอใจในรูปสัญญาเจตนา นี่เป็นอุปกิเลสแห่งจิต ความกำหนดด้วยอำนาจความพอใจในสัททสัญญาเจตนา ฯลฯ ในคันธสัญญาเจตนา ฯลฯ ในรสสัญญาเจตนา ฯลฯ ในโผฏฐัพพสัญญาเจตนา ฯลฯ ในธรรมสัญญาเจตนา นี่เป็นอุปกิเลสแห่งจิต. ดูกุรภิกษุทั้งหลาย เมื่อใดแล ภิกษุละอุปกิเลสแห่งจิตในฐานะ ๖ นี้ได้ เมื่อนั้น จิตของเธอย่อมเป็นจิตน้อมไปในเนกขัมมะ อันเนกขัมมะอบรมแล้ว ควรแก่การงาน ปรากฏในธรรมที่พึงทำให้แจ้งด้วยอภิญญา.

จบ สูตรที่ ๗.

๘. ตณหาสูตร

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๓ สุตตันตปิฎกที่ ๙ สังยุตตนิกาย ชนธวรวรรค
ว่าด้วยอุปกิเลสแห่งจิต

[๔๐๕] พระนครสวัตถิ. ดูกุริยกษัตริย์ทั้งหลาย ความกำหนดด้วยอำนาจความพอใจในรูปตัณหา นี่เป็นอุปกิเลสแห่งจิต ความกำหนดด้วยอำนาจความพอใจในสัททตัณหา ฯลฯ ในคันธตัณหา ฯลฯ ในรสตัณหา ฯลฯ ในโผฏฐัพพตัณหา ฯลฯ ในธรรมตัณหา ฯลฯ นี่เป็นอุปกิเลสแห่งจิต. ดูกุริยกษัตริย์ทั้งหลาย เมื่อใดแล ภิกษุละอุปกิเลสแห่งจิตในฐานะ ๖ นี้ได้ เมื่อนั้น จิตของเธอย่อมเป็นจิตน้อมไปในเนกขัมมะ อันเนกขัมมะอบรมแล้ว ควรแก่การงาน ปรากฏในธรรมที่พึงทำให้แจ้งด้วยอภิญญา.

จบ สูตรที่ ๘.

๙. ธาตุสูตร

ว่าด้วยอุปกิเลสแห่งจิต

[๔๐๖] พระนครสวัตถิ. ดูกุริยกษัตริย์ทั้งหลาย ความกำหนดด้วยอำนาจความพอใจในปุริยธาตุ นี่เป็นอุปกิเลสแห่งจิต ความกำหนดด้วยอำนาจความพอใจในอาโปธาตุ ฯลฯ ในเตโชธาตุ ฯลฯ ในวาโยธาตุ ฯลฯ ในอากาศธาตุ ในวิญญาณธาตุ นี่เป็นอุปกิเลสแห่งจิต. ดูกุริยกษัตริย์ทั้งหลาย เมื่อใดแล ภิกษุละอุปกิเลสในฐานะ ๖ นี้ได้ เมื่อนั้น จิตของเธอย่อมเป็นจิตน้อมไปในเนกขัมมะ อันเนกขัมมะอบรมแล้ว ควรแก่การงาน ปรากฏในธรรมที่พึงทำให้แจ้งด้วยอภิญญา.

จบ สูตรที่ ๙.

๑๐. ชันธสูตร

ว่าด้วยอุปกิเลสแห่งจิต

[๔๐๗] พระนครสวัตถิ. ดูกุริยกษัตริย์ทั้งหลาย ความกำหนดด้วยอำนาจความพอใจในรูป นี่เป็นอุปกิเลสแห่งจิต ความกำหนดด้วยอำนาจความพอใจในเวทนา นี่เป็นอุปกิเลสแห่งจิต ความกำหนดด้วยอำนาจความพอใจในสัญญา นี่เป็นอุปกิเลสแห่งจิต ความกำหนดด้วยอำนาจความพอใจในสังขาร นี่เป็นอุปกิเลสแห่งจิต ความกำหนดด้วยอำนาจความพอใจในวิญญาณ นี่เป็นอุปกิเลสแห่งจิต. ดูกุริยกษัตริย์ทั้งหลาย เมื่อใดแล ภิกษุละอุปกิเลสในฐานะ ๖ นี้ได้ เมื่อนั้น จิตของเธอย่อมเป็นจิตน้อมไปในเนกขัมมะ อันเนกขัมมะอบรมแล้ว ควรแก่การงาน ปรากฏในธรรมที่พึงทำให้แจ้งด้วยอภิญญา.

จบ สูตรที่ ๑๐.

จบ กิเลสสังยุต.

รวมพระสูตรที่มีในสังยุตนี้ คือ

๑. จักขสูตร	๖. สัญญาสูตร
๒. รูปสูตร	๗. เจตนาสูตร
๓. วิญญาณสูตร	๘. ตัณหาสูตร
๔. ผัสสสูตร	๙. ธาตุสูตร
๕. เวทนาสูตร	๑๐. ชันธสูตร

๗. สาริปตตสังยุต

๑. วิเวกสูตร

ว่าด้วยปฐมฌาน

[๔๐๘] สมัยหนึ่ง ท่านพระสารีบุตรอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถ-

* บิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสวัตถิ. ครั้งนั้น เป็นเวลาเช้า ท่านพระสารีบุตรนั่งแล้ว ถือบาตร และจีวร เข้าไปสัพพะนทศวาทิเพื่อบิณฑิกเศรษฐี ครั้นเที่ยวบิณฑิกเศรษฐีแล้ว กลับจากบิณฑิกเศรษฐีภายหลังภัต เข้าไปยังป่าอันธวัน เพื่อพักกลางวัน ถึงป่าอันธวันแล้ว นั่งพักกลางวัน ณ โคนไม้แห่งหนึ่ง. ครั้งนั้นเป็นเวลาเย็น ท่านพระสารีบุตรออกจากที่พักผ่อนแล้ว เข้าไปยังพระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี. ท่านพระอนนทได้เห็นท่านพระสารีบุตรว่า อาวุโสสารีบุตร อินทรีย์ของท่านผ่องใสนัก สีนํ้าของท่านหมดจด ผ่องใส วันนี้ ท่านพระสารีบุตรอยู่ด้วยวิหารธรรมอะไร?

ท่านพระสารีบุตรตอบว่า อาวุโส ดังเราจะบอก เราสงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรม เข้าปฐมฌาน มีวิตกวิจารณ์ มีปีติและสุขเกิดแต่วิเวกอยู่. อาวุโส เรานั้นไม่ได้คิดอย่างนี้ว่า เราเข้าปฐมฌานอยู่ หรือว่าเข้าปฐมฌานแล้ว หรือว่าออกจากปฐมฌานแล้ว. แท้จริง ท่านพระสารี-
* บุตรถอนทิฏฐิถือหังการ ตัณหาคือมมังการ และอนสัยคือมานะออกได้นานแล้ว ฉะนั้น ท่านพระสารีบุตรจึง ไม่ได้คิดอย่างนี้ว่า เราเข้าปฐมฌานอยู่ หรือว่าเข้าปฐมฌานแล้ว หรือว่าออกจากปฐมฌานแล้ว.

จบ สูตรที่ ๑.

๒. อวิตกสูตร

ว่าด้วยทุติยฌาน

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๗ สุตตันตปิฎกที่ ๙ สังยุตตนิกาย ชนธวรรค

[๔๐๙] พระนครสาวัตถี. ท่านพระอานนท์ได้เห็นพระสารีบุตรมาแต่ไกล จึงกล่าวกะท่านพระสารีบุตรว่า อาวุโสสารีบุตร อินทรีย์ของท่านผ่องใสนัก สีนํ้าของท่านหมดจด ผ่องใส วันนี้ ท่านพระสารีบุตรอยู่ด้วยวิหารธรรมอะไร?

ท่านพระสารีบุตรตอบว่า อาวุโส ดังเราจะบอก เราเข้าทุติยฌานอันมีความผ่องใสแห่งจิตในภายใน เป็นธรรมเอกผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจาร เพราะวิตกวิจารณ์สงบ มีปีติและสุข เกิดแต่สมาธิอยู่. อาวุโส เรานั้นมิได้คิดอย่างนี้ว่า เราเข้าทุติยฌานอยู่ หรือว่าเข้าทุติยฌานแล้ว หรือว่าออกจากทุติยฌานแล้ว ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๒.

๓. ปิติสสูตร

ว่าด้วยตติยฌาน

[๔๑๐] พระนครสาวัตถี. ท่านพระอานนท์ได้เห็นท่านพระสารีบุตรมาแต่ไกล จึงกล่าวกะท่านพระสารีบุตรว่า อาวุโสสารีบุตร อินทรีย์ของท่านผ่องใสนัก สีนํ้าของท่านหมดจด ผ่องใส วันนี้ ท่านพระสารีบุตรอยู่ด้วยวิหารธรรมอะไร?

ท่านพระสารีบุตรตอบว่า อาวุโสดังเราจะบอก เรามีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย เพราะปีติสิ้นไป เข้าตติยฌานที่พระอริยเจ้าทั้งหลายสรรเสริญว่า ผู้ได้ฌานนี้ เป็นผู้มีอุเบกขา มีสติอยู่เป็นสุข ดังนี้ อยู่. อาวุโส เรานั้นมิได้คิดอย่างนี้ว่า เราเข้าตติยฌานอยู่ หรือว่าเข้าตติยฌานแล้ว หรือว่าออกจากตติยฌานแล้ว ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๓.

๔. อุปเพกขาสสูตร

ว่าด้วยจตุตถฌาน

[๔๑๑] พระนครสาวัตถี. ท่านพระอานนท์ได้เห็นท่านพระสารีบุตรมาแต่ไกล จึงกล่าวกะท่านพระสารีบุตรว่า อาวุโสสารีบุตร อินทรีย์ของท่านผ่องใสนัก สีนํ้าของท่านหมดจด ผ่องใส วันนี้ ท่านพระสารีบุตรอยู่ด้วยวิหารธรรมอะไร?

ท่านพระสารีบุตรตอบว่า อาวุโส ดังเราจะบอก เราเข้าจตุตถฌานอันไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข เพราะละสุขละทุกข์และดับโสมนัสกอนๆ ได้ มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธิ์อยู่. อาวุโส เรามีได้คิดอย่างนี้ว่า เราเข้าจตุตถฌานอยู่ หรือว่าเข้าจตุตถฌานแล้ว หรือว่าออกจากจตุตถฌานแล้ว ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๔.

๕. อากาสสูตร

ว่าด้วยอาภาสานัญญาตนฌาน

[๔๑๒] พระนครสาวัตถี. ท่านพระอานนท์ได้เห็นท่านพระสารีบุตรมาแต่ไกล จึงกล่าวกะท่านพระสารีบุตรว่า อาวุโสสารีบุตร อินทรีย์ของท่านผ่องใสนัก สีนํ้าของท่านหมดจด ผ่องใส วันนี้ ท่านพระสารีบุตรอยู่ด้วยวิหารธรรมอะไร?

ท่านพระสารีบุตรตอบว่า อาวุโส ดังเราจะบอก เราเข้าอาภาสานัญญาตนฌานด้วยคำนึงว่า อากาศหาที่สุดมิได้ เพราะลวงรูปสัญญาเสียได้ เพราะดับปฏิสมสัญญาเสียได้ เพราะไม่กระทำไว้ในใจซึ่งนานัตตสัญญาโดยประการทั้งปวงอยู่. อาวุโส เรามีได้คิดอย่างนี้ว่า เราเข้าอาภาสานัญญาตนฌานอยู่ หรือว่าเข้าอาภาสานัญญาตนฌานแล้ว หรือว่าออกจากอาภาสานัญญา-
*ตนฌานแล้ว ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๕.

๖. วิญญานสูตร

ว่าด้วยวิญญานัญญาตนฌาน

[๔๑๓] พระนครสาวัตถี. ท่านพระอานนท์ได้เห็นท่านพระสารีบุตรมาแต่ไกล จึงกล่าวกะท่านพระสารีบุตรว่า อาวุโสสารีบุตร อินทรีย์ของท่านผ่องใสนัก สีนํ้าของท่านหมดจด ผ่องใส วันนี้ ท่านพระสารีบุตรอยู่ด้วยวิหารธรรมอะไร?

ท่านพระสารีบุตรตอบว่า อาวุโส ดังเราจะบอก เราเข้าวิญญานัญญาตนฌานด้วยคำนึงว่า วิญญานหาที่สุดมิได้ เพราะลวงอาภาสานัญญาตนฌานเสียได้โดยประการทั้งปวงอยู่. อาวุโส เรานั้นมิได้คิดอย่างนี้ว่า เราเข้าวิญญานัญญาตนฌานอยู่ หรือว่าเข้าวิญญานัญญาตนฌานแล้ว หรือว่าออกจากวิญญานัญญาตนฌานแล้ว ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๖.

๗. อากิญจัญญายตนสูตร

ว่าด้วยอากิญจัญญายตนฌาน

[๔๑๔] พระนครสาวัตถี. ท่านพระอานนท์ได้เห็นท่านพระสารีบุตรมาแต่ไกล จึงกล่าวกะท่านพระสารีบุตรว่า อาวุโสสารีบุตร อินทรีย์ของท่านผ่องใสนัก สีนํ้าของท่านหมดจด ผ่องใส วันนี้ ท่านพระสารีบุตรอยู่ด้วยวิหารธรรมอะไร?

ท่านพระสารีบุตรตอบว่า อาวุโส ดังเราจะบอก เราเข้าอากิญจัญญายตนฌานด้วยคำนึงว่า สิ่งอะไรหน้อยหนึ่ง ไม่มี เพราะลวงวิญญานัญญาตนฌานเสียได้โดยประการทั้งปวงอยู่.

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๗ สุตตันตปิฎกที่ ๙ สังยุตตนิกาย ชนธวาวรรค
อาวุโส เรานั้นมิได้คิดอย่างนี้ว่า เราเข้าอาภิกขุญญาตนณมานอยู่ หรือว่าเข้าอาภิกขุญญาตนณมาน
แล้ว หรือว่าออกจากอาภิกขุญญาตนณมานแล้ว ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๗.

๘. เนวสัญญานาสัญญายตนสูตร

ว่าด้วยเนวสัญญานาสัญญายตนณมาน

[๕๑๕] พระนครสวัตถิ. ท่านพระอานนท์ได้เห็นท่านพระสารีบุตรมาแต่ไกล จึงกล่าว
กะท่านพระสารีบุตรว่า อาวุโสสารีบุตร อินทรีย์ของท่านผ่องใสนัก สีหน้าของท่าน ผ่องใส
วันนี้ ท่านพระสารีบุตรอยู่ด้วยวิหารธรรมอะไร?

ท่านพระสารีบุตรตอบว่า อาวุโส ดังเราจะบอก เราเข้าเนวสัญญานาสัญญายตนณมาน
เพราะลวงอาภิกขุญญาตนณมานเสียได้โดยประการทั้งปวงอยู่. อาวุโส เรานั้นมิได้คิดอย่างนี้ว่า
เราเข้าเนวสัญญานาสัญญายตนณมานอยู่ หรือว่าเข้าเนวสัญญานาสัญญายตนณมานแล้ว หรือว่าออก
จากเนวสัญญานาสัญญายตนณมานแล้ว ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๘.

๙. นิโรธสูตร

ว่าด้วยสัญญาเวทิตนิโรธ

[๕๑๖] สมัยหนึ่ง ท่านพระสารีบุตรอยู่ ณ พระวิหารเชตวันอารามของท่านอนาถบิณฑิก-

* เศรษฐี ใกล้พระนครสวัตถิ. ครั้นนั้นเป็นเวลาเช้า ท่านพระสารีบุตรนั่งแล้ว ถือบาตรและจีวร
เข้าไปบิณฑบาตยังพระนครสวัตถิ ครั้นเที่ยวบิณฑบาตในพระนครสวัตถิแล้ว กลับจากบิณฑบาต
ภายหลังภัต เข้าไปยังป่าอันธวันเพื่อพักกลางวัน ถึงป่าอันธวันแล้ว นั่งพักกลางวันอยู่ที่โคนไม้
แห่งหนึ่ง. ครั้นนั้นเป็นเวลาเย็น ท่านพระสารีบุตรออกจากที่พักผ่อนแล้ว เข้าไปยังพระวิหาร
เชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี. ท่านพระอานนท์ได้เห็นท่านพระสารีบุตรมาแต่ไกล
จึงกล่าวกะท่านพระสารีบุตรว่า อาวุโสสารีบุตร อินทรีย์ของท่านผ่องใสนัก สีหน้าของท่านหมด
จด ผ่องใส วันนี้ ท่านพระสารีบุตรอยู่ด้วยวิหารธรรมอะไร?

ท่านพระสารีบุตรตอบว่า อาวุโส ดังเราจะบอก เราเข้าสัญญาเวทิตนิโรธ เพราะ
ลวงเนวสัญญานาสัญญายตนณมานเสียได้โดยประการทั้งปวงอยู่. อาวุโส เรามิได้คิดอย่างนี้ว่า เรา
เข้าสัญญาเวทิตนิโรธอยู่ หรือว่าเข้าสัญญาเวทิตนิโรธแล้ว หรือว่าออกจากสัญญาเวทิตนิโรธ
แล้ว. แท้จริง ท่านพระสารีบุตร ถอนอหังการ มมังการ และมานานัสย์ออกได้นานแล้ว ฉะนั้น
ท่านพระสารีบุตรจึงมิได้คิดอย่างนี้ว่า เราเข้าสัญญาเวทิตนิโรธอยู่ หรือว่าเข้าสัญญาเวทิตนิโรธ
แล้ว หรือว่าออกจากสัญญาเวทิตนิโรธแล้ว.

จบ สูตรที่ ๙.

๑๐. สุมิขชีสูตร

ว่าด้วยความแตกต่างการเลี้ยงชีวิตของสมณพราหมณ์

[๕๑๗] สมัยหนึ่ง ท่านพระสารีบุตรอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวันกลันทกนิวาปสถาน ใกล้
พระนครราชคฤห์. ครั้นนั้นเป็นเวลาเช้า ท่านพระสารีบุตรนั่งแล้ว ถือบาตรและจีวร เข้าไป
บิณฑบาตยังพระนครราชคฤห์ เที่ยวบิณฑบาตตามลำดับตรอกในพระนครราชคฤห์แล้ว อาศัยเชิง
ฝาแห่งหนึ่งจนบิณฑบาตนั้น. ครั้นนั้น นางปริพาชิกาชื่อสุมิขชี เข้าไปหาท่านพระสารีบุตรถึงที่
อยู่ ครั้นแล้วได้กล่าวกะท่านพระสารีบุตรว่า คุณสมณะ ท่านก้มหน้าฉันหรือ? ท่านพระสารี-

* บุตรตอบว่า คุณร่อนงเหยง เรามิได้ก้มหน้าฉัน.

สุ. ถ้าอย่างนั้น ท่านแหงนหน้าฉันหรือสมณะ?

สา. เรามิได้แหงนหน้าฉันหรือร่อนงเหยง.

สุ. ถ้าอย่างนั้น ท่านมองคูทศิใหญ่ฉันหรือสมณะ?

สา. เรามิได้มองคูทศิใหญ่ฉันหรือร่อนงเหยง.

สุ. ถ้าอย่างนั้น ท่านมองคูทศน้อยฉันหรือสมณะ?

สา. เรามิได้มองคูทศน้อยฉันหรือร่อนงเหยง.

สุ. ดิฉันถามว่า คุณสมณะ ท่านก้มหน้าฉันหรือ ท่านก็ตอบว่า เรามิได้ก้มหน้าฉัน
หรือร่อนงเหยง ดิฉันถามว่า ถ้าอย่างนั้น ท่านแหงนหน้าฉันหรือสมณะ ท่านก็ตอบว่า เรามิได้
แหงนหน้าฉันหรือร่อนงเหยง ดิฉันถามว่า ถ้าอย่างนั้น ท่านมองคูทศิใหญ่ฉันหรือสมณะ
ท่านก็ตอบว่า เรามิได้มองคูทศิใหญ่ฉันหรือร่อนงเหยง ดิฉันถามว่า ถ้าอย่างนั้น ท่านมองคู
ทศน้อยฉันหรือสมณะ ท่านก็ตอบว่า เรามิได้มองคูทศน้อยฉันหรือร่อนงเหยง ก็บัดนี้ ท่านฉัน
อย่างไรเล่าสมณะ?

สา. คุณร่อนงเหยง ก็สมณพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง เลี้ยงชีพด้วยมิจจาชีพ เหตุ
ดิรัจฉานวิชา คือ วิชาดูดพื้นที สมณพราหมณ์เหล่านี้เรียกว่า ก้มหน้าฉัน. คุณร่อนงเหยง สมณ
พราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง เลี้ยงชีพด้วยมิจจาชีพ เหตุดิรัจฉานวิชา คือ วิชาดูดดาวนักษัตร
สมณพราหมณ์เหล่านี้เรียกว่า แหงนหน้าฉัน. คุณร่อนงเหยง สมณพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งเลี้ยง
ชีพด้วยมิจจาชีพ เหตุประกอบกรับส่งข่าวสาสน์ สมณพราหมณ์เหล่านี้เรียกว่า มองคูทศิใหญ่
ฉัน. คุณร่อนงเหยง สมณพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง เลี้ยงชีพด้วยมิจจาชีพ เหตุดิรัจฉานวิชา

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๗ สุตตันตปิฎกที่ ๙ สังยุตตนิกาย ชนธวรวรรค
คือ วิชาทายองค์อัยยะ สมณพราหมณ์เหล่านี้เรียกว่า มองดูทิศน้อยฉัน . ดูก่อนอัญญา ส่วน
เรานั้นมิได้เลียงชีวิตด้วยมัจฉาชีพ เหตุติรัจฉานวิชา คือ วิชาตรวจพื้นที่ มิได้เลียงชีพด้วย
มัจฉาชีพเหตุติรัจฉานวิชา คือวิชาดูดาวนักษัตร มิได้เลียงชีพด้วยมัจฉาชีพ เหตุประกอบการ
รับส่งข่าวสาสน์ มิได้เลียงชีพด้วยมัจฉาชีพ เหตุติรัจฉานวิชา คือ วิชาทายองค์อัยยะ (แต่)
เราแสวงหาภิกษาโดยชอบธรรม ครั้นแล้วจึงฉัน .

ครั้งนั้น นางสุจิมุขีปริพาธิกาเข้าไปในนครราชคฤห์ จากถนนหนึ่งไปอีกถนนหนึ่ง จาก
ตรอกหนึ่งไปอีกตรอกหนึ่งแล้ว ประกาศอย่างนี้ว่า ท่านสมณศากยบุตรทั้งหลายยอมฉันอาหาร
อันประกอบด้วยธรรม สมณศากยบุตรทั้งหลายยอมฉันอาหารอันหาโทษมิได้ . ขอเชิญท่านทั้งหลาย
ถวายบิณฑบาตแก่สมณศากยบุตรทั้งหลายเถิด .

จบ สูตรที่ ๑๐ .

จบ สาริปุตตสังยุต .

รวมพระสูตรที่มีในสังยุตนี้ คือ

๑. วิเวกสูตร	๖. วิญญานสูตร
๒. อวิตักกสูตร	๗. อาภิกขุญญายตนสูตร
๓. ปิติสสูตร	๘. เนวสัญญานาสัญญายตนสูตร
๔. อุเปกขาสูตร	๙. นิโรธสูตร
๕. อาภาสสูตร	๑๐. สุจิมุขีสูตร

๘. นาคสังยุต

๑. สุตตกสูตร

ว่าด้วยกำเนิดนาค ๔ จำพวก

[๕๑๘] พระนครสารวตฺถิ. ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกุริยกษัตริย์ทั้งหลาย
กำเนิดของนาค ๔ จำพวกนี้. ๔ จำพวกเป็นไฉน? คือ นาคที่เป็นอันทษะ เกิดในไข่ ๑ นาค
ที่เป็นชลัพพะ เกิดในครรภ์ ๑ นาคที่เป็นสังเสทษะ เกิดในถ้ำโคล ๑ นาคที่เป็นอุปปาทิกะ เกิด
ผุดขึ้น ๑. ดูกุริยกษัตริย์ทั้งหลาย กำเนิดของนาค ๔ จำพวกนี้แล .

จบ สูตรที่ ๑ .

๒. ปณัตตรสูตร

ว่าด้วยความประณีตของกำเนิดนาคแต่ละจำพวก

[๕๑๙] พระนครสารวตฺถิ. ดูกุริยกษัตริย์ทั้งหลาย กำเนิดของนาค ๔ จำพวกนี้. ๔ จำพวก
เป็นไฉน? คือ นาคเป็นอันทษะ ๑ นาคที่เป็นชลัพพะ ๑ นาคที่เป็นสังเสทษะ ๑ นาคที่เป็น
อุปปาทิกะ ๑. ในนาค ๔ จำพวกนั้น นาคที่เป็นชลัพพะ สังเสทษะ และอุปปาทิกะ ประณีต
กว่านาคที่เป็นอันทษะ. นาคที่เป็นสังเสทษะและอุปปาทิกะ ประณีตกว่านาคที่เป็นอันทษะและ
ชลัพพะ. นาคที่เป็นอุปปาทิกะ ประณีตกว่านาคที่เป็นอันทษะ ชลัพพะและสังเสทษะ. ดูกุ
ริยกษัตริย์ทั้งหลาย กำเนิดของนาค ๔ จำพวกนี้แล .

จบ สูตรที่ ๒ .

๓. อโปสถสูตรที่ ๑

ว่าด้วยเหตุปัจจัยให้นาคที่เป็นอันทษะรักษาอุโบสถ

[๕๒๐] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่าน
อนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสารวตฺถิ. ครั้งนั้น ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่
ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้
มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอ เป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้นาคที่เป็นอันทษะ
บางพวกในโลกนี้ รักษาอุโบสถและสละกายได้?

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกุริยกษัตริย์ นาคบางพวกที่เป็นอันทษะในโลกนี้ มีความคิด
อย่างนี้ว่า เมื่อก่อน พวกเราเป็นผู้กระทำกรรมทั้งสองด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ พวกเรานั้น
กระทำความกรรมทั้งสองด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ เมื่อตายไป จึงเข้าถึงความเป็นสหายของพวก
นาคที่เป็นอันทษะ ถ้านั้นพวกเราพึงประพฤตีสัจจด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจไซ้ร้ เมื่อเป็น
อย่างนี้ เมื่อตายไป พวกเราจะพึงเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เชิญพวกเรามาประพฤตีสัจจด้วยกาย
ด้วยวาจา ด้วยใจเสียในบัดนี้เถิด . ดูกุริยกษัตริย์ทั้งหลาย ข้อนี้แล เป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้นาค
ที่เป็นอันทษะบางพวกในโลกนี้ รักษาอุโบสถและสละกายได้ .

จบ สูตรที่ ๓ .

๔. อโปสถสูตรที่ ๒

ว่าด้วยเหตุปัจจัยให้นาคที่เป็นชลัพพะรักษาอุโบสถ

[๕๒๑] พระนครสารวตฺถิ. ครั้งนั้น ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ
ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอ เป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่อง
ให้นาคที่เป็นชลัพพะบางพวกในโลกนี้ รักษาอุโบสถและสละกายได้ .

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรภิกษุ นาคบางพวกที่เป็นขาลพพะในโลกนี้ มีความคิดอย่างนี้ว่า เมื่อก่อน พวกเราเป็นผู้กระทำความผิดทั้งสองด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ พวกนั้นกระทำความผิดทั้งสองด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ เมื่อตายไปจึงเข้าถึงความเป็นสหายของพวกนาคที่เป็นขาลพพะ ถ้าวันนี้ พวกเราพึงประพฤติสุจริตด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจไว้ เมื่อเป็นอย่างนี้เมื่อตายไปพวกเราจะพึงเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เชิญพวกเรามาประพฤติสุจริตด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ เสียในบัดนี้เถิด . ดูกรภิกษุ ข้อนี้แล เป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้นาคที่เป็นขาลพพะบางพวกในโลกนี้ รักษาอโศกและสละกายได้ .

๙ . สุตสูตรที่ ๓

[๔๒๖] พระนครสวรรค์. ภิกษุหนึ่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้ทูลถามพระผู้มี
 ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอ เป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้บุคคลบางคนในโลกนี้
 เข้าถึงความ เป็นสหายของพวกนาคที่เป็นสังเสทชะ พระเจ้าข้า?

จบ สูตรที่ ๙ .

จบ สตรีที่ ๑๐ .

จบ สูตรที่ ๑๑-๒๐

จบ สตรีที่ ๒๑-๕๐

๑. สทริกซ์   ๖. อปโปสตร ๔

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๗ สุตตันตปิฎกที่ ๙ สังยุตตนิกาย ชนธวรวรรค

๒. ปณัตตสูตร ๗. สุตสูตรที่ ๑
๓. อุโปสถสูตรที่ ๑ ๘. สุตสูตรที่ ๒
๔. อุโปสถสูตรที่ ๒ ๙. สุตสูตรที่ ๓
๕. อุโปสถสูตรที่ ๓ ๑๐. สุตสูตรที่ ๔
๑๑-๒๐ อันทขทานุปการสูตรที่ ๑-๑๐
๒๑-๔๐ ขลาพฐาภิธานุปการสูตร ๑-๓๐

๙. สปิณณสังยุต

๑. สัทธกสูตร

ว่าด้วยกำเนิดครุฑ ๔ จำพวก

[๔๓๐] พระนเรศวรราช. ครั้นนั้นแล พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกร-

* ภิกษุทั้งหลาย กำเนิดของครุฑ ๔ จำพวกนี้. ๔ จำพวกเป็นไฉน? คือ ครุฑที่เป็นอันทขะ ๑ ครุฑที่เป็นขลาพฐะ ๑ ครุฑที่เป็นสังเสหะ ๑ ครุฑที่เป็นอุปปาทิกะ ๑. ดูกรภิกษุทั้งหลาย กำเนิดของครุฑ ๔ จำพวกนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑.

๒. หรตสูตร

ว่าด้วยความยิ่งใหญ่ของกำเนิดครุฑ ๔ จำพวก

[๔๓๑] พระนเรศวรราช. ดูกรภิกษุทั้งหลาย กำเนิดของครุฑ ๔ จำพวกนี้. ๔ จำพวกเป็นไฉน? คือ ครุฑที่เป็นอันทขะ ๑ ครุฑที่เป็นขลาพฐะ ๑ ครุฑที่เป็นสังเสหะ ๑. ครุฑที่เป็นอุปปาทิกะ ๑. ในครุฑทั้ง ๔ จำพวกนั้น ครุฑที่เป็นอันทขะ ย่อมมีอำนาจที่เป็นอันทขะไปได้นานกว่าที่เป็นขลาพฐะ สังเสหะ อุปปาทิกะ ไปไม่ได้. ครุฑที่เป็นขลาพฐะ ย่อมมีอำนาจที่เป็นอันทขะและขลาพฐะไปได้นานกว่าที่เป็นสังเสหะ อุปปาทิกะไปไม่ได้. ครุฑที่เป็นสังเสหะ ย่อมมีอำนาจที่เป็นอันทขะ ขลาพฐะและสังเสหะไปได้นานกว่าที่เป็นอุปปาทิกะไปไม่ได้ ครุฑที่เป็นอุปปาทิกะ ย่อมมีอำนาจที่เป็นอันทขะ ขลาพฐะ สังเสหะ และอุปปาทิกะไปได้นานกว่าเป็นอันทขะ ขลาพฐะ สังเสหะ และอุปปาทิกะไปไม่ได้. ดูกร-

* ภิกษุทั้งหลาย กำเนิดของครุฑมี ๔ จำพวกนี้แล.

จบ สูตรที่ ๒.

๓. ทวยการสูตรที่ ๑

ว่าด้วยเหตุปัจจัยให้บุคคลเข้าถึงความเป็นสหายของพวกครุฑ

[๔๓๒] พระนเรศวรราช. ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว. นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอเป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้บุคคลบางคนในโลกนี้ เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของพวกครุฑที่เป็นอันทขะ พระเจ้าข้า?

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้กระทำความดีด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ เขาได้สดับมาว่า พวกครุฑที่เป็นอันทขะ มีอายุยืน มีวรรณะงาม มีความสุขมาก. เขาจึงมีความปรารถนาอย่างนี้ว่า โอหนอ เมื่อตายไป ขอเราพึงเข้าถึงความเป็นสหายของพวกครุฑที่เป็นอันทขะ. ครั้นตายไป เขาย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของพวกครุฑที่เป็นอันทขะ. ดูกรภิกษุ ข้อนี้แลเป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้บุคคลบางคนในโลกนี้ เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของพวกครุฑที่เป็นอันทขะ.

จบ สูตรที่ ๓.

๔-๖. ทวยการสูตรที่ ๒-๔

ว่าด้วยเหตุปัจจัยให้บุคคลเข้าถึงความเป็นสหายของพวกครุฑ

[๔๓๓] พระนเรศวรราช. ภิกษุนั้นนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอเป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้บุคคลบางคนในโลกนี้ เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของพวกครุฑที่เป็นขลาพฐะ . . . ของพวกครุฑที่เป็นสังเสหะ . . . ของพวกครุฑที่เป็นอุปปาทิกะ พระเจ้าข้า?

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้กระทำความดีด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ เขาได้สดับมาว่า พวกครุฑที่เป็นอุปปาทิกะ มีอายุยืน มีวรรณะงาม มีความสุขมาก. เขาจึงมีความปรารถนาอย่างนี้ว่า โอหนอ เมื่อตายไป ขอเราพึงเข้าถึงความเป็นสหายของพวกครุฑที่เป็นอุปปาทิกะ. ครั้นตายไป เขาย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของพวกครุฑที่เป็นอุปปาทิกะ. ดูกรภิกษุ ข้อนี้แลเป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้บุคคลบางคนในโลกนี้ เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของพวกครุฑที่เป็นอุปปาทิกะ.

จบ สูตรที่ ๔-๖.

๗-๑๖ อันทขทานุปการสูตรที่ ๑-๑๐

ว่าด้วยเหตุปัจจัยให้บุคคลเข้าถึงความเป็นสหายของพวกครุฑ

[๔๓๔] พระนเรศวรราช. ภิกษุนั้นนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอ เป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้บุคคลบางคนในโลกนี้

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๗ สุตตันตปิฎกที่ ๙ สังยุตตนิกาย ชนธวาวรรค
เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของพวกครุฑที่เป็นอันทะ พระเจ้าข้า?

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกฤกษ บុคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้กระทำความทั้งสองด้วย
กาย ด้วยวาจา ด้วยใจ เขาได้สดับมาว่า พวกครุฑที่เป็นอันทะ มีอายุยืน มีวรรณะงาม มี
ความสุขมาก . เขาจึงมีความปรารถนาอย่างนี้ว่า โอหนอ เมื่อตายไป ขอเราพึงเข้าถึงความเป็น
สหายของพวกครุฑที่เป็นอันทะ . เขาจึงให้ข้าว น้ำ ผ้า ยาน มالا ของหอม เครื่องลูบไล้
ที่นอน ที่ปัก ประทีปและอุปกรณ์แห่งประทีป เมื่อตายไป เขาย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของ
พวกครุฑที่เป็นอันทะ . ดูกฤกษ ข้อนี้แลเป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้บุคคลบางคนในโลกนี้
เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของพวกครุฑที่เป็นอันทะ .

จบ สูตรที่ ๗-๑๖

๑๗-๔๖ ขลาพูชาทิทานุปการสูตรที่ ๑-๓๐

ว่าด้วยเหตุปัจจัยให้บุคคลเข้าถึงความเป็นสหายของพวกครุฑ

[๔๓๕] พระนครสวัตถิ . ภิกษุหนึ่ง ณ ที่การส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้ทูลถามพระ
ผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอ เป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้บุคคลบางคนในโลกนี้
เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของพวกครุฑที่เป็นขลาพูชะ . . . ของพวกครุฑที่เป็น
สังเสหชะ . . . ของพวกครุฑที่เป็นอุปปาติกะ พระเจ้าข้า?

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกฤกษ บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้กระทำความทั้งสอง
ด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ เขาได้สดับมาว่า พวกครุฑที่เป็นอุปปาติกะ มีอายุยืน มีวรรณะ
งาม มีความสุขมาก . เขาจึงมีความปรารถนาอย่างนี้ว่า โอหนอ เมื่อตายไป ขอเราพึงเข้าถึง
ความเป็นสหายของพวกครุฑที่เป็นอุปปาติกะ . เขาจึงให้ข้าว น้ำ ผ้า ยาน มالا ของหอม
เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่ปัก ประทีป และอุปกรณ์แห่งประทีป เมื่อตายไป เขาย่อมเข้าถึงความเป็น
สหายของพวกครุฑที่เป็นอุปปาติกะ . ดูกฤกษ ข้อนี้แลเป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้บุคคลบางคน
ในโลกนี้ เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของพวกครุฑที่เป็นอุปปาติกะ .

จบ สูตรที่ ๑๗-๔๖ .

(พระสูตร ๔๖ สูตร พึงประมวลมาอย่างนี้)

จบ สปิณณสังยุต

รวมพระสูตรที่มีในสังยุตนี้ คือ

๑. สุทธกสูตร	๓. ทวยการสูตร ๔ สูตร
๒. หรดีสูตร	๔. ทานุปการสูตร ๔๐ สูตร .

๑๐. คันธัพพกายสังยุต

๑. สุทธกสูตร

ว่าด้วยเทวดาซึ่งนับเนื่องในหมู่คนธรรพ

[๔๓๖] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่าน
อนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสวัตถิ . ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสกะภิกษุทั้งหลายว่า
ดูกฤกษทั้งหลาย เราจักแสดงพวกเทวดาซึ่งนับเนื่องในหมู่คนธรรพแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลาย
จงฟัง ฯลฯ ดูกฤกษทั้งหลาย พวกเทวดาซึ่งนับเนื่องในหมู่คนธรรพเป็นไฉน? พวกเทวดาซึ่ง
สิงอยู่ที่ต้นไม้มักลิ้นที่รากก็มี สิงอยู่ที่ต้นไม้มักลิ้นที่แกนก็มี สิงอยู่ที่ต้นไม้มักลิ้นที่กะพี้ก็มี สิง
อยู่ที่ต้นไม้มักลิ้นที่เปลือกก็มี สิงอยู่ที่ต้นไม้มักลิ้นที่กะเทาะก็มี สิงอยู่ที่ต้นไม้มักลิ้นที่ใบก็มี
สิงอยู่ที่ต้นไม้มักลิ้นที่ดอกก็มี สิงอยู่ที่ต้นไม้มักลิ้นที่ผลก็มี สิงอยู่ที่ต้นไม้มักลิ้นที่รสก็มี สิงอยู่ที่
ต้นไม้มักลิ้นที่กลิ่นก็มี . ดูกฤกษทั้งหลาย พวกนี้เราเรียกว่า พวกเทวดาซึ่งนับเนื่องในหมู่คนธรรพ

จบ สูตรที่ ๑ .

๒. สุจริตสูตร

ว่าด้วยเหตุให้เข้าถึงความเป็นสหายของเทวดาซึ่งนับเนื่องในหมู่คนธรรพ

[๔๓๗] พระนครสวัตถิ . ครั้นนั้น ภิกษุรูปหนึ่ง เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ
ฯลฯ ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอเป็นเหตุ เป็นปัจจัย
ให้บุคคลบางคนในโลกนี้ เมื่อตายไป เข้าถึงความเป็นสหายของพวกเทวดาซึ่งนับเนื่องในหมู่
คนธรรพ พระเจ้าข้า?

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกฤกษ บุคคลบางคนในโลกนี้ ประพฤติสุจริตด้วยกาย ด้วย
วาจา ด้วยใจ เขาได้สดับมาว่า พวกเทวดาซึ่งนับเนื่องในหมู่คนธรรพ มีอายุยืน มีวรรณะงาม
มีความสุขมาก . เขาจึงมีความปรารถนาอย่างนี้ว่า โอหนอ เมื่อตายไป ขอเราพึงเข้าถึงความเป็น
สหายของพวกเทวดาซึ่งนับเนื่องในหมู่คนธรรพ . ครั้นตายไป เขาย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของ
พวกเทวดาซึ่งนับเนื่องในหมู่คนธรรพ . ดูกฤกษ ข้อนี้แลเป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้บุคคลบางคน
ในโลกนี้ เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของพวกเทวดาซึ่งนับเนื่องในหมู่คนธรรพ .

จบ สูตรที่ ๒ .

๓. มุลคันธวาทาสูตร

[๕๓๘] พระนครสวรรค์. ครั้นนั้น ภิกษุรูปหนึ่ง เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่
พล ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอเป็นเหตุ
ย ให้บุคคลบางคนในโลกนี้ เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของพวกเทวดาซึ่ง
น ไม่มียกฉัตรที่ราก พระเจ้าข้า?

จบ สูตรที่ ๓ .

ว่าด้วยเหตุให้เข้าถึงความเป็นสหายของเทวดาซึ่งสิ่งอยุ่ที่ต้นไม้นั้น

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกุริกะขุ บុดคลบางคนในโลกนี้ ประพตีสัจจัตถ์ด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ เขาได้สดับมาว่า พวกเทวดาซึ่งสิงอยู่ที่ต้นไม้มิกลิ้นที่แก่น . . . ที่ต้นไม้มิกลิ้นที่กะพี้ . . . ที่ต้นไม้มิกลิ้นที่ดอก . . . ที่ต้นไม้มิกลิ้นที่ผล . . . ที่ต้นไม้มิกลิ้นที่รส . . . ที่ต้นไม้มิกลิ้นที่กลิ่น มีอายุยืน มีวรรณะงาม มีความสุขมาก . เขาจึงมีความปรารถนาอย่างนี้ว่า โอหนอ เมื่อตายไป ขอเราพึงเข้าถึงความเป็นสหายของพวกเทวดาซึ่งสิงอยู่ที่ต้นไม้มิกลิ้นที่แก่น . . . ของพวกเทวดาซึ่งสิงอยู่ที่ต้นไม้มิกลิ้นที่กะพี้ . . . ของพวกเทวดาซึ่งสิงอยู่ที่ต้นไม้มิกลิ้นที่เปลือก . . . ของพวกเทวดาซึ่งสิงอยู่ที่ต้นไม้มิกลิ้นที่กะทะาะ . . . ของพวกเทวดาซึ่งสิงอยู่ที่ต้นไม้มิกลิ้นที่ใบ . . . ของพวกเทวดาซึ่งสิงอยู่ที่ต้นไม้มิกลิ้นที่ดอก . . . ของพวกเทวดาซึ่งสิงอยู่ที่ต้นไม้มิกลิ้นที่ผล . . . ของพวกเทวดาซึ่งสิงอยู่ที่ต้นไม้มิกลิ้นที่รส . . . ของพวกเทวดาซึ่งสิงอยู่ที่ต้นไม้มิกลิ้นที่กลิ่น . เขาจึงให้สิ่งของอันมิกลิ้นที่แก่น . . . มิกลิ้นที่กะพี้ . . . มิกลิ้นที่เปลือก . . . มิกลิ้นที่กะทะาะ . . . มิกลิ้นที่ใบ . . . มิกลิ้นที่ดอก . . . มิกลิ้นที่ผล . . . มิกลิ้นที่รส . . . มิกลิ้นที่กลิ่น . เมื่อตายไป เขาย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของพวกเทวดาซึ่งสิงอยู่ที่ต้นไม้มิกลิ้นที่แก่น . . . ดูกุริกะขุ ข้อนี้แลเป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้บុดคลบางคนในโลกนี้ เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของพวกเทวดาซึ่งสิงอยู่ที่ต้นไม้มิกลิ้นที่แก่น . . .

ว่าด้วยเหตุให้เข้าถึงความเป็นสหายของเทวดาซึ่งสิงอยู่ที่ต้นไม้

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกฤกษ บុคคบางคนในโลกนี้ ประพฤติสุจริตด้วยกาย ด้วย วาจา ด้วยใจ เขาได้สดับมาว่า พวกเทวดาซึ่งสิงอยู่ที่ต้นไม้มักกลืนที่ราก มีอายุยืน มีวรรณะงาม มีความสุขมาก . เขาจึงมีความปรารถนาอย่างนี้ว่า โอหนอ เมื่อตายไป ขอเราพึงเข้าถึงความเป็น สหายของเทวดาซึ่งสิงอยู่ที่ต้นไม้มักกลืนที่ราก . เขาจึงให้ข้าว น้ำ ผ้า ยาน มาลา ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่พัก ประทีปและอุปกรณ์แห่งประทีป เมื่อตายไป เขายอมเข้าถึงความ เป็นสหายของพวกเทวดาซึ่งสิงอยู่ที่ต้นไม้มักกลืนที่ราก . ดูกฤกษ ข้อนี้แลเป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้บุคคบางคนในโลกนี้ เมื่อตายไป เข้าถึงความ เป็นสหายของพวกเทวดาซึ่งสิงอยู่ที่ต้นไม้มัก กลืนที่ราก .

ว่าด้วยเหตุให้เข้าใจความเป็นสหายของเทวดาซึ่งสิงอยู่ที่ต้นไม้ก็มีถิ่นที่แก่นเป็นต้น

Page 115

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๗ สุตตันตปิฎกที่ ๙ สังยุตตนิกาย ชนธวาวรรค
ต้นไม้มิกลันที่กะพี . . . สิงอยู่ที่ต้นไม้มิกลันที่เปลือก . . . สิงอยู่ที่ต้นไม้มิกลันที่กะเทาะ . . . สิงอยู่ที่
ต้นไม้มิกลันที่ใบ . . . สิงอยู่ที่ต้นไม้มิกลันที่ดอก . . . สิงอยู่ที่ต้นไม้มิกลันที่ผล . . . สิงอยู่ที่ต้นไม้มิ
กลันที่รส . . . สิงอยู่ที่ต้นไม้มิกลันที่กลิ่น พระเจ้าข้า?

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกฤกษุ บุคคลบางคนในโลกนี้ ประพฤติสุจริตด้วยกาย ด้วย
วาจา ด้วยใจ เขาได้สดับมาว่า . . . พวกเทวดาซึ่งสิงอยู่ที่ต้นไม้มิกลันที่กลิ่น มีอายุยืน มีวรรณะ
งาม มีความสุขมาก . เขาจึงมีความปรารถนาอย่างนี้ว่า โอหนอ เมื่อตายไป ขอเราพึงเข้าถึง
ความเป็นสหายของพวกเทวดา ซึ่งสิงอยู่ที่ต้นไม้มิกลันที่กลิ่น . เขาจึงให้ข้าว น้ำ ผ้า ยาน
มาลา ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่พัก ประทีปและอุปกรณ์แห่งประทีป เมื่อตายไป เขา
ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของพวกเทวดาซึ่งสิงอยู่ที่ต้นไม้มิกลันที่กลิ่น ดูกฤกษุ ข้อนี้แลเป็น
เหตุ เป็นปัจจัย ให้บุคคลบางคนในโลกนี้ เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของพวก
เทวดาซึ่งสิงอยู่ที่ต้นไม้มิกลันที่กลิ่น .

จบ สุตที่ ๒๓-๑๓๒ .

จบ คันธัพพกาสังยุต .

รวมพระสูตรที่มีในสังยุตนี้ คือ

๑. สุธกสูตร	๔-๑๒ .	สารคั่นธาทิตาสูตร ๙ สูตร
๒. สุจริตสูตร	๑๓-๒๒ .	มูลคั่นธทานุปการสูตร ๑๐ สูตร
๓. มูลคั่นธาทิตาสูตร	๒๓-๑๓๒ .	สารคั่นธาทิตานุปการสูตร ๙๐ สูตร
- (รวม ๑๑๒ สูตร)

๑๑. วลาหกสังยุต

๑. เทสนาสุต

ว่าด้วยเทวดาซึ่งนับเนื่องในหมู่วลาหก

[๔๔๒] พระนครสวัตถิ . พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกฤกษุทั้งหลาย เราจักแสดงพวก
เทวดาซึ่งนับเนื่องในหมู่วลาหกแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง ฯลฯ ดูกฤกษุทั้งหลาย พวก
เทวดาซึ่งนับเนื่องในหมู่วลาหกเป็นไฉน? พวกเทวดาที่เป็นสิตวลาหกก็มี ที่เป็นอนุลวลาหกก็มี
ที่เป็นอฬวลาหกก็มี ที่เป็นวาทวลาหกก็มี ที่เป็นวัสสวลาหกก็มี . ดูกฤกษุทั้งหลาย พวกนี้
เราเรียกว่า พวกเทวดาซึ่งนับเนื่องในหมู่วลาหก .

จบ สุตที่ ๑ .

๒. สุจริตสูตร

ว่าด้วยเหตุให้เข้าถึงความเป็นสหายของเทวดาพวกวลาหก

[๔๔๓] พระนครสวัตถิ . ครั้นนั้น ภิกษุรูปหนึ่ง เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ
ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้ทูลถามพระผู้มีพระ
ภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอ เป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้บุคคลบางคนในโลกนี้ เมื่อ
ตายไป ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของพวกเทวดาซึ่งนับเนื่องในหมู่วลาหก พระเจ้าข้า?

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกฤกษุ บุคคลบางคนในโลกนี้ ประพฤติสุจริตด้วยกาย
ด้วยวาจา ด้วยใจ เขาได้สดับมาว่า พวกเทวดาซึ่งนับเนื่องในหมู่วลาหก มีอายุยืน มีวรรณะ
งาม มีความสุขมาก เขาจึงมีความปรารถนาอย่างนี้ว่า โอหนอ เมื่อตายไป ขอเราพึงเข้าถึง
ความเป็นสหายของพวกเทวดาซึ่งนับเนื่องในหมู่วลาหก . เขาจึงให้ข้าว น้ำ ผ้า ยาน มาลา
ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่พัก ประทีปและอุปกรณ์แห่งประทีป . เมื่อตายไป เขาย่อม
เข้าถึงความเป็นสหายของพวกเทวดาซึ่งนับเนื่องในหมู่วลาหก . ดูกฤกษุ ข้อนี้แลเป็นเหตุ เป็น
ปัจจัย ให้บุคคลบางคนในโลกนี้ เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของพวกเทวดาซึ่งนับ
เนื่องในหมู่วลาหก .

จบ สุตที่ ๒ .

๓-๑๒ สิตวลาหกทานุปการสูตร ที่ ๑-๑๐

ว่าด้วยเหตุให้เข้าถึงความเป็นสหายของเทวดาพวกสิตวลาหก

[๔๔๔] พระนครสวัตถิ . ภิกษุนั้นนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้ทูลถามพระผู้มี
พระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอเป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้บุคคลบางคนในโลกนี้
เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของพวกเทวดาที่เป็นสิตวลาหก พระเจ้าข้า?

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกฤกษุ บุคคลบางคนในโลกนี้ ประพฤติสุจริตด้วยกาย ด้วย
วาจา ด้วยใจ เขาได้สดับมาว่า พวกเทวดาที่เป็นสิตวลาหก มีอายุยืน มีวรรณะงาม มีความ
สุขมาก . เขาจึงมีความปรารถนาอย่างนี้ว่า โอหนอ เมื่อตายไป ขอเราพึงเข้าถึงความเป็นสหาย
ของพวกเทวดาที่เป็นสิตวลาหก . เขาจึงให้ข้าว น้ำ ผ้า ยาน มาลา ของหอม เครื่องลูบไล้
ที่นอน ที่พัก ประทีปและอุปกรณ์แห่งประทีป . เมื่อตายไป เขาย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของ
พวกเทวดาที่เป็นสิตวลาหก . ดูกฤกษุ ข้อนี้แลเป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้บุคคลบางคนในโลกนี้
ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของพวกเทวดาที่เป็นสิตวลาหก .

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๗ สุตตันตปิฎกที่ ๙ สังยุตตนิกาย ชนธวาวรรค
จบ สุตที่ ๓-๑๒ .

๑๓-๕๒ อุณหवालหกทานุปการาหิสุตที่ ๑-๕๐

ว่าด้วยเหตุให้เข้าถึงความเป็นสหายของเทวดาพวกอุณหवालหกเป็นต้น

[๕๔๕] พระนครสวัตถิ. ภิกษุหนึ่งนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้ทูลถามพระผู้มี
พระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอเป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้บุคคลบางคนในโลกนี้
เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของพวกเทวดาที่เป็นอุณหवालหก . . . ?

[๕๔๖] . . . เข้าถึงความเป็นสหายของพวกเทวดาที่เป็นอัปภवालหก . . .

[๕๔๗] . . . เข้าถึงความเป็นสหายของพวกเทวดาที่เป็นวาทวลหก . . .

[๕๔๘] . . . เข้าถึงความเป็นสหายของพวกเทวดาที่เป็นวิสสวลหก . . .

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ บุคคลบางคนในโลกนี้ ประพฤติสุจริตด้วยกาย ด้วย
วาจา ด้วยใจ เขาได้สดับมาว่า พวกเทวดาที่เป็นวิสสวลหก มีอายุยืน มีวรรณะงาม มีความ
สุขมาก. เขาจึงมีความปรารถนาอย่างนี้ว่า โอหนอ เมื่อตายไป ขอเราพึงเข้าถึงความเป็นสหาย
ของพวกเทวดาที่เป็นวิสสวลหก. เขาจึงให้ข้าว น้ำ ผ้า ยาน มาลา ของหอม เครื่องลูบไล้
ที่นอน ที่ปัก ประทีปและอุปกรณ์แห่งประทีป. เมื่อตายไป เขาเข้าถึงความเป็นสหายของพวก
เทวดาที่เป็นวิสสวลหก. ดูกรภิกษุ ข้อนี้แล เป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้บุคคลบางคนในโลกนี้
เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของพวกเทวดาที่เป็นวิสสวลหก

จบ สุตที่ ๑๓-๕๒ .

๕๓. สิตวลหกสูตร

ว่าด้วยเหตุให้มีความหนาว

[๕๔๙] พระนครสวัตถิ. ภิกษุหนึ่งนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้ทูลถามพระผู้มี
พระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอเป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้ความหนาวมีในบางคราว
พระเจ้าข้า?

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ พวกเทวดาชื่อว่าสิตวลหกมีอยู่เมื่อใด เทวดาพวก
นั้นมีความคิดอย่างนี้ว่า ไฉนหนอ พวกเราพึงยินดีด้วยความยินดีของตน เมื่อนั้น ความหนาว
ย่อมมี เพราะอาศัยความตั้งใจของเทวดาพวกนั้น. ดูกรภิกษุ ข้อนี้แลเป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้
ความหนาวมีในบางคราว .

จบ สุตที่ ๕๓ .

๕๔. อุณหवालหกสูตร

ว่าด้วยเหตุให้มีความร้อน

[๕๕๐] พระนครสวัตถิ. ภิกษุหนึ่งนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้ทูลถามพระผู้มี
พระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอเป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้ความร้อนมีในบางคราว
พระเจ้าข้า?

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ พวกเทวดาชื่อว่าอุณหवालหกมีอยู่เมื่อใด เทวดาพวก
นั้นมีความคิดอย่างนี้ว่า ไฉนหนอ พวกเราพึงยินดีด้วยความยินดีของตน เมื่อนั้น ความร้อน
ย่อมมี เพราะอาศัยความตั้งใจของเทวดาพวกนั้น. ดูกรภิกษุ ข้อนี้แลเป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้
ความร้อนมีในบางคราว .

จบ สุตที่ ๕๔ .

๕๕. อัปภवालหกสูตร

ว่าด้วยเหตุปัจจัยให้มีเมฆหมอกในบางคราว

[๕๕๑] พระนครสวัตถิ. ภิกษุหนึ่งนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้ทูลถามพระผู้มี
พระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอเป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้เมฆหมอกมีในบางคราว
พระเจ้าข้า?

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ พวกเทวดาชื่อว่าอัปภवालหกมีอยู่เมื่อใด เทวดาพวก
นั้นมีความคิดอย่างนี้ว่า ไฉนหนอ พวกเราพึงยินดีด้วยความยินดีของตน เมื่อนั้น เมฆหมอก
ย่อมมี เพราะอาศัยความตั้งใจของเทวดาพวกนั้น. ดูกรภิกษุ ข้อนี้แลเป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้
เมฆหมอกมีในบางคราว .

จบ สุตที่ ๕๕ .

๕๖. วาทวลหกสูตร

ว่าด้วยเหตุปัจจัยให้มีลมในบางคราว

[๕๕๒] พระนครสวัตถิ. ภิกษุหนึ่งนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้ทูลถามพระผู้มี
พระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอเป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้มีลมในบางคราว พระ
เจ้าข้า?

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ พวกเทวดาชื่อว่าวาทวลหกมีอยู่เมื่อใด เทวดาพวก
นั้นมีความคิดอย่างนี้ว่า ไฉนหนอ พวกเราพึงยินดีด้วยความยินดีของตน เมื่อนั้น ลมย่อมมี
เพราะอาศัยความตั้งใจของเทวดาพวกนั้น. ดูกรภิกษุ ข้อนี้แลเป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้มีลมใน
บางคราว .

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๗ สุตตันตปิฎกที่ ๙ สังยุตตนิกาย ชนธวาวรรค
จบ สูตรที่ ๕๖.

๕๗. วิสสาลาหสูตร

ว่าด้วยเหตุปัจจัยให้มีฝนในบางคราว

[๕๕๓] พระนครสวัตถิ. ภิกษุหนึ่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้ทูลถามพระผู้มี
พระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอเป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้มีฝนในบางคราว พระ
เจ้าข้า?

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ พวกเทวดาชื่อว่าวิสสาลาหมีอยู่เมื่อใด เทวดาพวก
นั้นมีความคิดอย่างนี้ว่า โฉนหนอ พวกเราพึงยินดีด้วยความยินดีของตน เมื่อนั้น ฝนย่อมมี
เพราะอาศัยความตั้งใจของเทวดาพวกนั้น. ดูกรภิกษุ ข้อนี้แลเป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้มีฝนใน
บางคราว.

จบ สูตรที่ ๕๗.

จบ วาลาหสังยุต.

รวมพระสูตรที่มีในสังยุตนี้ คือ

๑. เทสนาสสูตร	๕๓. สิตวาลาหสูตร
๒. สุจิริตสูตร	๕๔. อุณหวาลาหสูตร
๓-๑๒ สิตวาลาหทานุปการสูตรที่ ๑-๑๐	๕๕. อัปภวาลาหสูตร
๑๓-๔๒ อุณหวาลาหทานุปการสูตรที่ ๑-๔๐	๕๖. วาวาลาหสูตร
๕๗. วิสสาลาหสูตร.	

๑๒. วัจจโคตตสังยุต

๑. รุปอัญญาณสูตร

ความไม่รู้ในรูปเป็นเหตุให้เกิดทิฏฐิหลายอย่าง

[๕๕๔] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวันอารามของท่าน
อนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสวัตถิ. ครั้นนั้น ปริพาชกชื่อว่าวัจจโคตร เข้าไปเฝ้าพระผู้มี
พระภาคถึงที่ประทับ ได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว
จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่ท่านพระโคตม อะไร
หนอเป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้ทิฏฐิหลายอย่างเหล่านี้เกิดขึ้นในโลกว่า โลกเที่ยงบ้าง โลกไม่เที่ยง
บ้าง โลกมีที่สุดบ้าง โลกไม่มีที่สุดบ้าง ชีพอีกอันหนึ่ง สรีระอีกอันหนึ่ง บ้าง ชีพเป็นอย่างอื่น
สรีระก็เป็นอย่างอื่นบ้าง สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเกิดอีกบ้าง สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อม
ไม่เกิดอีกบ้าง สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเกิดอีกก็มี ย่อมไม่เกิดอีกก็มีบ้าง สัตว์เบื้องหน้า
แต่ตายแล้วย่อมเกิดอีกก็หาไม่ได้ ย่อมไม่เกิดอีกก็หาไม่ได้บ้าง?

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรวัจจนะ เพราะความไม่รู้ในรูป ในเหตุเกิดแห่งรูป ในความ
ดับแห่งรูป ในปฏิปทาที่จะให้ถึงความดับแห่งรูป จึงเกิดทิฏฐิหลายอย่างเหล่านี้ขึ้นในโลกอย่างนี้
ว่า โลกเที่ยงบ้าง . . . สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเกิดอีกก็หาไม่ได้ ย่อมไม่เกิดอีกก็หาไม่ได้บ้าง .
ดูกรวัจจนะ ข้อนี้แลเป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้ทิฏฐิหลายอย่างเหล่านี้เกิดขึ้นในโลกว่า โลกเที่ยงบ้าง
ฯลฯ สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเกิดอีกก็หาไม่ได้ ย่อมไม่เกิดอีกก็หาไม่ได้บ้าง .

จบ สูตรที่ ๑.

๒. เวทนาอัญญาณสูตร

ความไม่รู้ในเวทนาเป็นเหตุให้เกิดทิฏฐิหลายอย่าง

[๕๕๕] พระนครสวัตถิ. วัจจโคตรปริพาชกนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้
ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่ท่านพระโคตม อะไรหนอเป็นเหตุเป็นปัจจัย ให้ทิฏฐิหลายอย่าง
เหล่านี้เกิดขึ้นในโลกว่า โลกเที่ยงบ้าง ฯลฯ สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเกิดอีกก็หาไม่ได้
ย่อมไม่เกิดอีกก็หาไม่ได้บ้าง?

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรวัจจนะ เพราะความไม่รู้ในเวทนา ในเหตุเกิดแห่งเวทนา
ในความดับแห่งเวทนา ในปฏิปทาที่จะให้ถึงความดับแห่งเวทนา พึงเกิดทิฏฐิหลายอย่างเหล่านี้
ขึ้นในโลกอย่างนี้ว่า โลกเที่ยงบ้าง ฯลฯ สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเกิดอีกก็หาไม่ได้ ย่อมไม่
เกิดอีกก็หาไม่ได้บ้าง . ดูกรวัจจนะ ข้อนี้แลเป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้ทิฏฐิหลายอย่างเหล่านี้เกิดขึ้น
ในโลกว่า โลกเที่ยงบ้าง ฯลฯ สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเกิดอีกก็หาไม่ได้ ย่อมไม่เกิดอีก
ก็หาไม่ได้บ้าง .

จบ สูตรที่ ๒.

๓. สัญญาอัญญาณสูตร

ความไม่รู้ในสัญญาเป็นเหตุให้เกิดทิฏฐิหลายอย่าง

[๕๕๖] พระนครสวัตถิ. วัจจโคตรปริพาชกนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้
ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่ท่านพระโคตม อะไรหนอเป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้ทิฏฐิหลาย
อย่างเหล่านี้เกิดขึ้นในโลกว่า โลกเที่ยงบ้าง ฯลฯ สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเกิดอีกก็หาไม่ได้

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๗ สุตตันตปิฎกที่ ๙ สังยุตตนิกาย ชนธวรรค
ย่อมไม่เกิดอีกก็หามิได้บ้าง?

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกัณโถจะ เพราะความไม่รู้ในสัญญา ในเหตุเกิดแห่งสัญญา
ในความดับแห่งสัญญา ในปฏิบัติที่จะให้ถึงความดับแห่งสัญญา จึงเกิดทิวฏฐิหลายอย่างเหล่านี้
ขึ้นในโลกอย่างนี้ว่า โลกเที่ยงบ้าง ฯลฯ สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเกิดอีกก็หามิได้ ย่อม
ไม่เกิดอีกก็หามิได้บ้าง. ดูกัณโถจะ ข้อนี้แลเป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้ทิวฏฐิหลายอย่างเกิดขึ้นใน
โลกว่า โลกเที่ยงบ้าง ฯลฯ สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเกิดอีกก็หามิได้ ย่อมไม่เกิดอีกก็หา
มิได้บ้าง.

จบ สูตรที่ ๓.

๔. สังขารอัญญาณสูตร

ความไม่รู้ในสังขารเป็นเหตุให้เกิดทิวฏฐิหลายอย่าง

[๕๕๓] พระนครสวัตถิ. วัจนโคตรปริพาชกนัง ฌ ที่ควรสวนข้างหนึ่งแล้ว ได้ทูล
ถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่ท่านพระโคตม อะไรหนอเป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้ทิวฏฐิหลายอย่าง
เหล่านี้เกิดขึ้นในโลกว่า โลกเที่ยงบ้าง ฯลฯ สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเกิดอีกก็หามิได้
ย่อมไม่เกิดอีกก็หามิได้บ้าง?

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกัณโถจะ เพราะความไม่รู้ในสังขารทั้งหลาย ในเหตุเกิดแห่ง
สังขาร ในความดับแห่งสังขาร ในปฏิบัติที่จะให้ถึงความดับแห่งสังขาร จึงเกิดทิวฏฐิหลายอย่าง
เหล่านี้ขึ้นในโลกอย่างนี้ว่า โลกเที่ยงบ้าง ฯลฯ สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเกิดอีกก็หามิได้
ย่อมไม่เกิดอีกก็หามิได้บ้าง. ดูกัณโถจะ ข้อนี้แลเป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้ทิวฏฐิหลายอย่างเหล่านี้
เกิดขึ้นในโลกว่า โลกเที่ยงบ้าง ฯลฯ สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเกิดอีกก็หามิได้ ย่อมไม่
เกิดอีกก็หามิได้บ้าง.

จบ สูตรที่ ๔.

๕. วิญญาณอัญญาณสูตร

ความไม่รู้ในวิญญาณเป็นเหตุให้เกิดทิวฏฐิหลายอย่าง

[๕๕๔] พระนครสวัตถิ. วัจนโคตรปริพาชกนัง ฌ ที่ควรสวนข้างหนึ่งแล้ว ได้ทูลถาม
พระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่ท่านพระโคตม อะไรหนอเป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้ทิวฏฐิหลายอย่างเหล่านี้
เกิดขึ้นในโลกว่า โลกเที่ยงบ้าง ฯลฯ สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเกิดอีกก็หามิได้ ย่อมไม่
เกิดอีกก็หามิได้บ้าง?

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกัณโถจะ เพราะความไม่รู้ในวิญญาณ ในเหตุเกิดแห่งวิญญาณ
ในความดับแห่งวิญญาณ ในปฏิบัติที่จะให้ถึงความดับแห่งวิญญาณ จึงเกิดทิวฏฐิหลายอย่างเหล่านี้
ขึ้นในโลกอย่างนี้ว่า โลกเที่ยงบ้าง ฯลฯ สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเกิดอีกก็หามิได้ ย่อมไม่
เกิดอีกก็หามิได้บ้าง. ดูกัณโถจะ ข้อนี้แลเป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้ทิวฏฐิหลายอย่างเหล่านี้เกิดขึ้น
ในโลกว่า โลกเที่ยงบ้าง ฯลฯ สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเกิดอีกก็หามิได้ ย่อมไม่เกิดอีก
ก็หามิได้บ้าง.

จบ สูตรที่ ๕.

๖-๑๐ รุปอัสสนาทิสุตที่ ๑-๕

การไม่เห็นชั้น ๕ เป็นเหตุให้เกิดทิวฏฐิหลายอย่าง

[๕๕๕] พระนครสวัตถิ. วัจนโคตรปริพาชกนัง ฌ ที่ควรสวนข้างหนึ่งแล้ว ได้ทูล
ถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่ท่านพระโคตม อะไรหนอเป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้ทิวฏฐิหลายอย่าง
เหล่านี้เกิดขึ้นในโลกว่า โลกเที่ยงบ้าง ฯลฯ สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเกิดอีกก็หามิได้
ย่อมไม่เกิดอีกก็หามิได้บ้าง?

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกัณโถจะ เพราะไม่เห็นในรูป ฯลฯ ในปฏิบัติที่จะให้ถึง
ความดับแห่งรูป ทิวฏฐิหลายอย่างเหล่านี้จึงเกิดขึ้นอย่างนี้ว่า โลกเที่ยงบ้าง ฯลฯ สัตว์เบื้องหน้า
แต่ตายแล้วย่อมเกิดอีกก็หามิได้ ย่อมไม่เกิดอีกก็หามิได้บ้าง.

[๕๖๐] พระนครสวัตถิ. ดูกัณโถจะ เพราะไม่เห็นในเวทนา . . .

[๕๖๑] พระนครสวัตถิ. ดูกัณโถจะ เพราะไม่เห็นในสัญญา . . .

[๕๖๒] พระนครสวัตถิ. ดูกัณโถจะ เพราะไม่เห็นในสังขารทั้งหลาย . . .

[๕๖๓] พระนครสวัตถิ. ดูกัณโถจะ เพราะไม่เห็นในวิญญาณ . . .

๑๑-๑๕ รุปอนภิมยาทิสุตที่ ๑-๕

เพราะไม่ตรัสรู้ชั้น ๕ จึงเกิดทิวฏฐิหลายอย่าง

[๕๖๔] พระนครสวัตถิ. ดูกัณโถจะ เพราะไม่ตรัสรู้ในรูป . . .

[๕๖๕] พระนครสวัตถิ. ดูกัณโถจะ เพราะไม่ตรัสรู้ในเวทนา . . .

[๕๖๖] พระนครสวัตถิ. ดูกัณโถจะ เพราะไม่ตรัสรู้ในสัญญา . . .

[๕๖๗] พระนครสวัตถิ. ดูกัณโถจะ เพราะไม่ตรัสรู้ในสังขารทั้งหลาย . . .

[๕๖๘] พระนครสวัตถิ. ดูกัณโถจะ เพราะไม่ตรัสรู้ในวิญญาณ . . .

๑๖-๒๐ รุปอนนโพรทิสุตที่ ๑-๕

เพราะไม่รู้ตามชั้น ๕ จึงเกิดทิวฏฐิหลายอย่าง

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๗ สุตตันตปิฎกที่ ๙ สังยุตตนิกาย ชนธวาวรรค

- [๔๖๙] พระนครสาวัตถี. ดุรวัจจะ เพราะไม่รู้ตามในรูป . . .
[๔๗๐] พระนครสาวัตถี. ดุรวัจจะ เพราะไม่รู้ตามในเวทนา . . .
[๔๗๑] พระนครสาวัตถี. ดุรวัจจะ เพราะไม่รู้ตามในสัญญา . . .
[๔๗๒] พระนครสาวัตถี. ดุรวัจจะ เพราะไม่รู้ตามในสังขารทั้งหลาย . . .
[๔๗๓] พระนครสาวัตถี. ดุรวัจจะ เพราะไม่รู้ตามในวิญญาน . . .

๒๑-๒๕ รูปอปปกิเฐวาทิสสูตรที่ ๑-๕

เพราะไม่กำหนดรู้ขั้น ๕ จึงเกิดทิฏฐิหลายอย่าง

[๔๗๔] พระนครสาวัตถี. ข้าแต่ท่านพระโคตม อะไรหนอเป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้
ทิฏฐิหลายอย่างเหล่านี้ เกิดขึ้นในโลกว่า โลกเที่ยง ฯลฯ เพราะไม่แทงตลอดในรูป ฯลฯ ใน
วิญญาน ฯลฯ

๒๖-๓๐ รูปอัสลลัทธิขณาทิสสูตรที่ ๑-๕

เพราะไม่กำหนดในขั้น ๕ จึงเกิดทิฏฐิหลายอย่าง

[๔๗๕] พระนครสาวัตถี. ดุรวัจจะ เพราะไม่กำหนดในรูป ฯลฯ ในวิญญาน ฯลฯ

๓๑-๓๕ รูปอนุปลักขณาทิสสูตรที่ ๑-๕

เพราะไม่เข้าไปกำหนดขั้น ๕ จึงเกิดทิฏฐิหลายอย่าง

[๔๗๖] พระนครสาวัตถี. ดุรวัจจะ เพราะไม่เข้าไปกำหนดในรูป ฯลฯ ใน
วิญญาน ฯลฯ

๓๖-๔๐ รูปอสมเปกขณาทิสสูตรที่ ๑-๕

เพราะไม่เพ่งในขั้น ๕ จึงเกิดทิฏฐิหลายอย่าง

[๔๗๗] พระนครสาวัตถี. ดุรวัจจะ เพราะไม่เพ่งในรูป ฯลฯ ในวิญญาน ฯลฯ

๔๑-๔๕ รูปอปปิจจเวกขณาทิสสูตรที่ ๑-๕

เพราะไม่พิจารณาขั้น ๕ จึงเกิดทิฏฐิหลายอย่าง

[๔๗๘] พระนครสาวัตถี. ดุรวัจจะ เพราะไม่พิจารณาในรูป ฯลฯ ในวิญญาน ฯลฯ

๔๖-๕๐ รูปอปปิจจุปลักขณาทิสสูตรที่ ๑-๕

เพราะไม่เข้าไปกำหนดเฉพาะในขั้น ๕ จึงเกิดทิฏฐิหลายอย่าง

[๔๗๙] พระนครสาวัตถี. ดุรวัจจะ เพราะไม่เข้าไปกำหนดเฉพาะในรูป ฯลฯ ใน
วิญญาน ฯลฯ

๕๑-๕๔ รูปอปปิจจกัมมมาทิสสูตรที่ ๑-๔

กรรมคือการไม่เห็นเฉพาะในขั้น ๕ เป็นเหตุเกิดทิฏฐิหลายอย่าง

[๔๘๐] พระนครสาวัตถี. ครั้นนั้น วัจจโคตรปริพาชก ได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค
ถึงที่ประทับ ได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึง
นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง. ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่ท่านพระโคตม อะไร
หนอเป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้ทิฏฐิหลายอย่างเหล่านี้เกิดขึ้นในโลกว่า โลกเที่ยงบ้าง ฯลฯ สัตว์
เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเกิดอีกก็หาได้ ย่อมไม่เกิดอีกก็หาได้บ้าง?

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดุรวัจจะ เพราะกรรมคือการไม่เห็นเฉพาะในรูป ในเหตุเกิด
แห่งรูป ในความดับแห่งรูป ในปฏิปทาที่จะให้ถึงความดับแห่งรูป ฯลฯ

[๔๘๑] พระนครสาวัตถี. ดุรวัจจะ เพราะกรรมคือการไม่เห็นเฉพาะในเวทนา ฯลฯ

[๔๘๒] พระนครสาวัตถี. ดุรวัจจะ เพราะกรรมคือการไม่เห็นเฉพาะในสัญญา ฯลฯ

[๔๘๓] พระนครสาวัตถี. ดุรวัจจะ เพราะกรรมคือการไม่เห็นเฉพาะในสังขาร
ทั้งหลาย ฯลฯ

๕๕. วิญญานอปปิจจกัมมสูตร

กรรมคือการไม่เห็นเฉพาะในวิญญานเป็นเหตุเกิดทิฏฐิหลายอย่าง

[๔๘๔] พระนครสาวัตถี. ดุรวัจจะ เพราะกรรมคือการไม่เห็นเฉพาะในวิญญาน ใน
เหตุเกิดแห่งวิญญาน ในความดับแห่งวิญญาน ในปฏิปทาที่จะให้ถึงความดับแห่งวิญญาน จึง
เกิดทิฏฐิหลายอย่างเหล่านี้ขึ้นในโลกอย่างนี้ว่า โลกเที่ยงบ้าง ฯลฯ สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้ว
ย่อมเกิดอีกก็หาได้ ย่อมไม่เกิดอีกก็หาได้บ้าง. ดุรวัจจะ ข้อนี้แลเป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้
ทิฏฐิหลายอย่างเหล่านี้เกิดขึ้นในโลกว่า โลกเที่ยงบ้าง โลกไม่เที่ยงบ้าง โลกมีที่สุดบ้าง โลก
ไม่มีที่สุดบ้าง ชีพภิกอื่นนั้น สรรพภิกอื่นนั้นบ้าง ชีพเป็นอย่างอื่น สรรพก็เป็นอย่างอื่นบ้าง สัตว์
เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเกิดอีกบ้าง สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมไม่เกิดอีกบ้าง สัตว์เบื้องหน้า
แต่ตายแล้วย่อมเกิดอีกก็มี ย่อมไม่เกิดอีกก็มีบ้าง สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเกิดอีกก็หาได้
ย่อมไม่เกิดอีกก็หาได้บ้าง.

จบ สูตรที่ ๕๕.

จบ วัจจโคตตสังยุต.

รวมพระสูตรที่มีในสังยุตนี้ คือ

๑-๕ อัญญาณสูตร ๕ สูตร

๖-๑๐ อทิสสนสูตร ๕ สูตร

๑๑-๑๕ อนภิสมยสูตร ๕ สูตร   ๑๖-๒๐ อนนโพรสูตร ๕ สูตร
๒๑-๒๕ อัปปฏิเวธสูตร ๕ สูตร   ๒๖-๓๐ อสัลลิกขณสูตร ๕ สูตร
๓๑-๓๕ อนปัลลิกขณสูตร ๕ สูตร   ๓๖-๔๐ อสมเปกขณสูตร ๕ สูตร
๔๑-๔๕ อัปปัจจเวกขณสูตร ๕ สูตร   ๔๖-๕๐ อัปปัจจูปัลลิกขณสูตร ๕ สูตร
๕๑-๕๕ อัปปัจจิกขกัมมสูตร ๕ สูตร   ๕๕. วิญญานอปปิกัจจกัมมสูตร

๑. สมาริสม่าป้ตติสตร

[๔๔๔] พระนครสวรรค์. ดุริยภิกขุทั้งหลาย ผู้ใดมาน ๔ จำพวกนี้. ๔ จำพวกเป็น
 ไฉน? คือ ผู้ใดมานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ แต่ไม่ฉลาดในการ
 เข้าสมาธิ ๑. บางคนฉลาดในการเข้าสมาธิ แต่ไม่ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ ๑. บางคน
 ไม่ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ และไม่ฉลาดในการเข้าสมาธิ ๑. บางคนฉลาดในการตั้งจิตมั่น
 ในสมาธิ และฉลาดในการเข้าในสมาธิ ๑. ใน ๔ จำพวกนั้น ผู้ใดมานที่ฉลาดในการตั้งจิตมั่น
 ในสมาธิ และฉลาดในการเข้าในสมาธิ. นับว่าเป็นผู้เลิศ ประเสริฐที่สุด เป็นประธานสูงสุด
 และดีกว่า. ผู้ใดมานทั้ง ๔ จำพวกนั้น เปรียบเหมือนนมสดเกิดจากแม่โค นมส้มเกิดจากนมสด
 เนยข้นเกิดจากนมส้ม เนยใสเกิดจากเนยข้น หัวเนยใสเกิดจากเนยใส ในจำนวนนั้น หัวเนย
 ใสจะกล่าวว่าเป็นเลิศ ฉะนั้น ผู้ใดมานที่ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ และฉลาดในการเข้าใน
 สมาธิ. ก็นับว่าเป็นผู้เลิศ ประเสริฐที่สุด เป็นประธาน สูงสุด และดีกว่า ผู้ใดมานทั้ง ๔ จำพวก
 นั้น ฉะนั้นเหมือนกัน.

២. វិធីសាស្ត្រ

[๔๘๖] พระนครสวรรค์. ดุริยภักขทั้งหลาย ผู้ใดมาน ๔ จำพวกนี้. ๔ จำพวกเป็นไฉน? คือ ผู้ใดมานบางคนในโลกนี้เป็นผู้ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ แต่ไม่ฉลาดในการตั้งอยู่ในสมาธิ ๑. บางคนฉลาดในการตั้งอยู่ในสมาธิ แต่ไม่ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ ๑. บางคนไม่ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ และไม่ฉลาดในการตั้งอยู่ในสมาธิ ๑. บางคนฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ และฉลาดในการตั้งอยู่ในสมาธิ ๑. ใน ๔ จำพวกนั้น ผู้ใดมานที่ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ และฉลาดในการตั้งอยู่ในสมาธิ นับว่าเป็นผู้เลิศ ประเสริฐที่สุด เป็นประธาน สูงสุด และดีกว่าผู้ใดมานทั้ง ๔ จำพวกนั้น. เปรียบเหมือนนมสดเกิดจากแม่โค นมส้มเกิดจากนมสด เนยข้นเกิดจากนมส้ม เนยใสเกิดจากเนยข้น หัวเนยใสเกิดจากเนยใส ในจำนวนนั้น หัวเนยใสเขากล่าวว่าเป็นเลิศ ฉะนั้น ผู้ใดมานที่ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ และฉลาดในการตั้งอยู่ในสมาธิ. ก็นับว่าเป็นผู้เลิศ ประเสริฐที่สุด เป็นประธาน สูงสุด และดีกว่า. ผู้ใดมานทั้ง ๔ จำพวกนั้น ฉะนั้นเหมือนกัน.

๓ . วิจารณ์สูตร

[๔๘๗] พระนครสวรรค์. ดุริยภิกขุทั้งหลาย ผู้ใดมาน ๔ จำพวกนี้. ๔ จำพวกเป็น
 ไฉน? คือ ผู้ใดมานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ แต่ไม่ฉลาดในการ
 ออกจากสมาธิ ๑. บางคนฉลาดในการออกจากสมาธิ แต่ไม่ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ ๑.
 บางคนไม่ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ และไม่ฉลาดในการออกจากสมาธิ ๑. บางคนฉลาดใน
 การตั้งจิตมั่นในสมาธิ และฉลาดในการออกจากสมาธิ ๑. ใน ๔ จำพวกนั้น ผู้ใดมานที่ฉลาด
 ในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ และฉลาดในการออกจากสมาธิ. นับว่าเป็นผู้เลิศ ประเสริฐที่สุด เป็น
 ประธาน สูงสุด และดีกว่าผู้ใดมานทั้ง ๔ จำพวกนั้น เปรียบเหมือนนมสดเกิดจากแม่โค นม
 สัมเกิดจากนมสด ฯลฯ

๔. กัลลิตสตร

[๕๘๘] พระนครสวรรค์. ดุริยภักย์ทั้งหลาย ผู้ได้มาน ๔ จำพวกนี้. ๔ จำพวกเป็น
 ไฉน? คือ ผู้ได้มานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ แต่ไม่ฉลาดในความ
 เป็นผู้ฉลาดในสมาธิ ๑. บางคนฉลาดในความเป็นผู้ฉลาดในสมาธิ แต่ไม่ฉลาดในการตั้งจิตมั่น
 ในสมาธิ ๑. บางคนไม่ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ และไม่ฉลาดในความเป็นผู้ฉลาดในสมาธิ ๑.
 บางคนฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ และฉลาดในความเป็นผู้ฉลาดในสมาธิ ๑. ใน ๔ จำพวก
 นั้น ผู้ได้มานที่ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ และฉลาดในความเป็นผู้ฉลาดในสมาธิ นับว่า
 เป็นผู้เลิศ ประเสริฐที่สุด เป็นประธาน สูงสุด และดีกว่าผู้ได้มานทั้ง ๔ จำพวกนั้น เปรียบ
 เหมือนนมสดเกิดจากแม่โค นมส้มเกิดจากนมสด ฯลฯ

นมสด ฯลฯ

[๖๐๙] พระนครสวัตถิ. ดูกฤกษทั้งหลาย ผู้ใดมาน ๔ จำพวกนี้. ๔ จำพวกเป็น
ไหน? คือ ผู้ใดมานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในการน้อมจิตไปในสมาธิ แต่ไม่กระทำ
ความเคารพในสมาธิ ๑. บางคนกระทำความเคารพในสมาธิ แต่ไม่ฉลาดในการน้อมจิตไปใน
สมาธิ ๑. บางคนไม่ฉลาดในการน้อมจิตไปในสมาธิ และไม่กระทำความเคารพในสมาธิ ๑.
บางคนฉลาดในการน้อมจิตไปในสมาธิ และกระทำความเคารพในสมาธิ ๑. ใน ๔ จำพวกนั้น
ผู้ใดมานที่ฉลาดในการน้อมจิตไปในสมาธิ และกระทำความเคารพในสมาธิ. นับว่าเป็นผู้เลิศ
ประเสริฐที่สุด เป็นประธาน สูงสุด และดีกว่าผู้ใดมานทั้ง ๔ จำพวกนั้น เปรียบเหมือนนมสด
เกิดจากแม่โค นมส้มเกิดจากนมสด ฯลฯ

[๖๑๐] พระนครสวัตถิ. ดูกฤกษทั้งหลาย ผู้ใดมาน ๔ จำพวกนี้. ๔ จำพวกเป็น
ไหน? คือ ผู้ใดมานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้กระทำความเคารพในสมาธิ แต่ไม่กระทำความเพียร
เป็นไปติดต่อกันสมาธิ ๑. บางคนกระทำความเพียรเป็นไปติดต่อกันสมาธิ แต่ไม่กระทำความ
เคารพในสมาธิ ๑. บางคนไม่กระทำความเคารพในสมาธิ และไม่กระทำความเพียรเป็นไปติดต่อกัน
สมาธิ ๑. บางคนกระทำความเคารพในสมาธิ และกระทำความเพียรเป็นไปติดต่อกันสมาธิ ๑.
ใน ๔ จำพวกนั้น ผู้ใดมานที่กระทำความเคารพในสมาธิ และกระทำความเพียรเป็นไปติดต่อกัน
สมาธิ. นับว่าเป็นผู้เลิศ ประเสริฐที่สุด เป็นประธาน สูงสุด และดีกว่าผู้ใดมานทั้ง ๔ จำพวก
นั้น เปรียบเหมือนนมสดเกิดจากแม่โค นมส้มเกิดจากนมสด ฯลฯ

[๖๑๑] พระนครสวัตถิ. ดูกฤกษทั้งหลาย ผู้ใดมาน ๔ จำพวกนี้. ๔ จำพวกเป็น
ไหน? คือ ผู้ใดมานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้กระทำความเพียรเป็นไปติดต่อกันสมาธิ แต่ไม่
กระทำความสบายในสมาธิ ๑. บางคนกระทำความสบายในสมาธิ แต่ไม่กระทำความเพียรเป็นไป
ติดต่อกันสมาธิ ๑. บางคนไม่กระทำความเพียรเป็นไปติดต่อกันสมาธิ และไม่กระทำความสบาย
ในสมาธิ ๑. บางคนกระทำความเพียรเป็นไปติดต่อกันสมาธิ และกระทำความสบายในสมาธิ ๑.
ใน ๔ จำพวกนั้น ผู้ใดมานที่กระทำความเพียรเป็นไปติดต่อกันสมาธิ และกระทำความสบายใน
สมาธิ. นับว่าเป็นผู้เลิศ ประเสริฐที่สุด เป็นประธาน สูงสุด และดีกว่าผู้ใดมานทั้ง ๔ จำพวก
นั้น เปรียบเหมือนนมสดเกิดจากแม่โค นมส้มเกิดจากนมสด เนยข้นเกิดจากนมส้ม เนยใส
เกิดจากเนยข้น หัวเนยใสเกิดจากเนยใส หัวเนยใสเขากล่าวว่าเป็นเลิศ ฉะนั้นใด ผู้ใดมานที่
กระทำความเพียรเป็นไปติดต่อกันสมาธิ และกระทำความสบายในสมาธิ. ก็นับว่าเป็นผู้เลิศ
ประเสริฐที่สุด เป็นประธาน สูงสุด และดีกว่าผู้ใดมานทั้ง ๔ จำพวกนั้น ฉะนั้นเหมือนกัน.

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสไวยกราณภยิตนี้จบลงแล้ว ภิกษุเหล่านั้นดีใจชื่นชมภยิตของ
พระผู้มีพระภาค ฉะนั้นแล.

(สูตรอีก ๕๐ สูตร พึงให้พิสดารโดยนัยนี้)

จบ สูตรที่ ๑๐.

จบ สมาริสังยุต.

รวมพระสูตรที่มีในสังยุตนี้ คือ

๑. สมาริสมาปัตติสูตร	๖. โคจรสูตร
๒. ฐิติสูตร	๗. อภินิหารสูตร
๓. วุฏฐานสูตร	๘. สักกัจจการิสูตร
๔. กิลลิตสูตร	๙. สาดัจจการิสูตร
๕. อารัมมณสูตร	๑๐. สปปายการิสูตร.

จบ ชนธวาวรรคสังยุต.

รวมวรรคที่มีในชนธาวรรคสังยุต นี้ คือ

๑. นกุลปิตวารค	๒. อนิจจวรรค
๓. ภารวรรค	๔. นตุมหากวรรค
๕. อัตตทิปวารค	

รวม ๕ วรรคนี้ ท่านเรียกว่า ปฐมปิณณาสก.

๖. อปายวรรค	๗. อรหันตวรรค
๘. ชัชชนียวรรค	๙. เถรวรรค
๑๐. ปุปผวรรค	

รวม ๕ วรรคนี้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้ฉลาดทรงประกาศว่า เป็นมัชฌิมปิณณาสก.

๑๑. อันตวรรค	๑๒. ธีมมกถิการวรรค
๑๓. อวิชชาวรรค	๑๔. กุกกุฬวรรค
๑๕. ทุฏฐิการวรรค	

รวม ๕ วรรคนี้ ท่านเรียกว่า ปัจฉิมปิณณาสก และเรียกว่าเป็นนิบาต.

ในชนธาวรรคมี ๑๓ สังยุต คือ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๗ สุตตันตปิฎกที่ ๙ สังยุตตนิกาย ชนธวรวรรค

๑. ชันธสังยุต	๘. นาคสังยุต
๒. รารสังยุต	๙. สุปันณสังยุต
๓. ทิฏฐิสังยุต	๑๐. กัณธิพพกายสังยุต
๔. โอกกันตสังยุต	๑๑. วลาหกสังยุต
๕. อุปปาทสังยุต	๑๒. วัจจโคตตสังยุต
๖. กิเลสสังยุต	๑๓. สมาริสังยุต ฉะนีแล ฯลฯ
๗. สารีปุตตสังยุต	
